MONUMENTA HISTORICA
INSTITUTI HISTORIAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
REIPUBLICAE POPULI MONGOLICI

Tomus VI Fasciculus I-2.

950.2
П-947

МОНГОЛ БА ТӨВ АЗИЙН ОРНУУДЫН СОЁЛЫН ТУУХЭНД ХОЛБОГДОХ ХОЁР ХОВОР СУРВАЛЖ БИЧИГ.

Шинжлэх Ухааны Академийн Хэвлэл.
Улаанбаатар хот.
1974

DDC
950.2
П-977

MONUMENTA HISTORICA
INSTITUTI HISTORIAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
REIPUBLICAE POPULI MONGOLICI

Tomus VI

Fasciculus 1—2

МОНГОЛ БА ТӨВ АЗИЙН ОРНУУДЫН СОЁЛЫН ТҮҮХЭНД ХОЛБОГДОХ ХОЁР ХОВОР СУРВАЛЖ БИЧИГ.

Улаанбаатар хот
1974 он

ДВА УНИКАЛЬНЫХ ДОКУМЕНТА ПО ИСТОРИИ КУЛЬТУРЫ МОНГОЛИИ И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

TWO UNIC DOCUMENTS ON CULTURAL HISTOTY OF MONGOLIA AND CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Издательство

АН МНР

1974

MONUMENTA HISTORICA
INSTITUTI HISTORIAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
REIPUBLICAE POPULI MONGOLICI

Tomus VI

Fasciculuc I.

Хөдөөгийн Пэрлээ

ХАЛХЫН ШИНЭ ОЛДСОН ЦААЗ-ЭРХЭМЖИЙН ДУРСГАЛТ БИЧИГ

Тэргүүн дэвтэр

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИЙН
ТҮҮХ АРХЕОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
НОМЫН САН
УЛААНБААТАР ХОТ
ДАНС:

Редактор академич Ш. Нацагдорж.

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИЙН
ТҮҮХ АРХЕОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
НОМЫН САН
УЛААНБААТАР ХОТ
ДАНС: 6282

Улаанбаатар хот.
1973 он

15-р жарны тахиа жил 1884 он -д
төрсөн ачлалт эцэг Дамдин,эх Уржин-
ханд нарын 90 насны дурсгалд
зориулбай.

Х.Пэрлээ

ВНОВЬ ОТКРЫТЫЙ ПАМЯТНИК ХАЛХА-МОНГОЛЬСКОГО ПРАВА

Kh.PERLE

NEWLY DISCOVERED JURIDICAL DOCUMENT OF KHALKHA-MONGOLIA

ОРШЛЫГ ОРЛУУЛАХ НЬ.

Монголын хууль цаазыг нарийвчлан хэлбээс монголын их гүрний ба хожуу үеийн хууль цаазны дурсгалуудыг гадаадын эрдэмтэн, шинжээчин олон жил судалж үлэмж зохиол туурвилыг нийтэлжээ. Тэр бүтээл бичиг нь цөм урьд шинжлэх ухаанд нэгэнт мэдэгдэн,олон судлаачны хүртээл болсон сурвалжийн зүйлд түшиглэн,зэрэгцүүлэн харьцуулан үзсэн байдаг боловч марксист шинжлэх ухааны үүднээс нягтлан боловсруулсан зохиол хуруу даран тоолохоос үл хэтэрнэ.

Манай хууль зүйн ухаан судлагчдын өнийн зорилго нь урьд нэгэнт мэдэгдсэн монгол хуулийн дурсгалыг гүнзгийрүүлэн судлахын хамт хууль цаазын шинэ дурсгалыг илрүүлэн нээх нь мөн л чухал зорилго болно. Энэхүү зорилгыг ханган биелүүлэхийн тул Улсын номын сан, Улсын архивын хөмрөг хадгаламжинд байгаа хуучин хуулийн судалгааны сурвалж хэрэглэгдэхүүнийг хайн олох ажлыг саяхнаас эхлэн хийж байна. Түүнээс гадна монголын хууль цаазны дурсгалт бичгийг өөр арга замаар олох явдал бүйг 1970 оны археологийн шинжилгээний нэгэн нандин олдвор үзүүлэв.

Тэр нандин зүйлийг олсон тухай энд цөөн үг зориулах нь зүйтэй бүй-за.

Монгол,Зөвлөлтийн археологч Х.Пэрлээ, Э.В.Шавкунов хоёрын удирдсан нүүдэлчдийн эртний хот суурин судлах отряд 1970 онд Булган аймгийн Дашинчилэн сумын төвийн ойрхи Хадаасан толгойн хавилцаа орших Харбухын балгасны нэгэн суврагаын нуранхайгаас нэгэн гойд ховор зүйлийг олж нээсэн билээ. Тэр нь эрдэм шинжилгээний хувьд онцгой сонин малташ олдвор-үйсэн ном дэвтэр болно.

Монголчуудын үйсэн дээр ном бичих түүх их эрт цагаас эхэлжээ. Алтан ордны алдарт үйсэн бичгийг бид мэднэ.

Манай үйсэн номын олдворыг анхны гүймэг үзэлтийн дүнгээр хэлбэл, манай үйсэн ном хэдэн арван нэр төрөл, 7х4 см-ээс 14х5 см хэмжээтэй үйсэн номын хуудсуудыг ажиглахад, бичгийн зурлага зүй- хэлбэр нь их хуучны олон бичээчийн дадмаг ба бичиж суралцан бүхий гараар бичсэн байна. Номын хэмжээ байдал их жигд, хуудсыг хүрээлэн шугамдах, алаглан гоёх,дотоод шугамыг адил тоотой шугамдах, хуудасны ар өвөр талд бичиж хуудасны ганцхан өвөр номыг эхлэн үзэх солгой гар талд дугаарыг үсгээр бичдэг байжээ. Тус номууд олдсон энэ нутагт ном хувилан олшруулах хэвшмэл арга барилтай мэргэжсэн хэсэг хүн байсан болов уу гэлтэй.

Сонирхуулан бүхий үйсэн номын хэдэн төвд номоос бусад нь цөм уйгуржин бичигтэй,солгой гар талдаа удээстэй ном шилээд байсан байх ба ихэнх нь сударчилсан, өвөртлөн авч явахад тохиромжтой, авсаархан юм.

1427 ІХ/ІІ 4734

Уйсэн номын олонхи нь шашны судар болох бөгөөд хамгийн цөөнх нь монгол бичгийн цагаан толгой болно.

Ер нь монголчууд уйсэн дээр ном хуулан бичих,хувилан олшруулах явдал монголын хус бухий хангай нутагт дэлгэр байсан бололтой. О.Намнандорж, Л. Жамсран нар Архангай аймгийн Тариат сумын орон нутгийг судлах кабинетад уйсэн судар байхыг 1971 онд узжээ. Жамсрангийн тэмдэглэлийн дэвтэрт узвэл уйсэн дээр хулсан узгээр бичсэн, 32x8 см хэмжээний 28 хуудастай Эрдэнэ хураасан нэрт газрын шинж оршив хэмээх ном. Төгсгөлд нь Их хучит Хөх огторгуй хэмээхийн номолсон төгсөв гэсэн байна.

Манай уйсэн номын олдворыг сэдэв ухааны талаар ялгаваас:

1. Шашны элдэв судар;
2. Бөө-буддийн шашны элдэв зангилл хутгалдсан мэрэг төлөг, цээрийн бичиг, сунсний орших байрыг узэх бичиг,Ганзаганы сан;
3. Хууль цаазны хураамж бичиг;
4. Монголын уйгуржин бичгийн цагаан толгой усэглэл зэрэг болно.

Уйсэн номын дийлэнх нь их л хэвшмэл байршингуй орчуулга хэлний найруулгатай , мөн монгол зохиогчдын бутээл: ганзаганы сан,эрлэгуудийн магтаал,Гэсэрт зориулсан сан, хиилэнд залбирах судар гэх мэтийн зуйлс ... байлцана.

Бидний малтан шинжсэн субрагыг анхан байгуулах уед нутгийн сусэгтэн нар сэвтсэн буюу хагас хугас болсон уйсэн номоо суврагандхийсэн байдалтай байлаа. Хожим субрагыг нураасан буюу нурсны дараа тонуулч нар олон удаа онгичин сандаасны уршгаар уйсэн номын олонхи хуудас нь урагдан тасарч,тамтаг болсон байна.

Тус уйсэн номын дотор ховор нандин ном байгаа нь мэдэгдсэн юм.Жишээлэхэд, XVI зууны хоёрдугаар хагасаас эхлэн XVII зууны 40-өөд он хуртэл хугацаанд Халхын дөрвөн хошуу, зургаан хошуу,долоон хошууны ноёдын арван найман удаагийн чуулганаар хэлэлцэн тогтоосон арван найман цаазын хураамж-хуулга байна.Эдгээр цааз-хууль зуйн бичиг нь урьд өмнө шинжлэх ухаанд тухайлбал, дорно дахины ба монголын судлалд мэдэгдэж олдоогуй сурвалж бичиг бөгөөд Халхын хууль зуйн энэхуу нэн чухал сурвалж бичгээс хэмжээ чухлын хувьд эрдэмтэн нарын анхаарлыг татахуйц хууль нь долоон хошууны Их цааз юм. Энэ хуулийн тухай нилээд хэдэн зуйлийг ялгамжтайхан ярьж болно.

Энэ Их цааз нь бусад том жижиг арван хэдэн цаазанд байгаа зуйл ангийг бараг хураангуйлан багтаасан гэж болохоор юм байна.

Их цаазын эхэнд будда-бөөгийн шашны холимаг утгатай товч залбирал-оршил бичиж , хуулийг хэн хэн, хэзээ, хаана тогтоосон тухай бичсэн нь: ... Дээр тэнгэр бурханы заяан бээр төрсөн тэнгэрлэг төрөлт төгс эрдэм билгийн залгамж болсон алтны ураг хагаан Ахай, засаг барьсан Хатан баатар ноён, засаг барьсан Дархан тушээт ноён , Дайчин баатар ноён, Хэндлэн цуухэр ноён, Зоргол ноён, Хошууч ноён , Зоригт ноён, Цогт ноён, Хулан авай ноён, Элдэн ноён, Хошууч ноён, Бинт ноён,Убандай ноён, Өлзийт ноён,Мэргэн тайж, Сэцэн тайж,Хун тайж, Дайчин тайж, Цогт тайж, Рахуль тайж, их бага ноёдоос тэргуулэн, Их цааз эхлэн бичив. Энэ цаазыг мичин жилийн хаврын сууль сар, Тарна гол дээр цаазлав гэжээ.

Халхын цаазны хуулгын уйсэн хуудасны хэмжээ нь 10x14 см.Хусны уйсний өнгөн талыг хуулан цэвэрлэж, дэвтэрлэн утсаар удсэний дараа, уг хуулгыг нухаж боловсруулсан хөө буюу хар бэхээр, хулсан узгээр хуудасны ар өвөр талд бичжээ. Бичгийн хэв зуйлага нь XIV зууны уеийн уйгуржин бичгийн хэвийг санагдуулах бөгөөд зөв

бичлэг зүй-үсгийн дүрэм нь сайтар жигдрээгүй боловч,үгийн үндсэн хэсэг,дам үүсгэмэл хэсгийг их л зөв бичихээс гадна,нутгийн хэвшмэл бичлэгийг мөрдөн дагаж,ярианы хэлээр бичсэн байна. Үгийн тийн ялгалын хуртээлийг дагуулахдаа үгийн төгсгөл эр эм эгшиг,хатуу зөөлөн гийгүүлэгчийг нарийвчлан үзэлгүй,ярианы хэлний аясаар -ийн, -ийг, -дү, -тү-ийг холилдуулан залгаж буюу саланга бичсээр байжээ.Га, нагийн цэгийг бараг тавиагүй, мөн га, на-гийн адагт орсныг цацлага,орхицтой бичихийн оронд голцуу урт сүүл татдаг байжээ. Таслал цэгийг мөн л хэлний дүрэм дагаж тавиагүй,хоёр цэг /давхар цэг/-ийг ихэвчлэн амьсгаа цэглэх газар олонтаа хэрэглэсэн үзэгдэнэ.Мөн шинэ цааз,шииз утга,мөр эхлэлтийн таргуунд бирга тавьж төгсгөлд нь дөрвөлжин цэг тавих нь алба шиг байжээ.

Хураамж хуулгын анхны боловсруулалтыг хийж цаазнуудын ял, ялахуун,яллагдахуу ныг ялган салгаж дугаарлан,эх бичгийг дууриалгасан хуулгыг сийрүүлэв.Эх бичгийн хуудас нь дугааргүй байсан боловч бид эх бичгийг сийрүүлэн бичихдээ зөвхөн өвөр талыг дугаарлаж: өвөр талыг - Ө ард талыг - А хэмээн томъёолж өвөр талын дугаарыг доор нь [. . .] йим хаалтанд бичиж, зарим дутуу үгийг [. . . .] йим хаалтанд нөхөж, бас хатуу үгэнд ойролцоо утгатай үгээр тайлж [. . . .] йим хаалтаар тэмдэглэв.

Бид энэхүү шинэ хэлбэрийн олдворыг судлан эхэлсэн.Түүний он цагийг тогтоосон.Тэр Халхын цаазны холбогдол учрыг гаргасан нэгэн бяцхан тууривалыг дор бичиж бэлтгэнэ.

Манай судлан буй бүхий арван найман цаазын заримыг хулгайн тухай,отгийн тухай, сүмчиний тухай, бандь нарын тухай хэмээн тодорхой сэдвээр нэрлэсэн байх боловч олонхи цааз нь холимог сэдэвтэй байна.

Цаазнуудад гэмт хэрэг,ял шийтгэлийг тус тусад нь зүйл ангиар ялган салгаж бичсэн үгүй боловч гэмт хэргийн нэр, ял шийтгэлийн нэр, хэмжээ тоог заахын хамт ял шийтгэл (мал зэрэг) -ийг хураан авах арга зам, түүнийг гүйцэтгэх явдлаас үүсэн гарч болох гэмт хэрэг-зөрчлийг шийтгэх тухай бас тодорхойлсон байна. Яллагдахуун ял шийтгэлийн юм нь мал байх бөгөөд түүний дотор адуу гол суурийг, тэмээ дараа байрыг эзэлнэ. хонь үхэр тун цөөхөн дурдагдана.

Цааз тогтоогсдын бүрэлдэхүүнийг ажиглаваас халхын дөрвөн хошууны,зургаан хошууны, долоон хошууны төрийн ба удам угсааны талаар дээгүүр ноёд тайж нар дийлэнх байсан бөгөөд өсвөр ноёд авай нар томхон ноёдын авхайн табнан - ууд нь бага ноёд хэмээгч нэрийн дор оролцдог байсан бололтой.Тавнангуудаас хоёрхон хүний нэрийг нэгэн цаазнаа цохон бичжээ.

Халхын цаазыг тогтоох чуулганыг өдөр газар болзоолон зарлаж чуулганд хожимдсон ба үл ирэгсэд ял шийтгэл хүлээх хуультай байжээ.Бидний олж мэдсэнээр бол,цааз тогтоох чуулганд нилээд тогтмол оролцсоор байсан нь Түшээт хан аймгийн Хүндэлэн дүүхэр Тумэнхин , Засагт хан аймгийн Сэцэн тайж нар болно.Энд тэмдэглэлтэй нь тэр цагийн Халхын шинэ шинэ цааз тогтоох хэрэгт Түшээт хан аймгийн ноёд голчлон оролцсоор байсан нь илэрхий.Энэ нь нэгд,Түшээт хан аймаг,тэр цагтаа,Халхын улс төрд ахлуу эрх мэдэлтэй байсан.Хоёрт,Халхын төв нутгийг эзэлсний учир буюу хэмээлтэй.

Цаазыг тогтоох өдөр,газрыг товлон зарлах боловч, чуулганд хэлэлцэн нэгэнтийш болгох хэргүүдийг урьдчилан зарладаггүй,тухайн чуулганд оролцогчид өөр өөрийн нутагт өдүүлсэн аливаа гэм учир бухий хэргүүдийг сонсгон илтгэж,хэлэлцүүлээд чуулганаас гаргасан шийдийг бичиглэн бататгаж тус тусын нутаг усандаа зарлан сонсгож хэв, цааз хууль болгодог байсныг уг цаазыг үзмэгц мэдэгдэж байна.

тус арван найман цаазын дотор заасан гэмт хэргүүд нь:

Нэг. Нутаг ус эзэмших,эдлэх эрхийн тухайт гэмт хэрэг.

Хоёр. Мал адгуусны илэрхий ба битүү хулгай,уулга дээрмийн гэмт хэрэг,мөн эд хогшил,багаж зэвсгийн хулгайн гэмт хэрэг.

Гурав. Хүн алах,алалцах,занчих,занчилцах,мэс гаргах,гаргалцах,хараах,хэрэлдэх гэмт хэрэг.

Дөрөв. Олон зүйл босуулын хэрэг,-

Тав. Элч улаа,шуусний гэмт хэрэг,

Зургаа. Аливаа гэрчийн тухай гэмт хэрэг,

Долоо. Ноёд ямтаны (ямбатаны) гэмт хэрэг,

Найм. Дайн дайсны тухайт гэмт хэрэг,

Ес. Лам нарын ба тэдний тухайт гэмт хэрэг,

Арав. Засаг захиргаа,нийгэм олонд холбогдсон гэмт хэрэг,

Арван нэг. Охин богтлох,буулгах,будаахад холбогдсон гэмт хэрэг,

Арван хоёр. Хүний бишрэл шүтлэг лугээ холбогдсон гэмт хэрэг,

Арван гурав. Өвлөх,өмчлөх,эзэмших эрхийн тухайт гэмт хэрэг,

Арван дөрөв. Ноёд харцын харилцааны холбогдсон хэрэг,

Арван тав. Зарга хагалах,гэмтэнг яллах,ял авах хураах лугаа холбогдсон гэмт хэрэг зэрэг болно.

Энэхүү арван найман цаазыг монголын эртний ба хожуу үеийн хууль- эрхэмжийн дурсгалт бичгүүд лугээ харшуулан үзэж нэгэн дэвтэр нэмэн товхиж, басхүү эх бичгийг аль нэгэн гадаад хэлнээ хөрвүүлэн нийтлэх хэтийн бодол буй амой.

Зохиогч

Улаанбаатар нийслэлт хот
1973 он хоёрдугаар сар.

ᠬᠠᠮᠤᠭ ᠤᠨ ᠡᠷᠡ ᠡᠮᠦᠨ᠎ᠡ ᠪᠣᠯᠪᠠᠰᠤᠷᠠᠯ

ᠮᠡᠳᠡᠯ ᠢ ᠰᠤᠷᠤᠭᠰᠠᠨ ᠡᠴᠡ ᠳᠤᠷᠠᠰᠬᠠᠯ᠄

「ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ ᠬᠡᠯᠡᠨ ᠦ ᠵᠦᠢᠯ」

(ᠬᠣᠶᠠᠷ ᠬᠡᠯᠡᠨ ᠦ ᠪᠣᠯᠪᠠᠰᠤᠷᠠᠯ)

ӨМНӨХ ТЭМДЭГЛЭЛ

Энэхүү Зургаан хошууны цаазын эхний хуудаснууд нь эзний гарт бүхий цагтаа урагдаж алга болоод, үлдсэн тамтархай хуудсан нь ч их сэвтсэн. Бидний олсон хуулгын эхний цуурхай сэвтэнхий хуудасыг нарийвчлан үзэхэд тэр нь мэдэгдсэн билээ Тэр сэвтэнхий хуудасны гадаах өнгө нь удаан эдэлгээнд гялтайтал элэгдэж үг үсэг бичсэн байсан бололтой шугамын ор, үсгийн улбаа үзэгдэх төдий болсон байлаа.

Эхний тамтархай хуудасны толион дээр хэдхэн үг гаргаж уншсан билээ.Тус хуулгыг судлахад баримжаалах тэмдэг болгож эхний тамтархай хуудасны улдцээс эхлэн хуудасны ганцхан өвөр талыг дугаарлав. Тэгээд үг үсэг нь сэргэшгүй баларсан,тасран унасан газар нь олон цэг тавин тэмдэглэж, бусад цаазын хуулгаас зарим онгорхой газрыг нэхэн сэргээж,сэргээсэн үсэг, үе, үгийг дөрвөлжин дан хаалтаар тэмдэглэв.

Тус зургаан хошууны цаазын эхэн хэсэг нь нэгэнт алдагдсан тул үүнийг хэзээ, хаана, хэн хэн хэлэлцэн тараасныг байцаан мэдэх боломж үгүй болжээ. Иймд үүний дотор Халх долоон хошуунд эчих босуулаас нэгнийг ид хэмээх мэтийн Халх дахины чанартай хэв цааз тогтоож байснаар үзэхэд, зургаан хошууны цааз нь нийт долоон хошууны эрх мэдэлтэй байжээ хэмээн дүгнэж болно.

Анхны Халх долоон хошуун аль вэ? хэмээвээс, Шар туужид өгүүлэх нь: Гэрсэнзийг нөхчсөн 1549 - он -ний хойно их тайху эх нь долоон хөвгүүндээ өмч өглөө. Асихайд Өөшин,Жалайр хоёрыг, Ноёндайд Бэсуд,Илжгэн хоёрыг,Ноонуху үйзэнд Хэрүд,Хорлос хоёрыг, Аминд Хороо, Хүрээ, Цоохуур гурвыг, Дарайд Хөхийд, Хатхин хоёрыг , Далданд Тангуд, Сартуул хоёрыг,Самуд ганц Урианханыг өгөв - хэмээжээ. Дарай нь төрсөн үргүй тул түүнийг нас бармагц Хөхийд, Хатхин хоёрыг бодвоос, Амин Дураалын хөвгүүн Мууру Буймын мэдэлд өгч, долоон хошуу ойр зуурмаг хугацаанд зургаан хошуу болжээ. Энэхүү явдал ХҮ1 зууны хоёрдугаар хагаст Абатай галзуу тайжийн хан цол олохын үед болсон байж болно.

<u>Үүнийг хүснэгтлэн өчүүхэн тодруулваас:</u>

<u>Нэг.</u> 1549 онд Гэрсэнзийг нас эцэслэхэд түүний хөвгүүн:

Нэр	Төрсөн он	нас
1. Асихай	1530	19
2. Ноонуху	1531	18
3. Амин	1534	15
4. Дарай	1536	13
5. Ноёндай	1540	9
6. Далдан	1542	7
7. Саму	1544	5

Эд анхны долоон хошууны эзэн ноёд билээ.

Хоёр. Зургаан хошууны цаазыг тогтоох үед зургаан хошууны эзэд засаг барьсан

Ноёд хэний хэн байсан болохыг таамаглах нь:

№ Эцгийн нэр	Өөрийн нь нэр	Төрсөн он
1. Асихай дархан хун тайж	Баяндар хун тайж	-
2. Ноёндай хатан баатар	Түвэд хатан баатар	1551
3. Ноонуху үйзэн ноён	Абатай галзуу тайж	1554
4. Амин дүраал ноён	Мууру буйма	1562
5. Дарай	Үргүй	-
6. Далдан хүндэлэн	Жүндү дай баатар	1561
7. Отгон Саму буйма	Хонгор Зоргол	1562

Үүнээс үзэхэд ,зургаан хошууны нэр Абатай ханы үед гарсан нь илэрнэ.Манай судлан буй зургаан хошууны цааз нь Түшээт хааны хошуунаас Мэргэн ноён,Хүндэлэн цүүхэр сайн ноён хоёр хошуу тусгаарлан салахаас өмнөх үед тогтоосон цааз болохыг бас мэдэж болно.

Үүнд санах нь: Халхын хошуудын ноёдын чуулганд Халх долоон хошууг хэн хэн төлөөлж тэр төлөөлсөн ноёд нь хэн хэнийг дагалдуулан чуулганд оролцож байсныг ялгуурлах нь чухал. Тэр дагалдан ирэгсэд буюу түүний хөвгүүн ах дүү нар нь хожим аль нэг хошууны засаг болсон байж таарна.

Долоон хошууны засаг барьсан түшмэдийн харьяат ноёд нь хожимын манжийн эхэн үе, долоон нуурын чуулганы үеийн ямар хошууны засгийн өвөг болохыг ажиглаваас, Халхын отог эвдэрч, олон хошууны үүсгэл үзэгдсэн цагийг ч сэргээн мэдэж болох юм.

Халх-Монгол дахиж долоон хошуу болсон нь Мэргэн ноён, Түмэнхэн Хүндэлэн цүүхэр ноён хоёрын аль нэг нь Түшээт хааны хошуунаас салбарлан тусгай хувь хошуу захирах эрх мэдлийг олсон цагаас буй-за.

Мөн зургаан хошууны цаазанд Халхын их хэв, тавнангийн хэв, Сайханы сумийн чуулганы тухай дурдаж байгаа нь анхны долоон хошууны үед ба дараа зургаан хошууны цагт шинэ шинэ цааз нэмэн тогтоож байсныг гэрч бөгөөд тэдгээр алдагдсан цаазны үргэлжлэл нь манай хэлэлцэн буй зургаан хошууны цааз болохын үндэс эндээс гарч ирнэ. Зургаан хошууны цаазанд хан хүн өөр зуур өрхийн дотор хэрэлдвээс зуун адуу, арван тэмээ ав, харц хүн хан хүн, хан хүний авхай хоёрыг дайрч доигодвоос биеийг алъя , малыг талъя хэмээн хааны тухай гоцлон заасан нь Халхад Далай ламын шууд оролцоотой буй болгож эхэлсэн хан хэргэмийг бататгах бодлогын тусад мөн бөгөөд зургаан хошууны цаазыг тогтоосон үеийг тодруулахад нэгэн баримт болох амой.

Учир иймд, зургаан хошууны цааз нь Абатай ханы үеэс уламжилсан цаазын үлдвэр гэж үзэлтэй амой. Тус цаазын зарим зүйл, тухайлбаас газар эзэмших,гэр булийн зарим асуудал,махчин хүний тухай,хулгайн зарим хэрэг,ял шийтгэлийн тухай зарим зүйлүүд нь дараачийн тогтоосон шинэ цаазанд давтагдан орсон нь мөн л зургаан хошууны цааз бидний сонирхон буй тогтоосон он сар нь тодорхой ба тодорхой бус бусад арван долоон цаазаас өмнө зохиогдсоныг давхар батлаж байна.

ᠡᠩᠭᠦᠪᠦᠷ

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

1841
1427 734

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИЙН
ТҮҮХ АРХЕОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
НОМЫН САН
УЛААНБААТАР ХОТ
ДАНС 6199

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

᠒᠓. [illegible]

[illegible]

᠒᠔. [illegible]

[illegible]

᠒᠕. [illegible]

᠒᠖. [illegible]

[illegible]

᠒᠗. [illegible]

……

᠓᠐. [illegible]

᠓᠑. [illegible]

᠓᠒. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

১৪. [illegible]

[illegible]

১১. [illegible] [০৪ –] [illegible]

[illegible]

১০. [illegible]

৯. [illegible]

[illegible]

৮. [illegible]

[illegible]

৭. [illegible] [০৪ –] [illegible]

[illegible]

৬. [illegible]

৫. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

৪. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ::

1. [illegible]

[illegible]

[illegible]

2. [illegible]

[illegible]

[illegible]

3. [illegible]

[illegible]

4. [illegible]

[illegible]

5. [illegible]

[illegible]

ӨМНӨХ ТЭМДЭГЛЭЛ

Эр модон барс жилийн дөрвөн хошууны өчүүхэн цаазын нэгэн өөр хувилбарыг манай цаазнуудын үйсэн хуулгын хорин долдугаар хуудсаны ар талд бичсэн байна.

Тэр цаазанд тогтоосон,он газрын нэр байхгүй, зөвхөн өчүүхэн цааз цаазлав хэмээн эхэлжээ. Тэр өчүүхэн цаазыг эр модон барс жилийн дөрвөн хошууны цаазтай нийлүүлэн үзэхэд гэмт хэргийн нэр, ял шийтгэлийн нэр нь бараг манай энэ сийрүүлж буй цаазтай зөрөхгүй. Гэвч эр модон барс жилийн цааз нь холбоо авах, элч нэмж илгээх, эдсийн элчээс ялыг авах тухай зааж, төгсөв, Мангалам -хэмээжээ. Хоёр цаазын ялгаа нь энэ болой.

᠕. [illegible]

[illegible]

[illegible]

᠖. [illegible]

᠗. [illegible]

᠘. [illegible]

᠙. [illegible]

᠑᠐. [illegible]

᠑᠑. [illegible]

᠑᠒. [illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

10. [illegible]

[illegible]

9. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ӨМНӨХ ТЭМДЭГЛЭЛ

Энэхүү нэгэн эхит цаазыг тогтоосон он нь эхэндээ байхгүй.Гагцхүү арван сарын шинээс хойш бэхлэн барилдав хэмээсэн байх ба цаазын төгсгөлд луу жилийн арван сарын тавнаас хойш буй, төгсөв-хэмээсэн байна.

Энэ оны цагийн мэдээг хянаваас, нэгэн эхит цаазыг луу жилийн / өвлийн эхэн/ арван сарын шинэдээр буюу шинийн нэгэн,тавны үеэр тогтоож мөн сарын шинийн тавны өдрөөс хойш хүчин төгөлдөр болгохоор тогтоосон ажгуу. Сарын шинэ буюу шинэд хэмээх нь 1-нээс 8-9-ны өдрийг хэлнэ. Сарын дунд, сар дундуурлах хэмээх нь 9-10-наас 18-19-ны өдөр болох бөгөөд сарын хуучид, сар хуучрах хэмээх нь 19- 20-ноос 29-30- / битүүн/-ний өдрийг өгүүлдэг амой.

[illegible]

ӨМНӨХ ТЭМДЭГЛЭЛ

Энэхүү цаазыг тогтоосон жилийн нэрийг могой хэмээсэн байвч өнгийг заасан үгүй. Бидний судлан буй цаазнуудыг ХУ1 зууны суулчийн хагасаас ХУП зууны эхний 40-өөд жилийн дотор тогтоожээ гэдгийг бидэнд олдсон он цагийн материалд түшиж, нэгэнт шийдсэн тул энэ хугацаан дотор тэр могой жилийг хайх учиртай болов.

Могой жил манай тогтоосон хугацааны зааг дотор 1605-1617 онд хоёрхон удаа тохиолдоно.Тус цаазыг "Бандь нарын туст номын цаазын" ойролцоо,эр модон барс /1614/ жилийн цаазын дараа хуулга-хураамжид орсон байдлыг харгалзан, 1617 онд тогтоожээ хэмээн он цагийг бодож гаргасан болой.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ӨМНӨХ ТЭМДЭГЛЭЛ

Энэхүү их цаазыг 1639 онд Халхын анхдугаар Жебзундамба хутагтыг ширээнд залсан жилд, тогтоосон нь сонин. Түс их цаазын эхний ганцхан хуудас олдсон бөгөөд, урьдах зургаан хошууны ба долоон хошууны / 1620 оны/ их цаазыг давтан тогтоо-сон бололтой. Энэ их цааз 1640 оны Дөчин, Дөрвөн хоёрын цаазын сурвалж хэрэглэг-дэхүүн болсон байж мэднэ.

Иймэрхүү цаазыг Халх журмаас өмнө тогтоож байсан байж болно. Жишээ нь: Ховд хотын 10 жилийн сургуулийн түүхийн багш Намидын Цэвэгийн хувийн номын цуглуулганд. 1648 оны үед, Ил-Тарвагатайд тогтоосон монгол цаазын бичиг бий. Гэр цаазыг Эрдэнэ баатар хун тайж, Засагт хан Субадай, Түшээт хан Чахундорж, Сэцэн ханы Гомбодорж, Хорлог ханы төлөөлөгч нар зохиосон юм гэнэ гэж дэд эрдэмтэн Эрэгдэндагва мэдээлбэй.

АРВАН НАЙМАН ЦААЗЫН
ЛАТИН ГАЛИГ

(ǰIRIΓUΓAN QOSIΓUN-U ČAΓAǰA)

/I6 duγar ǰaγun-u qoyaduγar qaγas/

/ö I/. I. .....n ü......nekei bul.....n ...a ....gsen q(u)rγan uγudai quyγsan ....-a ǰa......... ....u....... ....güü /a I/. ....an sigüsü ....anǰu bariǰu .... gsiü nigen y..... (a)b.

2. qaǰaγa(r) .....edü... ...bula... ...yma qaγurai tebsi ...... nigen yesütü. kete bos... ...ü....... kötel e(s)ikei (i)lgen ...... boru..... (q)obdu

3. /ö 2/. ... miqan numu... ...qurqaq... ...n tasya(ndu) ....(ǰe)gü tobči .... qariyatu a.. ..... (qituγa ülü kürkü) temür.........

4. (boruγan du) uruγuda(γsan)(činu-a kögegsen-i tüdegegsen kömün) ǰaγun (qonin-ača nige-yi ide) ...... (a 2). ...ra... un ...u... nemneg(e) ...... (q)onini do... (n)igei-ni ab ...

5. .... unuγsan ....eǰi unu. .... kömün .... bolba.

6. dayis(un) .... nekebesü kö(mün) .... /ö 3/

7. (yike čerig irekü i-yi) üǰegsen kö mün ese (ǰarlabasu qara) bey-e inü (alay-a) ...mal-i-ni talay-a.

8. dayisun (-u dotura öber-un) kömün-i qu alabasu mön kömü-ü anǰuntai...

9. mi(qa)čin kömün kömün-i (alabasu mön kömün-ü) anǰun-dur adali .... (mori)n alabasu. ..... (an)ǰun du adali bolba.

IO. ken kömün em-e bo(saqbasu emeyin-yin ere-ni abubasu) oru ügei. (emei-yi ese) abubasu (qoyar berke)... ab.

II. modun (qadquγsan qaǰara) /a 3/. medeǰü bayiǰi baγubas(u) ...rban yesütü bui. ese medeǰi baγubasu nigen morin ab.

I2. ken kömün aduγusun sinaluǰi qarbuǰi alabasu...

I3. ken kömün irtü üǰügürtü-ber ǰangčibasu γurban yesütü bolba. čilaγun modun-iyar ǰangčiγsan nigen yesütü bolba. tasiγur niduryа-bar ǰangčibasu tabutu bolba. elči yesütü qoyar nigen ilegü ab.

I4. borǰigindu dongγudbasu tabu-tu. γar /ö4/ kürbesü isele kömün-eče ǰasaγ ilegü bolba.

I5.elči kömün-du aman dongγudbasu nigen yesütü bolba. nigen ilegü morin ab.

I6. γadanača noyadi surǰi iregsen bosqaγuli ǰolγaγsan kömün kürgeǰi ög. nigen-i ide.

I7. doluγan qosiγun-du ečikü bosqaγulača nigen-i, dayisun-du ečikü bosqaγul-ača qaγaslaǰi ide.

I8. dayin-i abči yabuqu aduγu aldaγulqula noyan aqa qaraγul /a4/ γurbaγula niǰeged ide. aldaγulum geǰi kömün ükübesu tabun-yar töle.

I9. qan kömün öber ǰaγur-(a) kereldübesü ǰaγun aduγun arban temege ab.

20. qar(aču) kömün qan kömün abaqai qoyari daγariǰu dongγudbasu bey-e-i alay-a malini talay-a.

2I. noyad-tu sigü(sü) ese ögbesü γurban yisün boda.

22. sigečin örlüg tugč(i) büregeči darqad sabinar tayisi-nar ede qulaγa(i) kibesü qoyar yesün dutaγun ab.

23. törügsen ǰegege /ö5/ naγaču-ača bisi qulaγai -tai bolba.

24. gegsen em-e boγul ede qulaγai-tai.

25. eneǰirγuγan qosiγun-ača aduγusun γadaγsi γarγaǰi ögbesü nigen yesütü bui.

26. nayiǰi kömün-i arkilaǰi γunilaǰi ireǰü abuγsan öri ügei bolba.

27. aduγusun kögeǰi yabuq(u-yi) üǰegsen kömün taniqula ǰang bari. ese taniqula köm bariǰi ire.

28. abaqai-du sigüsü ese ögbesü nigen yisün boda-tu.

29. tabunang -du sigüsü ese ögbe~~sü tabun~~ boda-tu.

30. /a5/. tabunduγ-yi qariyabasu nigen γonin bada, aqas noyaqan-i qariyabasu tabutu bolba.

31. albatu kömün-i ekeneri qariyabasu nigen mori ab. ǰančibasu qaγas-tu bui. endegürečü ǰančibasu γurban yesün boda-tu bui.

32. tabunung kömün isele kömün-i ǰančibasu mön yeke keb-iyer bui. tabunung-yin üre degü bolbasu tabunung-yin keb-iyer bui. tabunung ese bolbasu borǰigin-u keb-iyer.

33. qoyilγan-i ulaγan-ača bisi yeke keb-yin ulaγa adali bui.

34. dayisan-du kömün-i erkiǰi irebesü /ö6/ quyaγ temege qoyar köl morin-i ab.

35. γar-tu oruγsan dayisun kömün-i büü ala. ker-be alabasu nigen temege ab.

36. ken kömün kötelgetei boqaγuli kötelgeni, kötelge ügei bosqaγuli iregsen-ni ab. bariγsan kömün morin ab. morin unuqsan-i üker ab. üker unuγsan-i qonin ab. bariγsan kömün aldaqula qonin-i ab.

37. bandi kömün-i isele kömün irtü üǰügürtü /a6/-ber ǰančibasu nigen temege. bisi yaγuma-bar ǰančibasu nigen morin ab.

38. lam-a noyad-ača ǰarliγ-tai yabuqui-du ulaγan sigüsü tasulbasu tabulaγ-a.

39. baγsi kömün-dür irtü üǰügürtü-ber γar kürbesü γurban yesütü nigen ilegü bui.

40. kömün-i ǰubčin γarqui ögbesü γurban yesütü bui.

41. ken güǰir-iyer kömün-i anǰulasu geǰi yambar amitan-i alabasu ... yin gedergü anǰun-u yosuγar bolba.

42. ǰegügü erike ibaγu /ö7/ araγ sabar arγal tülige nigen qonitu bui.

43. baγsi kömün dayaribasu γurban yesütü bui.

44. nom-un ǰirüken wčir qaγan-i nom-dur oruγuluγsan ečige čing ǰoriγtu davači darqan sečen baγsi-du ulaγan alγulal bulγyalduγsan kömün-i tabun terigülen tabin mal aldaγatai bui. sümeči kömün geǰi köngelebe.

45. noyad mori ečibegeǰi yeke noyad-dasa asaγul ugei qaiqula aldanggi-inü tabun temege tabin /a7/ aduγun bui.

46. noyad či(γu)laγan-dur ese irebesü quyaγ ǰaγun temege mingγan aduγun ab.

47. noyad-dasa (qara) terigütü kömün asaγul ügei qariqula aldanggi-inü quyaγ dörben mori nigen temege ab.

48. γaγča qosiγun-bar dayisun-du mordaǰu idebesü arban temege ǰaγun aduγun ab.

49. noyad-un γoul-un tus-tu dayisun-u tus-tu ulaγan ese ögbesü ǰaγun mal arban berke ab.

50. čiγulγan-dur ǰarlaqu elči ablaqui ǰarlaqu noyad-yin qoyilaγan-i ede elči-yin ulaγan tasulbasu nigen morin ab. egüneče bisi elči ulaγan demei unubasu tabulaqu bui.

51. el ulus-ača aduγu köggi irebesü ǰaγun aduγu bolbasu qoyar noyad qaγaslaǰi ide. čögüken aduγu bolbasu bariγsan kömün ide. aduγun-u eǰen-dür kürgeǰi ög.

52. /a8/. γambar γala öri bolbasu elčitei, noyan-dur ed kürčü yisün qonu tabun qonuγtu öber-iyen künesün ide.

dörben qonoγ-tu-ni noyan ög. noyan-inu medeǰü ese ögbesü nigen temege nayman aduγun ab. buruγu bayitala abubasu abuγči mön yosoγar ög.

53. gereči ügei qurim-i ürey-e. gerečitei boltuγai qorin nasulaγsan ükin-i öber-ün noyan küregen-ü noyan-du kürčü ög.

54. isele miqan-iyar oruγuluγsan-i ürebe. sayiqan-ni čiγulγan-ača uridaki-i /ö9/ ürebe.

55. ene ǰirγuγan qosiγun ǰaγur-a yabuqu bosqaγuli bariǰi ög. mali-ni qaγaslaǰu ide. bariǰu ese ögbesü tere degire bügüdeger bayiγ-a.

56. busu qosiγun-dur oduγsan bosqaγul-dur qosiγun

ǰüri-yin elči ilegey-e. ese ilegebesü qoyar mori abuy-a.

57. qoyar noyad-un ǰaγura qob kelegsen-i kömün-i ünen-i-inü ab. bey-e-inü alaqu bui. qayiralaqu kömün bolbasu ǰoliγ /a9/ inu quyaγ nayman morin ög.

58. tüyimer aldaγsan kömün-i ken üǰegsen kömün nigen mori tabulaǰu ab. tülegsen-i aldanggi tabutu yaγun-bar tülebesü tölüdesütei bui. kömün ükübesü anǰutai bolba.

59. ene ǰirγuγan qosiγun-dur irekü lam-a-yi ǰoriγsan noyan-dur-inu kürgegül.

60. yala-yin tus-tu tüsimed-i γoyačilaba geǰi ken kömün daγaribasu nigen yisün nigen temege ab.

61. yalai-ni tüsimed γaγčaγar /öI0/ buruγu qaγalbasu nigen temege terigülen tabutu bolba.

62. isele yabutala tüsimed daγariǰi dongγudbasu tabutu bolba.

63. ken kömün elči geǰi unuǰi ečigsen morin-iyan ükübegeǰi qaγurči qudaldubasu qaγastai bolba.

64. ken kömün elči-dü ǰaruǰu bögetele ese bolbasu nigen temege terigülen yisütü bui.

65.yeke ulus ǰarliγ bolǰu elči (unuq)u mori /aI0/ (eči)gsen-i ese ögbesü nigen yisütü bui.

66. qoyar yala-tu kömün ǰergečeǰü ǰaγalduy-a geǰi γurban üy-e kürtele ese irebesü ülü boluγčyin nigen morin-i elči ečiǰü ab.

67. qabqa tas bürgüd qarčaγai-yin uraqa tour-i γurban yisütü bui. tarbaǰi (tarbalǰi) gegsen, yola tabutu bui.

68. dayin geǰi dürbegen-dü mori unuǰi yabuǰi ükübesü mön morin-i ab.

69. ger öblebesü kedün kömün bögesü tedün köl morin /öII/ ab.

70. quldai-i alabasu anǰutai bolba.

7I. ken kömün öb qadaγalaǰi baγiǰi ükübesü nigen üker ab.

72. ǰobalaγa nigen qonuqu-dur idebesü nigen mori ab.

73. quldai-yi γurban qonuquduni alaǰi idebesü anǰutai bolba.

74. noyud tabunung-ud kedün erketen bügüde negǰigül ese ögbesü yaγun ügei bolbasu tegün-i anǰun-i ög. negǰigül-dür yabu getele ese ečibesü nigen mori ab. negǰigül /aII/ yabuγsan kömün nigen yesün-i ide.

75.qulaγai kigsen kömün-i ǰoliy-a gekülen-i tere ǰoliγči kömün-i yesüley-e. qulaγai-či kömün-i ǰoliγ-inü em-e-yin-ni ab. anǰun-dur-inü nemebesü nigen morin ab.

76. gereči kömün-i nigen yisün ide. maγu-du oruγsan gereči bögesü nigen yisün ide.

77. qulaγai kigsen kömün-i daruǰu yabubasu noyad-i abči ide. ǰomu kömün qulaγai darubasu ǰomunača-inü γarγay-a. aldanggi inü /öI2/ γurban yisün ab.

78. kömün-i qulaγai kiǰi yabubasu mön kömün-i anǰubar bolba.

79. bosqaγul kömün ǰubčiǰi ögbesü γurban yisütü bui.

80. kömün-ü eǰelegsen usun-u buliyalduǰu kereldübesü nigen morin...

8I. usalaǰu daγusču baγiǰi usun-iyan ese ögbesü nigen morin ab. qaǰaγar-tu morin-du usun ese ö(g)küle qonin ab.

82. unuγsan morin ese bisi...... qourǰi usulaqula qonin ab.

83. usun burtaγlaqula morin üker qoyar ab. /aI2/ üǰegsen gereči üker ab.

84. (noyan qa)tun čimadu (d)ongγuddunam geǰü qudal kelegsen kömün-i mal-inu qaγaslaqu bolba.

85. qaraču kömün öber ǰaγura(ban)nöküriyen yeke ulus-tur qoblabasu kömün temege...... nigen-iyer terigülen tabun yisütü bolba.

EREKEI QAΓAN ERDENI QUNG TAYIJI
QOYAR-UN TARQAΓAΓSAN CAΓAǰA

(XVI ǰaγun-u ečüs)

gülen tabun yisütü bolba.

/aI1/ erdeni qung tayiJi erekei qaγan qoyar tabun sara Jirγuγan dara-yin Jabsar-tu čaγaJa qulaγai-yin tusdu tarqaba.

I. yala ügei geküle arba qonu künesün tabun qonuγ öberiyen /öI3/ künesün ide. tabun qonuγ-tu noyad üker ög. qonuγ daγusqula noyani nigen temege nayman aduγun ab.

2. er-e malyin γurban yisün güyiceküle qalaγun amin ülü qaγačaqu em-e malyin dörben yisün güyičeküle qalaγun amin ülü qa(γačaqu) em-e-yin tulada Joliγ kömün temege ügei bolqula qoyar boda ab.

3. gereči-yi böü Jemeley-e tere gereči Jemelebge Ji noyad-tu oruqula tere noyad singgetügei maγudu oruqula malyin nigen qolbaγuγa yisün törükü ide. ese oruqula malyin nigen yisün qolbaγuγa ide.

4. qulaγai či kömün-i sayin mali kömün JoliJi abqulJu /aI2/ tede qoyar mali abqu bolba.

5. kögegsen mali-yin tölüsü kirekerei ög.

6. yala bariγsan elči nigen malyin nigen elči nigen qolaγuni terigün ide.

7. Jarγuči malyin nigen ide.

8. yalatu malyin tulada mal ügei geJü cayid oruqula qoyina mal γarqula oruγsan sayid-i-ni γurban yisü abqu bolba.

9.yamutu kömün-i bosaγul mori unuJi bosqula mori qariγul , üker ög. yamu ügei kömün-i mori ide /öI4/ ögüre önčitü kömün-i mori qariγul.

IO. yalyin tulada terigüleJi oruγči kömün ese (baγtaqula ?) γurban yisü keden kömün bolasu tedün köl mori ab.

II. belčigertü geteJi yabuJi bariγdaqula er-e malyin yaladu oruqu bolba.

I2. noyad-yin malyin tulada sigülengge oruqu bolba.

13. qaraču kömün-i yalatu arban-i sayid oruqu bolba.

14. yabudasun kömün tabun sara yabuqula yalatai bolba.

tabun sara ese kürbesü yala ügei. ger-tei kömün-i ger ab.

USUN TAULAI ǰIL-UN OČÜKEN
ČAΓAǰA
(I603 on)

/aI7/ kündelen čögekür noyan terigülen ölǰeyitü tayiǰi, dayičing tayiǰi, čoγ-tu tayiǰi, sečen tayiǰi, čow tayiǰi,tüsiyetü qung tayiǰi, lamaskib abai, emelder (lamadar) abai, dorǰi abai edeger yeke baγa noyad usun taulai ǰil-ün tabun sarayin arban tabdaγar /öI8/ edür berke-yin aruyin bulaγ usun-a öčügüken čaγaǰa bičibe.

I. otuγ bügüdeger ǰöblel ügei salǰi otuγlabasu qosiγun-i qoyar elči-ber qurγaγad qosiyad mori unuǰi ireǰü singgetügei. tere elči-dü ese bolbasun tabun temege tabin aduγun ab.

2. /aI8/ edeger noyad nigen γoul bolba. egüneče ali noyad buruγu üyiledbesü degere-i bügüdeger bayiy-a. baγlaqui-bar bügüdeger qubiyaǰu idetügei. čaγaǰanača buruγu-bar abuγsan-i ǰöbtüdüni abči ögkü bolba. qari qalaγun-du ǰöbtü üyiledü böü orkilčay-a. buruγu üyiledü bügüdeger ǰöbleǰü öggüy-e.

3. noyad tabunung-oud kedün erketen negǰigül ese ögbesü yaγun ügei bolbasu tegün-i anǰun-i ab. negǰigül-dü ese ečibesü mori ab. γarγabasu negǰigül-iyer nigen yisün ab.

4. qulaγai kigsen kömün-i anǰu-dur nemebesü nigen mori ab. yala-yin eǰen darubasu noyad ab. /aI9/ qulaγai-či kömün-i sigülengge darubasu sigülengge-eče γarγay-a. tedeneče /γ/urban yisün aldanggi ab.

5. bosqaγul kömün-i ǰubčiǰi ögbesü γurban yisütü.

6. noyan qatun čimadu dongγu(d)nam geǰü qudal kelegsen kömün-i mal-inü qaγasla(qu) bolba.

7. qaraču kömün öber ǰaγuraban öber-iyen /ö20/ noyad -tu güǰiriyer qoblabasu temege terigülen γurban yisütü bolba.

8. tüsimed qosiγun-dan γoyačilabas(u) noyan-i medetügei. bisi qosiγun-i γoyačilabasu aldanggi bügüdeger qubaγaǰi idetügei.

9. sayid noyad-iyan qadqubasu bey-e-inü bügüdeger alay-a.

IO. am-a qung süm-e burqan-dur γar kürbesü lam-ayin keb-iy(e)r bolba.

II. noyad-i /a20/ qoyar ulaγa qoyar sigüsü-tü bolba. egün-eče ilegü ulaγan sigüsü idebesü köl morin abqu bolba.

I2. törüyin elči böü bariǰi ide. ideküle-i numu-i ab. törüyin γurban elči-eče bisi elči üde ügei bolba. ker-be idebesü numu-i abqu bolba.

I3.ǰutar buyan-u tus-du yabuγči elči tuγulγa unu. ali ba qusiγun daγarıbasu debsiǰi /ö2I/ unu. čaγadu qosiγun-du kürbesü tuγulγa unu.

I4. tabunung-oud-un sigüsüni qoyar ulaγan-i nigen bolba.

&

MODUN LOU ǰIL-UN ČAΓAǰA

(I604 on)

/ö 2I/ qamuγ burqad-un adistid-iyar qamuγ tenggiri nar-un čiγuluγsan-iyar qamuγ kömün amitan-i dotura ayimaγ-iyan qamuγ-ača ǰarγaγulun sakiγči qatun baγatur noyan terigülen tüsiyetü qung ta(yiǰi) /a2I/ kündelen čögekür noyan keden ačinar kegüked tayiǰi nari abaqai tabunung-oud edeger bügüde modun lou ǰil-ün namurun adaγ yisün sara-yin arban yisün-e. čaγaǰa ekilen bičibe. doluγan qosiγun-i ürelge čaγaǰa-ača lou ǰil-un yisün sara-yin γučin kürtele kedün yala.

I. qoyar nidün /ö22/ tesülbesü kömün-i anǰun-dur adali bolba. nigen nidün tesülbesü qaγas anǰutai bolba.

2. γar quγulbasu nidün-ü kebiyer bolba.

3.em-e kömün ere kömün-i öber-tü orubasu γurban yisütü bui.

4.qaraču kömün-i medel köbegüd-i alabasu qaγas /a22/ anǰutai bui. emeyigeni untabasu mön qaγas-tai bui.

5. ǰalaγsan lam-a elčitei γurban ulaγa unuqu bui.

6. ǰalaγsan bandi elčitei qoyar ulaγa unuqu bui. qonuγtuni nigen sigüsü bui. üdedü-ni böü ög.

TEMÜR ΓAQAI J̌IL-UN ÖČǓKEN ČAΓAJ̌A

(I6II on)

/a22/ temür γaqai ǰilun ǰun-u adaγ sara. orquni γoul degere /ö23/ (ö)čüken čaγaǰa ekilebe.

I. yeke čiγulγan-u bolǰaγun-du γurban qonuγtu ese irebesü arban aduγun nigen temege abqu bolba. oγuγada ese irebesü ǰaγun aduγun arban temege abqu bolba.

2. čerig-ün bolǰaγun-du γurban qonuγ-tu ese irebesü noyad-un bey-e-yin quyaγ emegel-tü morin /a23/ abqu bolba. oγuγada ese irebesü doluγan qasiγun-i čaγaǰa degere bolba.

3. ǰöbtü üyiledü böü orkilčay-a. buruγu -tu üyiledü elči-ber kelelčey-e.

4. qoyar noyad-un ǰaγura qob kelegsen kömün-i noyan-i medeged qara bey-e-ni alay-a. qaruyiqu baruyiqu-i talay-a. qayiralaqu kömün bolbasu ǰoliγ-i /ö24/ öbči quyaγ nigen temege naǰman aduγun-du abqu bolba.

5. ali dayisun-du mo.daqudu kele oruγuluγsan tüsimed-i kedün köbegütei-ni abqu bolba.

6. γadanasan surǰi iregsen bosqaγuli ali noyad-i surabasu öbči ide. tere noyan-du kürgeǰi ög.

7. arban örükese degegsi bosqaγuli-yin nigen ger kömün-i ide. (de)gere öbči ide. /a24/ arban erükese doruγsi nigen qara eligetü-i ide.

8. ali bosqaγul quraǰi iregsen mön edür ese kelebesü yabuča ügei. keleǰi bayitala daruba-su sayid-i saqay-a.

9. noyan kömün-i süyitü-yi-ni abuγad kömündü ögbesü tere kömün-eče anǰu abuγad/tere kömündü ögbesü tere kömün-eče anǰu abuγad/tere em-e-i qariγulǰi ög.

IO. edün bügüde /ö25/ noyad ey-e nigedbe. ene ey-e degen ese orulčabasu tusdaγan yabuqu bolba.

USUN ÜKER ǰIL-UN ÖČÜKEN ČAΓAǰA

(I6I3 on)

/ö25/ usun üker ǰile wčirai sayin qaγan-i sümeyin emüne otuγun tus-du dörben qosiγun-i noyad öčüken čaγaǰa ekilen bičibe.

I. ali noyad qouraγsan otuγ-iyan ebdebesü γučin aduγun /a25/ abqu bolba.

2. tere γučin aduγu-i noyad buliyaǰu abubasu dörben qosiγun-dur medegülǰü qosiγun-i qoyar elči ečiǰü γučin aduγun abči öggüged tere /ö26/ elči qosiyad morin abtuγai. γurban üy-e abtala ese ǰayilabasu ǰaqasa ǰayid aduγu abču dörben qosiγu-bar buliyaǰu qubiyaǰu abqu bolba.

3. tere aduγu-yi /a26/ qaraču kömün buliyaǰu abubasu qolbaγa abqu bolba.

4.tabunung-yin quriγsan otuγ-tu orubasu arban tabun aduγu abqu bui.

5. noyad kömün-ü süyitü-yi medeǰü ögbesü γurban ǰaγun anǰun ögkü tere /ö27/ emei-ni qariqulǰu ögbesü yaγun ögkü bui.

6. yamutan göüsi qonǰin senǰen (sanǰan) sirege-tü örlüg gökelten kiy-a nar qatud-yin ečige degü aqa-i tuγči büregeči daruγa ǰouqu-tu daiqad eden-i emes ereyin yamundu adali bolbe.

7. edüi bügüde /a27/ yamutan-i ken kömün daγaribasu nigen yisü nigen temege ilegü abqu bui.

VIII

ER MODUN BARS J̌IL-UN DŎRBEN QOSIΓUN-U
ŎČUKEN ČAΓAJ̌A
(1614 on)

/a5I/ er-e modun bars ǰil-un ökin sarayin nayman sinede kelelčebe. dörben qosiγun-i noyad sayin qaγan-i süme-yin emüne öčüken čaγaǰa ekilen bičibe.

I. qoyar yala-tu kömün yabugetele es-e (ese) bolba γurban qonu. ese boluqu-la qaγan-ača asqa. qaγan elči ilegeǰi nigen mori ab. tere mori saγad kibesü qolbaγan ab. tegün-dü ese sengkerbesü dörben qosiγun-i niǰeged elči ečiǰü dörben mori ab. basa tegün-dü ese sengkerbesü nayman elči ečiǰi /ö5I/ nayman mori ab. basa tegün-dü ese sengkerebesü mön uridu yosuγar bui. elči nemeǰi ečiǰi ab. ter-e abuγči-yi yala-tu kömün-e-se ab. tegüsbe. manggalam.

ER-E MODUN BARS ǰIL-UN SAYIQAN-U SÜM-E-YIN ČAΓAǰA

(1614 on)

/ö28/ sayiqan-u süm-e-yin emün-e e/r-e/ modun bars ǰil-un ekin sarayin nayman sinede. /a22/ um suvasti sidum nasun qutuγ boltuγai. töb yeke törü törügsen bey-e enke amuγulang-iyar aqu boltuγai. sečen qatun kündelen čögekür noyan ölǰeit-tü qung tayiǰi dayičing tayiǰi siolai qung tayiǰi čoγtu tayiǰi čow tayiǰi sečen qung tayiǰi 'ǰodba sečen tayiǰi yeke kitad tayiǰi /ö29/ baγa kitad tayiǰi čering tayiǰi bübün tayiǰi tarba dasi tayiǰi babari (beberi?) tayiǰi, tüsiyetü qung tayiǰi lamaskib tayiǰi lamdar tayiǰi dorǰi tayiǰi barang tayiǰi

1. edün bügüde noyad tayiǰinar medegetü yalan-ni medeǰü bayitalan ese ögbesü tabun qonuγ-tu öberiyen künesü ide. tabun qonuγ -tu noyan-ača üker γuyu. ese ögküle üker bari.

2. buliyaǰu abqula /a29/ mön edür čaγaǰay- yin čaγan sürüg köbegüd köteči ene nayman mori nigen temege ab.

3. eǰen ba busu kömün ba kösibesü aldanggi-inu γurban yisü köl mori ab.

4. noyad gereči kömün-i alabasu tabun temege tabin aduγu abtuγai. bisi gemtei alaba gekülen ǰasaγ bariγsan sayid-i orγuluγ-a.

5. gereči /ö30/ alanam geji orγuǰi irebesü tere gerečiyin sayid-i siqa. orubasu qariγulǰu ög. ese orubasu singgetügei.

6. gereči kömün-i idesi nigen ǰaγun nigen tabun idekü bolba.

7. olan kömün qulaγai kibesü qoyar sayin kömün-i alay-a. olani abču eči. qoyar kömün-i aqai-ni alay-a nigen kömün-i qulaγai kibesü noyan duni kürge. kürgel ügei alabasu yalai-gini ürey-e. sumuni üǰügüre ükübe /a30/ gekülen sayidi-ni siqaǰi yalai-ni ög.

8. kӧdege getebesü γurban yisü sürüg-tü orubasu ǰirγuγan yisü.

9. endegü tasiyandu ungasu-tu temege kilγasu-tu mori γurban yisütü bolba.

IO. ali öridü aduγu kögeǰü yabubasu ken kömün üǰebesü aldaγul. noyan kömün ese tüdegbesü nayman mori nigen temege ab.

... sayidi-ni siqaji yalai-ni ög.

MODUN BARS J̌IL-UN NAMUR-UN

ČAΓAJ̌A

(1614 on)

8 /ö50/ uum suvasti siddam. modun bars ǰil-un namur-un ečüs sara-yin nigen sinede altaγad-un γoul deger-e tüsiye-tü qaγan kündelen čökür noyan dayičing qung tayiǰi dalai sečen qung tayiǰi čoγ-tu qung tayiǰi sečen tayiǰi čaγan tayiǰi erdeni tayiǰi duraγal tayiǰi loyaγ tayiǰi nom-či tayiǰi erke tayiǰi mačari tayiǰi labari tayiǰi čabari tayiǰi qolači tayiǰi baγatur tayiǰi ǰoriγ-tu tayiǰi čolum tayiǰi noyan tayiǰi baba tayiǰi /a50/ bing-tü tayiǰi günbü-skiba tayiǰi čembüm tayiǰi edün bügüde noyad-i čaγaǰa nigdebe.

I. noyad bey-e ben alalčabasu qar-a bey-e-yi-ni kögeǰü orkiy-a. qamuγ ulusi-i abču qubaγay-a. qaγas-i-ni alaγulaγči noyan-du öggüy-e.

2. noyad törül-iyen abubasu ter-e abuγči-yi-ni qaγačaγuluγad ǰaγun ger kömün abqu bolba. ǰaγun kömün ügei bolbasu /ö5I/ qaγaslaqu bolba.

3. noyad süyitü-iyen abulčaqula ter-e süyitü-yi-iyen-ni qaγačaγuluγad arban ger kömün mingγan anǰu abqu bolba.

4. keden güyigsen kömün kögegsen aduγusun noyad görlüǰi ese ögbesü yeke čaγaǰa-yin keb-iyer elči ileǰeǰi bügüdeger abči öggüy-e.

5. noyad tabunung-ud-tu abaqai deger-e abaqai ögbesü uridu abaqai-yi inǰitei-ni ečige-ni abqu bolba. ter-e abaqai-du inǰe böü ‥g. ögbesü ǰaγun aduγu arban temege abqu bolba.

6. Tabunung-ud-tu doluγan qosiγun-i noyad abaqai ögbesü qoyar abaqai-yi qaγačaγul /a5I/-ǰu abqu bolba. tegüsbe. manggalam.

MODUN BARS ǰIL-UN ÖČÜKEN
ČAΓAǰA

(I6I4 on)

/ö57/ (u)[um] suvasTi siddam. modun bars ǰil-un ekin sarayin qorin tabun edür. (moηru buyima)-yin qotaγur qatun dalai qung tayiǰi qoyar-un sümeyin (e)müne tüsiye-tü qaγan dayičin kündelen čögekür noyan dayičing qung tayiǰi dalai sečen qung tayiǰi /a57/ (č)[oγ]tu qung tayiǰi raqa tayiǰi sečen tayiǰi nom-či tayiǰi (qun)g tayiǰi qolači tayiǰi baγatur tayiǰi γurban (a)baqai-yin yeke baγa tayiǰinar ... öčüken čaγaǰa egüle(l)dübe.

I. ayil kömün abuγsan aduγu-čin-ni tus-du daruγan (-i siqa)-qu bolba. tabun aduγun-ača degegsi daruγan oruqu (bol)ba. dörben aduγun-ača doruγsi sigülenggeni siqaqu (bol)ba.

2. daruγa medeǰi bayiǰi oruγbasu (orγubasu) daruγani bayiqu aldanggi (n)igen temege dörben mori abqu bolba. sigülengge-ni medeǰi bayiǰi (te)mege qoyar mori abqu bolba.

3. sigülengge .... (ö58) .....qulaγai-či-yi bariγsan ....abqu. ene siqalγan-du e-s-e (ese) ....γarbasu dün yala-tai bolba. a.............ni ide.

4. qulγai-čisa nigen mori ba.....................

5. (mayida?)ri qutuγ-tu-yin tula dalala..........ulaγa-ača inaγsi siqalγatai........sarayin nigen sine-eče qoyi(si)................uqu bolba.

(te)güsbe.

83

30a

X

ΓAL LOU ǰIL-UN ÖČÜKEN ČAΓAǰA

(1616 on)

/a47/ uum suvasti siddam. γal lou ǰil-un ǰun-u dumda-du sarayin qorin nigen edür-tür kündelen čögekür noyan-i süme-yin emüne /ö48/ dörben qosiγun-i keden yeke baγa noyad öčüken čaγaǰa kelelčebe. ǰasaγ-un tayiǰinar dayičing qung tayiǰi čoγ-tu qung tayiǰi sečen tayiǰi erke tayiǰi qardaγači tabunung bileg-tü ǰayisang tabunung.

I. eden-i ügen-dü ken kömün ese orubasu yeke čaγaǰa-yin keb-iyer bolba.

2. qari-tan-ača yaγaraltai kele irebesü bey-e-ben ǰaqai-yin qosiγun-du čuγlan yaγaral ügei bolusa qayidaγ-iyar čuγla. tere qoyar-tu ese ire-besü yeke čaγaǰa-yin keb-iyer bolba. ali /a48/ ǰüg-eče yaγaraltu kele irebesü tere qosiγun ubasanǰa-du üdter kele ög. ger deger-e törüyin üyile bolbasu qaγan tayiqu noyan ene γurban yeke otuγ-yin dumda-dur čuγla. yeke noyad dörben nökür-tei. baγa noyad qoyar nökür-tei. baγa üter čuγla. kedün edür tüdebesü tedün mori ab. ese irebesü yeke keb-iyer bui. ayan-u kelelčege bolusa qara tuγ degere čuγla.

3. ali qosiγu berke /ö49/ kelelčege bolbasu dörben qosiγun-ača niǰeged tüsimed-i abči kelelče.

4. dörben qosiγun-du γada-γadu alba-tu γadanasa iregsen-i čaγanasi bariǰu ög-besü γurban yisü-tü kedün mal bürelgebesü tölüǰi ög. tere kömün-i alabasu bariǰu ögküči qaγas yala ög. alaγči kömün düng yala- tu. eǰen-düni kürgeǰü köbči ide.

5. dörben qosiγun ǰaγura bosqa-γul kömün ǰabqaraγsan oruγsan-i ese ögübesü bügüdeger kelelčeǰü abči ög.

6. bosγaqul kömün ǰabqaraγsan /a49/ mal-i bičiǰü čuγlaǰu büri abči ire. ese ačara-basu kömün-inü γurban yisü-tü mal düng yala-tai.

7. dörben qosiγun-i γambar öri,öri yala bolusa qaγan-i elči ilegeǰi abči ög.

8. qaγan-i tusi-yin kelelčege bolba-su qoyar qung tayiǰi abči ög. qaγan qoyar qung tayiǰi-yin nigen üge kelelčegetei bolusa nögüge-inü abči ög.

tegüsbe. manggalam.

048(a)

045(б)

046(a)

... oli, oli yala bolusa qa-
γan-i elči ilegeǰi abči ög.

XII

LOU ǰIL-UN NAMUR-UN ÖČÜKEN ČAΓAǰA

(1916 on)

/a57/ uum suvasti siddam. lou ǰil-un namur-un ekin sarayin arban tabun-du dalai sečen qung tayiǰi-yin emün-e öčüken čaγaǰa čaγaǰalaba.

1. qulqγai kigsen kömün anǰu ese güyičeküle amin-i qaγačaγulqu arγa kiǰü ese ögbesü daru-γa-du-ni γurban üy-e kürčü bayitala ese ögbesü daruγasa tabun aduγu abqu. tegün-i qoyina arban aduγu abqu byi. ene abqu aduγu-yi saγad kiküle tabun aldanggitai arban aduγu abqu bolba. tegün-dü /ö57/ es-e sengkerebesü noyan-du-ni tabu qonuǰu čaγaǰa-yin aduγu edür abqu bolba.

2. qulaγayiči kömün-i emi-ni qulqayin eǰen ǰokičaǰu ǰoliγ-i abubasu tere .... -ni bariǰu ögkü geǰi elči nigen boda ide.

3. qulaγai kigsen kömün-i emei-ni .... noyan ečibe geküle daruγai-ni siqaya. qoyina γarbasu nigen temege (γur)ban mori abqu bolba.

4. ene čaγaǰa yeke baγa noyad qoyitu (sara)-yin arban tabun ulus daγan ǰarla. tegsbe. manggalam.

(LOU ǰIL-UN)NIGEN EKITÜ ČAΓAǰA (I6I6 on)

/ö54/ basa nigen ekitü čaγaǰa inü. (lou ǰil-un) arban sarayin sinese qoyisi bekilen barilduba.

I. egün-eče qoyisi-du bügüde anǰutai bui. egün-eče bisi bolaqula bi čaγaǰa-yin aduγu abqu bisi geǰü keletügei. keletele ese bolǰi abubasu aldanggitai bui. nigen temege nigen mori abqu.

2. čaγaǰa-yin aduγu abqu kömün bögütele bi ebdesü (abqu?) kömün bisi ba geǰi qaγur /a54/ -basu arban ǰirγuγan aduγu qoyar temege abuy-a. čaγaǰa-yin aduγu abuγad noyan-du-ni keleǰi ačaraduγai. noyan-ni dörben songγudaγ-gini abuγad dörben maγu mori ög. ker-be noyan saγad kiküle ǰaqasan-i ǰaγun aduγu kögtügei. nigen-te kögetele ese sengkerebesü uridu yosuγar qoyitu irekü degen ǰaqasan-i ǰaγun aduγu kömün kögetügei. γaγča abqu aldanggi daruγa-du-ni kürtügei. daruγa medeǰi ese ögbesü daruγa-du-ni γurban /ö55/ qonuγad mön daruγasa edür-iyer mori ab. bariγsan mori-ban daruγ-atu ačaraǰi üǰügül daruγ-a saγad kibesü nigen mori abqu bui.

3. doluγan qosiγu-yi ǰaγur-a malayi kögeǰü ečikü aduγu saγad kiy-e. saγad es-e kibesü mön tegüber tölü-gülüy-e. küčün ese kürbe geküle sigülengge-ni siqay-a. baγta-basu γai ügei. ese baγtabasu tegüber tölügülüy-e. aldaγulum geǰi kömün ükübesü tegüber oru bosqa. morin ükübesü morin iyan tölütügei. anǰu ügei.

4. tüsilge-tü qosiγun kögebesü nigen mori-n-ača qoni ab. arban-ača /a55/ nigen mori idetügei. arban-ača degegsi γurban idetügei. aduγul-uγči kömün-iyen ese taniba geküle sigülengge-ni siqay-a. baγtabasu γai ügei. ese baγtabasu tegüber tölügülüy-e. anǰu-tai bögesü yisün -iyen ideged küyidesün miqa-ban tere aduγu küm ide. orun-i ese güyičeküle tere aduγu-ni qaγas idetügei. kögsen aduγu-ban aldaγulba geǰü aldaγuluγči qosiqun-ača aduγu kögebesü aduγu-ni eǰen aldaγuluγči

qosiqun-ača aduγu kögebesü aduγu-ni eǰen aldaγuluγči

qoyar qosiγun ebleǰi kelelčey-e. qoyar qosiγun nigen-i ese nekebesü (nekegči) qosiγu ülü nekegči qosiγu-γača qoyar elči γui. ese ilegebesü qoyar /č56/ mori ab. tegün-i qoyina arban elči eri. arban kömün ese ilegebesü arban mori ab. tegün-i qoyina čerig (γuyi)basu čerig ese ögbesü arban temege ǰaγun aduγu ab.

5. daruγ-a-tu oγurcuγ qulaγai kibesü daruγ-a-tu-ni kür. daruγa-ni bariǰi ög. ese ögbesü tegün-eče ulaγan sigüsü unuǰu noyan-du-ni kür ulaγa sigüsü tasulǰu noyan -dan ese kürgebesü noyan-i čaγaǰa-yin aduγu-ni yosuγar abču ögtügei. daruγa-ügei oγurcuγ-i dayisun-u yosuγar bolba.

6. melǰege-tü qulaγai bolbasu aldasi-yin sigülenggi-ni siγay-a.

7. ǰaruγsan elči qulaγai-ban (baribasu?) ǰoqiqu-yin tula elči qulaγai-yin sigülengge qoyar-i siqay-a. daruγ-a ügei oγurčuγ-i dayilaqu (tayilaqu?) lou ǰil-un arban sarayin tabun-ača qoyisi bui. tegüsbe. mangγalam.

MOΓAI ǰIL-UN SÜMEČIN-Ü ČAΓAǰA

(1617 on)

88 /ö53/ [sayin wčirai qaγan-i süm-e-yin emüne qaγan aqai qatun baγatur dai baγatur kündelen čögekür yeke baγa tayiǰinar moγai ǰil-dü sümečini] /a53/ [tula čaγa-ǰa tarqaba.

I. süm-e-dü γar qan kömün kürbesü doluγan qosiγu-bar nekekü bui. qaračii kömün γar kürbesü qara bey-e-ni alaqu qaruyiqu baruyiqu-ni abqu bui.

2. ali noyad öber ǰaγuraban ebder-e-besü sümečin-eče aduγu kögebesü oyir-a-i noyad nekeǰi abči ög.ese abči ögbesü doluγan qosiγu-bar nekeǰi abči ög.

3. sümečin-eče noyad sigüsü üde qonuγ-tu ide. süm-e-čin-eče (sigü)sü ese ögbesü nigen mori abqu bui. süm-e-čin qoyar ulaγan ög.] /ö54/ [tegün-eče bisi elči-dü böü ög. elči ulaγan unubasu aldanggitai bui.

4. ene erdeni tib-un süme-dü qour kibesü amin-du-ni maγu qour bui. buyan kigči amin-du-ni nemegesü bolqu boltuγai. tegüsbe. manggalam.]

-38a

356

XV

NOM-UN ČAΓAǰA

(I7 duγar ǰaγun-u ekin-ü qoriγad on)

/ö52/ luum suvasti siddam. ilaγuγsan čorǰi-yin emüne tüsiyetü qaγan noyan ekilen dörben qosiγun-i tayiǰinar bügüdeger bandi-nar-un tus-du nom-un čaγaǰa eskebe.

I. bandi nar čorǰi-yi daγaribasu nigen manǰa činaǰu nigen mori terigütei yesü bariqu bolba. unǰad ergüsgüi qoyar-tu niǰeged bayiri kib barituγai. tegün-eče öčüken ebdebesü nigen manǰa činaǰu nigen mori barituγai.

2. bandi nar /a52/ sakil-iyan ebdebesü qulaγai kibesü γar-tuni tamaγa daruǰu orkiqu bolba.

3. ulaγa čab saγali dutabasu mön tegün-u qolbaγatai bolba. araγačin ese ögküle orγuǰu qariqula nigen yisü aldanggitai bolba.

uum-aa qum. 4. kömün burqan-du γar kürbesü lam-a -yin keb-iyer bolba.

5. toyid-un qoyar ulaγan qoyar sigüsü bolba. egün-eče ilegü baγan (baγaqan) sigüsü idebesü köl mori abqu (ö53) bolba.

6. törüyin elči böü bariǰi ide. ideküle numu-i ab.

7. törüyin dörben elči-eče bisi elči üde ügei bolba. ker-be idebesü numun abqu bolba.

8. ǰutar buyan-u tus-du yabuγči elči tuγulγa unu... ni (qa)siγun daγaribasu debsǰi unu. čaγa-du qosiγun tuγulγa unu.

9. tabunung-ud-un sigüsü-ni qoyar ulaγan nigen bolba.

sadu edgü.

XVI

MEČIN ǰIL-UN YEKE ČAΓAǰA

(I620 on)

/ö3I/ uum suvasti siddam. qoyar ünen-i oluγsan simnus-i daruγsan ilaǰu tegüs nögčigsen sigemuni burqan-dur mörgümü. arban ǰüg-ün γurban čaγ-un burqan-u qutuγ γuyuqu boltuγai. qan kömün-u bey-e-yin γurban činar tegüskü boltuγai. ügdümyin (?) nere kemen orusibai. kündügetei(?) nere kemen orusibai. ayiltutai(?) nere kemen orusibai. degere tengri burqan-u ǰaγaγan-bar törügsen tenggerleg törül-tü tegüs erdem bilig-ün (a3I) ǰalγamǰi boluγsan. altan-u uruγ-un qaγan aqai ǰasaγ bariγsan qatun baγatur noyan ǰasaγ bariγsan darqan tüsiye-tü noyan dayičin baγatur noyan kündelen čögükür noyan ǰorγul noyan ǰoraγ-tu noyan čoγtu noyan qulang abai noyan yeldng noyan qosiγuči noyan bingtü noyan ubandai noyan ölǰe(i-tü) noyan mergen tayiǰi sečen tayiǰi qung tayiǰi dayičing tayiǰi čoγ-tu tayiǰi rquli tayiǰi yeke baγa /ö32/ noyad-ača terigülen yeke čaγaǰa ekilen bičibe. ene čaγaǰa-yi mečin ǰil-ün qabur-un segül sara taran-a γol degere čaγaǰala-ba.

I. ene čaγaǰa-yi qan kömün ebdebesü mingγan aduγu ǰaγun quyaγ ǰaγun temege abqu bolba. ulus-tu bürǰigin kömün ebdebesü mön yosuγar bolba. ulus ügei bürǰigin-i γurban yisütü bolba. tabunung sigečiner kömün ebdebesü tabun quyaγ tabun temege tabin aduγu abqu bolba. qarači kömün ebdebesü qara bey-e-ni (alay-a) /a32/ qaruyiqu baruyiqu-ni talay-a.

2. qonǰin güsi-eče terigülen dolγan qosiγun-i ǰasaγ bariγsan darqad γurban yeke üyile-eče bisin-dü ulaγan böü ög. γurban üyile-dü ulaγan sigüsü tasulbasu γučin boda ab.

3. qaraču kömün üyile-dü tasulbasu qaruyiqu baruyiqu ni talay-a. qara bey-e-ni talbiy-a. tegünese bisi ulaγan tasulbasu nigen mori-tu.

4.čiγulγan čiγulqu-du qan kömün ese irebesü ǰaγun aduγu arban temege ab. tabunung sigečiner ese irebesü tabin aduγu /ö53/ tabun temege ab.

5. qaγan aqai-yin ǰegün baraγun ǰigür bolǰu otuγlaγsan kedün yeke baγa noyad nutuγ soliǰu nutuγlabasu tabin aduγu tabun temege ab. tabunung sigečiner salǰi nutuγlabasu γurban yisü ab.

6. dayisun-du oruqu-du qan kömün oduǰi dutaγabasu mingγan aduγu ǰaγun temege ǰaγun quyaγ ab. borǰigin kömün oduǰu dutaγabasu mön yosuγar tabunung sigečiner oduǰi dutaγabasu mön yosuγar, qaraču kömün oduǰi dutaγabasu quyaγ-tu /a33/ kömün-i quyaγ dörben köl morin-i ab. quyaγ ügei kömün-i qoyar köl morin-i ab.

7. dayisun-du köl endeg-sen-dü qan kömün-i abči γarγaǰi irebesü doluγan qosiγun-du darqalay-a. qan kömün-i orkiǰi irebesü qara bey-e-yi alay-a. qaruyiqu baruyiqu-ni talay-a. γarči irebesü quyaγ dörben köl morin-i ab. irebesü mön tere yosuγar ög.

8. qan kömün-i qaraču kömün qardabasu qara bey-e-yi alay-a. /ö34/ qaruyiqu baruyiqu-ni talay-a.

9. ali qusiγun buru-γutai bolbasu qosiγun-i qoyar elči ilegey-e ali qosiγun elčiben ese ilegebesü nigen temegen qoyar morin ab. tere qosiγun buruγuban ese medebesü baγa yeke noyad ǰaγun elči baγa noyad tabin elči ilegekü bolba. egün-dü ese ečigsen yeke noyad-tai ečibesü tabin aduγu tabun temege ab. tere qoyar elči-dü buruγuban ese medebesü qamuγ-ar morduǰi /a34/ tere degere baiyi-a. qan kömün-i qara bey-e-ni orkiy-a. qamuγ ulus-i abči qubaγay-a. tere buruγun-tu kömün-dü ali qosiγu nöküčeǰü ömügere-besü mingγan aduγu ǰaγun quyaγ ǰaγun temegen ab. tere yabuγči elči qosiγun-ača unuqu bolba.

IO. γurban ulaγan-ača bisi ulaγan-yi tasulbai(-su) qoyilaγai-yin ulaγan yala-yin ulaγan abqu-i (?)

IOa. ali qosiγu ǰöb bolbasu morin-iyan köteljǰi /ö35/ qoyar qosiγun-dan debsiǰi unu bisi qosiγun-ača

4.čiγulγan čiγulqu-du qan kömün ese irebesü ǰaγun aduγu arban temege ab. tabunung sigečiner ese irebesü

I0a. ali qosiγu ǰöb bolbasu morin-iyan kötelǰi /ö35/ qoγar qosiγun-dan debsiǰi unu bisi qosiγun-ača

dam unubasu aldanggitai bolba. aldanggini köl morin-i ab.

II. qan kömün öber ǰaγuraban irtü üǰügür-tü γarγa-basu mingγan aduγun ǰaγun temege ab.

I2. qan kömün degü-degen dongγud-basu nayman mori nigen temegen yisü ab. degü noyad aqa-daγan dongγud-basu γurban (temege?) terigüleǰi γurban Yisü boda ab.

I3. qaritan kömün-dü (a35) γaγčaγar morduγsan qosi-γui saγuγsan kömün-i baγa-du adali bolba.

I4.baγsinar kiy-a nar tuγčin büregičin örlügüd kö-mün-dü alaγdabasu oru tabun tabun-tu bui. anǰuni keb-iyer boltuγai.

I5. qaraču kömün-ü süyigini qan kömün abubasu teme-gen quyaγ qoyar-yin nigen-i ög.

I6. qan kömün qurimtai bayitala abaqai-iyan kömün-dur ögbesü tabin anǰu tabun berke ab. qurim ügei bö-gesü ögügsen malini qariγulǰi ög.

/ö36/ I7. qan kömün qaraču kömün-i süyigi süyin noyan-asa asqaǰi ög. asγul ügei ögküle anǰuni yaγun ög.

I8. yamu-tu kömün-dü γar kürbesü γurban yisü-tü qariyabasu nigen yisü-tü. nigen temegen ilegü ab.

I9. isele kömün-i yamu-tu kömün ǰančibasu ǰasaγ-un tulada ǰang-čibasu γai ügei. soγlaǰi ǰančibasu nigen yisü ab.

20.ǰarγuγdaǰi bayiǰi γoyačilabasu /a36/ nigen teme-gen nigen tabun ab.

2I. doluγan qosiγun-i ǰasaγ bariγsan tüsimed ene bui. qaγan aqai-yin qosiγuči delger ǰanggi ǰobal-γa abaqai maγu kekün,qatan baγatur-yin göüsi qonǰin küri ǰayisang bügür örlöb,qonǰin tayiǰi-yin čanmai tob-či-tu, ongniγud tayiǰi-yin unaγai ǰaγaγan-či tügükü dayičing baγatur-yin esei sartai bui. kündelen čögükür qonǰin küličenggüi bayiγaǰuni, saγaral /ö37/ ǰaγaγači, küsentü ǰaγaγači ǰoγsuγa, qosiγuči noyan-nai čögüčü-ger mündüi,čoγ-tu-yin čaγaγčin sigečin, boγuči sigü-lengge, qulang noyan-nai belge-tü bünggüi yeldengkei tügüder tüsiye-tü, siγukir bigin-tü, bing-tü tayiǰi-yin erke batučin baγsi, aqablaqu ǰaγaγači, baγaǰai kiy-a, ubandai tayiǰi-yin atuqai ilčü sarγača, uqu-mai baγsi bui. mergen tayiǰi-yin siremün örlüg, bürei girüdeg , qung tayiǰi-yin erke /a37/ tüdekei, adai ǰa-γaγači, baγaǰing ǰaγaγači medegeči, baγaǰiqu baγatur gegen medegeči, čoγ-tu tayiǰi-yin aqačin sigečin erke abudai, senggei ǰaγaγači, čürkü örlüg, araquli tayiǰi-yin siγuqa gegekei sigülengge. edün kömün bui.

22. ken kömün-i alabasu γurban ǰaγun γučin teri-gün anǰu ab. kömün temege-ü nigen-iyer oru bosγa.

23. nidün tasülbesü kömün-ü anǰu-dur adali.

24. sidün quγulbasu sidün /ö38/ nigen yisü. sidün-i orutai bui.

25. γar quγulbasu keregtei bögesü γurban yisü. ke-reg-tü ese orubasu nidün-i anǰu-dur adali bolba.

26. nere ügei doluγabur qoyar quruγu γurban yisü-tü bui. bisi quruγu nigen yisü-tü bolba.

27. noqai qučaǰu ba ǰaγuǰu ba kömün ükübesü teme-gen nigen-iyer oru bosγa.

28. mal kömün-i isgelǰü kömün alabasu kömün temegen nigen-iyer oru bosγa.

29. kedün endegü tasiγan-du kömün ükübesü ǰaγun tabin anǰu tölkü bui. em-e /a38 bičig ügei sula/, /ö39/ ükübesü nigen temegen nigen mori ab. kökegül-besü (köküli bolbasu ?) mön tegün-iyen ab.

30. ese boγtalaγsan ükin kömün-i üsüd abči ečigsen em-e kömün sedkil neγilaγsan kömün-i ede alaγsan kö-mün-i keb-tü oruba.

3I. em-e kömün-i ǰančiǰu kekü unaγabasu kedün sara-

tai bögesü tedün yisütü bolba.

32. ken kömün yalatai bögesü böü dobtolǰu ab. abču yalayin noyan-du kür. kürül ügei abubasu yalayin noyan abču ide. kedün yala öri geǰü söni yabubasu bwy''dwn edür bariǰu abubasu örini ürey-e ǰomuduni kür. /a39/ ǰomuni medetei bayiǰi ese abču ögbesü ǰomui-yin ab.

33. ken kömün elči geǰi qayurči ulayan sigüsü idebesü γurban yisütü.

34. er-e mori er-e temege arban yisütü kekü em-e temege arban qoyar yisütü. aǰirγa buγur-a buqa uquna quča ere-iyer keb-dü oruba.

35. qulaγai kigsen kömün-i bariǰu ög. kömün-iyen ese ögbesü ǰoliǰu kömün temege nigen-i ög. sayidi qulaγai-či kömün-iyen medeǰi bayiǰu orγuba-su aqai-yin-i temege kedün kömün bögesü tedün köl /ö40/ mori abuy-a.

36.talbilaγa ügei ǰayin-du görüge-sü sumun ǰoγubasu köl mori numun sumun saγadaγ ab.

37. morin gesigil(ǰü) aduγusun alaγsan nigen yisütü.

38. elči (ta)i ulaγan qulaγu bariǰu ögbesü üker ab.

39. γurban üyile-se bisi ulaγan-i elči muruyiǰi unu.

40. elči ügei quluγuǰi bariǰu ögbesü qonin-i ab. γurban yisü-tü.

4I. elči sanaγan meden tegünese bisi elči sidülengeče /a40/ degegsi-ni elči unubasu qaǰar (qaǰaγar)-i ab.

42. qulaγai bariǰu ögbesü qonin-i ab.

43. iselǰi (isele kömün) elči-yi irtü üǰügür-tü-iyer ǰančibasu γurban yisü-tü. tegünese bisi-iyer ǰančibasu nigen yesü-tü.

44. elči kömün isele kömün-i soγlaǰu ǰančibasu köl mori ab.

45. isele elči-dü ulaγan sigüsü tasulbasu mori ab.

46. em-e kömün-i üsün γurban yisü-tü. em-e kömün-i ǰalaγan nigen /ö4I/ yisü-tü. er-e kömün-i ǰalaγan nigen morin ab.

47. modu qatquqsan-du γaǰara medeǰi bayiǰi baγubasu γurban yisü-tü. es-e (ese) medeǰi baγubasu nigen mori ab.

48. γou kürdü altan mönggü bulγan silegüsü qaliγu büküli torγa il-dü numu süke qarbči duγulγa toγa tulγa dösi γurban yisü-tü. quyaγ arban yisü-tü qabqa tas,bürgüd qarčaγai-yin tour γurban yisü-tü. tarba(l)-ǰi gesge yola uraq-a tatalγa tarbaγa-ni urqa tabutu. /a4I/ mönggü qaǰγar mönggü emegel oγuli seleme ǰida sumu süyike küǰügübči ketę qaγurai dörüge kingγara qayiči mönggün büse kögürge örülbi taγali mönggün quduraγa qonin-i ungγasu büküli kirγaγsan edün bügüde nigen yisü-tu γoul ügei idegen tarbaγan daqu nekei degel ilgin aγuǰi boγča uγuta ükeg abdur-a sur büse qaǰiγar modun emegel sur qudurγa tasiγur qutaγa aluq-a tuγul /ö42/ bar kemneg edün bügüde tabu-tu. sam čilbur köneg urqa čider ayaγ ǰegü soyuγ-a quraγan-i arasu tobči sibege olung ǰirem modun dörüge numun-i köbči nekei ilgin utuγsan ariyatu γodali degesü noγta tebsi sinaγa γutul qobul γariqa qutaγa ülü kürkü temür qonin temegen-i ungγasu nemnege saγaγsan sün qanaγsan čisun nigen mori-tu. tegebüri tuγurγa isegei qoyar /a42/ yisü-tü.

49.boruγun-du uruγudaγsan, činu-a-yin kögegsen-i tüdegeg-sen kömün ǰaγun qonin-i nigen-i ide.

50. ǰolbin morin γurban qonuqu-ödüi unuγsan kömün-i köl morin-i ab. ken kömün unuqula ǰarlaǰu unu.

5I. degerem-e kömün-i irekül üǰegsen kömün ǰar es-e (ese) ögbesü γurban yisü-tü.

52. yeke čerig irekül üǰegsen kömün ese ǰarlabasu qara bey-e-yi-ni alay-a. qaruyiqu baruyiqu-i-yin-ni talay-a.

53. miqa-čin /ö43/ kömün kömün-i alabasu mön kömün-i

anǰu-dur adali. morin ala-basu mön morin-u anǰu-dur adali.

54. ken kömün em-e büsqabasu emeyin-yin ere-ni abubasu oru ügei. emei-ni ese abubasu qoyar berke abqu bolba.

55. γadanasa noyad-i suraǰi iregsen bosqaγul-du ǰolγaγsan kömün kürgeǰi ög-tügei nigei-ni idetügei.

56. doluγan qosiγun ǰaγur-a ečikü bosqaγul-ača qaγaslaǰu idetügei.

57. dayisun-du ečikü bosqaγul-ača büküli ide.

58.dayisun-i abči yabuqu aduγu aldaγulbasu noyan aq-a qaraγul γurban ide. aldaγulum geǰi /a43/ kömün ükübesü tabun-iyar tölütügei.

59.sigečin örlüg tuγčin büregečin tayisi darqad qorčin sibaγučin sabinar kiy-a nar edün bügüde qulaγai kibesü čaγaǰa-ni nigen bolba. em-e-ni arban yisü-tü ere-ni nayman yisü-tü bolba.

60. isele kömün irtü üǰügür-tü γarγabasu ǰančibasu nigen yisü-tü. tasiγur niduryan čilaγun modun-iyar ǰančibasu tabu-tu. modun-iyar γaγča čokiǰi tasiγur-iyar γaγča čokiǰi niduryan-iyar γaγča nidurubasu nigen mori-tu. /ö44/

6I.burqan-u čaγan ǰam-du moγai,menekei anggir bolǰumur-i, γalaγun noqai ede-yi alabasu nigen mori-tu.

62. em-e tataγsan kömün nigen yisü-tü.

63. törügsen ǰige naγaču qoyar-ača bisi qulaγai-tai bolba.

64. ükin kömün köbegün ügei em-e boγul ede γurban-i qulaγai-tai bolba.

65. nayiǰi kömün γunilaǰi arakilaǰi ečigsen kömün öri ügei.

66. aduγu kögeǰi yabuqui üǰegsen kömün taniqula ǰang ab. ese taniqula bariǰi ire.

67. el ulus-ača aduγu kögeǰi irebesü ǰaγun aduγu /a44/ bui bolbasu qoyar noyad qaγaslaǰi ide. čögen aduγu bolbasu bariγsan kömün ide. aduγun-i eǰen-dü kürgeǰi ög.

68. yambar öri yala bolbasu elči-tei noyan-du kürči yisü qonu. tabun qonuγ-tu öber-iyen künesün ide. dörben qonuγ-tu noyan ög. noyan-inu medeǰü bayiǰi ese ögbesü nigen temege nayman mori ab. tegünese ilegü abubasu yisün köl /ö45/ mori ab. tegün-i abči irekü üǰegsen ali kömün saγad kibesü mön tere yosuγar ög. buruγu bayitala abubasu tere yosuγar abči ög.

69. qurim gerečitei boltuγai. gereči ügei qurim-i ürey-e.

70. öber-ün ger, keger-ün künesü, emegel-dü oruγuluγsan-i ürebe.

7I. qorin nasulaγsan ükin-i ög. öber-ün noyan-nasa asqaǰi ög. noyan kömün üre-iyen qorin nasulaγad oyiraki noyan-du sonusqaǰi ög. qan ba, qaraču ba, mali-ni /a45/ qariγulǰi ög. qurimtayiči bolba ög.

7Ia. qoyar noyad-un ǰaγura qob kelegsen kömün-i noyan-i ab. qudal bögesü bey-e-inü alaqu bui. qayiralaqu kömün bolbasu ǰoliγ-inü quyaγ nayman mori ög.

72. tüyimer aldabasu tabu-tu, ken üǰegsen kömün ab. γaγu-bar tülebesü tölügesütei.

73. ken kömün elči geǰü qaγurči ečegsen morin iyan qudaldubasu qaγas anǰutai bolba.

74. ken kömün elči-dü ǰaruǰu bögetele ese bolbasu nigen temege terigüleǰi yisü ög.

75. yeke ulus ǰarliγ bolǰu elči-dü /ö46/ mori ög.

76. gegsen-i eseögbesü nigen yesü ab.

77. qoyar yalatu kömün ǰergečeǰü ǰaγaldu(-y-a) geǰi γurban kürči (ese) es-e irebesü ülü boluγči-yin morin-i elči ečiǰü ab.

78. endegüregsen yambar aduγusun bolbasu nigen köl mori ab.

79. dayisun-dur öber-iyen kömün-i medeǰi bayiǰi alabasu kömün-ü anǰu-dur adali bolba.

80. isele (kömün) ulus ügei bürǰigin örlüg-üd kiy-a nar-tu dongγudbasu tabu-tu bui. ǰančibasu qoyar yisü-tü.

81. isele kömün-i ede yamutan nar /a46/-tu üǰügür-tü-iyer ǰančibasu tabu-tu. isele (kömün-i) bisi-iyer ǰančibasu köl mori-tu.

82. noyad(-tu) sigüsü ese ögbesü γurban yisü boda ab.

83. abγanar-tu sigüsü ese ögbesü nigen yisü boda ab.

84. tabunung-ud-tu sigüsü ese ögbesü tabu-tu.

85. tabunung kömün-i isele kömün ǰančibasu mön borǰigin-u keb-tü orutuγai.

86. tabunung-un ür-e tabunung boluγsan tabunung-yin keb-iyer bui. tabunung ese bolbasu borǰigin-i keb-iyer bui.

87. ǰiγulčin kömün-dü qonuγ ese ögbesü qonin-i /ö47/ ab.

88. ali γalatai kömün bolbasu elči-tei yabu elči ügei yabubasu γalai-yi-ni böü qaγalǰi ög.

89. qoyilaγai-yin ulaγan γalai-yin ulaγan-du tusain (tula) yabuγsan noyad-ača unuqu bolba. tere ǰaγura tere qoyar elči-yin morin ečebesü noyad-yin yosun bariγsan tüsimed-eče asqaǰi unu. asqaǰi bayitala ese ögbesü aldanggini mön morin ög.

90. noyad-du ečikü-dü elči ariki uγuǰi soγtuǰi ǰolγabasu köl mori ab. ireküden öber-ün noyad-dan čimaibol (čimadbasu) basa mori ab.

91. yosun bariγsan tüsimed ǰaγalduqu-du soγtaǰi buruγu /a47/ qaγalbasu aldanggitai bui. ǰaγuraban daγusču unu.

92. qosiγun-i yosun bariγsan tüsimed öber-ün ǰaγurban kereldüǰi γar-iyan kürgeǰi kürülčeküle tabu-tu. amaγar daγaribasu mori abqu bolba. edgü sadu manggalam.

052a

XVII

OČUKEN ČAГAJA

[...]san keleluuji γar-iyan kürgeǰi kürülčeküle tabu-tu. amaγar daγaribasu mori abqu bolba. edgü sadu manggalam.

/a27/ öčüken čaγaǰa čaγaǰalab.

I. qoyar yalatu kömün yabun getele ese bolbasu γurban qonu tegündü ese senkerbesü qaγan-du ečiǰü qaγan-ača /ö28/ nigen elči ečiǰü nigen mori ab. bas tegündü ese senkerbesü dörben qosiγun-i elči ečiǰü dörben mori ab. bas tegündü ese sengkerbesü nayman elči ečiǰü nayman mori ab. bas tegündü ese sengkerbesü mön uridu yosuγar bolba.

XVIII

SIRUI TAULAI J̌IL-ÜN YEKE ČAΓAJ̌A

(1639 on)

uum suvasti siddam. sirui taulai ǰil-un ǰun-u adaγ sara-yin arban nige-ne qoyar qutuγ-tu ǰasaγ-tu qaγan tüsiy-e-tü qaγan yeke baγ-a noyad sayin qaγan-u süm-e-yin emüne yeke čaγaǰa ekilebe. ene čaγaǰai-ni qan ba qaraču ba ebdeküle doluγan (qosiγun)................

kemegsen egün-i arban ǰirγuduγar ǰiran-masida γaruγsan-u qar-a quluγana ǰil-un namur-un adaγ sar-a - 1972 on-u arbaduγar sar-a-dur damdin ečigetü ködege qočitu peringlai ǰiran nigen nasun daγan üyisün eke bičig-i daγuriyan seyiregülǰü γaliγlabai.

ХАЛХЫН ШИНЭ ОЛДСАН ЦААЗ-ЭРХЭМЖИЙН ДУРСГАЛТ БИЧГИЙН ДОТОРХИ УЛС ТӨР НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЗАРИМ МЭДЭЭ БАРИМТЫГ ТОЙМОЛЖ УЗЭХ НЬ

ХОШУУ

Халхын долоон хошуу Гэрсэнзийг 1549 оноо насан эцэслэсний дараа уусснийг туух-чид сайн мэднэ. Гэвч хошуу хэмээх нэр томъёо хэзээ гарсан тухайд монголч эрдэм-тэн нарын санал жигдрээгүй бололтой.Юу боловч XYI зууны үед хошуу хэмээх нэр томъёо Халхын цэрэг-захиргааны том нэгжийн зэрэгт хүртэл амьдралд байршлаа ол-сон байсан нь сонирхуушитай билээ.

Бидний мэдэлд буй хууль эрхэмжийн шинэ олдвороос үзэхэд XYI зууны II ха-гаст Халх долоон хошууны тоог хааяа заасан байвч үнэн хэрэг дээр Халх зургаан хошуу хэмээн цаазын бичигт бичигдсэн байна. Халхын анхны долоон хошууны нэгэн ноён Дарай үргүй залгамж тасарснаас, түүний хошуу-Хатхин Хөхийд хоёр отог нь Амин-дүраалын хөвгүүн Чорчхай-дүүрэгч,Мууру Буйма хоёрын аль нэгний захирсан Хороо,Хүрээ,Цоохур отогт (хошуунд) нийлж, хожимын Сэцэн ханы нэгэн аймаг болох эхлэлт нь тавигдсан байжээ.

XYI зууны хоёрдугаар хагаст, Халхын зургаан хошуу дотроо өсвөр ноёд тайж нарын мэдэлд битүүхэн аажмаар хуваагдаж, тэр нь XYII зууны эхний хорин жилд арав гаруй тоонд хүрсэн бололтой.Үүнийг Халх долоон хошууны засаг барих түшмэ - лийг нэр заан гаргасан ноёд тайж нарын нэрийн жагсаалтаас ажиж болно.Тэнд хаан ахай (Түшээт хаан) , Хатан баатар (Төвөд), Хонжин тайж, Оннигуд тайж, Дай-чин баатар Жунду , Хүндэлэн цүүхэр (Түмэнхин сайн ноён) , Хошууч ноён, Цогт ноён , Хулан ноён, Бинт тайж, Уванддай тайж, Мэргэн тайж, Хүн тайж (Синаргасад) , Цогт тайж, Архуль тайж нар нэгээс зургаа хүртэл түшмэл гарга-сан байх бөгөөд энэ удаад гуч гаруй түшмэл томилсон нь Халхын засаг захиргаа-ны алба ахуй их л нэмэгдсэний учир буюу.

Бидний судлаж байгаа цаазны гурав дөрөв нь дөрвөн хошууны ноёдын тогтоосон цааз болой.Аль дөрвөн хошуу болохыг хянаж үзвээс, хуучин долоон хошуунаас Тү-шээт хааны хошуу, Төвөд Хатан баатарын хошууны ноёд оролцсон байхаас гадна түшээт хааны төрлийн хожим хошуу болж тасарсан Мэргэн тайж (ван) - ийн хо-шууны ноёд, Хүндэлэн цүүхэр (сайн ноён) -ийн хошууны ноёд оролцсон байх юм. Үүнд хожим тогтоосон гурван хошууны цаазыг (Халх журмыг) бодолцох нь со-нин болно.Бас уйсэн бичгийн олдворын доторх увсан сан мэтийн зүйлд манай дөрвөн хошуу хэмээн дурдсан нь тэр дөрвөн хошуу нилээд нягт нэгдэлтэй байсан мэт санагдана.

1620 он- (Мичин жил) -д долоон хошууны их цаазыг тогтооход хуучин Халх долоон хошууны залгамж зургаан хошуунаас гадна нэг шинэ өсвөр хошуу оролцсон бай-маар байна. Тэр нь Хүндэлэн цүүхэр сайн ноён -ийн хошуу байжээ гэж болно. Тэр нь Халхын цааз тогтооход Хүндэлэн цүүхэр ноён Түшээт хааны дараа хоёрдугаар суудал эзлэх нь олонтаа байсан ба 1603 оноо Бэрхийн арын булагт цааз тогтооход тэр-гүүлсэн, 1616 оноо түүний нэрэмжит сумийн өмнө дөрвөн хошууны цааз тогтоож бай-сан зэргээс мэдэгдэж байна.

Уйснээ бичсэн цаазуудад түшлэгт хошуун,түшмэд хошуундаа гоёчилбоос ноёныг нь мэддүгэй, бус хошууг гоёчилбоос, цаад хошуунд хүрвээс туулга уна . . . аль хо-шуун буруут болбаас хошууны хоёр элч илгээ . . . хэмээх мэтийн заалт олон байх нь Халхын өргөн уудам нутгийг зургаа долоо хуваасан их их нутаг газар дээр биш, харин хожмын олон хошууны тодорхой заагт нутаг дэвсгэр дээр болж байсан хэрэг мэт сэтгэгдэл төрүүлж байна.

Учир иймд Халхын олон хошууны уусэл нь хууль зуй,албан бичигт жинхэнэ бататтан бичихээс нилээд урьд аажмаар тавигдсаар байжээ хэмээвээс болно. Манж Чин улс ч Халхын олон тайж нарт хошуу олгохдоо тэр урьд уусэн,мөр гаргасан ор соривийг баримжаа болгосон гэж ч болох байх.

ОТОГ,НУТАГ

Гал луу жил (1616 он) -д тогтоосон дөрвөн хошууны цаазанд төрийн уйл болбаас хаан, тайху,ноён энэ гурван их отгийн аль дундад цугла хэмээсиээс узвээс , Халхад их бага отог байсан нь ил бөгөөд дээр дурдсан Тушээт хааны отог, Тушээт хааны эх хатан (тайху) -ы отог,Хундэлэн цуухэр сайн ноёны отгийг их отог хэмээн онцлон нэрлэж, бусад отгийг ноёны отог, тавнангийн отог гэж байжээ. ,

Тэр уед отогууд их л тогтворгуй байсан байна. Тийм учраас усан туулай жил (1603 он) -д отгийн тухай цаазыг тусгайлан тогтоон батлаж, отог бугдээр зөвлөлгуй салж нутаглаваас хошууны хоёр элчээр хураалгах тухай заажээ. Мөн усан ухэр жил (1613 он) -д тогтоосон цаазанд, ноёд хураасан отгоо эвдвээс гучин адуу авах болов . . . Тавнан хураасан отогт орвоос арван адуу авах буй хэмээжээ. Мичин жилийн (1620) их цаазад Хаан ахайн зуун баруун жигуур болж отоглосон хэдэн их бага ноёд отог сольж нутаглаваас тавин адуу, таван тэмээ ав.Тавнан сигэчин нар салж нутаглаваас гурван ес ав хэмээжээ.

Дээр иш татсан баримтаас узвээс ,энэ уед отгууд хошууны дотор байсан нь илрэх бөгөөд отог нутаг хоёр ч салшгуй хэлхээ холбоотой зуйл байжээ хэмээхэд болно.

Халхчууд шинэ буух нутгаа узэж тэмдэг тавьдаг заншил нь тэдний газар билчээр эзэмших ашиглах эрхийг заасан хэв хууль байсан байжээ. Мичин жил (1620 он)-ийн их цаазанд мод хатгасан газарт мэдэж байж бууваас гурван ест,эс мэдэж бууваас нэгэн морь ав хэмээсэн байна.

Нутаг эзэмших эрх лугээ холбоотой нэгэн зуйл буй нь худаг усыг эзэмших хэрэглэх эрхийн асуудал байжээ. Зургаан хошууны цаазанд хуний ээлсэн ус - ыг булаалдаж хэрэлдвээс нэгэн морин . . . услаж дуусч байж усаа эс өгвөөс нэгэн морин ав. . . Хазаарт моринд ус эс өгхул хонь ав, унасан морь эс биш, хуурч услахуул хонь ав, ус буртаглахуул морь ухэр хоёр ав, узсэн гэрч ухэр ав - хэмээжээ. Энэ нь нутаг ус эзэмших эдлэх ашиглах эрхийг заасан хэрэг тул уунийг газрын хувийн өмч хэмээн самуурч болохгуй болой.

ЧУУЛГАН.

Халх долоон хошууны дээд эрх нь ноёдын чуулганд байдаг байжээ.Чуулганыг уургын улаагаар элч зарж болзоо тогтоон газар заан зарладаг байжээ. Чуулганд хан, ноён,тайж,тавнан,сигэчин нар оролцдог байжээ. Ноёдоос хар тэргуут хун асуулгуй харихул алданги нь хуяг,дөрвөн морь, нэгэн тэмээ ав хэмээснийг узвэл, ноёдын чуулганд харц нар ч нилээд холбогдолтой нь тодорхой ажгуу. Чуулганыг их чуулган, ердийн чуулган гэж ялгаварладаг байсан бололтой. Чуулганд зарлагдагсад эс ирэх,болзооноос хожимдох явдал бишгуй байжээ. Зургаан хошууны цаазанд ноёд чуулганд эс ирвээс ?. . . хуяг, зуун тэмээ, мянган адуу ав, Төмөр гахай жилийн (1611 оны) өчуухэн цаазанд их чуулганы болзоонд гурван хоногт эс ирвээс зуун адуу,арван тэмээ авах болов, Мичин жилийн (1620 он) их цаазанд чуулган чуулахад хан хун эс ирвээс зуун адуу, арван тэмээ ав, тавнан сигэчин нар эс ирвээс тавин адуу, таван тэмээ ав хэмээжээ.

Тэр цагт чуулганаас гадна,цуглаан гэж байжээ.Тэр нь гол төлөв гаднаас яаралтай мэдээ ирэхэд болдог байжээ. Цуглаан нь хэргийн байдлаас шалтгаалан,гурван их отгийн дунд цуглах; захын хошуунд цуглах, Хар туг дээр бодвоос Хар сүлд тахих сум дээр цуглах дүрэмтэй байжээ. Ноёд яаралгүй цуглаанд хайдаг ганцаар цуглаж болох боловч их ноёд дөрвөн нөхөртэй, бага ноёд хоёр нөхөртэй очих ёстой байжээ. Цуглаанд эс ирэх, хожимдох болбаас чуулганд эс ирэх, хожимдохтой адил ялыг их цаазын ёсоор хүлээдэг байжээ.

ӨМЧ,ӨВ

Эрхэй хаан, Эрдэнэ хун тайж хоёрын тараасан хулгайн тухай цаазанд, хүний морь унаж боссон босуулын унасан өөр өмчит хүний морийг ямт хүний морины адил буцааж өх тухай заасан байна. Энэ нь Халхад XYI-XYII зууны үед хувийн өмчийг хууль зүйн үүднээс хэрхэн үзэж байсныг мэдэх баримт болж магадгүй.

Зургаан хошууны цаазанд өвийн тухай хоёр товчхон заалт байна.Тэнд заасан нь, гэр өвлөвөөс хэдэн хүн болбаас төдөн морь ав хэмээсэн байх бөгөөд аливаа хүн аль нэгэн өрхийг хэний ч зөвшил гэрээсгүйгээр дур мэдэн өвлөн авбаас тэр өрхийн хүн амын тоогоор морь торгогдоно хэмээсэн үг ажгуу. Мөн цаазанд өв хадгалж байж үзвээс нэгэн үхэр ав хэмээжээ. Монголын ёсноо аливаа хүн насан эцэслэхийн өмнө хэнд гэр хөрөнгөө өвлүүлэх тухай албан газар мэдүүлэн батлан тэмдэглүүлдэг байжээ. Тийнхүү батлан тэмдэглүүлэхгүй байхыг хууль зөрчсөн хэрэг гэж үздэгийн жишээг эндээс үзэж болно.

МАЛ АЖИЛ.

Зургаан хошууны, дөрвөн хошууны, долоон хошууны цаазуудад дөрвөн хошуу малаас адууг нэгдүгээрт эрхэмлэн, тэмээг хоёрдугаарт үзэж, үхэр хонийг хаяа нэг дурдаж байна. Малаас гарах ашиг шим,түүгээр бүтээсэн эдлэл юмсаас: нэхий дээл,илэг, илгэн ууж, богц,сур,сур хударга,хазаар,тугалын арьсан хэмнэг (хэвнэг), чөдөр, цулбуур, дээс,ногт,татлага, эсгий дээвэр, туурга зэргийг дурдахаас гадна, хонины бүхэл хяргасан унгас, тэмээний ноос унгас, саасан сүү, ханасан цус,хурганы арьс зэргийг тоочсон байна. Эдгээрийг хулгуусад нэгээс таван мал,таваас есөн мал хүртэл торгогдохоор заасан амой. Энэ нь тэр цагийн малаас гарах түүхий эд,боловсорсон бүтээгдэхүүний үнийн таацууллагыг харьцуулан судлах хэрэглэгдэхүүн болж болно. Мөн малын ашиг шимийг боловсруулах гар үйлдвэрийн тухай түүхийг мэдэхэд тус болох зүйл бас буй ажгуу.

ГАР УРЛАЛ,ГАР ҮЙЛДВЭР

Манай сонирхон буй арван долоон цаазын заримд нь, төмрийн дарханы бүтээгдэхүүн:хавх,илд,сух,дуулга,тогоо, тулга,ооль, сэлэм,жад,хэт,хуурай,дөрөө,хянгар, хайч, өрөлбө,тагли,алх,шөвөг,шанага,гархи,хутга ул хүрэх төмөр хулгуусадыг нэгэн мориноос гурван есөн мал хүртэл торгохоор заасанаас гадна, нарийн урлалд холбогдох гуу, хүрд, мөнгөн хазаар, мөнгөн эмээл, мөнгөн хударга, мөнгөн бүс зэргийг дурдана.

Модны дарханы бүтээгдэхүүн: модон дөрөө, годил (харвуулын сум), ухэг, авдар, модон эмээл, араг, савар,хөнөг,ховолын нэр гарна. Бас их л нарийн мэргэжил орох нум,

нумны хөвч, саадаг зэргийг дурсана.Үүнд тэмдэглэлтэй нь, төмөр эдлэл багаж хулгуугсадын ял нь гойд хүнд байна. Жишээ нь: Тулга хулгуувaас гурван есөн мал,хутга үл хүрэх төмөр хулгуувaас нэгэн мориор торгож яллахаар заасан байна.

АГНУУР

Цаазнуудад тоочсон ялын нэрээс үзвээс, элдэв араатан,жигүүртэнг барих урхи, тор,хавх,үслэгийн зүйлээс: булга,шилүүс,халиу,мөн тарваган дах,бас утсан (майдсан) араатны тухай өгүүлсэн байна.

Авын зарыг элч зарж зарлах,ав зарлагчийн улааг тасалбаас нэгэн мориор яллаж байсан хийгээд тавилгагүй зайнд гөрөөс намнах,хулдай (хулан) албаас ялтай байжээ. Мөн аливаа амьтныг мориор гишгүүлэх зэргээр энэлгэн агнахыг хориглож, зөрчвөөс ял оноохоор заажээ.

ХАЛХЫН НОЁЛОХ АНГИ

ХҮ1-ХҮII зууны үеийн Халх долоон хошууны хүн амын нийгмийн байдлыг тус хууль цаазны дурсгал 18 хэсэг цаазнаас тоймлон мэдэж болох байна. Тэр цагийн хүн амын олон давхрагаас өдүүлсэн гэмт хэрэг, түүнийг яллах тухай заалтанд халхын ноёлох ангийн зэрэг дэв (шатлал) -ийг тодорхойлох хэрэглэхүүн баримт олон байна.

Халхын ханлигийн тэргүүнд Дээр тэнгэр бурханы заяагаар төрсөн тэнгэрлэг төрөлт эрдэм билэгийн залгамж болсон Алтаны ураг хаан (Түшээт хаан) ахлаж байсан бөгөөд цаазнаа хан хүн цааз эвдвээс , өөр зуур хэрэлдвээс, хан хүн буруугаа мэдвээс,хан хүн өөр зуураа мэс гаргаваас,хан хүнийг хардвaас хэмээх мэтээр олон удаа хан хүн хэмээн дурдсан атал долоон хошууны ба дөрвөн хошууны цаазуудыг тогтоохад оролцогсодын дотор Түшээт хаанаас өөр хан цол хэргэмтэй хүн байсан үгүй. Түүний дараа, ноён,хун тайж нар хэмээн бичигдсэн байх юм. Чухам энэхэн үед Сэцэн хан, Засагт ханы хэргэм цол хараахан албан ёсоор хэрэглэгдээгүй байсан ажгуу.

Халхад хаан, ханы дараа улсат боржигин, улс үгүй боржигин ордог байжээ.Тэднийг ноён, хун тайж,тайж,абай (өсвөр тайж) хэмээн цаазнаа хуульчийн хувьд нь бичих боловч гэмт хэрэгт холбогдох тухайд нь боржигин хэмээн бичдэг байна.Ийм байдлыг хянавaас, дээд язгууртайн хувьд нь боржигин хэмээж, хэргэм зэрэг албан тушаалын хувьд нь ноён, тайж, засаг барьсан ноёд, засаг барьсан тайж нар гэж бичсэн бас үзэгдэнэ.

Боржигидын дараа, тавнан - (авхайн тавнан) -уудыг оруулдаг байжээ.Эндээс харц язгуурт, феодалын зэрэгт давхарга эхэлдэг байсан байх бөгөөд тавнангийн дараахи зэрэг дэв-д сигэчин (сигэчин нар) ордог байсан амой.Сигэчиний дараа элдэв ямтан, (ямбатан) эрхтэн байдаг байжээ.Цаазнуудад тэднийг янз янзаар дараалан бичсэн байдлыг үзвээс: ямтан нь олон нэртэй, тэдний аль нь алины дараа ордог байсныг ялгахад бэрхтэй олиг солиг байна. Олон цаазанд дурдсан ямтан нарыг тоочвоос: гүүш,хонжин,сэнжин, (шанжин), ширээт, өрлөг,гэхэлтэн, тайш,хорчин,багш нар, хиа нар,шавь нар, тугч,бурээч, дарга, дархад,жуухат дархад,хатадын эцэг,дүү,ахан (ах), шувуучин хэмээсэн байх ба 1613 оны цаазнаа,ямтан: гүүш,хонжин,сэнжин,ширээт,өрлөг, гэхэлтэн,хиа нар, хатадын эцэг,дүү, ахан,тугч,бурээч,дарга,жуухат дархад,эдний эмс, эрийн ямтанд адил болов хэмээсэн байна.

Ямтаны эрх ямбын тухай ганцхан заалтыг мичин жилийн (1620) их цаазаас иш татваас, хонжин гуушээс тэргүүлэн долоон хошууны засаг барьсан дархад гурван их үйлээс бишинд улаан буу өг хэмээжээ.

Зургаан хошууны цааз ба усан туулай жилийн (1603 он) цаазнаа, хэдэн эрхтэн хэмээн дурдсан байх нь ноёд тавнангууд биш бөгөөд ямтан мөн бусыг ялгаж эс чадав.

Халхын ноёлох ангид багтаж боломгүй боловч харц-исэл хүний ангид ч орж боломгүй хэсэг хүн байсан байна. Тэднийг тушаалтан хэмээж болох мэт.

ТУШМЭЛ ТУШМЭД

Долоон хошууны засаг барьсан тушмэд,засаг барьсан тушмэд,ноёдын ёсон барьсан тушмэд,хошууны ёсон барьсан тушмэд хэмээн бичиж, зарим цаазнаа ёсон барьсан тушмэл зарга хагалана,аль дайсанд мордоход хэл оруулсан тушмэдийг хэдэн хөвгүүдэй (хөвгүүдий) нь авах болов хэмээснээс үзвээс, нэгд,тушмэд элдэв заргыг нэгэн тийш болгодог.Хоёрт,мэдлийн зарц хөвгүүд нартай байдаг байсан ажгуу. Түүнээс гадна, засаг барьсан тушмэдийг ноёдын чуулганаар тохоон томилдог байсныг мичин жилийн (1620) чуулганы тогтоолоос ажиж болно. Заргач тушаал байсан нь тушмэдийн дотор багтдаг байсан бололтой.

<u>Сайд</u>. Халхын албан хаагчдын доорд хэсэгт багтах сайд байжээ.Сайдын тоо нилээд олон байсан бололтой. Засаг барьсан сайд, аравны сайд хэмээх хоёр нэрийг цаазнаа дурдсан байна. Бидний үзэж байгаагаар, сайд нь сайн хүн (жирийн) -ээс дээгүүр дэс эрэмбэтэй байсан ажгуу.

Мөн цаазын бичгүүдэд шүүлэнгэ хэмээх тушаалтан сайдтай ойролцоо эрх хэмжээний хүн байжээ. Бас сайд, шүүлэнгэ хоёртой хавилцаа эрх мэдлийн жому хэмээх тушаалтай байсан тухай хоёр ч удаа цаазнаа дурссан байна. Түүнээс гадна, ахан (ах) , харуул хэмээх албатан нар байсан байна. Энэ нь сэргийлэх албаны хүн нар байсан бололтой.

Халхын ханлигийн ноёлох ангид багтах ямтан эмсийн тухай дээр нэгэнт дурдсан бөгөөд хатан ,авхай,ноёхон гуравын эрхийн тухай цаазнаа зааснаас үзвээс, мөн л ноёлох этгээдийн тоонд дээрх гурван янзын эмс (эмэгтэйчүүд) -ийг оролцуулах нь зүйн доторх хэрэг болой.

Халхын ноёлох ангид нэгэн шинэ хэсэг нэмэгдэж байсан амой.Тэр нь шашны дээд мяндагтан,тушаалтан болой. Цаазнуудын дотор хутагтын тул хэмээн нэгэн удаа дурссан нь чухам ямар хутагтыг хэлснийг лавтлах нэмэгдэл тодотгол хэрэглэхүүн олдсонгүй. Зарим үсгийн үлдцээр Майдарь хутагт болов уу гэж тааварлав.Энд тэмдэглүүштэй нь,ямтаны тоонд явсан шавь нарын тухай болно. Гэвч энэхүү шавь нар нь лам хар алин болох, мөн хутагтын буюу сүм хийдийн шавь нарын алин болох нь бас л тодорхой үгүй.

Зургаан хошууны цааз ба бандь нарын тухай цаазанд Халхын хэмжээний эрх нөлөө бүхий хоёр их ламын тухай цухас дурджээ. Зургаан хошууны цаазанд, Номын зүрхэн Очир ханыг номд оруулсан эцэг чин зоригт Давачи дархан сэцэн багшийн улаан шүүс булаалдсан хүнийг таван (тэмээ ?) түрүүлэн тавин малаар торгож,сум-

чин хүн учраас хөнгөтгөсөн хэмээн бичжээ. Энэ Давачи багш хэмээгчийн тухай шууд мэдээ хэрэглэгдэхүүн баримт олдохгүй байна.

Бандь нарын тухай цаазнаа,нэгэн Ялгуусан цоржийн тухай бичсэн нь Ялгуусан цоржийн өмнө Түшээт хаан Гомбодорж ноён эхлэн дөрвөн хошууны тайж нар бүгдээр бандь нарын тусад номын цааз эсгэвэ хэмээгээд: цорж,унзад,гэсгүйг муу үгээр дайрваас яллах тухай заажээ. Энэ ялгуусан цорж болбаас Абатай хааны үеийн Бор сүмийн цорж бололтой.Тэр Бор сүмийн эвдэрхий нь одоо Эрдэнэ зуугийн найман Алтан сувраганы хойхно буй. Энэхүү сүмийн нэрээр Эрдэнэ зуу хийдийн ууган ахмад аймаг-сүмчиний аймаг үүссэн ба тэр бор сүмийг Эрдэнэ Тивийн сүм хэмээн анхан нэрийдсэн боловч, Сайн Очир хааны сүм хэмээн цаазнаа бичсэн бололтой үзэгдэнэ. Эрдэнэ зуу хийдийн хуучин Ялгуусан цорж хэд буйг түүхнээ бичсэн нь манай сонирхон бүхий цоржоос цөм дуумэд лам нар ажгуу.

Тэр цагт нийт лам нарыг: лам нар, бандь нар хэмээн зааглан ялгах боловч нийгэм,төрд эзлэх байр суурь нь исэл хүн (харц) нараас хавь үгүй дээгүүр байсныг лам хар хүний харилцан холбогдсон гэмт хэргийг гэсгээн шийтгэх ялын заалтаас илэрнэ.

ХАЛХЫН АРД АНГИ

ХҮI-ХҮII зууны зааг уулзвар үед, Халхын ард ангид язгуур давхрагын ялгарал их л гарсан нь зөвхөн цаазнуудын хэрэглэгдэхүүнээс ч мэдэгдэнэ. Ард ангийн голлох нь харц нар байсан бөгөөд тэднийг харц нар, хар тэргүүт, исэл хүн хэмээн янз янз нэрлэнэ. Бас албат,сайн хүн, муу хүн хэмээн ялган салгаж заасан байна.

Ард ангид түшмэдийн хөвгүүд (зарц нар),харц хүний мэдэл хөвгүүд, Цаазын цагаан сүргийн хөвгүүд, хөтөч, боолууд оролцож байжээ. Энэхүү мэдэл хөвгүүд,боолууд нь үгтаа харц нараас гаралтай нь мэдээж хэрэг.

Харц нараас элдэв ямтан,эрхтэн,дархтан,түшмэд ялгаран гарсныг дээр өгүүлсэн бөгөөд тэд тооны хувиар жирийн харц нар, исэл хүн нараас олонгүй байсан бололтой. Гэвч ямтан харц нарын гэргийд, хатадын төрхөм, төрөл төрөгсдөд нэгэн адил ям олгож байсан нь ямтаны тоо жил жилээр нэмэгдэж байсны гэрч юм. Албатын эхнэр, дөрвөн хошууны гадаад албат хэмээн зориуд нэг хоёр удаа цаазнаа заасан нь бодвоос , сул харц ард бус, эрхбиш эзэн харъяат (ноён) -той түүндээ бие хөрөнгөний алба үздэг ардууд байсан хэрэг буй за.

Ард ангийн байдал, тэмцлийг мэдэж болох нилээд хэрэглэгдэхүүн цаазнуудад байна. Зургаан хошууны цааз ба мичин жилийн (1620 он) их цаазанд махчин хүний тухай хоёр дахин дурдсанаас үзвээс, ард олны аж байдал, аж амьдрал муудаж өлсгөлөн тохиолдож байсан нь илэрнэ. Эд малын хулгай дээрэм асар их хөдөлж байсныг ч үүгээр тайлбарлах хэрэгтэй.

Олон ардын эсэргүүцэл,мөчөөрхөл,тэмцлийн хэлбэр олон янз байсан боловч эзэн харъяатаас оргож дайжих,элчийн улаа шүүс таслах явдал гол хэлбэр нь байжээ.

Эзэн ноёноос оргож дайжигсадыг босхуул хэмээн цаазнуудад бичжээ.Босхуулыг зургаан хошуунд эчих босхуул, долоон хошуунд эчих босхуул,дөрвөн хошууны босхуул, бус хошуунд одсон босхуул,дайсанд эчих босхуул, ноёдыг сураж ирсэн босхуул, ноёныг

, сураж ирэх босхуул, дөрвөн хошууны гадаад албат босхуул хэмээх мэтээр нарийвчлан ялгаж байсан амой. Бас босхуулыг хөтөлгөө морьтой,хөтөлгөө морьгүй хэмээн ялгаж байжээ. Ухэр унасан босхууд ч ирдэг тухай дурдсан буй. Босхуул нь дан биеэр ирэхээс гадна, олон өрх, зуун өрх айл ирэх ч байдаг байжээ.

XУ1-XУII зууны зааг уулзвар үед, маш олон элч, ноёд Халхын хошуудыг сулжин уургын улаагаар явж зайж, өдөртөө нэг,хоёр,гурван удаа шүүс (бүхэл мах) -ыг зам тохиолдох ардын хөрөнгөөс гаргуулан хэрэглэх эрхтэй байжээ. Цаазуудад дурдсан элч нар ба тэдний унах улааг тоймлон тоочвоос: гурван үйлийн (дайсны тухай, ихэсийн хэнээгийн тухай, хоёр ноёдын эвдрэлийг засах) элч, улаа, лам ноёдын буюу их улсын зарлигтай элч, улаа, чуулган зарлах элч, улаа, авлахыг зарлах элч, улаа,ноёдын хойлго (оршуулгын) -ын элч, улаа, ноёдын хойлго (оршуулгын) -ын элч улаа, багшийн элч, улаа, босхуул хүргэх элч, улаа, ял өр авах элч улаа, ноёдын голын туст элч,улаа,дайсны туст элч, улаа, төрийн элч, улаа, зутар буяны туст элч,улаа,залсан ламыг хүргэх элч, улаа, залсан бандийг хүргэх элч, улаа,ялтыг сэнхрүүлэх элч, улаа хэмээх мэтийн үлэмж олон элч, улааны алба Халхын ард түмнийг залхаан зовоож байжээ. Тийм учраас элчийг эсэргүүцсэн, улаа шүүс тасалсан гэмт хэргийг яллан шийтгэх тухай цааз бүхэнд зүйл зүйлээр бичсэн байна.

Дээр тоочин гаргасан элч,улаа,шүүс нь Халхын нүүдэл амьдралтай,мал аж ахуйтай феодалын ажиллах ба бүтээгдэхүүн тушаах гол албаны өвөрмөц хэлбэр байсан бөгөөд цаашид өртөөний алба болон нэмэгдэн үргэлжилж улам хүндрэн гүнзгийрсэн болой.

XУ1-XУII зууны зааг уулзвар үед, Халхын хүн амын дотор ламын язгуур үүсэн хүрээ хийд байгуулагдан бэхжиж байжээ. Бидний судлан буй Халх цаазын бичгүүдэд лам нар ба сүм хийд лүгээ холбогдсон гэмт хэрэг олон гарах болсныг заасан байна. Дөрвөн хошууны бандь нарын тухай Номын цаазнаа,хийдийн улаа таслах,цав сааль дутагдуулах,хийдийн албыг эс өгөх,мөнхүү албанаас оргож харих явдал байсныг тэмдэглэж,энэхүү хэрэгт ямар ял хэлэлцэх оноохыг заажээ.

Түүнээс гадна,ард олон сүм бурхныг эвдлэх (гар хүрэх) явдал гарсаар бөгөөд тийм гэмтнийг хатуу чанга цээрлүүлэхээр заажээ. Могой жилд (1617 онд) тогтоосон сүмчиний тухай цаазанд,сүмд хаан хүн гар хүрвээс (эвдэлбээс) долоон хошуугаар нэхэх буй, харц хүн гар хүрвээс хар биеийг алах, харайх барайхыг талах (авах) буйхэмээжээ.Тэр цагт жирийн лам бандь хүнийг боловч хуулиар онцлон хамгаалж байсан байна. Зургаан хошууны цаазанд, бандь хүнийг исэл хүн ирт үзүүртээр занчваас нэгэн тэмээ,биш юмаар занчваас нэгэн морь ав хэмээсэн амой.

Бидний сонирхсон арван долоон цаазнаа аливаа хүний охин сүйлэх буулгах тухай хэдэн чухал мэдээ баримт байна.

Зургаан хошууны цаазнаа, гэрчгүй хурим (сүй) -г урье.
Гэрчтэй болтугай.Хорин насалсан охиныг өөрийн ноён, хүргэний ноёнд хүрч (сонсгож) өг хэмээсэн байх ба мичин жилийн (1620 оны) их цаазанд, хурим сүй гэрчтэй бол-

тугай.Гэрч үгүй хуримыг үрье... Хорин насалсан охиныг (богтолж) өг.Өөрийн ноёноос асхаж (асууж)өг, ноён хүн үрээ хорин наслаад,ойрох ноёнд сонсгож өг.Хан ба харц ба сүйн малыг нь хариулж (буцааж) өг, хуримтай ч болов өг - гэжээ.

XYI-XYII зууны зааг үулзвар үед, сүйт охидтой холбогдсон гэмт хэргийг олон янзаар өдүүлж Халхын өрх гэрийн охин богтолж, хөвгүүн гэрлэх хэв хэмжээг их л зөрчдөг байжээ. Төмөр гахай жилийн 1611 оны цаазанд, ноёд хүн -ний сүйтийг нь аваад, хүнд өгвөөс тэр хүнээс анз аваад тэр эмийг хариулж буцааж өг. Усан үхэр жилийн (1613 оны) цаазанд, ноёд,хүний сүйтийг мэдэж өгвөөс,гурван зуун анз өгөх. Тэр эмийг нь хариулж өгвөөс юун өгөх буй. Мичин жилийн (1620 оны) их цаазанд, харц хүний сүй (-т) -ийг нь хан хүн авбаас тэмээ, хуяг хоёрын нэгийг өг. Хан хүн хуримтай байтал авхайгаа хүнд өгвөөс тавин анз, таван бэрх ав.Хурим-гүй бөгөөс өгсөн малыг нь хариулж өг. Хан хүн харц хүний сүйг сүйн ноёноос асхаж (асууж)өг. Асуулгүй өгвөл сүйг нь өг. Зөвд нь бахдаж эс өгхүл анзны нь юун юмыг өг ... хэн хүн эм босговоос эмийн эр нь авбаас оргүй.Эмийг эс ав-баас хоёр бэрх авах болов.Модон барс жилийн (1614 оны) цаазанд ноёд сүйтээ авалцахул тэр сүйтийг хагацуулаад арван гэр хүн, мянган анз авах болов. Ноёд тавнангуудад авхай дээр авхай өгвөөс урьд авхайг инжтэй нь эцэг нь авах болов. Тэр дараагийн авхайд инж бүү өг. Өгвөөс зуун адуу, арван тэмээ авах болов гэжээ.

Эдгээр заалт нь хүй элгэний үеийн үлдэл уламжлалыг санагдуулах боловч эзэн харьяатын ёсон ноёрхсон нийгмийн нөхцөл байдалд ангийн ба хувийн өмчийн ашиг сонирхлыг бататгах бодлогын тусац тольтгол болно.

Зарим цаазанд овгийн байгууллын үеийн аман хэв хууль (ёсон) -ийн зүйлээс би-чигдэл хууль болон орсон байна. Жишээ нь: авга нарын тухай, зээ нагацын харил - цан холбогдлын тухай, найз хүн (нөхөр) -ийг ядарсан цагт туслах тухай, хар элэг-тийн тухай зэрэг болно. Зургаан хошууны цаазнаа төрсөн зээ нагацаас биш хулгай - тай болов ,(зээ хүн нагацаас хулгай хийвэл ялгүй) . Найз хүн нь архилж гунилж ирж авсан (юм) өр төлбөргүй болов-хэмээжээ.

ТУС ЦААЗНУУДЫН НЭГЭН ЧУХАЛ ҮЗЭЛ САНАА НЬ

XYI зууны хоёрдугаар хагас-XYII зууны эхэн хагаст,монголын феодалын хямрал бутрал орон нутгийн чанартай болж Халхын хаад ноёд хямралдах явдал бишгүй олон байжээ. Бидний шинжин бүхий цаазнуудад хан хүн өөр зуур хэрэлдвээс , ганц хошуугаар дайсанд мордож идвээс , аль хошуу бэрх хэлэлцээ болбаас дөрвөн хо-шуунаас нижгээд түшмэдийг авч хэлэлц , Хааны тусын хэлэлцээ болбаас хоёр хүн тайж авч өг , Ноёд биеэ алалцваас хэмээх мэтийн төрийн дээд зүтгэлтэн нарын хямран эвдрэлцсээр байсан байдлыг гэрчлэх заалт олон байна. Тийм хям-рал дажныг цаг тухайд нь залруулан засахыг Халхын олонхи ноёд эрмэлзэж, санаа хүчээ нэгтгэн бэхжүүлэхийг цаг үргэлж оролдсоор байсан ажгуу.

Учир байдал тиймийн тулд, бидний сонирхон бухий цаазнуудад тэр дээр бугдээр байя , эдгээр ноёд нэгэн гол болов , уунээс аль ноёд буруу уйлдвээс дээр нь бугдээр байя , харь халуунд зөвт уйлд буу орхилцьё , буруу уйлд бугдээр зөвлөж өгье , зөвт уйлд буу орхилцьё , буруут уйлд элчээр хэлэлцье , ноёд нь цааз нэгтгэв хэмээх зэргийн эвдрэл хямралынууд хаалгыг хааж, боох, төрийн нэгдлийг аль болохоор сахин хамгаалах бодлогыг Халх дахинаа бодох холч бодлогот зутгэлтэн нар явуулж байсан нь Халхын уйсэн цааз-хууль эрхэмжийн гол санааны нэгэн чухал нь байжээ. Монголчуудын дотоод дахиндаа хямралдан бутрахыг зогсоож, гадаад дахинд тухайлбаас, төрийн тусгаар тогтнол юугаа сахин хамгаалах энэхуу чухал санаа узлийг уунээс хойш хориод жилийн дараа тогтоосон Дөчин, Дөрвөн хоёрын их цааз -д бататган бичсэн байвай.

ХАЛХЫН ШИНЭ ОЛДСОН ЦААЗ-ЭРХЭМЖИЙН ДОТОРХ ТУУХЭН ХУН,ГАЗАР НУТАГ, ОН , ЦАГИЙГ СУДЛАН УЗСЭН НЬ

НЭГ

УЙСЭН ДЭЭР БИЧСЭН ЦААЗНУУДЫГ УУС-ГЭН ТОГТООГСДЫН ТУХАЙ.

1. ЭРДЭНЭ ХУН ТАЙЖ

Тогтоосон он нь ул мэдэгдэх таван сар, зургаан сарын завсар – цааз хулгайн туст тархаав хэмээх цаазыг Эрдэнэ хун тайж, Эрээхэй (Эрийэхэй) хаан хоёр тогтоосон гэж уг цаазын эхнээ бичжээ. Энэхуу цаазыг усан туулай жил буюу 1603 оны өмнө тогтоосон бололтой байх нь Эрийэхэй хаан усан туулай жилээс хойш тогтоосон цаазнуудад нэр ороогуй ба авга Хундэлэн цуухэр ноён Тумэнхин,Эрийэхэйн эх сэцэн хатан Хулман нар тэргуулэн хоёр удаа цааз тогтоосноор гэрчлэгдэнэ.Туүний дээр Эрийэхэй хаан залуухандаа насан барсан боловуу гэдэг туухчдийн саналыг нэмвээс манай таамаглал мөн ч оносон байж болно.

Тэр цагт Эрийэхэй хаан хориод насанд хурээгуй байсан байх. Учир нь Эрийэхэй эцгийн хаан хэргэмийг балчир бага арваад насандаа залгасан бөгөөд энэхуу хулгайн тухай цаазыг тогтооход тэргуулэн шийтгэх эрх нөлөөг хараахан олоогуй байсан учраас тэр цагийн Халхын ахлан толгойлох Эрдэнэ хун тайж гэдэг хун тэр цаазыг тогтоох гол ноён нь байсан байна.

ХУ1- зууны эцэс, ХУII зууны эхэнд бага балчир Тушээт хаан Эрийэхэйг ахлан тэргуулэх эрх мэдэл бухий ноён болбаас Халхын сэцэн ханы өвөг Мууру Буйма, Засагт ханы авга Жунду дай хоёрын аль нэг байлтай. Гэвч Халхад Эрдэнэ хун тайж цолтой ноён тэр цагт байгаагуй ажгуу.

2. ЭРЭЭХЭЙ ХААН

Монгол зарим туух, гэрийн уеийн бичмэлд Эрийэхэй мэргэн хаан хэмээн бичдэг буй.

Шар туужид Гэрсэнз Жалайрын хун тайжийн гудгаар хөвгуун Ноонуху уйзэн ноёны хөвгуун Абатай сайн ханы хоёрдугаар хөвгуун Эрийэхэй мэргэн хан гэсэн ба (Шастина, 86-р тал), мөн туужид, Абатай сайн ханы хатан Жалайрын Хулман сэцэнээс төрсөн Эрийэхэй мэргэн хаан газар барстай (Шастина, 114-р тал) гэсэн нь европын 1578 онд төрсөн болно.

Эрийэхэй чухам хэзээ эцэг Абатайн орыг залгасан ба хэзээ насан эцэслэсэн тухай мэдээ одоогоор олдоогуй.Бодвоос , Эрийзхэй эцэг Абатайн нас барсан 1588 онд эцгийн Тушээт хаан хэргэмийг залгасан гэж болно. Учир нь тэр цагт ахмад хөвгуун Шувуутай Өлзийт хун тайж Ойрадыг захиран, тэндхийн хан шинжтэй байсан цаг тул

хоёрдугаар хөвгүүн Эрийэхэйг Түшээт хаан болгосон бололтой.Чингэхэд Эрийэхэй 9 буюу 10 насан дээрээ хаан суусан хэрэг буй-за. Үүнд нэгэн зүйлийг тодруулан тэмдэглэх нь,Шувуутайг эцгээ нас нөхчсөний дараахан, Халхын ноёрхлыг эсэргүүцсэн ойрадын бослогын үед алагдсан гэж бичдэг амой. Гэвч Шувуутай арван долдугаар зууны эхний арван хэдэн жилд хоёр удаа цааз тогтооход чуулганыг тэргүүлсэн хүний дараа хоёр гуравдугаарт нэр бичигдэн оролцож явсан байх бөгөөд тэр хоёр удаагийн цааз тогтоох чуулганд Эрийэхэй хааны нэр оролцоогүй.Харин нэг чуулганыг Абатайн гуравдугаар дүү Эрийэхэйн авга Түмэнхин хүндэлэн цүүхэр ноён, нөгөөг Абатайн бэлэвсэн хатан Эрийэхэйн төрсөн эх сэцэн хатан Хүлман,Түмэнхин хүндэлэн цүүхэр ноён нар тэргүүлсэн байна. Үүнээс хойш, Өлзийт хүн тайжийн нэр манай судлах цаазанд гарсан үгүй болой.

Хянаваас, Эрийэхэйн авга Түмэнхин,эх сэцэн хатан нар цааз тогтоох чуулганыг 1610 хэдэн онд тэргүүлж байсан нь Эрийэхэй 1603 оноос өмнө, хорин хэдэн насандаа талийгаач болсон боловуу хэмээсэн манай таамаглал ортой болох буй-за.

3.ХҮНДЭЛЭН ЦҮҮХЭР НОЁН.

Арван долдугаар зууны эхэн хагаст, хүндэлэн цүүхэр цолтой бөгөөд Абайтай хааны ойр төрлийн ноён болбаас хожмын түүхнээ сайн ноён хэмээн алдаршсан Түмэнхин байжээ.Түүнийг Шар тууүжид Түмэнхин хүндэлэн сайн ноён,Асрагч нэртийн түүхнээ Түмэнхин хүндэлэн цүүхэр гэсэн байх ба архивын бичиг хараа,зарим төвөд хэлний зохиолд Түмэнхинийг хүндэлэн цүүхэр цолтой байсныг дурдсан амой.

Халхын ноёдын гэрийн үеийн бичмэлд Түмэнхин хүндэлэн дүүрэгч сайн ноён хэмээн бичиж байжээ.Бас Түмэнхинийг дайчин цолтой байсан хэмээн тэмдэглэсэн байна.Энэ нь модон барс жилийн эхний сард,Мууру буймын Хотагур хатан,Далай сэцэн хүн тайж хоёрын сүмийн өмнө Өчүүхэн цааз өгүүлэлдэв хэмээх цаазанд дайчин хүндэлэн цүүхэр ноён хэмээн бичсэн лүгээ нийлэлцэж байна.

Хүндэлэн цүүхэр ноён XVII зууны үед Халхын маш их нөлөө эрх бүхий ноён байсан учир 1603 оноо Бэрхийн арын булаг уснаа тогтоосон Өчүүхэн цааз -ыг тэргүүлэн тогтоосон ба 1604, 1614,1617 оны цаазыг тогтооход дээгүүр суудал эзэлж байсан байна.Хүндэлэн цүүхэр ноёны Халхад аль зэрэг их нөлөө бүхий байсныг Ван гүнгийн илтгэл шастирын 69-р дэвтэрт өгүүлсэн нэгэн зүйл гэрчлэнэ. Тэнд бичсэн нь: Түгдам, Халхад улаан шашин хэмээсэн нь буй.Шар шашны хүн лүгээ тэмцэлдэхүйд Түмэнхин шар шашныг дээдэлж хамгаалан харгалзсаны тулд,тангудын Далай лам түүнийг сайшааж, сайн ноён цол соёрхож, харъяат аймгийн ардын цөм гурван хан лугаа адил түүнийг хүндлүүлэх бөглөө хэмээжээ.

Ноён хэмээх цол монголын улс төрийн амьдралд үлэмж их ач холбогдолтой байжээ.Ван гүнгийн илтгэл шастирын 64-р дэвтэрт Халхын хуучин зан нь, хан маш эрхэм, дараа нь жинон, жич дараа нь даруй ноён мөн хэмээжээ.

4. ӨЛЗИЙТ ХҮН ТАЙЖ.

XIX зууны II хагаст Нанхиацын эрдэмтэн Жан Му, Хэ Цю-тао хоёрын зохиосон Мэн-гу-ю-му-цзи хэмээх бичигт Шувуутайн цол нь Өлзийт хун тайж болой хэмээжээ. (Поповын орос орчуулга, 68-р тал). Өлзийт хун тайжийн тухай зарим товч тайлба - рыг Эрийэхэй хаан хэмээх нэрийн тайлбараас үзтүгэй.

Өлзийт хун тайж Шувуутай Абатай хааны сулдэсийн Тунхий хатнаас усан тахиа жилд буюу 1573 оноо төрж, 1550 хэдэн оноо ойрадыг захирах тушаалд тохоогдон очиж. Абатай хааныг нас барсан 1586 оны дараахан Ойрадын бослогын үеэр алагдсан гэж түүх сударт цуу тархсан байдаг боловч Шувуутай нь гал могой жил—1617 он - ноос эгүүдэн, шороо луу жил—1628 он хүртэл арав гаруй жил хөлссөн монгол ойрадын хямралдааны үе хүртэл амьдарч байсан байдалтай амой. (Голстунский, 104, Лыткин, 32).

5. ДАЙЧИН ТАЙЖ, ДАЙЧИН ХҮН ТАЙЖ

Дайчин тайжийн нэр, цааз тогтоох чуулганыг тэргүүлсэн хундэлэн цуухэр Тумэн - хин ноён, Өлзийт хун тайж Шувуутайн дараа, гуравдугаарт бичигдсэнийг үзэхэд, энэхүү тайж тэр цагтаа Халхад төрийн талаар хундтэй байр эзэлж байсан нь илэрхий. Тэрхэн үед, Очир сайн хааны аймгийн ноёдын дотор дайчин цолтой хун хэмээвээс Абатай хааны дүү Абаху мэргэн ноёны ахмад хөвгүүн Ангаахай байжээ. Ангаахай дайчинг гал хулгана жилтэй хэмээн Шар тууж-(Шастина, 114-р тал)-д бичсэн нь европын 1576 оноо төрсөн ажгуу.

Усан туулай жил-(1603 он) -ийн цаазыг хэлэлцэн тогтоох жилд Ангаахай дайчин 27 настай байжээ. Тэр цагийн монгол ноёд зүтгэлээр цол хэргэм олохоос гадна, эцгийн цолыг уламжлан хэрэглэх явдал бишгүй олон байсан тул Ангаахай ч эцгийн мэргэн ноён цолыг бас залгамжилсан байна. (Асрагч нэртийн түүх. 80-р тал). 1603 оноос хойш, арав гаруй жилийн дараа дайчин тайжийг цааз тогтоогчдын 3 дугаарт дайчин хун тайж хэмээн бичсэн байжээ.

6. ЦОГТ ТАЙЖ, ЦОГТ ХУН ТАЙЖ.

Цогт тайж Абатай хааны дүү Бахарай хошууч баатарын хатан Онигудын Бэрхийн охин тайху Тайгалаас төмөр морин жилд буюу 1580 оноо төржээ. Түүний нэр усан туулай жил буюу 1603 оноо тогтоосон цаазнаа анхан Цогт тайж хэмээн дөрөвдүгээрт бичигдэж, 1614 он хүртэл цааз тогтооход янз бурийн байранд мөн Цогт тайж хэмээн бичигдэж явсан байх ба 1614 оноо Цогт хун тайж хэмээн Дайчин хун тайж (Ангаахай мэргэн ноён), Далай сэцэн хун тайж (Шолой сэцэн хан) хоёрын дараа нэр тавигдаж явжээ. Энэ нь Цогт тайж нутагтаа орд харш бариулж Халхад төрийн талаар эрх нөлөө ихтэй болж байсан явдалтай нь холбоо бухий хэрэг ажгуу.

Цогт тайжийг Цоргол Цогт; Тумэнхин Цогт хун тайж, цоохор Цогт (цуухэр Цогт) хэмээн түүх сударт янз янзаар бичсэн байдаг. Цогт тайжийн үндсэн нутгийг Орхон Туул хэмээн үздэг амой.

1617-1628 онд Цогт тайж монгол ойрадын хэлсээнд оролцон явсан ба 1630 оны үед Халхаас хяхагдан гарч, Хөх нуурт очиж нутагшин 1637 оноо насан нөхчжээ.

Бидний судлан бухий үйсэн дээрхи цааз эрхэмжийн хураамж хуулга Цогт тайж лугаа нэр холбогдсон Номгүй хун тайж -ийн балгасан буюу Харбухын голын ийч хөвөөнөө буй Хадаасан толгойн ойрхи эвдэрхий чулуун хийдийн нэгэн сувраганы нуранхайгаас олдсон нь их л сонин тохиол бөгөөд энэхүү олдвор нь эрдэм ухааныг дээдлэгч Цогт хун тайжийн соёлын үйл явуулллага лугаа хэлхээ сулбээ бухий байж болно.

7. СЭЦЭН ТАЙЖ

Усан туулай жил буюу 1603 он, модон барс буюу 1614 он, гал луу жил буюу 1616 он, мичин жил буюу 1620 онд өөрөөр өгүулбээс, 17 жилийн дотор Халхын олон хошууны ноёдын цааз тогтоох чуулганд олон удаа оролцож байжээ.

Монголын тулгар бичиг, Халхын ноёдын үе залгамжийн бичмэлүүдийг шүүхэд, сэцэн цолтой ноёд нилээд байна. Тэдгээрийн дотроос Засагт хан аймгийн ноёдын нэгэн өвөг Далдан хүндэлэнгийн хоёрдугаар хөвгүүн Жунду (Жунду) дай баатарын хөвгүүн Ангату сэцэн тайжийг мөн боловуу гэж үзэв.

Ангат сэцэн тайж, Шар туужид бичсэнээр, Жунду дайчин баатарын хатан,оннигудын Буянтын охиноос модон нохой жил буюу 1573 оноо төржээ.

8. ЦОУ-ТАЙЖ

Түмэнхин хундэлэн цүүхэрийн агул хөвгүүн Жодба сэцэн ноён буюу Жодба тайжийн гурван хатны нэгнээс төрсөн Цоу-а тайж мөн, өөрөөр хэлбээс, Жодба тайжийн гурван хатангаас төрсөн арван хөвгүүний нэгэн болно.

9. ТУШЭЭТ ХУН ТАЙЖ

Энэхүү тайж Түшээт хаан аймгийн хун байлтай.Гэвч XYII зууны үед Түшээт хаан аймагт Түшээт цолтой хун гагцхүү Түшээт хаан нь байсан байх юм.Хожуу үеийн түүхээс үзвээс, Түшээт хаан аймгийн говь зүгийн зургаан хошууны дотор говь Түшээт вангийн хошуу хэмээгч байх болсон нь тэр үеийн Түшээт хун тайж хэмээгчийн цолыг сэргээн хэрэглэсэн байж болмоор байна.

10. ЛАМАСКИВ АБАЙ

Энэхүү тайжийн нэр усан туулай жил, 1603 оноо тогтоосон цаазанд анхан гарч,хожим хэзээ,хаана тогтоосон нь эс мэдэгдэх цаазнаа Ламаскив тайж хэмээн бичигджээ.

Шар туужид Эрийэхэй мэргэн хааны Сүн тайхугаас төрсөн Ламжав дайчин ноён хэмээсэн нь Гумбо Дорж Түшээт хааны өөр эхээс төрсөн дүү нь ажгуу.Абай хэмээх нь өсвөр ноёдыг бага насанд нь хундэтгэн нэрлэх үг байжээ.

11. ЛАМАДАР АБАЙ

Энэхүү тайж Ламаскив абайн дүү, хожмын цаазнаа Ламаскивийн хамт Ламадар тайж хэмээн бичигдсэн ба Шар туужид Ламадар дархан ноён хэмээжээ.

12.ДОРЖ АБАЙ

Усан туулай жил, 1603 оноо тогтоосон цаазад анх нэр гарч хожмын цаазнаа Дорж тайж хэмээн бичигджээ.Шар туужид Эрийхэй мэргэн хааны Дэлгэр бэйжээс төрсөн Дорж дүүрэгч ноён хэмээжээ. Мөн гэрийн үеийн бичмэлд Цэвэгдорж хэмээн бичсэн нь буй.

13. ХАТАН БААТАР НОЁН

Модон луу жилийн намрын адаг-есөн сарын арван еснөө долоон хошууны үрлэг цааз (?)-ыг Хатан баатар ноён тэргүүлэн тогтоосон байна.Модон луу жил нь 1604 он болно.

Могой жил, 1617 оноо Сайн Очирай хааны сүмийн өмнө Түшээт хагаан (Гумбодорж-?) тэргүүлэн Сумчиний тус цааз тогтооход Хатан баатар ноён хоёрдугаарт нэр тавигдсан ба мичин жилийн хавар 1620 оноо Их цааз (Долоон хошууны их цааз) тогтооход Түшээт хааны дараа хоёрдугаарт засаг барьсан хатан баатар ноён хэмээн нэр тавиулжээ.

Энэхүү Хатан баатар ноёны цааз тогтооход эзэлж байсан байрыг үзэхэд,Халхын төрийн том зүтгэлтэн байсан нь илэрхий. Монголын түүхийн XYII зууны үеийн сурвалж бичгүүдээс үзвээс, Халхын нэрд гарсан хатан баатар хоёр байжээ.Нэг нь Ноёндай хатан баатарын хөвгүүн, төмөр гахай жил буюу 1551 оноо төрсөн Төвөд хатан баатар, нөгөө нь Өлзийт хун тайжийн ахмад хөвгүүн Мучэ Увш хун тайжийн хөвгүүн XYIII зууны эхнээ нас барсан Шибтүй Хатан баатар байжээ.

Шибтүй Хатан баатар 1704 оноо нас нөхчсөн нь 1604 оноос нэгэн зуун жилийн хожуу болох тул бидний лавлан эрж буй хатан баатар ноён нь Төвд хатан баатар ажгуу. Төвд хатан баатар 1604 оноо 53 настай байсан тул тэр цагийн ноёдын дунд нэгэн ахмад нь байсан бөгөөд Халх долоон хошууны нэгийг захирч байжээ. Тэйм ч учраас засаг барьсан ноён хэмээсэн ажгуу. Төвд хатан баатарын хошуу нь хожим найман засаг хошуу болжээ.

14.СЭЦЭН ХАТАН

Абатай сайн хааны нэгэн хатан-жалайр овгийн Хулман сэцэн,Эрийхэй мэргэн хааны төрсөн эх.

15. ШОЛОЙ ХУН ТАЙЖ

XY1-XYII зууны уулзвар үед, Халхад Шолой нэртэй төрийн зүтгэлтэн хоёр байсан байна. Нэг нь сэцэн хан Шолой(далай жинон),нөгөө нь Шолой увш хун тайж болой.Шолой далай жинон (сэцэн хан) -ыг тэр цагийн цаазын бичигт Сэцэн хун тайж буюу Далай сэцэн хун тайж хэмээн ялгамжаатай бичсээр байжээ.Шолой хун тайж байлцсан байх тул,Шолой хун тайжийг Түмэн-дар дайчингийн хатан, Бабусай унгийн охин Тайгалаас гал туулай жилд буюу 1567 оноо төрсөн Шолой Увш хун тайж мөн хэмээн үзэх нь зүйтэй буй-за.

Ойрад лугаа 1587 онд байлдаж алагдсан хэмээх Увш хун тайж болбаас энэхүү Шолой увш хун тайж бус, харин Өлзийт хун тайж Шувуутайн ахмад хөвгүүн Мүчэ увш хун тайж мөн бололтой.Мүчэувш хун тайж болбаас Шибтүй хатан баатарын эцэг мөн. Шолой увш хун тайж XYII зууны эхэн үед Орос улстай харилцаж байсан ба монгол, Ойрадын 1617-1628 оны үеийн хэлсээний эцэст, 1627 оноо жаран дээрээ насан нөхчсөн байна. Энэ нь 1587 оноо Шолой увшийг алагдаагүй хэмээсэн таамаглалыг зөвшөөрөх баримт болж байна.

Шолой увш хун тайжийн хойчис нь Засагт хан аймгийн зүргаан засаг хошууны засаг ноёд болжээ.

17. ИХ ХЯТАД ТАЙЖ

Халхын XY1-XYII зууны түүх судәрт Ноонуху үйзэн ноёны гудгаар хөвгүүн, Түмэнхин хундэлэн цүүхэрийн ах, төмөр барс жил (1590 он)-тэй Хятад илдэн хошууч гэдгийн нэр үзэгдэнэ. Энэ ноён их Хятад тайж байж болох юм.

18. БАГА ХЯТАД ТАЙЖ

1688 онд манж Чин улсад дагаар орсон Хятад гэдэг нэгэн ноён байжээ. Тэр ноён,мэргэн Гүрүсихийн үеэлэд байсан хэмээн ван гүнгийн илтгэл шашдирт бичжээ. Энэ ноёны байсан үе нь арай хожуудах хэмээлтэй.

Бодь алаг хаанаас шууд уламжилсан,түүний зургадугаар үеийн Хятад эрхэ тайж хэмээх ноён Түшээт хааны хошууны харьяат тайж нарын дотор байжээ. Энэ тайж бага Хятад тайж байж болмоор байна. Гэвч амьдран байсан он цаг нь бас л тодорхой үгүй болой.

19. ЦЭРЭН ТАЙЖ,ДУРААЛ ТАЙЖ

Сурвалж бичиг судәрт Цэрэн тайж хэмээх нэр олон буй. Модон барс жилийн намрын эцэс сард (1614 онд) Алтаадын гол дээр тогтоосон Ноёд цааз нэгдэв цаазын бичигт Дураал тайж хэмээн бичсэн нь Цэрэн тайжийг цолоор нь нэрлэсэн хэрэг бололтой.Учир нь,Түмэнхин сайн ноёны гудгаар хөвгүүнийг Цэрэн дураал тайж гэдэг байжээ.

20. БУБУН ТАЙЖ

Энэ тайжийн тухай мэдээ олдоогүй.

21. ТАРВА ДАШ ТАЙЖ

Өлзийт хун тайжийн ач хөвгүүн Даш хун тайж хэмээх хун байжээ.Тэр мөн бусыг ялгаж эс чадав.

22. БАРАН ТАЙЖ

Үүнд адилшаалтай хоёр тайж байжээ. Нэг нь Түмэнхин сайн ноёны арван хоёрдугаар хөвгүүн Барин хүүхэн, нөгөө нь Эрийэхэй мэргэн хааны ач хөвгүүн Баран хун тайж байжээ. Энэ суулчийн тайж нь тэр Баран тайж байж магадгүй.

Баран тайж Лабдар дархан ноёны хөвгүүн 1645 оноос эхлэн манжийн хаан лугаа

харилцаж байсан байх бөгөөд гэвч Баран тайж ерин хэдэн насандаа 1695 оны үед насан эцэслэжээ-хэмээх мэдээ нь баахан эргэлзээ төрүүлнэ.

23. АЛТАНЫ УРАГ ХАГААН АХАЙ

Модон барс жилийн эхэн сар (1614 он) -д Мууру буймын Хотагур хатан,Далай сэцэн хун тайж хоёрын сумийн өмнө тогтоосон Өчүүхэн цааз эгүүлэлдэв цаазанд Түшээт хаан, мөн модон барс жилийн намар,Алтаадын гол дээр тогтоосон ноёдцааз нэгдэв цаазанд Түшээт хаан, тогтоосон он нь эс мэдэгдэх бөгөөд Ялгуусан цоржийн өмнө тогтоосон Бандь нарын тусад номын цааз эсгэв Цаазанд Түшээт хаан могой жил (1617 он)-д Очирай хагааны сумийн өмнө тогтоосон Сүмчиний тус цааз тархаав цаазанд хагаан ахай, мичин жилийн хавар(-1620 онд) Таранын гол дээр (?) тогтоосон Их цааз -д Алтаны ураг хагаан ахай хэмээн тус тус бичжээ.

Хянаваас, 1614-1620 он хуртэл тогтоосон цаазуудыг Гумбодорж тулгар Түшээт хаан тэргүүлэн байсан нь хэргийн байдал, он цагийн тохиолоос мэдэгдэж байна. Гумбодорж 1594 онд төрсөн тул 1610 хэдэн онд хориод настай байж таарах бөгөөд төрийн хэргийг тэргүүлэн шийтгэх эрийн насанд хүрсэн байжээ.

24. Засаг барьсан дархан Түшээт ноён

Мичин жилийн (1620 оны) цааз тогтоох чуулган болбаас Халх долоон хошууны их цаазыг хэлэлцсэн том чуулган болох тул энэхүү чуулганд оролцогчдын дотор гуравдугаар сууринд нэрээ оруулсан энэхүү засаг барьсан дархан түшээт ноён Халхын ноёдын дотор эрхэм угсааны хүндтэй хүн байх учиртай ажгуу.

XYII зууны эхний хорин жилд байсан Халхын их ноёдын дотор дархан цолтой хүн ганцхан байжээ. Тэр нь Эрийэхэй мэргэн хааны хоёрдугаар хөвгүүн Лабдар холч дархан хүн тайж, тойн болсон хойно Чандмань дархан тойн хэмээх болсон ажгуу.Бид Лабдар хүн тайжийг Түшээт цолтой байсан тухай мэдээ олсонгүй боловч түүний дархан цол,эрхэм дээд удмыг харгалзан, тэр засаг барьсан дархан Түшээт ноён мөн боловуу хэмээн таамарлаж байна.

25. ДАЙЧИН БААТАР НОЁН

Могой жил буюу 1617 онд тогтоосон Сүмчиний тул цааз тархаав цаазанд Дай баатар хэмээн гуравдугаарт Түшээт хаан, хатан баатар Төвд хоёрын дараа нэр орсон байх бөгөөд мичин жилийн (1620 оны) Их цаах -д Дайчин баатар хэмээн бичжээ.

Түүхийн тулгар бичгүүдэд үзвээс, Далдан хүндэлэнгийн хөвгүүн Жундудай баатар, Далдан хүндэлэн, түүний хөвгүүн Жундудай баатар, Жундудай баатар, Сэцэн цүүхэр лугээ сацуу бөлгөө. Жундудай, цол баатар хэмээнэ.Жунду дайчин баабар хэмээх мэтээр бичжээ.

Дайчин баатар ноён цааз зохиоход хоёр дахин оролцох үедээ Халх долоон хошууны нэгийг захирсан жар эргэм насны хүн байсан байжээ.

26. ЗОРГАЛ НОЁН

Түүх судартүзвээс, отгон Саму Буймын хөвгүүн Хонгор Зоргал хаан, Самугийн Жимсгэнэ хатнаас төрсөн Хонгор Зоргал усан нохойтой (1562 он) хэмээн бичсэн амой.Иймд Зоргал ноён нь Засагт хан аймгийн том ноёдын нэгэн мөн ажгуу.

27. ХОШУУЧ НОЁН

Энэхүү чуулганд хошууч цолтой хоёр ноён оролцжээ.Энэ хоёрын нэг нь болох Ангаахай мэргэн дайчин хүн тайжийн хөвгүүн Сономдайчин хошууч хүн тайж байж таарна.

28. ЗОРИГТ НОЁН,ЗОРИГТ ТАЙЖ

Монголын түүхийн бичиг зохиолд үзвээс, Увш хүн тайжийн гүдгаар хөвгүүн Зоригт тайж, Отгон Саму буймын хөвгүүн Хонгор Зоргал хааны гүдгаар дүү Чандган сайн Мажиг зоригт, Бадам дайчин зоригт гал гахайтай (1587 он) хэмээн тус тус бичсэн байх тул ялган салгаж мэдэхгүйеэ бэрх байна. Тэр ч байтугай Зоригт ноён, Зоригт тайж хоёр нэгэн хүн буюу хоёр хүн алин болохыг ч байцаах баримжаа олдохгүй байна.

29. ЦОГТ НОЁН

Цогт ноён болбаас, Цогт тайж бус болохыг нэгэн чуулган дээр Цогт ноён,Цогт тайж хэмээсэн хоёр нэр байснаас мэдэв.

XVII зууны эхэн үеийн Халхын ноёдын дунд Цогт цолтой хүн олон байсныг олж үзэв. Дайчин хүн тайж Ангаахай мэргэний хөвгүүдийн дөрөв нь Цогт цолтой байжээ. Сайн ноёны зургадугаар хөвгүүнийг нь Жаяг цогт үйзэн ноён хэмээх бөлгөө. Отгон Саму буймын тавдугаар хөвгүүнийг Тэмдэгэй цогт гал хулганатай (1576 он). Бас Рахуль далай ноёны зургаан хөвгүүний хоёр нь Цогт цолтой байжээ.

30.ХУЛАН АВАЙ НОЁН

Мичин жилийн (1620 оны) цаазаар засаг барьсан түшмэдийг тохоон батлахад Хулан ноёны хэдэн түшмэлийн нэр оржээ.

Асрагч нэртийн түүхнээ отгон Саму буймын отгон хөвгүүнийг Хулан үйзэн ноён хэмээсэн ба Шар тууҗид , Самугийн Жимсгэнэ хатнаас төрсөн Хулан үйзэн газар туулайтай (1579 он) хэмээн тэмдэглэжээ.Иймд Хулан авай ноён нь Засагт хан аймгийн том ноёдын нэгэн нь мөн ажгуу.

31. ИЛДЭН НОЁН

Энэ ноёны тухай мэдээ олдоогүй.

32. ХОШУУЧ НОЁН

27-д бичсэн Хошууч ноёны тайлбарыг үзнэ үү.

33. БИНТ НОЁН

Монголд Бинт цолтой ноён нилээд хэд байсан байх бөгөөд манай судлан буй цаазны модон барс жилийн (1614 оны) намрын Алтаадын голын чуулганд нэгэнБинт тайж оролцсон байна. Бодвоос,Бинт ноён,Бинт тайж хоёр нэгэн хүн боловуу.Ангаахай мэргэ-

ний отгон хөвгүүн Дугэржаб (Дугаржав) Бинт тайж цааз тогтоох чуулганд эцэг ба ах Соном дайчин хошууч хун тайжийг дагалдан оролцож байсан бололтой.

34. УБАНДАЙ НОЁН

Түүхийн зохиолд үзвээс, ХУ1-ХУII зууны уулзвар үед, Халхын Засагт хан аймагт хоёр Убандай ноён байжээ. Нэг нь Лайхурын хоёрдугаар хөвгүүн Увандай Дармашири хун тайж, нөгөө нь Асихай дархан хун тайжийн отгон хөвгүүн Шолой сайн увш Хун тайжийн нэгэн дүү модон нохойтой (1574 он) Убандай дархан баатар.

Энэ хоёр Убандай ноёны аль нь болохыг шийдэхүйеэ хялбаргүй боловч, Засагт хан цааз тогтоох чуулганд биечилэн оролцсон мэдээ байхгүй.Бодвоос,хөвгүүн Убандай Дарамшири нь Засагт ханыг төлөөлөн цааз тогтоолцсон боловуу хэмээлтэй. Убандай Дарамшири 1655 оны үед Хурээн билчирийн чуулганд уригдан оролцож явсан ба хожим үрс нь Засагт хан аймгийн гурван хошууны засаг болсон байна.

35.ӨЛЗИЙТ НОЁН

Энэхүү ноён Өлзийт хун тайж Шувуутай бус ,өөр ноён байлтай.Гэвч Өлзийт ноёны тухай мэдээг энэ удаа олсонгүй.

36. МЭРГЭН ТАЙЖ

Ангаахай дайчин хун тайжийн хөвгүүн Аржан мэргэн дайчин,Бадамси мэргэн цүүхэр хоёрын аль нэг нь бололтой.

37. ХУН ТАЙЖ

Ван гунгийн илтгэл шашдирын 69 дүгээр дэвтэрт,Синаргасад-сайн ноён Тумэнхиний аравдугаар хөвгүүн мөн. Цол хун тайж хэмээнэ.Хэрлэнд сууж харъяат аймгийн засаг болсон бөлгөө хэмээжээ.

Мын-гү-ю-му-зи бичигт,Синаргасадын нутгийг Ханой голын хойт эрэг, Сэлэнгийн өмнө хөвөөнөөс Хөвсгөл нуур хурэх ба өмнө зүг Заяын шавийн нутагт зах нийлнэ хэмээжээ.

38.ДАЙЧИН ТАЙЖ

Ангаахай мэргэн дайчин хун тайжийн хөвгүүн Сону дайчин хун тайж мөн бололтой. Үүнийг Соном дайчин хошууч хун тайжтай бүү эндүүртүгэй.

39. ЦОГТ ТАЙЖ

Энэхүү тайж Цогт цолт дунд зэргийн олон тайж нарын нэг нь буй-за.

40. РАХУЛИ ТАЙЖ

Модон барс жилийн (1614 оны) эхний чуулганд Раха тайж гэж нэр тавьсан байна.Ноонуху үйзэн ноёны ач Рахула далай ноён мөн бөгөөд, зарим түүхнээ далай ноён Рахули цоу-а тайж хэмээн бичнэ.

Рахули тайж Абуху мэргэний нэгэн хатан Онхуйгаас модон мичин жил (1584 он) -д төржээ. Говь түшээт вангийн хошууны засаг ноёны дээдэс болжээ.

41. НОМЧ ТАЙЖ

ХУ1-ХУII зууны уулзвар үед, номч цолтой ноёд олон байжээ. Өлзийт хун тайж Шу-

вуутайн хөвгүүн Орходай номч, Чандмань дархан тойн Лабдар -ны дэд хөвгүүн Номч хун тайж, Зоргал хааны хөвгүүн Болбайхэн номч, Сайн ноёны аравдугаар хөвгүүн Эрдэнэ баатар номч убаш болсон . Ахай тайж цолт Номч тайж нар байжээ. Эд нарын эцгэс нь цааз тогтооход голлон оролцогчид байлцсан амой.Номч тайж модон барс жилийн хавар, намрын (1614)оны чуулганд оролцсон ба гал луу жилийн чуулганд байлцжээ. Энэхүү номч тайжийг Лабдарын дэд хөвгүүн номч хун тайж боловуу гэж бодов.

42. ЭРХ ТАЙЖ

Энэхүү тайж модон барс жилийн (1614 оны) намар, гал луу жилийн (1616 оны) чуулгануудад оролцжээ.

Тэр цагт эрх цолтой ноёд олон байжээ. Тэдний нэг нь бөх Бэлгүдэйн угсааны бөгөөд хожим Түшээт хаан аймагт захирагдсан Баясаху бүргэд ноёны жич хөвгүүн Саран эрх тайж, нөгөө нь Барсболдын удамын бөгөөд мөн Түшээт хаан аймагт захирагдсан Цэрэн эрх тайж.Энэ хоёрын аль нэг нь бололтой.

43.ХАРДАГАЧИ ТАВНАН,БИЛЭГТ ЗАЙСАН ТАВНАН

XVII зууны эхнээ цааз тогтооход тавнангууд оролцдог байжээ. Тийм учраас , авхайн тавнангууд, гурван авхайн их бага тайж нар хэмээн тэмдэглэгддэг байсан боловч энэхүү хоёр тавнанг нэр заасан нь сонирхолтой. Цааз тогтоогсдын нэрсийн дараа нь их бага ноёд хэмээн нэр цохон заалгүй ерөнхийлэн тэмдэглэдэг заншил байсан амой. Тэр их бага ноёдод тавнангууд, засаг барьсан түшмэлүүд оролцдог байсан буй-за.

44. ЦАГАН ТАЙЖ.

Засагт хан аймгийн XVII зууны үеийн ноёдын дотор Төвд хатан баатарын ач хөвгүүн Цаганскиб сэцэн жинон буюу Сайн ахай дайчин хэмээх ноён байжээ. Бодвоос, тэр Цаган тайж мөн ажгуу.

45.ЭРДЭНЭ ТАЙЖ.

Энэ тайж сэцэн хан Шолойн ахмад хөвгүүнээс дээгүүр байранд нэр орсон тул түүнийг бусад хоёр аймгийн ноёдын дундаас эрэлтэй.

Сайн ноён Түмэнхиний хоёрдугаар хөвгүүн Эрдэнэ үйзэн ноён, Тойн болж алдаршсан номын эзэн Данзан тойн , Шолой убаш хун тайжийн хөвгүүн Бадам эрдэнэ хун тайж хоёрын намтрыг үзвээс, эрдэнэ үйзэн ноён нь Халхын хожмын түүхнээ нэрд гарсан байна. Тэр эрдэнэ тайж нь Данзан тойны залуугийн цол мөн хэмээн тааж болмоор ажгуу.

46. ЛОЯГ ТАЙЖ

Түмэнхин хүндэлэн цүүхэрийн дөдгөөр хөвгүүн Лояг эрх цүүхэр эцэг,ах нарын хамт цааз тогтооход оролцож явжээ. Бодьсүг отгоны Алагтай хатнаас төрсөн Лояг эрх цүүхэр төмөр хулганатай (1600 он) гэж Шар туужид бичсэн зүйл буй. Энэ нь тэр Лояг тайж бус болой.

47. МАЧАРИ ТАЙЖ

Далай сэцэн хун тайж (Сэцэн хан Шолой)-ийн агуул хөвгүүн Мачари илдэн тушээт.Гэрийн үеийн бичмэлд,Мажигэр илдэн тушээт хэмээжээ.Түүний хойчис нь сэцэн хан аймгийн хоёр хошууны засаг ноёдын дээдэс болжээ.

48. БАБАРИ ТАЙЖ

Энэ тайжийн тухай мэдээ байхгүй.

49. ЛАБАРИ ТАЙЖ

Далай сэцэн хун тайж (сэцэн хан Шолой) -ийн хоёрдугаар хөвгүүн Лабури эрх тайж, сэцэн хан аймгийн нэгэн хошууны засаг нь түүний угсаа болой.

50. ЧАБАРИ ТАЙЖ

Далай сэцэн хун тайж(Сэцэн хан Шолой)-ийн гуравдугаар хөвгүүн Чабури эрдэнэ тайж.

51. ХОЛЧ ТАЙЖ

Энэхүү холч тайж нь Эрийэхэй мэргэн хааны хоёрдугаар хөвгүүн Лабдар холч дархан хун тайж бус болой. Гэвч холч цолтой дунд зэргийн тайж байлтай.Шолой убаши хун тайжийн нэгэн хатнаас төрсөн Умаху холч ноён байжээ. Энэ мөн бусыг ялгаж эс чадав.

52. БААТАР ТАЙЖ

Халхын түүхийн сурвалж бичиг зохиолд энэхүү баатар тайжтай адилтгаж болох баатар цолт хоёр ноён байна. Нэг нь, Тумэнхин сайн ноёны есдүгээр хөвгүүн баатар эрдэнэ ноён цолт Бималигириди, нөгөө нь, Тушээт хаан Гумбодоржийн хоёрдугаар хөвгүүн баатар хун тайж. Ван гүнгийн илтгэл шаштирын 49-р дэвтэрт Шидишири . . . түшээт хан Чахундоржийн дүү, угтаа цол баатар тайж хэмээх бөлгөө ... Энх Амгалангийн ... дөчин тавдугаар 1706 онд үгүй болов хэмээжээ. Баатар тайж Шидишир цааз тогтоох чуулганд оролцохдоо арван хэдэн настай байсан бололтой.

Баатар тайжийн гал голомт улдсэн газар нь, хожим Одсэрбазар вангийн хошуу гэж байсан одоогийн төв аймгийн Өндөрсант сумын нутаг болно.

53. ЧОЛУМ ТАЙЖ

Чолум нэртэй ноён тэр цагт хоёр байжээ. Нэг нь Өлзийт хун тайж Шувуутайн Хумуцэй Чолум, нөгөө нь Жодов сэцэн ноёны хөвгүүн Тарба Чолум хошууч, зарим түүхнээ, Жодов тайжийн их хатнаас төрсөн Чолум хэмээсэн нь, Жодовын гурван өөр эхтэй арван хөвгүүний ахмад Чолум байжээ. Цааз тогтооход оролцсон нь энэ Тарба Чолум бололтой.

54. НОЁН ТАЙЖ

Энэ тайжийн тухай мэдээ олдоогүй.

55. БАБА ТАЙЖ

Далай сэцэн хун тайж - (Сэцэн хан Шолой)-ийн дөдгөөр хөвгүүн Баба. Хожим сэцэн ханы хэргэмийг Энх амгалангийн 12 (1674) онд залгамжилж, 1687 оны (?) үед

насан эцэслэжээ.

56. ГУМБОСКИБ ТАЙЖ

Засагт ханы төрөл эрдэнэ хун тайжийн хөвгүүн Гомбожав тайж байсан байна. Тэр Гомбожав 1690 оноо манж хаанд бараалахсан мэдээ байна. Энэ нь 1614 оноос хойш 76 жилийн дараа болсон явдал ажгуу.

57. ЦЭМБУМ ТАЙЖ

Жодов сэцэн ноёны зургадугаар хөвгүүн Цэмбул тайж мөн бололтой.

ХОЁР.

УЙСЭН ДЭЭР БИЧСЭН ЦААЗНУУДЫН ДОТОР НЭР ГАРАГСДЫН ТУХАЙ.

58. ЯЛГУУСАН ЦОРЖИ

Монголын төвд хэлт түүхийн зохиолд Эрдэнэ зуу хийдийн хуучин ялгуусан цоржийн нэр хэд бий. Тэд нь бидний сонирхон бухий ялгуусан цоржоос цөм дуумэд лам нар байна. Бодвол тэрхүү Ялгуусан Цорж нь Эрдэнэ зуугийн хийд байгуулахын өмнө байсан Эрдэнэ тивийн сум буюу Абатай сайн хааны сумийн анхны цорж байсан бололтой. Эрдэнэ тивийн сумийг одоо Бор сум хэмээн нутгийн хун нэрлэдэг. Үүний эвдэрхий улдэц Эрдэнэ зуугийн найман алтан субраганаас хойхно буй.

59. ... -ЫН ХОТАГУР ХАТУН

Шар туужид Мууру Буймын хатан нь Жалайрын холчийн охин Имаахай хотагур хатнаас төрсөн Буйлай авай-г Хятадын хөвгүүн Доржид өглөө. Шолой далай сэцэн хан гал ухэртэй (1577) хэмээсэн ба манай уйсэн бичигт Хотагур хатуны нэр, Далай сэцэн хун тайжийн өмнө бичигдсэнээс узэхул, Хотагур хатан нь анхандаа Далай хун тайж цолтой байсан сэцэн хан Шолойн төрсөн эх мөн ажээ.

60. ЧИН ЗОРИГТ ДАВАЧИ ДАРХАН СЭЦЭН БАГШ

Манай төвдөч Алтангэрэл Давачи багшийн тухай төвд номд узсэнээ санах боловч уг номын нэрийг мартагнажээ. Баруун монголчуудын дунд дэлгэрсэн Давачи хэмээх нэрээс уусгэн бодвоос, энэхүү багш баруун монголтой холбогдмоор байна. Абатай галзуу тайж Өөлдийг довтлон эзэлж нэгэн цоржийг олзлон авчирсан ба зуун аймагт цөлсөн гэдэг. Хожим их хундийг олсон гэдэг. Давачийн цол, дархан багш яму (ямба), мөн Очир хаан Абатай -г номд оруулсан хэмээх нь тэр Өөлд цоржийн домгийн өгуулэмжтэй тохирч болох байна.

<u>Долоон хошууны засаг барих тушмэл гаргасан ноёд нь, мөн засаг барих тушмэд нь:</u>

61. ХАГААН АХАЙ 1-р тайлбарын 23-ыг үз.

62. ХОШУУЧ ДЭЛГЭР ЗАНГИ

63. ЗӨБАЛГА АБАХАЙ МАГУ ХЭХУН (Хэгун)

64. ХАТАН БААТАР 1-р тайлбарын 13-ыг үз.

65. ГУУШИ ХОНЖИН

66. ХУРИ ЗАЙСАН БУГУР ӨРЛУБ

67. ХОНЖИН ТАЙЖ

68. ЧАНМАЙ ТОБЧИ-ТУ

69. ОННИГУД ТАЙЖ Түшээт хаан аймгийн Эрдэнэ дайчин чин ван Жамбалдоржийн хошууны харъяат тайж нарын гэрийн үеийн бичмэлийн дотор мөн хошууны оннигуд харъяат тайж нар хэмээх гарчгийн доор Гачуга Түмэний ноёны хөвгүүн Төгс сайн ноёноос гаралтай тайж нарын нэрсийг хүснэгтлэн бичжээ. Энэ Оннигуд тайж нар нь мөнхүү хошууны харъяат оннигуд тайж нарын өвөг нь буйза. Тэр харъяат тайж нар нь Цогт хун тайжийн эх Тайгалын инжид Өвөр монголын оннигудаас ирэгсдийн үр сад ч байж магадгүй.

70. УНАГАЙ ЗАЯГАЧИ

71. ТУГУХУ ДАЙЧИН БААТАР 1-р тайлбарын 25-ыг үз.

72. ЭСЭЙ САРТАЙ

73. ХУНДЭЛЭН ЦУУХЭР 1-р тайлбарын 3-ыг үз.

74. ХОНЖИН ХУЛЧЭНГУЙ БАЙГАЖУНИ

75. САГАРАЛ ЗАЯГАЧИ

76. ХУСЭНТУ ЗАЯГАЧИ ЗОГСУГА

77. ХОШУУЧ НОЁН 1-р тайлбарын 27-г үз.

78. ЧУГУЧУГЭР МУНДУЙ

79. ЦОГТ НОЁН 1-р тайлбарын 29-ийг үз.

80. ЦАГАГЧИН СИГЭЧИН

81. БОГУЧИ СИГУЛЭНГЭ

82. ХУЛАН НОЁН 1-р тайлбарын 30-ыг үз.

83. БЭЛГЭТУ БУНГУЙ ИЛДЭНХЭЙ

84. ТУГУДЭР ТУШИЙЭТУ

85. СИГУХИР БИГИНТУ

86. БИНТУ ТАЙЖ 1-р тайлбарын 33-ыг үз.

87. ЭРХЭ БАТУЧИН БАГШ

88. АХАБЛАХУ ЗАЯГАЧИ

89. БАГАЖАЙ ХИА

90. УБАНДАЙ ТАЙЖ 1-р тайлбарын 34-ийг үз.

91. АТУХАЙ ИЛЧУ САРГАЧА

92. УХУМАЙ БАГШ

93. МЭРГЭН ТАЙЖ 1-р тайлбарын 36-г үз.

94. СИРЭМУН ӨРЛӨГ

95. БУРЭЙ ГИРУДЭГ

96. ХУН ТАЙЖ 1-р тайлбарын 37-г уз.

97. ЭРХЭ ТУДЭХЭЙ

98. АДАЙ ЗАЯГАЧИ

99. БАГАЖИН ЗАЯГАЧИ

100. ТУХЭЙ МЭДЭГЭЧИ

101. БАЯЖИХ БААТАР

102. ГЭГЭН МЭДЭГЭЧИ

103. ЦОГТУ ТАЙЖ 1-р тайлбарын 6-г уз.

104. АХАЧИН СИГЭЧИН

105. ЭРХЭ АБУДАЙ

106. СЭНГЭЙ ЗАЯГАЧИ

107. ЧУРУХУ ӨРЛҮГ Тушээт хааны хошууны Хорчины харъяат тайж нарын дотроо багтаж байсан Бөхэ Билгудэйн угсааны Буриадай ноёны дөдгөөр хөвгүүн Боухай Чурухэ мөн бололтой. Шар туужид Боухуй, Боухуй Чуруху тайж хэмээн бичсэн ба зарим гэрийн үеийн бичмэлд Боухуй Чурхэ, Богуй Чурху хэмээн элдвээр тэмдэглэжээ.

108. АРАХУЛИ ТАЙЖ 1-р тайлбарын 40-ийг уз.

109. СИГУХА ГЭГЭХЭЙ СИГУЛЭНГЭ

110. . . . . РИ ХУТУГТУ. Тэр цагт хутагт хувилгаад тодруулан залсан мэдээ байхгүй. Судар номд узвэл, Майдари хутугт гэгч XVII зууны эхний 20-30 оны уед (?) Лигдэн хаанд тахигдаж явсан байна. Бодвол, ... РИ ХУТУГТУ гэдэг нь магад тэр Майдари хутагт байх.

111. ХОЁР ХУТАГТ Тэдний байлцсан их цаазыг 1939 онд тогтоосноор узэхэд, хоёр хутагтын нэг нь анхны Жебзундамба хутагт Занабазар байсан ба нөгөө нь Далай ламын зарлигаар Халхад ирсэн Очир Дара хутагт гэгч байсан бололтой. Тэр хутагтын нэр оросын архивын бичиг ба Огторгуйн Далайн намтарт гардаг болой.

112. ЗАСАГТ ХААН

Энэ нь анхны Эрдэнэ бишрэлт хан цол авсан Субадай болно. Эндээс Халхад Засагт хан, Сэцэн хан хоёр цолыг хэдийд авсан он цагийг барагцаалж болох байх.

ГУРАВ

УЙСЭН ДЭЭР БИЧСЭН ЦААЗНУУДЫГ УУСГЭН ТОГТООСОН ОН ЦАГИЙГ МАГАДЛАН ШИЙДЭХ ТУХАЙ

Уйсэн дээр бичсэн 18 хэсэг цаазын бичгуудийг ажиглаваас:

Нэг. Тогтоосон он, газар, хэн хэн тогтоосон, ямар нэртэй нь ул мэдэгдэх эхнээсээ хэдэн хуудас дутуу цаазын бичиг 2. Уунээс 50-иад ял шийтгэлийн нэрийг мэдэж болох байна.

Хоёр.Тогтоосон он, газар нь үл мэдэгдэх боловч тогтоосон хүний 2 нэртэй хүлгийн туст тархаав гэсэн цаазын бичиг 1. Үүнээс 10-аад ял шийтгэлийн тухай мэдэж болно.

Гурав.Тогтоосон он,газар,оролцогчдын нэрс бүхүй цаазын бичиг 7. Эдгээрээс зуу гаруй ял шийтгэлийн тухай үзэж болно.

Дөрөв.Тогтоосон он,оролцогчдын нэрстэй,газрын нэр үгүй цаазын бичиг 1.Үүнээс арваад ял шийтгэлийн нэрийг үзэж болно.

Тав. Тогтоосон он,газартай,оролцогчдын нэр үгүй цаазын бичиг 5,эдгээрээс хорь гаруй ял шийтгэлийн тухай мэдэх боломжтой.

Зургаа. Зөвхөн тогтоосон газар,ноёдын нэрстэй цаазын бичиг 1, үүнээс арваад ял шийтгэлийн тухай мэдэж болно.

Долоо. Тогтоосон он,газрын нэртэй,гол оролцогчдын тухай мэдээтэй,цаазын эхний ганц хуудас бичиг 1.

Энэхүү арван найман цаазын тогтоосон жилийн махбод,жил,улирал,сарын нэр өдрийг монголын цаг тооны бичгийн журам горимоор гүйцэд бүрнээ заасан цааз нэг ч байхгүй. Эдгээрт заавал байваас зохих зүйл нь аль нэг талаар дутмаг байгаа нь үүл эрхэмж цаазыг тогтоосон үнэн оныг лавтлан бодож гаргах ажлыг хүндрүүлж, энэ тухайд ондоо оноцтой нэмэгдэл арга замыг сувэгчлэхэд хүргэлээ.Тэр нь одоо бидэнд буй цаазнуудын он цагийн мэдээг европчилж түүнийгээ арван найман цаазыг тогтооход оролцсон төрийн зүтгэлтэн ноёдын намтарт гарах содон он цагтай харшуулан дүйлгэж үзэх явдал болой.

Чингэхдээ оролцогч бүрийн намтрын хэрэглэгдэхүүн эс гүйцэлдэх нь мэдээжийн хэрэг.Учир байдал иймд оролцогчдын дотроо мэдэгдэхүйц дээгүүр байрнаа нэр бичигдсэн бөгөөд монголын түүхнээ нэр гарсан Өлзийт хүн тайж Шувуутай,Шолой убаши хүн тайж, Цогт хүн тайж гурвын төрсөн, төрд зүтгэсэн,насан эцэслэсэн он нь манай шинжих цаазнуудын зохиогдсон орчин цагийг ямар он жилээс эхлэн хэдэн он жил хүртлэх цаг хугацаан дотор оноож олохын түлхүүр тайлуур боллоо.

Түүхийн мэдээ баримтаас үзэхүл, Өлзийт хүн тайж Шувуутай 1573 онд төрж , 1620 хэдэн оноо нас баржээ. Шолой убаши сайн хүн тайж 1567 онд мэндлэж 1627 онд насан эцэслэжээ. Түмэнхин Цогт хүн тайж 1580 онд эснэж 1615 он хүртэл цааз тогтоох чуулганаа байлцсан ба 1617-1628 оноо Халх ойрадын хөл хөлсөлдөөнд явалцаж, Халхын ноёдтой хямралдан,1630 онд Халхаас хяхагдан зарим түүхнээ цөлөгдөн гараад 1637 онд Хөх нуурт талийгаач болжээ.

Дээр тооцон гаргасан ноёдын амьдран байсан он цагийг хянан үзэхүл,эхний арван долоон цаазын тогтоосон он цаг нь XYII зууны эхний гучаад оноос урагш, XYI зууны II хагасаас хойш байх нь гарцаагүй болно.

Цаазнуудын хураамж-хуулга -д бичсэн дэс дараагаар үзэхул,он жилийн доорд зааг нь манай баримтаалж гаргасан доорд заагаас магад 60 жилээр хэтэрч,1680 он хүрч байна. Хэрэв цаазнуудад бичсэн жилийн нэрийг 12 жилийн дэс дараагаар цэгцэтхэн бичиж ХҮ1 зууны II хагасаас ХҮII зууны эхний гучаад он хүртэлх жилүүдийг европын он лугаа тохиолдуулбаас, цаазнуудыг тогтоосон нилээд хэдэн үнэн оныг нарийвчлан мэдэж болом санагдана. Цаазнуудын тогтоосон оны ташаа бодогдох, үнэн оныг олох байдал дүрсийг үзүүлсэн хоёр хүснэгтийг зохион энд хавсаргая. Цаазнуудад 12 жилийн нэрээс 7 нь буй. Гэвч дөрвөн барс,гурван луу давхардсан байх тул бүгд 13 жилийн нэр буюу 13 цаазыг тогтоосон оны нэр болно.

Нэгдүгээр хүснэгт Хураамж-хуулганд бичсэн дэс дараагаар нь цаазнуудын оныг европчилбаас оноолдох он нь:

1. Усан туулай, 5 сарын 15 - 1543, 1603, 1663
2. Модон луу,намар,адаг сарын 19 - 1544,1604 , 1664
3. Төмөр гахай,зуны адаг сар - 1551, 1611, 1671
4. Усан үхэр - 1553, 1613, 1673
5. Модон барс жилийн эхэн сарын найман - 1554, 1614, 1674
6. Мичин,хаврын сүүл сар - 1560, 1620, 1680
7. Гал луу, зуны дундат сарын 21 - 1556, 1616, 1676
8. Модон барс, намар,эцэс сарын 1 - 1554, 1614, 1674
9. Эр модон барс жилийн эхэн сарын 8 - 1554, 1614, 1674
10. Могой - 1557, 1617, 1677
11. Луу, 10 сарын шинэ ? 1556, 1616, 1676
12. Луу, намрын эхэн сарын 15 - 1556, 1616, 1676
13. Модон барсын эхэн сарын 25 - 1554, 1614, 1674
14. Шорой туулай жилийн зуны адаг сарын 11 - 1579, 1639, 1699

Доогуур зурсан нь цаазнуудыг тогтоосон он мөн хэмээн оноож буйг мэдвээс зохино. Манай хураамжинд бичигдсэн цаазын хамгийн эртнийх нь хаан Абатайн үеэс урагш хэтрэхгүй.Мөн сүүлчийн цааз нь ХҮII зууны гучаад оноос хойш өнгөрөхгүй тул энд 1603-1639 оны хоорондох онуудыг оноож авсан учир тэр болой.

Хоёрдугаар хүснэгт Цаазнуудыг тогтоосон оны жинхэнэ дэс дарааг олж жагсаах нь:

махбод	жил	улирал	сар	өдөр	европын он
усан	туулай	?	таван сар	арван тавдугаар	1603
модон	луу	намар	адаг, есөн сар	арван есөн	1604
төмөр	гахай	зун	адаг сар	?	1611
усан	үхэр	?	?	?	1613

эр модон	барс	?	эхэн сар	найман, шинэд	1614
эр модон	барс	?	эхэн сар	найман , шинэд	1614
модон	барс	?	эхэн сар	хорин таван	1614
модон	барс	намар	эцэс сар	нэгэн шинэд	1614
гал	луу	зун	дундад сар	хорин нэгэн	1616
	луу	намар	эхэн сар	?	1616
	луу	?	арван сарын шинэ	(? таван шинэд)	1616
	могой	?	?	?	1617
	мэчин	хавар	суул сар	?	1620
шорой	туулай	зун	адаг сарын	арван нэгэн	1639

II хуснэгтээс узэхул, модон барс жилд дөрвөн удаа, луу жилд гурван удаа чуулган чуулж, цааз тогтоосон нь мэдэгдэнэ. Энд чуулсан газрын нэр, хэлэлцэн тогтоосон хэрэг асуудал -ууд нь адилгуй өөр өөр байсан нь бидний энэхуу он тогтоолтын зөв зуйд нийлэлцэхийг давхар батлаж байна. Туунээс гадна, хуралдсан ноёдын нэр, тоо нь ч мөн ялгаатай байна. Жишээ нь: барс жилд:

Нэг. Хатан баатар ноён тэргуулэн хоёр том ноён хэдэн ач нар, хуухэд тайж, авхай тавнангуудын хамт.

Хоёр. Сэцэн хатан 17 ноён тайж нарын хамт

Гурав. Тушээт хан 27 ноёд тайж нарын хамт

Дөрөв. Дөрвөн хошууны ноёд тус тус чуулжээ.

Учир иймд, тус 18 цаазын ихэнхи хэсэг буюу 14-ыг нь 1603 оноос 1639 оныг дуустал 36 жилд удаа дараалан хуралдаж өчуухэн цааз -аас эхлэн долоон хошууны Их цаазыг хуртэл тогтоожээ хэмээн узэж болно.

ДӨРӨВ.

УЙСЭН ДЭЭР БИЧСЭН ЦААЗНУУДЫГ УУСГЭН ТОГТООСОН ГАЗАР НУТГИЙГ МАГАДЛАХ ТУХАЙ

ЦААЗНУУДАД УЗЭХУЛ:

1. Бэрхийн арын булаг усан
2. Орхоны гол
3. Очир сайн хагааны сум, Сайн хагааны сум
4. Сайхны сум
5. Тараны го-
6. Хундэлэн цуухэр ноёны сум
7. Алтаацын гол
8. Мууру Буймын Хотагур хатан, Далай хун тайж хоёрын сум гэсэн байх бөгөөд хянаваас, эдгээр газар нь Тушээт хан, Сэцэн хан хоёр аймгийн нутагт байсан

болохыг ерөнхийлэн мэдэж болно. Гэвч газар тус бүрд товч боловч тайлбар үйлдэх нь сонин болой.

1. БЭРХИЙН АРЫН БУЛАГ УСАН. Хувьсгалын өмнөх Монголын засаг захиргааны газрын зургийг үзвэл, Монгол нутгийн өр гол нь хуучин Монгол гүрний нийслэл байсан Кара Корум балгасны ор суурь дээр хожим байгуулсан Эрдэнэ зуу хийд дээр онолдоно. Энэ нутаг нь Халхын Түшээт хаан гол хошууны нутаг болох бөгөөд тус хошууны нутгийн хойт захад гурван Бэрх хэмээх сүрлэг уулс баруун зүүн тийш үргэлжлэн хөндөлдөнө. Энэхүү уулс эртний уйгурын хаант улсын үеэс Монголд нэр гарч түүхэн явдал лугаа нэр нь холбогдсон байна. Гурван Бэрхийн өмнөд, дорнод,умард талаар уудам хөндий буй бөгөөд тэнд Бэрхийн нуур зэрэг ус булаг бий.
Гурван Бэрх уулын араар Баруун Халхыг хөндлөн гарсан их дардан зам Алтайн уулс хүртэл очно.

Бэрхийн уулс дэлхийн 47-р өргөрөг, 103-р уртрагийн солбицолын хавилцаа оршино. Усан туулай жил (1603)-ийн чуулган энэхүү гурван Бэрхийн ард өрнөдийн их замаас урагш орших газарт болжээ.

2. ОРХОНЫ ГОЛ . Монголын хамгийн том голын нэгэн мөн. Халхын төв нутаг-Хангайн нурууны Суварган хайрхан уулаас усжисан олон голыг нийлүүлсээр Халхын умард хэсгийг нэвтлэн, 1100 гаруй км урсаж Сэлэнгэ мөрөнд цутгана. Төмөр гахай жил (1611) -ийн чуулган Эрдэнэ зуу Өгүй нуур хоёрын хооронд Орхон Тамир хоёрын бэлчрээс дээших хөндийд болсон бололтой.

3. ОЧИР САЙН ХАГААНЫ СУМ,САЙН ХАГААНЫ СУМ. Энэ сум Абатай хаантай холбогдох байдлаар нь үзэхүл, Эрдэнэ зууг байгуулахын өмнө Тахай балгасны үлдэц дээр байсан Абатайн ордоны дэргэдэх бяцхан сум мөн бололтой. Энэхүү сүмийг Эрдэнэ тивийн сум гэж байсныг Халхын нэгэн цаазнаа дурсжээ. Энэхүү сүмээс Эрдэнэ зуу хийдийн ууган аймгийн нэр Сүмчин аймаг хэмээх үүссэн ба Түшээт хаан аймагт Сүмчин хэмээх хэсэг ардууд ч буй болсон ажээ. Энэ сүмийн тухайд холбогдуулан сумчиний цаазыг могой жил (1617) -д тогтоон тархаасан байна.

4. САЙХАНЫ СУМ. Сайхан болбаас Халхын нэртэй нутгийн нэгэн, мөн. Сайхан Хүлжийн хөндий ч гэж холбон хэлэлцэнэ. Тэнд мөнхүү хөндийн нэрт рашаан усан буй. Энэхүү газар Сэлэнгэ, Хануй хоёр голыч уулзан бэлчэрлэх нутагт байдаг байна.

Сайхан, Хүлжийн хөндий дэлхийн 49-р өргөрөг, 102-р уртрагийн солбицолын хавилцаа байх бөгөөд хуучин цагт тэнд сум барьсны ор үлбаа Хүлжийн рашааны урд тал ба Өрөм голын адагт буй хэмээн нутгийн хүн мэдээлж байна. Гэвч тэдгээрийг хэдийд байгуулсан,хэний мэдлийн сум байсан тухай мэдээ занги одоогоор бүрдэл болсонгүй болой. Юу боловч тэнд эр модон бар жил (1614) -д нэгэн чуулган чуулжээ.

5. ТАРАНЫН ГОЛ. Гурван Бэрх уулсын зүүн хөндийд орших Бэрхийн нуурын хоолойд өмнөөс урсан ирж нийлэх нэгэн голыг Таранын гол гэнэ.Таранын гол Хөгнө Та-

рана хэмээх сурлэг уулын хавиас эх авчээ.

Тараныы голын зөв талд Тушээт хаан аймгийн Тушээт хаан, Бишрэлт гүн,Уйзэн гүнгийн гурван хошууны зах нийлсэн нутгийн цавыг тэмдэглэсэн чандмалсан гурван чулуун суварган овоо байдаг. Энэ гурван хошуу нь мичин жил (1620) -ийн чуулганы үед Тушээт хаан Гумбодоржийн мэдлийн доор нэгэн хошуу болж байснаа хожим гурав тасран тусгаарлаж гурван хошууны хил хатгах заагийг тогтоож дээрхи гурван овоог босгосон ажгуу. Бодвоос,мичин жилийн чуулган чуулсан Халхын их цааз -ыг тогтоосон тэр түүхэн газраа гурван хошууны сав нийлсэн цавын овоог бэхлэн босгосон ажээ.

6. ХҮНДЭЛЭН ЦУУХЭР НОЁНЫ СУМ. Түүхийн сурвалж бичигт,Түмэнхин сайн ноён хүндэлэн цүүхэрийг Онгийн голын Гоюрхэй (горихан?) -д нутаглана хэмээн бичсэн байдаг. Нутгийн хуучныг мэдэх хөгшдөөс сураглахул, Онгийн голын горхи хэмээх газрын ойролцоо Олон Сүмийн Хөл хэмээх хуучин хийд хүрээ байсан газрын ор улбаа байна. Түүнийг Арслан ханы ордон байсан гэнэ.

Мөнхүү Олон Сүмийн Хөлийн зэргэмжээ зүүн Рээтү хэмээх газраа Эрдэнэ бандида (ламын гэгээний) -ын анхан дүрийн хүрээ хийд байгуулж байсан ор бууръ буй амой. Энэ хийдийг анхан Улаан довын Хутаг ууланд байгуулаад хожим зүүн Рээтү рүү нүүлгэн байгуулсан байх тул Хундэлэн цүүхэрийн сумийг тэр Арслан ханы ордон хэмээгч Олон сүмд байсан буюу Хутаг ууланд байсан буюу хэмээх асуудлыг нэгэн тийш болгоход одоогоор хялбаргүй байна.

Олон Сүмийн Хөл ба зүүн Рээтү нь дэлхийн 47-р өргөрөг, 102-р уртарагийн солибцолын хавилцаа байна. Энэ хавилцаа Онгийн голд өмнө умраас хатгаж орсон мөргөцгүүд дээр дайны чулуун шивээний ор дөрөө байгаа нь тэр нутагт буддийн шашны улаан малгайтан,шар малгайтны талыг баримтлагч нар бол Түмэнхин хүндэлэн цүүхэр, Цогт хүн тайж нарын талынхны тэмцлийн түүхнээ холбогдох дурсгал болно байх.

7. АЛТААДЫН ГОЛ. Монголын Нууц Товчоон зэрэг сурвалж бичигт Эдэр Алтайту хэмээх газрын нэр тэр цагийн түүхнээ болсон хэрэг явдал лугаа холбогдон дурдагдана.Одоо ч нутгийн оршигчид Идэр, Алтайт хэмээн холбон хэлэлцэнэ.

Энэхүү Алтайт нь тэрхүү Алтаад мөн болохул, Идэр гол, Чулуут гол хоёрын бэлчэрлэн урсах газрын орчим Сайхан, Хулжийн хөндийн зэргэмжээ нутагт буй.Одоогийн Булган аймгийн төвөөс умар зүгт бас Алтаадын гол бий гэнэ. Манай үйсэн номын дотор Алтату хийдийн нэр гардаг амой. Энд хийдийн ор буй болбаас, энэ Алтаадын гол дээр модон барс жил (1614) намар Халхын ноёдын цааз нэгэтгэх чуулган болжээ гэж үзэх нь зүйтэй.

8. МУУРУ БУЙМЫН ХОТАГУР ХАТАН,ДАЛАЙ СЭЦЭН ХУН ТАЙЖ ХОЁРЫН СУМ

Энэхүү сум Хэрлэн голын сав газар байсан баймаар.Гэвч энэ тухай мэдээ одоогоор олдсонгүй.Булган аймгийн Могод хавьд нэгэн Хотагур хатаны тухай яриа бий хэмээх боловч бидний хайсан сумд холбогдох эсэх нь үл мэдэгдэнэ.Сэцэн ханы хошууны гол хийд цагаан хулгана жил(1660 онд)үүсэж 1813 онд Хэрлэн голын Цагаан эрэг одоогийн Өндөрхан хотын хавьд нүүж ирсэнээр бодохул тэр Хотагур хатун, хун тайж хоёрын сум энэхүү хийдийн хуучин бууринь дээр байсан буй-за.Хийд хаанаас нүүж буусныг нэхэж сурвалжилбаас, Талын буудал гэдэг газраас нүүсэн гэлцдэг байна.

Сэцэн ханы хошууны гол хийдэд өөлд цорж Гавхайрэнцэн хэмээгч чойрын дацан байгуулсан нь XIII жарны цагаагчин хонин жил(1715) Халхын Чойр дацангийн эх хэмээн Рашааны лам хэмээх Нанзаддорж бичжээ. Уг Цоржийг Лигдэн ханаас зугадаж ирсэн хэмээн нэгэн газар бас бичсэн нь сонин мэдээ бөгөөд, Сэцэн ханы гол хийдийг 1660 онд үүсгэсэн биш, 1641 оноос ч өмнө байгуулсан болохыг гэрчилж магадгүй.Одоохондоо түших хэрэглэхүүн олдохгүй тул үүгээр хязгаарласугай.

Бас Ялгуусан цоржийн өмнө , Далай сэцэн хун тайжийн өмнө цааз тогтоов гэсэн нь тэднийг хүндэтгэн,тэдний нутагт нэгэн нэртэй цуутай газар олон хошуудын ноёд хурэлцэн очицгоож чуулсан хэрэг болой. Жишээ нь: Ялгуусан цоржийн өмнө, банди нарын тухай цааз тогтоон тархаасан байх ба Далай сэцэн хун тайжийн өмнө хулгайн тухай цаазыг нилээд нарийвчилан тогтоож энэ цаазыг их бага ноёд хойт сарын арван таван хүртэл улстаа зарла хэмээн болзоо заасан байна.

Дээрхи товчийн төдүй тайлбараас үзэхэд, Халхын хошуудын цааз тогтоон тархаах чуулган чуулах газрыг сонгохдоо сайн зам, элбэг ус бэлчээр, уудам талбиун хөндийг харгалзан,оролцохоор ирэгсдийн газар алслан явж чирэгдэхгүй байдлыг бодолцож,урьдны түүхтэй нутаг, хүндлэвээс зохих төрийн зүтгэлтний хошуунд олны хуран цуглах боломжтой хүрээ хийд мэтийн суурин газрыг олж тогтоодог байжээ гэж болно.

ХЭРЭГЛЭСЭН БИЧИГ ЗОХИОЛЫН ЖАГСААЛТ

1. Галдан туслагчи.Эрдэни-ийн эрикэ, Ц.Насанбалжир хэвлэлд бэлтгэв. УБ., 1960.
2. Голстунский К.Ф. Монголо-ойратские законы 1640 года, дополнительные указы Галдан хунтайджи и законы, составленные для волжских калмыков при хане Дондук - Даши. СПб., 1880.
3. Дулимбаи жугун-и Түшийэтү хан Дондуб - Доржи-и эмү айиман-и тайижи-сэ.Манжу. Модон бар.
4. С.Жалан-аажав, Халх журам бол монголын хууль цаазны дурсгалт бичиг мөн.УБ., 1961.

5. Жамба (Бямба), Асарагчи нэрэту-йин тэукэ. Хэвлэлд бэлтгэж оршил тайлбар бичсэн Х.Пэрлээ. УБ., 1960.
6. Жан Му, Хэ Цю-тао, Мэнъ-гу-ю-му-цзи. Перевод с китайского П.С.Попова. СПб., 1895.
7. Жасаг-ту кан аймаг-ун ванг гунг жасаг-уд-ун уйэ-йин жируг, бичимэл. УНС.
8. Жасагту кан аймаг-ун ванг гунг нарун уг эки уйэ дэс-йин жируг.Бичимэл.УТТА.
9. Монголын эртний цагийн цааз хуулийн туухэнд холбогдох хэрэглэгдэхуун 1 дэвтэр.
10. Саган сэцэн.Эрдэни-йин тобчи. Хэвлэлд бэлтгэсэн Ц.Насанбалжир, УБ., 1961.
11. Сайин нойан-у аймаг-ун ванг гунг жасаг-уд-ун уйэ-йин жируг.Бичимэл,УНС.
12. Сэцэн кан аймаг-ун ванг гунг жасаг-уд-ун уйэ-йин жируг. Бичимэл, УНС
13. Тамага-йин гажар-а тушийагад дансан дур кэбтэгулжу дагажу йабагулху ухагулху бичиг, Бичимэл, УТТА.
14. Тушийэту кан аймаг-ун ванг гунг жасаг-уд-ун уйз-йин жируг Бичимэл, УНС.
15. Б.Д.Цибьков. Обычное право селенгинских бурят.Улан-Удэ, 1970.
16. Цогту ахай.? Шира тугужи /Шара Туджи.Монгольская летопись.XVII в.Сводной текст,перевод,введение и примечания Н.П.Шастиной. М.Л., 1957.
17. Ж.Цэвэн.Монггул-ун эртэн-у чаг-ун чагажа каули-йин тэукэн дур холбугдаху кэрэглэгдэкун. Бичимэл, УНС.
18. Цэрэндоржи кичийэнгуй сайид , Калк-а-йин дөрбэн аймаг ба йэкэ шаби жэргэ гажар-ун буку кемун кeрунгэ-йин тоган-у тобчи данса,бичимэл,УНС
19. Халха джирум,Памятник монгольского феодального право-XVIII в.Сводный текст и перевод Ц.Ж.Жамцарано. Подготовка текста к изданию, редакция, перевода,введение и примечания С.Д.Дылыкова. М., 1965
20. Хэсэ-и тогтобуха Тулэрги Монго хуийсэ айиман-и ванг гунг-сэ-и илэтун улабун. Манжу.Модон бар, Халх аймгуудын илтгэл шашдирууд .
21. Эргуку гэрун уйэ-йин бичимэл Тушийэту кан аймаг , бичимэл, УНС

РЕЗЮМЕ

Вновь открытый памятник Халха-монгольского права.

Данная публикация правового памятника Халха-монгольского ханства в конце XIУ-первой половиный XУII века подготовлена к печати старшим научным сотрудником Института Истории АН МНР Х. Пэрлэ. Им же написал введение,краткое исследование и соответствуюшие научные комментарии.

Памятник был обнаружен среди находок берестянных книг,которые открыты монгольским археологом Х.Пэрлэ и советским археологом Э.В.Шавкуновым из обрушившего строения в развалинах буддийской монастыри в Центральной Монголии в 1970 г.

В правовом памятнике включено 18 степных законов и законоположений, утвердивших на съездах крупных влиятельных князей Халха-Монголии.

Эти законы и законоположения составлены без раздела глав и без статей.Некоторые законы посвяшены определенной теме, например, закон об отоках, о церкви, о рядовых ламах и.т.д.

Материалы 18 степных законов и законоположений можно приблизительно сгруппировать следуюшем образом:

1. О владении и пользовании земли, пастбиша и воды
2. О каражи скота и имушества;
3. О покушении на жизни человека;
4. О бегстве зависимых от феодалов:
5. О гонцах местных администрации и их питаниях;
6. О свидетелях;
7. О феодалах и привилегированных:
8. О войнах и неприятелях;
9. О ламстве;
10. О местной администрации и общественности;
11. О бракосочетании;
12. О веровании и религии;
13. О правах владения собственностью и наследия;
14. Об отношениях между феодалами и простолюдинами;
15. О суде и судебных процессах.

MONUMENTA HISTORICA
INSTITUTI HISTORIAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
REIPUBLICAE POPULI MONGOLICI

Tomus VI Fasciculus 2

СЮАНЬ ЦЗАНЫ "СИ ЮЙ ЦЗИ" БИЧИГ ГУН ГОМБОЖАВЫН ТӨВД ОРЧУУЛГЫН ЭХ ХУУЛБАР

Оршил бичиж хэвлэлд бэлтгэсэн
доктор Ш. Бира

Улаанбаатар
1973

"ДА ТАН СИ ЮЙ ЦЗИ" СЮАНЬ
ЦЗАНА В ТИБЕТСКОМ ПЕРЕВОДЕ
ГУНА ГОМБОЖАВА

ПРЕДИСЛОВИЕ ДОКТОРА Ш.БИРА

TIBETAN TRANSLATION OF HSUAN TSANG'S "TA TANG-SI-YU-KI" MADE BY GUNG GOMBOJAB

WITH THE FOREWORD OF Dr.Sh.BIRA

ПРЕДИСЛОВИЕ.

Ниже мы публикуем фото-факсимиле единственной сохранившейся рукописи сокращенного тибетского перевода «Да тан си юй цзи» («Записки о странах Запада в период Великого Тан») Сюань Цзана, знаменитого китайского путешественника-паломника VII в.н.э. Как хорошо известно, труд Сюань Цзана является ценнейшим источником по древней истории Индии и стран Центральной Азии. Рукопись тибетского перевода хранится в библиотеке Университета Отани в городе Киото[1] (Япония). Её впервые обнаружил японский исследователь К.Сасаки. Он же исследовал данную рукопись в своей статье «О тибетском переводе „Си юй цзи" и переводчике»[2]. К. Сасаки установил, что тибетский перевод был сделан гуном Гомбожавым из Уэмчина.

Мы не будем специально останавливаться на самом переводе по двум причинам: во-первых, о нем, хотя и коротко, уже писал К.Сасаки, изучивший рукопись путем сличения её с китайским оригиналом; во-вторых, мы сочли нужным опубликовать рукопись перевода именно с целью содействовать дальнейшему развертыванию более основательного исследования этого единственного рода тибетского перевода «Си юй цзи» Сюань Цзана.

Перевод Гомбожава - пусть он неполный и не совсем совершенный - сам по себе представляет собою уникальное явление во всей обширной тибетоязычной литературе. До монгольского переводчика никто из тибетских учёных переводчиков-лоцаба не брался за перевод этого ценного источника по истории буддизма в древней Индии и странах Центральной Азии. Более того, можно сказать, этот источник был вообще неизвестен для тибетской исторической литературы в целом. Ни знаменитый Гунга-Дорже, ни Гос-лоцаба Шоннубал, ни Таранатa, ни Будон - ринбоче, изучавшие историю буддизма в Индии, не пользовались данным источником.

---

1. Мы выражаем нашу глубокую благодарность профессору К.Танаке за то, что он по нашей просьбе любезно прислал нам фото копию данной рукописи.

2. См. **Sasaki Kyōgo, Saiikiki no Chibetto-go yaku oyobi sono honyakusha, Indogaku Bukkyōgaku Kenkyū**. 11, 1953, стр. 72-74. Мы ознакомились с содержанием статьи К.Сасаки по монгольскому переводу, который сделал по нашей просьбе тов. Тумен-Жаргал. См. также рецензию Де Йонга на нашу книгу: **J. W. de Jong. S.Bira, O "Zolotoj knige" S.Damdina. Studia historica Instituti historiae Academiae Scientiarum Reipublicae Populi Mongoli, Tomus VI, fasc.I, Ulan-Bator, I964.** Рецензия в жур. **"T'oung Pao", Vol.LIV, livr. I-3, I968. Leiden, E.J.Brill**, стр. 173-189.

Все же нужно сказать,что перевод Гомбожава не оставался полным секретом для последуюших исследователей, историков в Тибете и Монголии. Можно предположить, что Миндол Номон-хан мог бы пользоваться переводом Гомбожава, ибо в его известном сочинении «Пространное повествование о Замбулине» ('dzam glin chen po'i rgyas bśad snod bčud kun gsal me loṅ), написанном в 1830 г., мы встречаем упоминание о «Си-юй цзи». По этому поводу еше В.Васильев,переводивший часть сочинения Миндол Номон-хана, писал следующее: « Интересно знать, откуда знает Минжуль Хутукта Сю юй-цзи ... что мудрённого, что Сю-Юй-Цзи переведен на тибетский язык».[1]

О сушествовании тибетского перевода «Си юй цзи» сообшает Ш. Дамдин в своей «Золотой книге». Под этим переводом, по всей вероятности, следует подразумевать тибетский перевод гуна Гомбожава.

Нужно сказать, что перевод Гомбожава неполный, он представляет собою скорее всего сокращенное изложение содержания «Да тан си юй цзи». В начале перевода сам Гомбожав пишет:«Ниже следует то, что я по мере сил написал по-тибетски,сократив основное содержание сочинения в десяти книгах (bam - po), написанного на китайском языке Великим переводчиком, знатоком трипитаки (Tripitakapala), владыкой Махаяны (Mahāyanadeva) на основании старых источников Танского периода, в которых горорится о географическом положении и границах 150 больших и малых стран,входяших и не входяших в состав великой святой страны Индии,родины тысячи Будд, и находяшихся на пути к этой стране».[2]

Перевод Гомбожава имеет колофон, в котором сообщаются следуюшие интересные сведения: « тут заканчивается десятая книга. В её конце имеется приведенная в единое целое биография Знатока трипитаки,Великого переводчика,Владыки Махаяны, жившего во времена Танской династии. Нет надобности переводить её, так как биография этого Великого переводчика уже переведена в сокращенном виде в моём сочинении „rgya nag čhos byuṅ" „История буддизма в Китае" ».

Это так-называемое «Си юй цзи было» переведено на тибетский язык гуном Гомбожавым с того экземпляра, который содержится в китайском Данджуре. Тот, который отредактировал перевод путем сличения его с«Си юй цзи» на китайском языке, исправляя ошибки в грамматике и стиле, хотя не смог исправить из-за непонимания оставленные в тибетском написании искажения, допушенные при фиксировании в китайской письменности многих имен царей и названий рек, гор и.т.д. на санскритском языке, в разговорной речи, на языках соответствующих стран и на мусульманском языке, и есть Засаг-лама монастыря mčhod rten dkar po,

---

1. Васильев В.География Тибета Пер.с тибетского сочинения Миньчжул хутукты. СПб. 1895, стр. 66, прим.1.

2. Тибетский перевод Гомбожава рукопись, Л. 1-2.

...цаган шаб-друн Галсан-Гелег-Жанцан».[1] Таким образом, ясно, что редактором перевода Гомбожава был Засаг-лама Галсан-Гелег-Жанцан, который оставил перевод по-существу без особых изменений, улучшая лишь язык перевода.

Переводчик «Да тан си юй цзи» Гомбожав является одним из крупных монгольских ученых конца XVII и первой половины XVIII вв. О нём мы знаем мало. Даже даты его рождения и смерти неизвестны. Но с уверенностью можно сказать, что его творческая деятельность в основном падает на первую половину XVIII в. На основании разрозненных сведений исследователям удалось разузнать некоторые подробности из его биографии.[2] Как сам Гомбожав пишет в колофоне своего медицинского сочинения «eldeb ciqula keregtü», он был тайджи, происходившим по прямой линии из золотого рода священного Чингис-хагана[3] Он также имел титул гуна. Дед его был засагом хошуна Западного Узумчина по имени Сэцэн цин ван Цаган Бабай. А отцом его был Удари гун, пятый сын Цаган Бабая. Еще в годы правления Кан-си (1662-1722) Гомбожав был известен при императорском дворе как великий лоцаба переводчик, знающий четыре языка - монгольский, тибетский, китайский и маньчжурский. Император Юн-Чжэн (1723-1735) назначил его заведующим тибетской школой в Пекине.[4] Эту должность Гомбожав занимал в течение нескольких лет и оставил в 1742 г. К 1748 г. относится упоминание о Гомбожаве как о бывшем чиновнике, Как полагает В.Хайссиг, после этого он вскоре скончался[5]

Гомбожав был разносторонне образованным человеком своего времени. Прекрасное знание нескольких языков давало ему возможность близко ознакомиться с достижениями всей восточной культуры. Прежде всего он был первоклассным филологом-переводчиком - лоцаба. Он был одним из составителей известного тибетско-монголь-

1. Тиб. перевод Гомбожава, рукопись, л.15/б 152а.
2. См. Л.С. Пучковский. Монгольские, бурят-монгольские и ойратские рукописи и ксилографы Института Востоковедения. М-Л. 1957, стр. 39-40; Л.С.Пучковский, Введения в книге: Гомбожаб. Ганга-йин урусхал История Золотого рода владыки Чингиса, сочинение под названием Течение Ганга, Москва. 1960, стр.5-9; W. Heissig. **Die pekinger lamaistischen Blockdrucke in Mongolischer Sprache. Wiesbaden**, 1954, стр. 53, 64,73-75,86,90-91,138 W. **Heissig. Die Familien-und Kirchengeschichtsschreibung der Mongolen.. Teil 1; Wiesbaden**, 1959, стр.114-115; **J. W. De Jong, S. Bira. O "Zolotoj knige" S. Damdina.** Рецензия в журнале **T'oung Pao, Vol. LIV, Livr.** 1-3. 1968, стр. 173 - 189.
3. См. **Eldeb ciqula keregtü, 24b** ср. **W.Heissig, Die pekinger lamaistischen Blockdrucke ...**, стр. 90
4. См. **W. Heissig**, указ.соч. стр. 53-54.
5. См. **W. Heissig**, указ.соч. стр. 91

кого терминологического словаря «merged γarqu -yin orun», („Месторождение мудрецов") , в котором монгольские переводчики разработали единую буддийскую терминологию для перевода Данджура на монгольский язык. Впоследствии он принимал активное участие в переводе Данджура на монгольский язык в 1742-1749 гг. Он же при правлении Кан-си вместе с другими монгольскими учеными-переводчиками под руководством Жанжа Хутукту Агван Лувсан - Чойндана (lčaṅ skya khutukhtu ṅag dbaṅ blo bzaṅ čhos ldan) участвовал в составлении тибетско-монгольского словесника «Töbed üge kilbar surqu bičig» . Гомбожав также написал оригинальную работу «tgsig üsüg kiged geyigülüci üsüg üd» в которой он развил и уточнил основные принципы, разработанные уже Аюуши-гуши для транслитерации санскритских слов тибетскими и монгольскими буквами.[1]

Прекрасно владея китайским и тибетским языками, Гомбожав также занимался переводом буддийских сутар на эти языки. Как сообщает Де Ёнг,[2] китайский буддийский канон содержит три перевода, принадлежащих Гомбожаву:

1.yao che ts'i fo kong yang yi kouei jou yi wang king-перевод сочинения пятого Далай-ламы, называемого в оригинале:bde - gšegs dbun-gyi mčhod-pa'i čhos-sgrigs yid bžin dbaṅ rgyal)Taishō no 927 A catalogue of the Tōhoku University collection of Tibetan works on Buddhism, Sendai, 1953, no 5644/.

2. Mi lö p'ou sa fa yuan wang kie (Maitreyapraṇidhānarāja).
Согласно колофону перевода, Гомбожав перевел данное сочинение с санскритского на китайский язык 26 января 1743 г.(Taishō, no 1144).

3.Tsao siang leang tou king kiai - Сутра о правильных пропорциях при изготовлении статуи Будды , переведенная Гомбожавым с тибетского языка на китайский в 1742 г. Тибетское названия этой сутры: saṅs rgyas-kyi sku'i gzugs brñan-gyi mtshan ñid mtho bču pa šiṅ nya gro dha ltar chu žeṅ gab pa.[3]
Гомбожав также занимался переводом с китайского языка на тибетский. Так,например,он перевел начало тантрической сутры gñis su med-pa mñam-pa ñid rnam par rgyal ba žes bya ba'i rtog-pa'i rgyal - po čhen - po с её китайского варианта. Дело в том, что в тибетском переводе этой сутры, сделанном знаменитым

1. Эта работа опубликована Рагу Вирой. Raghu Vira, Ālikalibija-hāram,being a Sanskrit - Tibetan - Mongolian Abecedarium. Sarabati, Vihara Series. Lahore, 1941.

2. См. J . W .de Jong рецензия на нашу книгу О золотой книге Ш. Дамдина .Studia historica, Tomus VI,fasc.I, Ulan-Bator , 1964; T'oung Pao, Vol.LIV,livr.I-3,1968.Leiden,E.J Brill, стр.179-180

3. Об этом соч. подробно см. J . W . de Jong . Указ. рецензия. T'oung Pao , стр. 180.

Бутоном Bu-ston (1290-1364), не было переведено её начало. Согласно колофону текста данной сутры, содержащейся в Ганджуре дергеского издания, сам Бутон указывал, что санскритский текст в начале неполный, и, что если обнаружится полный текст, то нужно его перевести.[1] После Бутона много лет спустя только Гомбожаву удалось восполнить этот пробел в тибетском переводе, благодаря привлечению им полного китайского варианта данной сутры в переводе китайского переводчика Dānaraksita (Che hou). Он же перевел с китайского текста те страницы, которые оставил непереведенными знаменитый тибетский учёный-переводчик.[2] О том, что Гомбожав перевел недостающее начало сутры ĝnis med rnam rgyal также сообщается в колофоне его же работы «rgya nag čhos'byuñ» („История буддизма в Китае").

Гомбожав перевел с китайского языка на тибетский и еще одну сутру под названием «Byañ čhub kyi ŝnin-po'i rgyan 'bum ẑes bya-ba'i gzuns». Китайский оригнал, принадлежащий Amoghavajra называется: «p'ou t'itch'ang yen t'o lo niking» (Taishō no. 1008, Vol. XIX, 668б - 675с), в Ганджуре дергеского и лхасского изданий. Согласно колофону тибетского текста, перевод был осуществлен Гомбожавым в 1743 г.[3]

Гомбожав был не только первоклассным переводчиком, но и крупным историком, писавшим свои труды как на монгольском, так и на тибетском языках. Его перу принадлежат два исторических произведения:

1. «История золотого рода владыки Чингиса, сочинение, называемое Течением Ганга» („Cinggis ejen-u altan uruγ-un teüke gangga-yin urusqal"),[4]

2. «История, повествующая главным образом о распространении святого учения в Китае, так-называемое Украшение ушей, радующее всех, кто обладает ясным умом» („rgya nag gi yul du dam po'i čhos dar tshul gtso bor bśad pa blo gsal kun tu dga' ba'i rna rgyan čes bya ba").

Первая работа, написанная в 1725 г., представляет собою небольшое историко-генеалогическое сочинение, в котором даётся родословная основной линии монгольских хаганов от Бодончара до Лигден-хагана.

---

1. См. J. W. de Jong Указ. рецензия, стр. 184.

Ю.Н. Рерих пишет, что лама dGe-'dun čhos-'phel увидел неполный санскритский оригинал в рукописи в Zwa-lu среди книг, принадлежавших Бутону. The Blue Annals, part 2, by George N. Roerich. Calcuttaą, 1953, стр. 417. note 4.

2. См. George N. Roerich, The Blue Annals, part-2, стр. 417, n. 4, J. W. de Jong. Указ. рец., стр. 183-184.

3. См. J. W. de Jong Указ. рецензию, стр. 185-186.

4. См. Гомбожаб, Ганга-йин урусхал. Издание текста, введение и указатель Л.С. Пучковского. Памятники литературы народов Востока. тексты, малая серия, Х. Москва. 1960.

Что касается второго произведения, написанного по-тибетски, то оно содержит богатейшие данные по истории буддизма в Китае, извлеченные автором из первоисточников. Оно занимает выдающееся место в монгольской исторической литературе.

Можно сказать, что изо всех религиозных учений других стран один буддизм оказал наиболее сильное воздействие на цивилизацию древнего Китая и оставил неизгладимые отпечатки на его культуре и литературе. Было время, когда Китай с особым рвением обращался к достижениям культуры и религии древней Индии. Большое число китайских буддистов-паломников устремлялось в Индию, преодолевая трудности и невзгоды дальней дороги, чтобы постигать буддийской мудрости у высоких стоп индийских пандит и раздобывать буддийские сутры и реликвии. Тысячи буддийских сутар были перевезены из Индии в Китай и были переведены на китайский язык совместными усилиями китайских переводчиков и индийских мудрецов. Не только сами китайцы ездили в Индию, но и приглашались индийские пандиты в Китай. О всем этом пишет монгольский историк в своём сочинении, привлекая много достоверных данных из китайских буддийских источников.

Как известно, сами китайские историки в целом обращали очень мало внимания на буддизм, потому, что их взгляды всецело определялись конфуцианской идеологией, отвергавшей буддизм как чужеземную религию. Поэтому в работах китайских историков трудно найти сведения по истории буддизма в Китае. Правда, имеется довольно большая буддийская биографическая литература, созданная самими китайскими буддистами- монахами. Но на нее мало обращали внимание китайские историки, писавшие историю своей страны, и редко, кто из них пользовался ею. Если взять это обстоятельство во внимание, то становится очевидным, что «История буддизма в Китае» Гомбожава ознаменовала собою примечательное явление не только в монгольской, но и во всей буддийской исторической литературе народов Востока.

Монгольского историка-буддиста больше всего интересовала история буддизма в Китае. Он всячески стремился подчеркнуть роль и значение буддизма в истории Китая. Важнейшим изо всех научных и религиозных учений в Китае он считал буддизм. Он сравнивал буддизм с солнцем, конфуцианство со звездой, даосизм с луной.

Конечно, как игнорирование, так и преувеличение роли и значения буддизма, в духовной жизни древнего Китая является в равной мере крайностью. То и другое не соответствует исторической действительности. Но тем не менее следует сказать, что Гомбожав сыграл немаловажную роль в ознакомлении тибетоязычных читателей своего времени с историей буддизма в Китае, а также с одним из важнейших источников по истории буддизма в странах Центральной Азии- «Да тан си юй цзы» Сюань цзана.

Ш. Бира.

Улан-Батор, Октябрь. 1973 г.

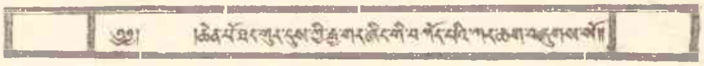

༄༅། །ནམོ་གུ་རུ་མཉྫུ་ཤྲཱི་ཡེ། རྒྱུ་མཁས་སྨྲ་དང་། ཀླུ་སྒྲུབ་མགོན་ཡུལ་གྱིས། བོད་སྐད་དུ། ཆེན་པོ་ཐང་གུར་དུས་ཀྱི
རྒྱ་གར་ཞིང་གི་བ་ཀོང་པའི་ཀར་ཆག། ལྷོན་པ་ལྷན་མེད་པ་བ་ཙམ་ལྡན་ཀུན་ལ་རྒྱ་བྱུང་བ་ལ་སྐུ་མགའ་ཆག་ལོ། །ཕྱི་མ་ནི། སངས་རྒྱས་སྟོང་གི
ཞབས་ཀྱི་བ་ཙགས་ལ་ཡི། །རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་ལ་ཆེན་པོ་ལ་ ། །དེ་ནས་ལོ་པའི་ཆར་གཏོགས་མི་གཏོང་དང་། །ལས་ཀྱི་ཡུལ
དང་ཉེ་བར་མཐོང་བའི་ཡུལ། །ལ་སོགས་ཡུལ་གྲུ་ཆེ་ཆུང་བརྒྱ་ལྷག་བཅུ་གཉིས། །ཡུལ་ཁུངས་མཆོག་ས་གྲུབ་རྒྱལ་ལ་སོགས་པའི། །བཀོད་པ
ཟང་དུ་ཡོ་གཅང་སྙིང་པ་དག །བསྟུལ་ཏེ་ལོ་ཆེན་པོ་སྐྱོང་གསུམ་འཛིན་པ། །ཐེག་ཆེན་ལྷ་ཡི་རྒྱལ་ཁམས་སྨྲ་དང་བཟླུམས། །ཁམས་པོ་བཅུ

༄༅། །ཕྲག་གཅིག་གྲུབ་རྒྱལ་ཆེ་བའི། །དོན་རྣམས་བསྡུས་ནས་ཉེ་ལྷུང་བསྟན་བཞིན་དུ། །བོད་ཀྱི་ཡི་གེར་བྲིས་པ་དེ་བཞིན་
ནོ། །དེ་ཡང་སྔོན་མི་འཇིགས་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་དང་། ཤེ་ཕྲག་ཏུ་གླིང་བཞི་པའི་འཇིག་རྟེན། ཡང་སྲོལ་རྫོང་བུ་གླིང་གི་བ་ཀོང་པ་རྒྱལ་རི་མ་དང་།
གསེར་དང་ཡུལ་ཟངས་ལྷུགས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བ་རྣམ་པ་བཞི་བྱུང་བ་དང་འབྱུང་འགྱུར་སོགས་ལ་བལྟན་པ་རྣམས་ལ་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་ཆོས་མངོན
པ་ལྟར་ལ། འདིར་ནི་འཕགས་པའི་ཡུལ་དངོས་དང་དེའི་ཆར་གཏོགས་པ་རྣམས་སུ་ཐར་ཞིག་ས་ཀླུ་མ་དང་ས་ཀྱིས་སྤྱན་པ་དང་། ལས་ཀྱི་ཉེ་འཁོར
དུ་གནས་པའི་ཡུལ་གྲུ་ཆེ་ལོངས་དགའ་ཤར་པ་ལ། འཇིག་རྟེན་འདིར་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་རྒྱལ་མི་འབྱུང་བ་ན། རྫམ་བུ་གླིང་འདིར་མི་བདག་ཆེ་ན་པོ

བཞི་བྱུང་བར་གྲགས་སྟེ། གླིང་གི་ལྷོའི་ཆར་ལྷ་ཆེན་ཞེར་ཆེ་བའི་གནས་སུ་གླང་པོ་ཆེའི་སྐྱ་མ་ཞིང་རེ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པས་ཆེའི་བདག་པོ་ཞེས་བྱ་བ་དང་གཅིག ནུབ་ཀྱི་ཆར་རྒྱ་མཚོ་དང་ཉེ་ཞིང་རིན་པོ་ཆེའི་རིགས་མང་བོ
འབྱུང་བས་རིན་པོ་ཆེའི་བདག་པོ་ཞེས་བྱ་བ་དང་གཉིས། བྱང་གི་ཆར་གྲུང་ལྟ་གྲུ་ཆེ་བའི་ཡུལ་དུ་རྟ་མང་ཞིང་གཙོ་བོར་རྟ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པས་རྟའི་བདག་པོ་ཞེས་བྱ་བ་དང་གསུམ། ཤར་ཕྱོགས་སུ་མི་ཆོས་དང་ལྷ་ཆོ...
ཤིང་ཞིན་ལ་མི་མང་པོ་འདུས་པས་མིའི་བདག་པོ་ཞེས་གྲགས་པ་དང་བཞིའོ། །དེ་དག་རིམ་པ་ལྟར་རྒྱ་གར་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། རིགས་ལྡན་ནོར་གྱི་རྒྱལ་པོ། སྟག་གཟིག་ནོར་གྱི་རྒྱལ་པོ། རྒྱ་ནག་ཁྲིམས་ཀྱི
རྒྱལ་པོ་ཡང་ཟེར་ཏེ། ཇི་སྐད་དུ་ཐང་ཡིག་ལས། འཇིག་རྟེན་ཆོས་ལུགས་རྣམ་གཉིས་ལྟ༔ འཇིག་རྟེན་ནོར་དང་ལྷ་སྟེགས་ཐིག༔ འཇིག་རྟེན་ལྷ་མིའི་ཁྲིམས་པ་དང་༔ མུ་སྟེགས་ཕྱི་པ་ནང་པའོ༔ ཞེས
གསུངས་པས། ཆོས་ལུགས་དགས་རྣམ་གཉིས་ལྡན། རྒྱ་འདུལ་གཉེན་སྤྱོད་སོགས་འཇིག་རྟེན་ཆོས་བརྒྱུད་དང་འབྲེལ་ཞིང་། ཕྱི་སྒྲུབ་གཙོ་ཆེ་བར་པ་ལ་བློ་ཁམ་སྤོགས་པའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཇིག་རྟེན་ཆོས་ལུགས
ཟེར་བ་དང་། ཀ་ཏོག་ཞེས་ཡོང་བ་རྟེན་མི་དགའ་བ་དང་དུ་བ་རྫིང་སྐྱེད་ཐུང་གཙོ་ཆེར་ཐར་པ་དོན་དུ་གཉེར་ཞིང་། དེ་དེ་བ་དང་བྱུས་པའི་སྤྱོད་པ་ལ་ལྷ་ཆོས་སུ་གྲགས་སོ། །དེ་ཡང་རྒྱ་གར་བའི་རང་བ་ཞེན་མ་དང་རྒྱུད་ནི་པལ
མི་དང་པའི་རྒྱལ་རྒྱལ་པོ་ཆེ་བས་བློན་གཉེར་ལ་ཕྱག་ཕྱག་བྱུང་བ། ལྷ་ཆོས་ལ་དགའ་བ། ཚ་ལུགས་མཁས་གས་ཞིང་། ཆེ་བ་ཅི་རིས་ཤིང་དཔྱད་བ་ཡས་པ་གཅེར་བུར་ཕྱུང་བ། སྲ་སྤྱི་བོར་བ་ཅིངས་ཤིང་ལྷག

༄༅། །མ་ལས་བདུད་འཕྲང་བ། ཁ་སྤུ་འཕྲུག་པ། མི་དང་དང་གི་རིགས་ཀྱིས་བསྐུལ་ནས་གྲོང་དང་གྲོང་ཁྱེར་དུ་བོང་པའི་ཁང་པ་ཁང་བ་རྟེགས་རྣམས་སུ་སྡོད་པའོ། །རིགས་ལྔ་ནི
མི་ཉམས་ནི། རྒྱལ་ཡུལ་ཁུགས་ལ་རྗེ་མི་ལྷུམ་པ་རིགས་ཆེས་ཆུང་བ། རང་རྒྱལ་ཏལ་མགྲོན་པོ་ཆེར་ལ་གཙུག་ལག་སུ་ཆེ་བསྒྲ་བྲིག་ཞེང་སྣང་རིང་། གསོལ་འབྲུན་བྱུང་ལ་ཟླ་བ་སྟེང་མ་ག་ཡིན་དུ་བསྐོལ་བ།
མཁར་རྫོང་། རྣམས་སུ་བྱེད་པ་ཡི་ཁང་པར་སྡོད་པའོ། །ལྟག་ཟེག་པ་ཞིག་ནག་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ་གསོད་ཅིང་ལ་མི་འཛེམ་པ། ཕྱིར་བའི་གུར་ལ་གནས་ཤིང་ཧ་སྤུགས་ཀྱི་ཚོད་དུ་རྩ་རྒྱ
བཟང་ངར་ཀྱི་ཞིང་ལྷུར་པ་གཞུ་གཙུག་གི་རིགས་པ་མེད་པའོ། །རྒྱ་ནག་པ་རྣམས་ནི། མིའི་བྲང་བཞིན་ལ་ངེས་པ་མེད་ཀྱང་ཕལ་ཆེར་གཟུགས་བཟང་བ་བརྒྱུད་ཕྱུག་ཟང་འཛམ་ཞིང་བློ་རྟོན། འཇིག་རྟེན་པའི
ལུགས་ལ་གཙོ་བོར་མཁས་ཆེད་ཞིབ་པ། རྒྱལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཚ་བ་འདྲི་ཚོ་མ་ཆེ་རྒྱན་མཁས། རྒྱལ་བློན་ལས་བྱེད་དམངས་ཀྱི་མཆོག་དམན་གྱི་དབྱེ་བས་དབྱེ་བ་དང་ཁ་དོག་མི་འདྲ་བ་མང་པོ་ཡོད་ཀྱང་
སྤྱི་མང་དགོས་ཀྱིས་གདོང་པ་ཕྱེད་མ་གཡོག་སུ་བསྐུལ་བ། འབྲུ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཞིང་འདེབས་ཅིང་མ་ཁར་ཡིད་རྣམ་ལ་སྤུ་ཐང་བའི་ཁང་པ་དང་ཁང་བ་རྩེགས་རྣམས་སུ་སྡོད་པའོ། །དེ་ལྟར་བདག་པོ་ཆེན་པོ་བཞི
ལས། འཇིག་རྟེན་པའི་ཆོས་ལ་མཆོག་ཏུ་བརྩོན་ཅིང་། ཞིབ་ལ་ཀུན་སྤྱོད་གཙང་བ་དང་། བཟོ་བའི་གནས་གང་ལ་ཡང་ཐལ་ཆེར་མཁས་པ་བས་མིའི་བདག་པོའི་ཡུལ་ཁམས་མཆོག་གཅིག་དཀའ་ཞིག་ཟེར་རོ།

ཁག་ཅིག་ཏུ་བྲམ་ཟེ་ཚངས་པ་ལ་བཞི་སྒོས་ཀྱང་བོ་ཆེའི་བདག་པོ་མཆོག་ཡིན་ཟེར་རོ། །དེ་ལྟ་ལས་རྒྱ་གར་མ་ག་དྷ་ཞེན་གསུམ་གྱི་ཡུལ་གྱི་བགོད་པ་དང་རྒྱལ་ཁུགས་ཀྱི་མི་གྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙན་རྒྱལ་སོགས་མ་ཞི
ཤི་སིད་ཡིག་ཆང་དགས་ལ་རྩིང་འདྲར་སྤེབས་ལྟ་བབས་སོ།། ། རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་ནི། བདག་ཅག་གི་སྟོན་པའི་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་ཡིན་པས་ཅི་ནས་ཀྱང་བསྒྱུར་དགོས་ཤིང་། རྗེ་བཙུན
བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་བ་ཀ་འཇམ་མགོན་བར་བདེ་བས་རྒྱ་གར་གི་ཡིག་ཆ་རྣམས་ལ་ལྟགས་པར་བ་རྟགས་ཏེ་བ་རྗོད་པར་བྱའོ། །དེ་ཡང་ཅི་ཞིག་ཡུལ་འདི་ནས་ལྷོ་ནུབ་ཀྱི་མཚམས་རྒྱ་གར་གྱི་ས་འཇི་ཆ་ལ་བགྲོད་པའི་ཀྱུ
ཏི་ཀ་ལམ་ལ་ཕྱིར་བརྗོད་ཀྱ། འདུན་གོ་ཡུལ་དབུས་ནས་ནབ་བྱུང་མཆོད་ཀྱི་ཕྱགས་རྟེའི་སྐྱོའི་ཕྱིར་ཐོན་ནས་ཡུལ་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་བསྐྱོད་དེ་ཀ་འབྲུང་གི་ཡུལ་ཀྱི་མཐའ་ལ་ཐུག ཏེ། སྐར་ལྷ་སྒོམ་ས་སུ་འབོག
རང་རྒྱུད་དེ་ཕྱིན་པ་ན། ཨུ་ཏྲི་ཡུལ་ཟེར་བ་ཡོད་དོ། །ཨུ་ཀྲི་རིའི་ཡུལ་དང་ཤར་ནུབ་ཏུ་ལི་བར་ཐག་བརྒྱ་ལྷག་དང་ལྷོ་བྱང་དུ་ལི་བར་བཞི་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཡོད་དོ། །དེའི་དབུས་ཀྱི་མཁར་འཁོར་ཡུག་ཏུ་ལི
ད་ར་ཏུ་བར་ཤི་ར་ཡོང་ཕྱེན་ས་བཞང་ར་ཐག་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་བསྐོར་དཀའ་བ་ཞིབ་ལ་བརྟན་པས་ཡུལ་དེར་སྦུང་སྐབ་ཐང་ཞིང་ངོ།། རིལ་བ་འབྲུ་བའི་རྒྱུ་ཤིག་མང་པའི་རྒྱ་འཛེམ་སྐྱེ་རྒྱ་ཀུན་ནུ་རྒྱུན་པ་ཡུལ་མི་རྣམས
ཅིས་ཡུར་ཐུལ་ལྷ་ མང་མང་པོར་འཛིན་ར་བྱེད་དོ། །འབྲུའི་རིགས་ཡུང་དཀར་པ་ནས་ཀ་པོ་འདི་འི་མ་ཡིན་ན་ཡུལ་ཐུར་ཞེར་ཝ་འདྲ་ཞིག་བཞིན་འདུག་གོ། ནས་གྲོ་རྒྱ་ཤུག་གྲི་ཞིམ་རྒུན་འབྲུམ་ཏུ་ལི་འབྲ་གོ་རྣམས

༄༅། །འབྲུག་རོ། །གྲང་དྲོ་སྙོམས་པ་མི་རྒྱུད་དུ་ངོ་། ཡི་གེ་ཤོག་ལས་རིག་བྱེད་རྣམས་རྒྱ་གར་ནས་རྣམས་སྐྱེ་སྟོན་པར་བྱེད་ཅིང་། ཡི་གེ་ལ་བརྟེན་གྱི་ཚུར་གྲང་ཡོད་དོ། །གོས་སུ
ཀྱི་པར་དང་ཐེར་མ་གོན་ཞིང་སྐྲ་སྒྲེག་པ་ཞུ་མོ་མི་གྱོན་ནོ། །འོད་ལྡན་ཞིག་ལེར་རྣམ་པར་དག་ན་གྱི་དོང་ཙེ་རིགས་པ་གསུམ་ལ་གཙོ་བོར་བྱེད། འདས་པོ་ཉིད་དང་ཡུལ་གྱི་མི་གཙོ་བོ་རྣམ་པ་ཐོན་དུ་བཀོད་ཅིང་། དགོན་སྡེ་བཅུ་ཕྲག
གཅིག་ཕྲག་ཙམ་ལ་གཙོ་སློབ་པ་དང་དགེ་འདུན་ཉིས་སྟོང་ཕྲག་ཙམ་སྤྱིར་ཞབས་པ་ཕྲག་སྐྱམས་ལ་ཟུར་ཡོད་སྐྱས་སྐྱེ་བ་ལོ་ཟླ། །ལྗོངས་པ་བ་ཕྲུང་ལུགས་སྐྱིད་རྒྱུ་གར་དང་འདྲ་བ་ལ་ཁྱད་པར་རྣམ་གསུམ་
དགའ་བའི་ཤ་ཕྲག་བར་འཛོམ་པའོ།། ། ཡུལ་དེ་ནས་ལྷོ་རྒྱུད་ཕྱོགས་སུ་ལེ་བ་དག་ཉིས་ཕྲག་བགྲོད་དེ་དེ་རྒྱུད་ཅིག་དང་རྒྱ་གྲུ་ཆེན་པོ་གཉིས་དང་། ལེབ་དབྱུབ་ཀུ་ཙམ་གྱི་གྲུ་མ་ཐང་ཅིག་བརྒྱལ་བ
ནས་ཀུ་ཆིའི་ཡུལ་ཡོད། ཀུ་ཆེ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་དེའི་ཤར་ནུབ་དུ་ལེ་བར་སྐོར་ལྷག་གཅིག་རྒྱུ་ལེ་བར་དཔག་བརྒྱ་ཕྲག་ཙམ། དབུས་ཀྱི་མཁར་འཁོར་ཡུག་དུ་ལེ་བར་ནུ་མུག་གཅིག་དང་བདུན་བརྒྱད་ཕྲག་ཙམ་ཡོད་པ།
འཕྲུང་མཐའ་ཞིང་གི་རིགས་ཤིང་། འབྲས་དང་སོ་ཕྱུ་འབྲུ་དང་ཁམ་བུ་དང་ཀྱི་ཤིང་གི་སྣ་ཚོགས་ཀ་སྐྱུར་བ་ཞིམ་པ་དང་ཞིང་གོ་བ་ཡུ་ཀི་ཏི་ཡུལ་དང་འདྲ་ཞིང་། རྩས་གསེར་དངུལ་དང་ཟངས་ཀྱི་རིང་ཙེ་ཞིང་ཅི་དགའ་རབ་ཏུ་རྣམས་སོ། གྲང་དྲོ་སྙོམས
པ་འབྱུང་བ་རྟུང་སེམས་ལ་འབྱོར་ལ་གྱི་རིག་པ་ལ་རྩེས་ཆེ་ཞིང་རྩལ་ལ་ཡང་མཆོག་དུ་ཡོད་པ་སོ། །དགེ་ཚེར་རྒྱ་གར་ནས་ལེན། དགོན་སྡེ་བརྒྱ་ཕྲག་ཙམ་ལ་དགེ་འདུན་ལྔ་སྟོང་ཕྲག་མཆིས་སྡེ་པ་གཙོ་མཆུ་ལ། སྟོན་པ་ལ

ཐམས་ཅད་བཀའ་ཙེ་ཆེའོ། །སྐྱེ་བོ་པལ་ཆེར་དཀའ་འདུན་ལ་འཆགས་ཤིང་ལེ་ལོ་ཆེའོ། །མཁར་དེའི་བྱང་ཤར་མཚམས་ན་རྒྱུ་རིལ་བའི་དགོན་སྡེ་ཆེན་པོ་རི་མ་དབུན་སྐུ་གནས་པའི་མཆོད་ཆེན་པོ་རིག་ཡོད་དོ། །
དེར་སྐུ་མ་དང་བ་མང་པས་སྐུ་པོ་འགའ་ཞིག་ནི་སྐྱེས་བར་གྱུལ། འགའ་ཞིག་ནི་ཏགས་ལེན་ཏུ་སྐྱུལ། བུད་མེད་རྣམས་ཀྱི་ཁོང་རྣམ་པ་དང་ཏ་གཞིན་ཏུ་བསྐྱུས་ནས་གཉོད་མ་དང་བྱང་པས་མི་དང་ར་ལ་སྐུ་ཕྱག་ཕྱིས
བ་མང་ངོ་། །འན་ཅིག་ཡུལ་དེའི་རྒྱལ་པོ་གཞི་དགྲ་མི་ཏོག་གི་ཏ་ཀོང་མ་ཞིག་ལ་སྐུ་ཕྱག་ཏེ་ཡུལ་ཏ་ལི་ཡོན་ཆུང་ངར་ཞིག་བྱུང་བ་གཉིས་སྨྲས་ཀྱིས་བཀྲུངས་ཏེ་རྒྱུན་ཏུ་དང་གི་བཞིན་ཏར་བྱས་ཤིང་ཕྱུགས་ཀྱིས
གཏན་ནས་མི་ཞུ། ཤ་བ་ལ་ཤིག་བ་རྟེང་ནས་ཕྱུགས་ཀྱིས་ཏུ་བར་རིགས་ཙམ་བྱུས་པས་ལུས་མི་མཛོན་པར་གྱུར་ཏོ། །རྒྱུན་རིས་མི་རིང་བར་རྒྱལ་པོ་ཡང་འདས་སྐད་དོ། །ཡང་དེའི་ཕྱུར་ལ་ཏ་ཀླུའི་རིགས་ཀྱི
གཞོན་ནུ་ཐམས་ཅད་དཔའ་ཞིང་རྩལ་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་ཏུ་མི་བ་ཁྱུན་པ་གཏུམ་པ་ཤོན་ཏར་གྱུར་པས། རྒྱལ་པོ་རིམ་ནི་བཀུར་ཞིང་བཀའ་ཡང་མ་ཉན་པས་རྒྱལ་པོ་ཁྲོས་འཁྲུགས་ཏེ། ཏུ་ཏུ་ལྷ་སྟེ་ལྷག་ཐེག
མར་པོ་ཤོས་ནས་བཙན་པ་བྱིན་ཏེ་མ་ཏུང་བ་དང་བ་མ་ལུས་པར་བསད་དོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོ་ཡང་མི་རིང་བར་གཤེགས་སོ། ། །གྲོང་ཁྱེར་དེ་ཀ་ཞིང་གི་ཐྲོན་པ་ཐམས་ཅད་སྟོང་པས་སོ། ། །གྲོང་ཁྱེར་དེའི
བྱང་ཕྱོགས་ན་ལི་བར་བཞི་བཅུ་ཕྲག་ཙམ་ན་རྒྱུ་ཙམ་ཅིག་གིས་ཚོང་པ་ན། རྫོ་ཀུ་རི་ཞར་དབུ་ཟེར་པའི་དགོན་པ་གཉིས་ཡོད་ཅིང་། དགོན་གཉིས་ཀར་བཞུགས་པའི་རྟེན་རྣམས་པ་བཟོ་ཁྱད་དུ་འཕགས་ཤིང་

༄༅། །རྒྱན་བཀོད་སོགས་ཀུང་ལྕམ་སུམ་ཚོགས་པ། དགེ་འདུན་རྣམས་སྡོམ་ཁྲིམས་ལྡན་པ་དང་ལྷ་སྦྱོང་གཙང་ཞིང་། དེའི་དགོན་སྡེ་ག་ཡོད་མར་ཁྱུ་ར་ལྷག་ཙམ་གྱི་རྡོ་ཡང་ཀྱི
དབྱིབས་དང་ལྷ་བུའི་ངོས་སུ་ལངས་རྒྱལ་གྱི་ཞབས་རྗེས་ཤིང་དུ་ཁྲུ་གང་ཆོད་བརྒྱད་ཞིང་ རྩ་ཆེན་བརྒྱད་ཡོད་པ་གསོ་སྦྱོང་གི་ཉི་མ་ལ་འོད་འཕྲོ་བཞིན་ཡོད་དོ། །གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ནུབ་སྒོའི་ག་ཡས་ལམ་ག་ཡོན་དུ་རྟེའི་སྐུ
འདྲ་ཉིས་བཅུས་སུ་བས་ཅན་ཕྲེང་དུ་ཁྲུ་དགུ་བདུ་ཕྲག་ཡོད་པ་འདུག་གོ །དེའི་དྲུང་དུ་ལོ་སྔོན་གྱི་དུས་ལ་ཙོག་ལ་སྟོན་ཟླ་ཡི་བའི་ཉུང་བ་ཞག་པོ་བཅུ་གོར་ཀྱི་རིང་ཡུལ་གྱི་དགེ་འདུན་ཐམས་ཅད་འདུ
རྒྱལ་པོ་ནས་འབྱུང་སྤྱོད་པའི་བར་ཡང་ཆང་མ་འཐུས་ཏེ་གསོ་སྦྱོང་ལ་གནས་ཤིང་ཆོས་འཁོར་བྱེད་ཅིང་རྒྱལ་ཕྲན་རྣམས་ཏེ། མཆོད་རྫས་མང་པོ་བསྒྲིགས་ཤིང་མཆོད་པ་སྤྱ་ཚོགས་བྱེད་དོ། །ཡང་ར
མང་དོ་གཉིས་ཀྱི་ཉི་མ་ར་རྒྱལ་བློན་ཁག་ཐམས་ཅད་ཆོས་དང་འཐོག་ནས་གཉིས་ཀྱི་བགྲོ་གླེང་འཕེལ་གཏམ་བྱེད་དེ། གནས་སྐབས་མཐར་ཕྱུག་གི་སྐབས་བདེར་ཁང་ཁོལ་ཅི་འཚམས་སོགས་བྲག་མར་ཀླུ་ཆེན
རྣམས་ལ་འདུ། དེ་ནས་རྒྱལ་ཅང་དགག་ལ་བཀྲོལ་བ་སྟུན་དྲིལ་སྒྲོག་ག །ཕྱིར་དགོན་མཆོག་ལ་དད་པ་ཆེ་ཞིང་དེན་ལ་བཀུར་སྟི་ཆེ་བའོ། །གཏམ་སྔར་ཞིག་ན་སྔོན་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་གསེར་གྱི
མི་ཏོག་ཞེས་བྱ་བ་དང་བརྩོན་ཅིང་ཕྱོགས་གཞན་གྱི་གནས་ཆེན་མང་པོ་མཐོང་བར་བཞེད་ནས་ཆས་པར་བཅམས་པས། འཇམ་གཅིག་གིས་ནུ་བོ་ཡུལ་བསྲུང་བར་བཅོལ་བའི་ཚེ། ནུ་བོ་རིས་སྔོ

རྒྱང་གསེར་ལྷུག་ལ་མ་ཅིག་རྒྱལ་པོ་ལ་ཕུལ་ནས་ལྷ་མིག་དང་གིས་བ་བཟུང་། ཇི་སྲིད་རྒྱལ་པོ་ཉིད་འཁོར་ནས་མ་སླེབ་ཀྱི་བར་འབྱེད་མི་རུང་ཞེས་ཞུས་སོ། །རྒྱལ་པོས་རྒྱུ་མཚན་དྲིས་པས། ཕྲམ་རྒྱུ་བ
ཅིང་ཕྲམ་ཅོ། ཕྲམ་སྐྱོབས་ཆེན་ཕྲམ་འཛིགས། ཐེར་རྒྱལ་པོ་ཉིས་ཀྱི་རིང་གནས་ལྗོངས་མཛད་ནས་འཁོར་ཙམ་ན། ཕྲམ་མ་ཁ་ཤིར་དག་གིས་ཞུ་བ་དང་བཙུན་མོ་མཐའ་ཡ་གཏུག་ས་ཀྱི་རྒྱལ་རྒྱལ་པོའི་སྤྱན་དུ
གསོལ་བས་རྒྱལ་པོ་ཁྲུགས་ཁྲོས་ཏེ་ནུ་བོ་ལ་དྲིས་པས་ཕྲམ་རྒྱུར་སྲེ་ཏེ་གཟིགས་དང་ཟེར་ནས་ལྷ་མིག་ཕྱུལ་ལོ། །ཕྱི་རྟེ་བལྟས་ཙ་ན་ནུ་བོའི་ཕོ་མཚན་འདུག་པ་རྒྱལ་པོས་མཐོང་ནས་རང་མཚར་ཏེ་སྨྲ་བ
མེད་པར་གྱུར་ཅིང་། ལུག་པར་མཆེད་གཉིས་མཛའ་བར་གྱུར་ནས་གཟིམ་ཁང་དུ་ཁྲུ་མེད་པར་འགྲོ་དུང་བའི་གནང་བ་བྱིན་ནོ། །ལན་ཅིག་ཞན་པ་ཞིག་བ་ལང་མང་པོ་བ་སྐྱས་ནས་གྲིབ་དང་ཀྱིན་འདུག་པ
རྒྱལ་པོའི་ནུ་བོ་རིས་མཐོང་ནས་སྙིང་པས་ཞན་པས་སྨྲས་སྨྲས་གསོང་པར་བྱུའོ། །བསད་ནས་ཅི་བྱེ་དུམ་བུར་གཏུབ་སྐྱེག་ཡོས་སུ་ ༔ སྤྱོད་དོ། །དེར་རྒྱལ་པོའི་ནུ་བོས་རང་ལ་དཔག་ཏེ་སྐྱིང་རྗེ་ནས
བ་ལང་དེ་དག་རིན་གྱིས་ཉོས་ཏེ་མི་འཛིགས་པའི་སྦྱིན་པ་བྱས་སོ། །དགེ་བའི་རྒྱུ་བ་དེས་མཐོང་ཚོས་ལ་ཕོ་མཚན་ཉིད་སྐྱེ་མཚན་སྐྱེས་ཀྱིས་སོས་ཏེ་སྔར་ལ་བཞིན་དུ་གྱུར་ཏོ། །དེ་ནས་གཟིམ་ཁང་ལ་འཛུག
འཕྲོ་བཞིན་དུ་འབྱུང་བ་གསོལ་ཏོ། །རྒྱལ་པོས་རྒྱུ་མཚན་དྲིས་པས་ཕོ་མཚན་སླར་སྐྱེས་ཤུར་བའི་རྒྱལ་རྣམས་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་ཞུས་པས། རྒྱལ་པོ་ལྷག་པར་དད་དེ་གཙུག་ལག་ཁང་བརྩིགས་ནས

༄༅། །ཕྱོལ་སྡེ་དགེ་འདུན་གྱི་གཉེ་ཡར་བ་རྟེན་སོ།། ། ཡུལ་དེ་ནས་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ལི་བར་དྲུག་བཅུ་ཕྲག་ཏུ་བགྲོད་དེ་རྒྱ་ཐང་ཅུང་ཟད་ཅིག་བརྒལ་བས་ཨ་ཀྲ་ནི་ཀའི་ཡུལ་ལོ། ཨ་ཀྲ་ནི་ཀའི་ཡུལ
དེ་ནི་ཤར་ནུབ་དུ་ལི་བར་སྟོང་བརྒྱད་བརྒྱ་སྐོར་ཕྱུ་དུ་སུམ་བརྒྱ་ཕྲག། དབུས་ཀྱི་མཁར་འཁོར་ཡུག་དུ་ལི་བར་ཕྲག་ཙམ། མི་ཏོ་དང་བཞིན་ཡུལ་ལུགས་སོགས་དང་རིག་པ་རྒྱུ་གར་ནས་ཡིན་ཚུལ་རྣམས་ནི་ཀོར་གི་ཀུ་ཆིའི
ཡུལ་དང་འདྲའོ། །ཕྱུག་སྐྱ་སྤྱུར་མོ་འདྲ། དེར་འབྱུར་བའི་ཕྱིར་པ་དང་ཐེར་མ་གཉིས་སྤྱང་ལ་ཡང་བས་ཡུལ་གཞན་དུ་བྲིན་ནོ། །དགོན་སྡེ་བཅུ་ཕྲག་དུ་མར་དགེ་འདུན་སྟོང་ཕྲག་ཙམ་གནས་ཤིང་ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་སྟོམ
རྒྱུ་ཡོད་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ་ལ་གཞོལ།། ༔ དེ་ནས་ནུབ་ཕྱོགས་མཚམས་སུ་ལི་བར་སུམ་བརྒྱ་ཕྲག་བགྲོད་དེ་ཐྲེ་མའི་ཐང་ཆེན་པོ་བརྒལ་བ་ན་རྡོ་སྡོ་ཀ་རས་ཅན་ཟེར་བ་ཡོད་དོ། །འདི་ནི་བ་ཙཱ་ར་ལའི་རྒྱབ་ལོགས་ལ་ཡིན་ལ་དེར་
རྒྱ་བྱང་ཕྱལ་ཆེར་གྱི་རྒྱལ་ཁང་ཕྱོགས་སུ་འགྲུབ་བ། དེ་ཕྱུལ་ཐམས་ཅད་ཁ་བ་འཁྱག་པས་ཀ་ཞིང་རྡུར་ཚ་བའི་ལུས་ཀྱུར་ཟླ་བ་ཞི་ཡར་མོང་ལ་འཁྱག་པ་པར་སྣང་ངོ་། །ས་གྲང་ཞིང་ལམ་ཀྱི་སྒྲ་ལྡན་ཤིན་ཏུ་བགྲོད
དཀའ་བ། སླུམ་རླུང་བ་གཏུག་རྒྱུ་ཆེ་བ་དག་ཁ་ནས་པས་ལམ་ཀར་རི་བ་ཆུད་རི་འགྲོ་བ་དག་གོས་དམར་སྒྲོག་མི་གྱོན། གཡེང་མི་འཚང་སྐད་ཆེན་མི་འདོན། གཞན་དུ་ན་ཐལ་དུ་ལྡང་དྲག་པོ་ལྡང་ཞིང་གཡེག་མ་ལྡེར
བ་དང་ཁ་ཆར་འབབ་པས་ཀྱིས་བོ་མང་པོ་འཆི་ཞིང་ཤི་ཤིང་ཟེར་བས་ཞིན་ཏུ་གོན་པར་སྨྲང་ངོ་།། ། དེ་ཕྱུར་ལེ་བར་བཞི་བཅུ་རྒྱ་ཕྲག་བགྲོད་པ་ན་མཚོ་དངས་བུ་ཆེ་ཞེས་བྱ་བ་ཤོག་གིས་མ་ཚོ་ཆེན་ཟེར།

ལ་ལས་བརྒྱུད་མཆོ་རྡེར་བ་ལོད་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་སྐྱོར་ལྷག་པ། །རང་རྒྱུ་གྱི་དངོས་རིང་ཞིང་གློ་བུར་གི་མཐག་རྒྱུར་ཏེ་བསྐོགས་སྐོགས་ཐས་རྒྱུ་ལུར་མར་པོ་འབབས་པ། ཀླུང་ཆུ་བོ་ཆེ་འཇིགས་པར་གནས་པ་རྒྱུའི་མདོག
སྔོན་པོ་རྫུར་ཟད་ལས་རྒྱན། པར་རྒྱུ་རུ་ཏུ་གྲུལ་བྱེད་པ་དག་གིས་མཚོད་པ་བྱེད་དོ། །ཁ་མར་པོ་འདུག་ཀྱང་དུས་ཚིགས་གཟའ་སྐར་མ་པ་རྣག་ལ་པར་གྱུ་ཆོམ་རུ་འདུག་པར་མི་བྱེད་དོ། ། །མཚོ་དེ་ནས་ནུབ་བྱང་
མཚམས་སུ་ལི་བར་ལྷ་མ་རྒྱ་ལྷག་བསྒོར་པ་ན་རྒྱ་ལྷར་འདུན་དཀར་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་ཡོད་དོ། །དེའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་རྫུ་བདུན་ཙམ་དང་དེར་ཆོར་པ་ལྷ་ཆོགས་དང་ཚོར་སོག་འཇིགས་པར་གནས་ཤིང་།
ཡུར་དཀར་ཞག་ནས་སྐྲ་ལོ་བརྒྱུར་བརྒྱུམ་རྣམས་མོད་ཙིར་ཞག་ས་ཆལ་ཅུར་དོ། །ཕྱིར་གྲང་ལྷག་ཅི་ཞིར་ཕྱིར་པ་དང་ཐེར་མའི་གོས་གྱོན་ནོ།། །དེ་ནས་རྒྱུ་ཏུ་གྲོར་མར་པོ་ཡོད་པར་སོ་སོར་སྡོད་པ་ན་མི་ཐམས་ཡོད་
སྔགས་མོང་ལ་དམར་བའི་དོན་མེད་ཆེན་ཅེ་ལྷག་སྐྱེས་པ་རིགས་ཀྱིས་བྱེད་དོ།། །འདུན་དཀར་ནས་ཤར་ལྷོར་རྒྱུའི་ཡུལ་གྱི་བར་སྐྲུན་མོར་དུ་འདོད་པ་ཅན་གྱི་ཡུལ་ཞེས་བྱ་བ་ཡོད་དོ། །རྒྱལ་མཚན་གྱི་ཕལ་ཆེར་བཀྲ་ཤིས་ཆགས་ཅེ
བ་ཤག་ཡོ་ལྷ་བཀྲམ་སོགས་པ་ལ་གཞིས་པར་གླུ་ལམ་ཁྱེན་པར་བརྟེན་ནོ། །ཡི་གེ་སྐུ་ལི་སུམ་རུ་ལྷག་ཙམ་ལ་གྲི་ལྷ་རུ་ཀྱིས་སྤེལ་མཐུན་པར་རྒྱུ་གར་རྒྱུ་རྒྱུ་ཡི་གེ་དང་བཅས་ཀྱི་ཡི་གེ་སྤྱར་རྒྱུ་ནོ། །གོས་སུ་རྒྱ
པར་ཐེར་མ་རྒྱུ་རྩེ་ཞིང་བལ་གྱི་རས་ལ་སོགས་པ་བགོ་ནའོ། །ཡང་གི་ལྷག་སའི་སྔོད་བ་ཡིག་དང་འབྲི་རས་ཤ་ཐགས་སུ་ཕྱི་ཞིང་། སྤྱར་སོས་འབྲུག་ལ་དགས་སྐྱེས་ཆེད་རིགས་ཅི་སྤྱི་གཙོ་མཆོད

༄༅། །སྤྱིར་འཛོམས་པ། ཡང་ཀ་ལཱ་ཞི་གཞི་སྐུ་ཚེ་རབ་ཟླ་བ་ནས་སོ་སོར་ཀྱིས་མགོ་གོར་བྲིས་པ། ཡུལ་བུག་ཆེ་ཞིང་དང་བ་ཞིན་ཐུར་མ། ནོར་ལ་མཆོད་པ་ནས་བུ་ཡང་མི་ཤེས་པ།
ཚེར་ཡོད་བ་ཀུར་ཞིང་ཚོར་གྱིས་འབུལ་བ་མཐའ་བ་སྤུན་ཏོ། །འོན་ཀྱང་གྲོགས་ཁ་གཅིག་ལ་ཡུ་ཆེ་ལ་པ་བ་ཆེས་ལྷག་པ་དག་ཀྱང་རང་བོད་ལ་ཕྱིར་ཆོང་འབྲ་ཟ་ཀྱིས་འཚོ་བའོ། །ཞིང་འབྲུ་བ་དང་ཞིང་ཚོང་པ་མང་ངོ། །
། འདུན་དཀར་ནས་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ལི་བར་བ་ཞིབ་རྒྱ་ཙམ་བགྲོད་པ་ན། རྒྱ་མི་ཀ་སྒྱུར་ཞེས་བྱ་བའི་གནས་ཡོད་དེ། གནས་དེའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག མདུན་དོས་སུ་རྡོ་གྲོ་ཀ་དས་ཙན་ཡོད་པས།
གྲང་དང་ཆེ། ཚོར་སོག་གི་རྒྱལ་པོ་ལོ་རི་བ་ཞིང་དབྱར་ཡུལ་དེར་སྤྲོས་ཏེ་ལྷ་གུར་གྱིས་གཞལ་པར་གྲགས། རྒྱ་མིག་དང་མཆོད་དང་མཆེ་བུ་དང་ནེ་ཙེག་སེར་དང་ལུམ་སོགས་ཤིན་ཏུ་མར་བལ་ཤིང་དུ་དེ་ལྟར་གྲགས།
སོ།། ཤིང་ཀ་ལི་དུས་མི་རྟག་ལྷ་ཚོགས་སྐྱེས་ཤིང་གོས་ཆེན་ལ་བྱི་ཐག་མས་པ་དང་འདྲ་བ་ཞིམ་པར་འགྱུར་རོ། །དེར་གནས་པའི་རི་དགས་ཤ་བའི་ལྷ་ཞིན་ཏུ་བཞུད་པ་མིས་བཀོལ་དུ་རུང་བ་ཕལ་ཆེར་རྡོར་སོ།
རྒྱལ་པོས་ཀ་ཡེར་ཁ་རང་རྒྱལ་སྤྱར་རིགས་ཀྱིས་ལ་མེ་ཀ་ཚོ་བའི་ཞིམ་ལ་ཀྱིས་སྐྱུར་བར་བྱེད་དོ།། །རྒྱ་ཡི་ག་སྐྱོར་ཞིང་བྱ་བ་དེ་ནས་རྒྱུ་སྐྱོགས་སུ་ལི་བར་པ་རྒྱུད་བརྒྱ་སུམ་ག་བཞི་ལྷ་ཙམ་བགྲོད་པ་ན། གྲོང
ཁྱེར་ཏུ་དྲུ་ཤེས་བྱ་བ་ཡོད་ཀྱང་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་བརྒྱད་རྒྱུ་ཙམ་ཡོད་པའི་ཤར་དུ་དོར་སོག་གི་ཚོར་པ་རིགས་མར་པོ་གནས་ཤིང་། དུས་ཚིག་དང་ཡུལ་ཆོས་སོགས་ཡུལ་འདུན་དཀར་དང་མཐུན་ནོ།། །དེ་ནས

ལྷོ་ངོས་སུ་ལི་བར་བརྒྱད་ཙམ་བགྲོད་པ་ན། མི་ཁྱིམ་སུམ་བརྒྱ་ཡོད་པའི་མཁར་རྒྱུད་ཅིག་ལ་རྒྱ་མི་རྣམ་ལྷ་གཡགས་ནས་པ་རེ་ཞོན་རྒྱ་ལྷ་ཀྱི་དམག་གས་གཞིས་ཕྱེར་བར་གྲགས་སོ། །བྲམ་གིས་ཆ་ལུགས་སྐང་ལེ་སྐྱ་རྫེ་གཟི
རྒྱལ་ལྷ་རྫུང་འདུག་ཀྱང་རྒྱལ་ལུགས་སོགས་པ་ཕལ་ཆེར་རྒྱ་རྣམ་པ་ལྟར་འདུག་གོ། །དེ་ནས་ལྷོ་རྒྱུབ་ཕྱོགས་སུ་ལི་བར་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་བགྲོད་པ་ན་གྲོང་ཁྱེར་རྒྱུ་དཀར་ཞེས་བྱ་བ་འཁོར་ཡུག་ཧུ་རྒྱུ་གྲགས་པ་བདུན
ཙམ་ཡོད་པ་པ། ཡུལ་ཚོས་དང་ལོ་ཏོག་སོགས་ནི་རྡུ་རྒྱ་ཡི་དང་ཕལ་ཆེར་མཚུངས་ཀྱང་རྒྱུ་བར་ཆུང་བ་ཙམ་དོ།། །དེ་ནས་ཡར་ལྷོ་རྒྱུབ་མཚམས་སུ་ལི་བར་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་བགྲོད་པར་གྲོང་ཁྱེར་སྐྱུལ་ལྷན་ཞེས་
བྱ་བ་འཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་རྡུག་བདུན་ཙམ་ལྷ་དགོ་ཤིང་ཅི་བསམ་དགས་ཆགས་ཚམ་ལྷ་མ་ཡོད་དོ།། །དེ་ནས་ལྷ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་ལྷ་བརྒྱུ་ཡི་ཙམ་བགྲོད་པའི་སར་གྲོང་ཁྱེར་རྡུ་ཀྲི་ཀུན་ཞེས་བྱ་བ་འཁོར་ཡུག
ཧུ་ལི་བར་སྐྱོར་ལྷག་པ། ཞིང་བཟང་པོ་དང་བཟའ་ཞིང་ དང་མི་རྟོག་གི་རིགས་ཀུང་ཞིན་ཏུ་མང་ངོ། །གྲོང་དང་གྲོང་ཁྱེར་ཏ་ལ་དང་ལྷོང་སེ་ཆུ་རྒྱུ་ལྷག་ཡོད་ཀྱང་བརྒྱུན་མོང་དུ་ཀྲི་ཀུན་གྱི་ཡུལ་ཞེས་བྱེད་དོ།
། དེ་ནས་ནུབ་བྱང་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་ཞེས་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཡ་ཡུལ་ཀྲི་ཀྲི་ལྷ་ཙ་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་སྐྱོར་ལྷག་ལྷོ་སྐྱར་ ཡང་ས་ཞིང་ནང་ནས་གྱི་ངོས་དགས་པ། ནུབ་ཏུ་རྒྱུ་ལྷུང་འདུན
སུ་ཅན་དང་ཉེ་བ་ཡུལ་ཆོས་སོ་ཚོས་སྤྱུབ་རྒྱལ་སོགས་ལ་ཀྲི་ཀུན་དང་མཐུན་ནོ། །ཆང་མ་ལྷག་ཟིག་གི་མཐའ་འཁོབ་ཏུ་གཏོགས་སོ།། །ཡུལ་དེ་ནས་ལྷོ་ནུབ་མཚམས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་སྐྱོར་ལྷག

༄༅། །འགྲོད་པ་ན་སྙི་རྡྷི་ཞེས་བྱ་བའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་བཞི་སྐྱོར་ལྷག་པ། སྐྱོགས་པ་བཞིན་དེ་བོ་བཅོ་ཡོད་ཅིང་ས་ཞིང་ཏུ་གཞན་པ་ལས་འབྲུ་ལུ་ཚོགས་དང་མེ་ཏོག་སྣ་ཚོགས་
འཕྱུར་ཞིང་། རྩ་རྒྱུ་ཡང་བ་ཟང་པས་སྤྲགས་པ་གསོ་སྨ། བསེར་བུ་བསིལ་ཞིང་། མིའི་རང་བཞིན་དཔའ་ཞིང་རྒྱུབ་ལ་སྙིང་ཁམས་ཆེ་བ་གཟུགས་མི་སྡུག་པ་འཐབ་རྩོད་ལ་དགའ་བ། ཕན་རྒྱུན་མི་འཁྲམ
ཞིང་ཕྱིར་མཆེད་མེད་པ་ཞིག་གོ། །དེ་ནས་རྒྱུ་སྐྱོགས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་ཙམ་སྐྱོར་ལྷག་བགྲོད་པར་རྫུ་རྟུ་རྡི་ལྷ་ཞེས་བྱ་བའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་རྒྱུད་གྲགས་ལ་སྐྱོར་ཏང་ལྷ་བརྒྱ་ཧྲུག་བརྒྱ་ཙམ། །རང་རྒྱུ་ལྷུང་འདུབས་
ཙན་ཏེ་བ། རྒྱ་བོ་རི་ཏི་བ་ཙུ་ར་ལྟའི་རྒྱ་བ་སྐོགས་ནས་རྒྱུ་བྱུང་གི་ཕྱོགས་སུ་ཁ་བབ་པ་བརྒྱུགས་ཡུར་བ་ཀུན་ཆུ་ཆེ་ལ་དུགས་པ། ཡུལ་ལྷུགས་སོགས་སྟེ་སྡི་སོགས་དང་འདྲ། རྒྱལ་པོ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་སྟག་གཟིག
གི་མངའ་འོག་ཏུ་འདུག་གོ། །དེ་ནས་རྒྱུ་བྱུང་སྐྱོགས་སུ་བྱེམ་དང་བ་ལེ་གམ་ལེ་ཤང་ཆེན་པོ་ཀྱུག་ཏུ་ཆམས་མེད་ཅིང་རྒྱུད་རིང་པོ་རྟེ་ལ་བ་ལྷས་ནས་ལམ་དཔོག་དགོས་ཤིང་། ཕྱིར་བགྲོད་པའི་ལམ་ལོང་
པའི་དུས་པ་སོགས་ལ་མཆན་མ་བུས་སྐྱེ་དཀའ་ཆོགས་ཀྱིས་རྒྱུད་གྲགས་ལྷ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་བགྲོད་པ་ན་དཀྱིལ་ཁྲུ་ཁམ་སྐྱིད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་དེའི་འཁོར་ཡུག་ཧུ་རྒྱུད་གྲགས་ཙམ་སྟོང་བདུན་བརྒྱ་ཡོད་
དོ། །དེའི་ཤར་འདུན་དུ་ཡར་ས་ཞིང་ལྷོ་སྤར་དུ་དོགས་པ་དབུས་ཀྱི་མཁར་གྱི་རྒྱ་ཁྲིན་ལ་ལི་བར་ཉི་ཤུ་ལྷག་རི་བྲག་ཤིན་ཏུ་བཙན་པ་ཞིག་ལ་བརྟེན་པས། རིགས་མི་མཐུན་པའི་ཚོང་པ་མང་པོ་འདུས་ཏེ་རིག

པ་ཆེ་ལྷ་ཚོགས་དང་། ཡུལ་གཞན་གྱི་ལོ་ཐུང་གི་རིགས་ཀུང་ཞིན་ཏུ་མང་ངོ། །མ་གཞིན་པས་འགྲུ་ལྷ་ཚོགས་སྐྱེ་ཞིང་མི་ཏོག་དང་ཞིང་ཏོག་གཅིག་ལ་ཀྱི་རིགས་ཀུང་མང་ངོ། །ཡུལ་དེར་ནང་བཟང་པོ་འབྱུང་ངོ། །
མིའི་རང་བཞིན་ཡང་གཟུ་རིགས་མང་པོ་ལས་ཁམ་ཤིང་དཔའ་མཛངས་ལ་རྒྱུལ་པོར་བ། ཡུལ་འདི་ཡུལ་འཁོར་གཞན་དག་གིས་མཚོ་བོར་བྱེད། རྒྱལ་ལུགས་ཀྱང་མཛེས་ཚེ་ཆེ། དེའི་རྒྱལ་པོ་གྲོང་སྐྱོང་ལ་མཁས
ཤིང་སྐྱོང་པ་བརྩོན་འགྲུས་ཡུལ་གཞན་ཡང་པ་ཆེར་དེའི་ཀ་ཡ་ལས་ལྷ་མི་ཡོད་ཏོ། །དེར་སྐྱེ་རྡོ་ཞེས་བྱ་བའི་སྐྱེ་ཅིག་ཡོད་པ་དེའི་མི་རྣམས་རང་བ་ཞིན་གྱིས་དཔའ་ཞུ་ལ་ཆེ་ཞིང་གཡུལ་དུ་ཕྱོགས་ལ་བཟང་ལ་པ་མེད་པས
རགས་རྣམ་མེད་པ་ཞིག་གོ། །ཡུལ་དེ་ནས་ཤར་ལྷོར་མཚམས་ལས་མི་སྨྲ་ཀྲྀ་ཏ་བྲུའི་ཡུལ་མཐིར་བའི་ཡུལ་མཐའ་ཡོད་དུ་ལི་བར་བཞི་བརྒྱ་ལྷ་བརྒྱ་ཡོད་པའི་བར་ཆེན་པོར་ཆགས་ཤིང་སྐྱོགས་ཤར་རྒྱུ་དགོས
ཤིང་ཕྱི་བྲང་ཡང་ལ་ཡ། ཡུལ་ཆོས་དུས་ཆ་པ་ཆེར་སོགས་ཀ་རྒྱལ་བླ་ཀྱི་ཡུལ་དང་མཐུན་ནོ།། །དེའི་བྱང་ཕྱོགས་སུ་མི་རྣང་བར་ཀུ་རྒྱ་ཧུ་རྒྱུའི་ཡུལ་མཐའ་ཀ་ལོར་ལི་བར་ཉིང་ཕྲག་གཅིག་དང་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི
ལྷ་རྩམ་ཤར་ནུབ་ཡང་རྣམ་ལ་ལྷ་ཕྲུང་རྟོགས་པ། ཡུལ་ཆོས་དཀྱུང་ཕྲིད་ཡུལ་དང་ལྷ་ཆེར་མཐུན་ནོ།། །དེ་ནས་རྒྱུ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་ལྷ་བརྒྱུ་ལྷག་ཙམ་བགྲོད་པར་ཀུ་སྙེ་མ་ལི་ཀ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ
ཁོར་ཡུག་ཧུ་ལི་བར་སྐྱོར་དང་ལྷ་བརྒྱ་ཞར་རྣམ་རྟོགས་པ་ལྷོ་ཕྱུར་ ཡང་ས་པའོ།། །དེ་ནས་རྒྱུ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུད་གྲགས་ཞེས་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ན་དེ་ཏ་ཀ་ལྷ་ཤར་སྐྱིར་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་ཡོད་དེ། །དེའི་མཐའ

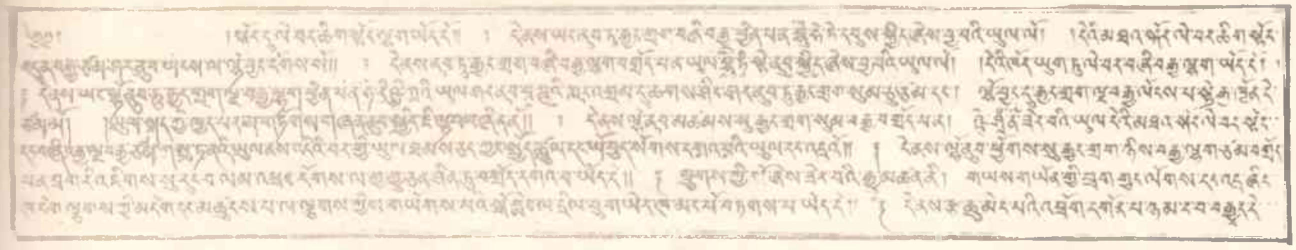

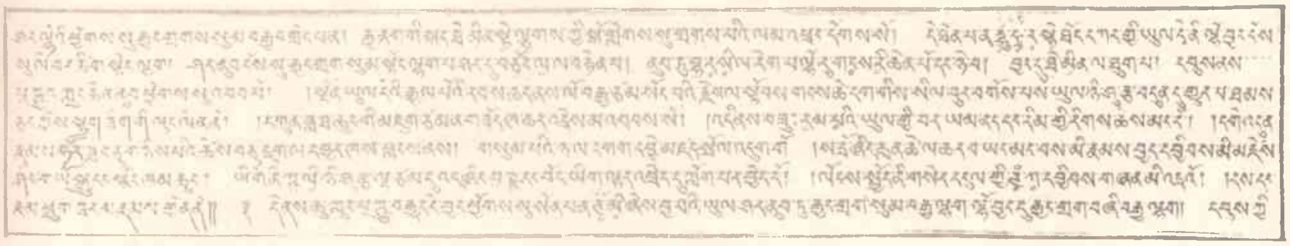

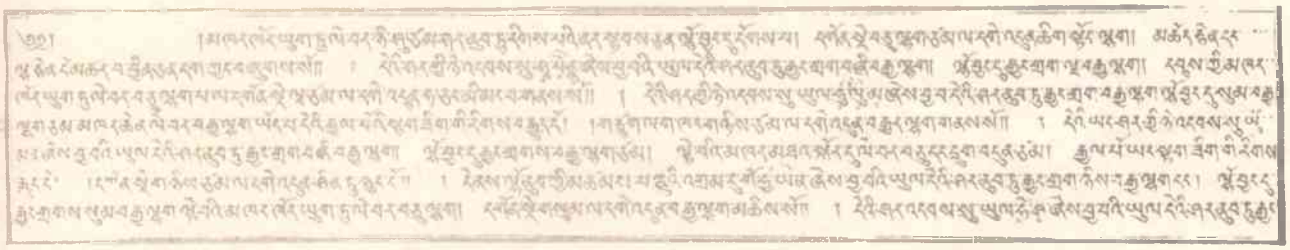

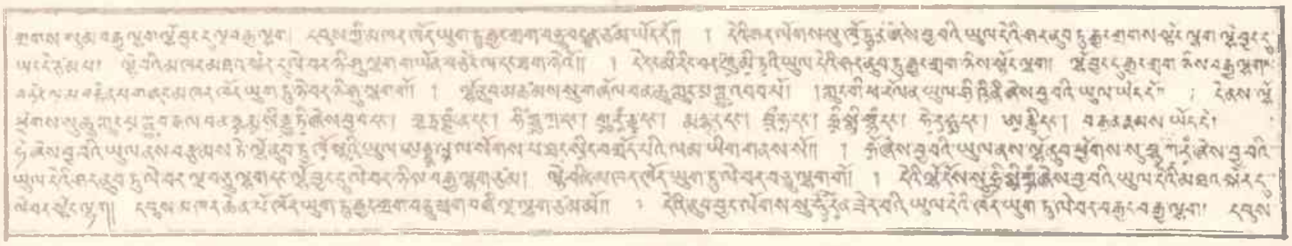

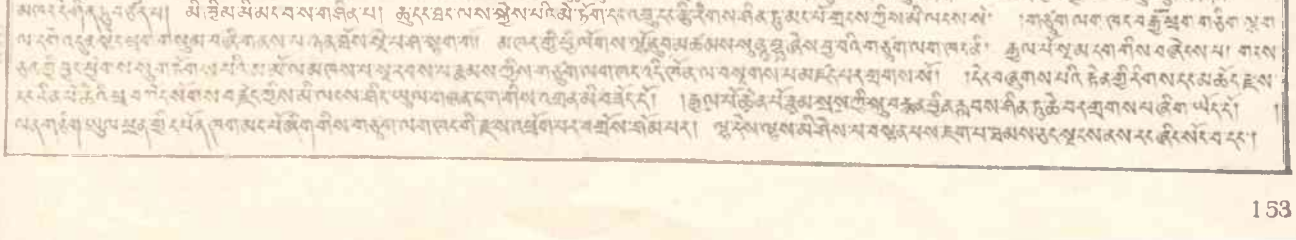

ཡང་དཔལ་ལྡན་ཞྭ་ཐིག་ཡི་ཕྱུག་ཆེན་ཆུ་སྲེ་ཁོར་ལོག་གི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་སྐུ་རྟེན་གཤིས་པ་ལས་གསང་རྟེ་དམག་མང་པོ་རྫོང་ལ་ནས་གཙུག་ལག་ཁང་འཛོམ་པར་ཆས་ཏེ་ཐར་ཞིག་ཏུ་སྐར་བ་ཏན་པ་ན། དེ་ནས་མི་ལམ་དུ་
ལྷ་རི་ཡོལ་བའི་རྣམ་འགྱུར་གྱིས་གླིང་ཁམས་ཆེན་ཕྱོགས་མི་ཕྱག་ལ་ནམ་གསུངས་ནས། ཕྱག་མདུད་འཕངས་པ་གླིང་ཀར་བྲུག་པ་རྨིས་ཤིང་། སང་ཕྱིན་སྐྱིད་ནས་ཚེར་ཕྲུགས་ཏེ་རྒྱལ་དགའ་བ་ལ་སྨྲས་པ་ཡབ་
རྗེས་གནང་ཏེ་བསྒལ་ཐུབ་ཏུ་སྦྱོར་སོ། །དགེ་འདུན་རྣམས་ལ་འཚངས་པ་མཐོལ་བཤགས་ལ་བཞུགས་ཏེ། སྐར་ཡུལ་དུ་ཕྲུལ་ཞི་བར་གྱུར་ཏོ། །གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་ནང་གི་མདུན་རོལ་གྱི་ལྷ་ཁང་དུ་སྟོན་པའི་
ཕྲུལ་སྣམ་གྱི་ལྷོ་བའི་ཚད་ནི་འབྲས་ཕྲེ་བོ་ཆེ་གར་ཙམ་ཞིང་བ་ལ་ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས་པ་རྒྱུ་རིན་པོ་ཆེ་གང་ཡིན་དོན་འཛིན་དཀའ་བ་འདྲ་འཆར་བཞིན་ཡོད་དོ། །ཡང་སྟོན་པའི་ཚེམས་ཁ་དོག་སེར་ལ་འཆེར་བ
ཤིང་དུ་ལེགས་ཤར་ལྷག་པ་ཅིག་དང་། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཕྱག་ཏུ་བཞེས་པའི་ཙ་ཀུ་ཤའི་ཕྱག་མ་གྲིང་དུ་བྲུ་ལྷག་པོ་སྨས་སུ་ཚེན་བདུད་ཡུ་བ་གོས་བཟང་གིས་དགྲིས་ཤིང་རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་སྤྲས
བརྒྱན་པ་བཅུས་ཐིན་ཏེན་སུམ་ཀ་གསོ་སྦྱོར་ལ་བབས་པའི་ཉིན་ཞལ་གྱི་སྔོ་ཕྱུལ་དང་མཆོད་པ་འབུལ་བ་ན། ལས་ཅན་འགའ་ཞིག་གིས་འདི་འཕྲོ་བ་མཐོང་ངོ་། །དགོན་སྡེ་དེའི་བྱང་ཕྱོགས་སུ་མཆོད་རྟེན
འདོམས་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་རྡོ་རྗེ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེམ་ཞལ་ཞལ་བྲིས་པ་ལ་རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་སྤྲ་བཀོད་པ། རྟེན་དེ་ལ་རི་བསྐོར་བཞུགས་པས་དུས་བཟང་ལ་འོད་འབར་བར་སྣང་ངོ་།།

༄༅། །དེའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་སྐྱོང་བ་པའི་ཁང་པ་ཅིག་ཡོད་པར་སྟོན་རྒྱལ་འབྱོར་ལ་བརྩོན་པ་དགེ་སློང་བསྒོམ་པས་འབྲས་བུ་བཞི་མངོན་དུ་གྱུར་ཤིང་ཚོ་འཕྲུལ་བསྟན་ཏེ་སྐུ་ངན་ལས
འདས་པའི་ལྷོ་ན་སྤུང་ལ་རྟེན་ཞལ་དཔལ་ཐག་རིང་པོ་ནས་སྐྱེ་བོ་ཞིག་ཏུ་མང་པོ་འདུ་ཞིང་། སྟོན་བ་ཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་རྙིགས་པའི་ཤུལ་དང་། སྲིལ་བ་ཞེངས་པ་དང་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་མ་མཆིས་སོ། །མཆོད
རྟེན་དང་ལྷན་ཅིག་གི་བྲལ་མ་ཁ་ལ་ལ་བ་ཡང་ཆེས་མང་ངོ་། །དེ་ནས་དགེ་འདུན་བརྒྱ་ཕྲག་ཞིག་གནས་པ་ལས་བསམས་ཀྱི་ཏན་ལ་བརྩོན་པ་ཡང་མང་པོ་ལྷུར་ཞིང་རྟོགས་པའི་ས་བྱུང་དགའོ།། །གྲོང་ཁྱེར
དེའི་བྱུ་བྱང་མ་རྩམས་སུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་བརྒྱ་ཙམ་ཕྱིན་པ་ན། ཕྲ་ཕྱི་ཞེས་བྱ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་དང་། དེ་ནས་བྱང་དུ་རྒྱང་གྲགས་བཞི་བརྒྱ་ཙམ་ཕྱིན་པར་ཕྲ་ཤེས་བྱ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་ཡོད་དོ། །དེ་གཉིས་ཀའི་ནང་དུ
པ་ཚང་རྟེན་སྐད་ངང་འདྲེས་ལ་སྟག་ལྷུ་བ་པའི་ར་ཡོད་དོ། །དེ་ན་ཆོས་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བྱང་ཆུབ་བརྙེས་ནས་དེ་ཐོག་མ་ཁོ་ན་པ་ཚོང་དཔོན་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་ཆེ་བ་ཞིག་གཉིས་ཀྱིས་རྒྱང་དེ་པོ་ཞལ་བཅོམ་ལྡན་འདས
ལ་བཟང་དགའ་དང་རི་ཤུག་ཕྱེ་སྐལ་ཆང་ཕན་གྱི་གསོལ་ཆས་ཆ་ཤས་ཕུལ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་ཀྱང་སྐྱབས་གསུམ་དང་བསླབ་པའི་གཞི་ལྔ་དང་། དགེ་བ་བཅུ་པོའི་ལམ་བསྟན་ཞིང་། ཉིད་ཀྱི་སྤྲ་སེན
གང་བ་རྣ་བ་བ་ཙོར་རྟེན་དང་བཅས་སྲུང་བ་རྟགས་པ་ཡིན་ནོ།། །དེའི་ནུབ་རོལ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བདུན་ཅུ་ལྷག་ཙམ་ཕྱིན་པའི་ཤར་སར་ལ་རྒྱལ་ལོ་སྐྱོང་གི་ངལ་སུ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་འདོམས་བཞི་ལྷག

ཡོད་པ་ཅིག་བཞུགས་སོ།། །གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོ་དེའི་ཕྱོགས་མཚམས་ཀུན་ནས་ཀང་དེའི་ལྷ་ལུང་ཞུགས་ཏེ་ཕྱིན་པ་ནས་རྗེ་སྒོ་བུ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་ཡོད་དོ། །དེའི་ཤར་འདབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱ་ཕྲག་ལྔ་དྲུག་ལྷོ
བྱང་དུ་རྒྱང་སྟོང་བརྒྱ་ལྷག་པ། དབུས་ཀྱི་མཁར་ཁེར་ཡུག་ཏུ་ལི་སར་བཅུ་ལྷག་ཡོད་དོ།། །དེ་ནས་ལྷོ་ཕྱོགས་མཚམས་སུ་ཏུ་ཀྲི་ཀ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་ཡོད་དོ། །དེའི་ཤར་འདབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་བརྒྱ་ལྷོ
བྱང་དུ་རྒྱང་གྲགས་ལྷོ་སྟོང་ལྷག་ཙམ། ལྷོ་བའི་མཁར་ཆེན་གྱི་ཁོར་ཡུག་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་ཉི་ཤུ་ལྷག་ཙམ་གྱི་ནང་ན་རི་མང་པོ་ཡོད་དོ། །ཡུལ་དེར་རྟ་བ་ཟང་པོའི་རིགས་འབྱུང་ཞིང་ངོ་།། །དེ་ནས་ནུབ་བྱང་
མཚམས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བཞི་བརྒྱ་པའི་ཡུལ་དེའི་ཤར་ནུབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་བརྒྱ་ལྷག་དང་ལྷོ་བྱང་དུ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལྷག་ལྷག ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཁོར་ཡུག་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བཅུ་ལྷག་ཙམ། ནང་ཚོགས་ཀྱང་མང་དུ་ཡོད་པའི་ཡུལ
ལ་བྱུག་གོ། །དེ་ནས་ཡང་རྒྱང་གྲགས་ཡུལ་ནས་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱ་ཙམ་ཕྱིན་པ་ན་ཏུ་ཁྲི་ཡུལ་དེའི་ཤར་ནུབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་ལྷ་བརྒྱ་ལྷག་ལྷོ་བྱང་དུ་རྒྱང་གྲགས་སུམ་བརྒྱ་ལྷག གཞུང་མཁར་གྱི་ཡང་
ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བཅོ་ལྔ་ཙམ་གྱི་ནང་ན་སྨིན་པ་ཞིང་ཁ་ལ་གནས་ཤིང་མར་བ་ཞིང་ཏོག་དང་ཨེ་ཏོག་གི་རིགས་དགོན་ཞིང་ནས་དང་གྲོ་སྤྲན་འཕེལ་བ་བ་ཟོ་ལ་ཆེ། མི་ཡི་རང་བཞིན་དྲུ་བ་ཏིང་ཏུ་ཡ་ཆེ། གཙུག་ལག
ཁང་བརྒྱ་ལྷག་ལྷག་པ་དགེ་འདུན་ཉིས་བརྒྱ་ཙམ། གནས་པ་དག་ཡོད་སྐྲ་བའི་ལྟེ་བ་ཞེན་ནོ།། །ཤར་ལྷོའི་མཚམས་སུ་གངས་རི་ཆེན་པོའི་ཀུལ་ནས་ཕྱིན་པ་ན་བྲག་གཡང་ཞིང་ཏུ་བགྲོད་དཀའ་བ

༄༅། །ཆག་ཏུ་ཁ་བ་བུ་ཡུག་འཚུབ་ལ་ས། དགུན་ཡང་འཁྱགས་པ་མི་འདྲ་བ། ལམ་འཕྲང་དོགས་ལ་མི་མིན་གདུག་པ་རྣག་གནས་ཤིང་། ཚོས་རྒྱུན་མང་པོས་གང་བའི་ལམ་འཛིང
སུ་དང་བ་རྒྱང་གྲགས་དྲུག་བརྒྱ་ལྷག་ཕྱིན་པ་ན་སྦྲ་ཏྲ་ཏའི་ཡུལ་མཐའ་ཀླ་ཡིན་ནྟའི་ཡུལ་དེའི་ཤར་ནུབ་རྒྱང་གྲགས་ཉིས་སྟོང་ལྷག ལྷོ་བྱང་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་པ་གཞས་ཝེའི་ནང་གནས་སོ། །གཞུང་མཁར་དེ་དང
བསྟན་ནས་བཅོམ་པ། ལྷ་ཁྲུང་རིགས་པའི་དོན་ལ་ཤི་བར་དུག་བདུན་ཙམ་བྱུང་དོན་མཐའ་ཞིང་། ལོ་ཏོག་གི་སྣོ་ཙམ་དང་མི་ཏོག་གི་རིགས་ཚེས་དགོན་ཞིང་། སྨན་གྱི་རིགས་མང་། གྲང་གཟུགས་མི
ལྷག་པ་ཟས་ཆ་ཕལ་ཆེར་གདན་རྩབ་ཚ་ཞིང་སེམས་དྲང་ལ་བག་འགྲིང་ངོ་། །དད་པ་བརྟན་པ་གོས་སུ་ཀོ་ཕྱགས་དང་ཐེར་མ་གྱོན་པ། ཡི་གེ་དང་རྒྱལ་ལུགས་ལོངས་སྤྱོད་དོན་རྩལ་སོགས་མཐའ་ཕལ་ཆེར
གྲོང་ཏུ་དང་མཐུན་ལ་སྐད་ཆ་ཏུང་ཟད་མི་འདྲའོ། །རང་བཞིན་གྱིས་དད་མོས་ཆེ་བ་ཡུལ་གཞན་རྣམ་ལས་ཁྱད་དུ་འཕགས་སྟེ། དཀོན་མཆོག་གསུམ་ནས་འདི་སྲིན་ཡན་ཆད་ལ་བཞད་གད་ཀྱི་ཕྱིར་དུ
ཡང་མི་སྨྲ་བ། ཕྱོད་ལམ་ཐམས་ཅད་ལ་གསོལ་བ་འདེབས་པ་སྔོན་དུ་གཏོང་ཞིང་། རྒྱུན་འབྲེལ་གྱིས་ཤེགས་ཉེས་མཐོང་ཚོས་ལ་མངོན་དུ་འགྱུར་བའོ། །དགོན་སྡེ་མང་ཞིང་དགེ་འདུན་ཡང་སྟོང་ཕྲག
དུ་མ་བཞུགས་སོ། ཐམས་ཅད་འཛིན་རྟེན་ལས་འདས་པར་སྨྲ་བའོ།། །ཡུལ་དེའི་རྒྱལ་པོའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་བྱང་ངོས་མཚམས་ལ་ལྷ་རི་བོ་ཅིག་དང་རྒྱ་བྲང་ཆེན་པོ་གཅིག་གི་དབུས་དུ་རྟའི་སྐུ་འདྲ་ཡིད

དའདོམས་ལས་ཙམ་གསེར་གྱི་མདངས་ཅན་ཞིག་ཡོད་པར། ཉི་འོད་ཤོག་པས་འདིགས་ལ་ཞིང་འཆེར་བའོ།། །དེའི་ཤར་ལོགས་སུ་དགོན་སྡེ་ཞིག་ཡོད་པ་རྒྱལ་པོ་དེའི་ཡབ་ཀྱིས་བཞེངས་པ་དང་།
དེའི་ཤར་དུ་དགའ་ལས་སྐྱབས་པའི་སྟོན་པའི་སྐུ་བརྟན་བཞེངས་སྐུ་བལ་ཙམ་མཆུར་འདོམས་ཉི་ཤུ་ལྷག་པ། ཐོག་མར་ལྷུང་བ་གོས་ནས་བརྒྱགས་པ་ཕྱིས་རིམ་བུ་གཅིག་ཏུ་སྒྱུར་བ་ཞིག་བཞུགས་སོ།། །
གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ཤར་ལོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱ་ཕྲག་གཉིས་གསུམ་ལྷག་ཙམ་ནག་ཏུག་ལག་ཁང་དུ་སྟོན་པའི་སྐུ་ནན་གཟིམས་ལ་ལྷུབས་ཅན་སྲིད་དུ་ཁྲུ་སྟོང་ལྷག་ཡོད་དོ། །དེར་ལོ་རེ་བཞིན་དུ་ཡུལ་དེའི
རྒྱལ་པོ་དང་བ་ཙུན་མོ་སྲས་འཁོར་དང་བཅས་པ་ཚོགས་ནས་བསྙེན་བཀུར་ཆེན་ཙམ་མཆོད་པ་དེའི་མིང་ལ་ཐོག་པ་མེད་པའི་ཚོགས་མཆོད་ཆེན་མོ་ཞེས་ཟེར་རོ། །ཤཱབས་དགའ་རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་ལུས
ཐང་སྤྱིན་པར་གཏོང་བ་ལ་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱལ་པོའི་བར་མཛོད་ནས་ནོར་རྫས་སྤྱུགས་ཏེ་སླར་བླུ་བར་བྱེད་དོ།། །དེའི་ཤར་ལྷོར་རྒྱང་གྲགས་ཉིས་བརྒྱ་ཕྱིན་པས་གནས་རི་ཆེན་པོ་དང་།
རྡོའི་ཤར་འདབས་སུ་རྒྱ་མིག་རྫོང་བྱུང་འཁྱིལ་བ་བ་མི་ལོང་ལྟར་དྭངས་པ་ཅིག་དང་། དེར་ནག་ལ་ཆལ་དང་སྨར་ལྗོངས་ལྡན་སུམ་ཚོགས་པའི་གནས་སུ་གཙུག་ལག་ཁང་ཅིག་འདུག་པའི་ནང་ན་སངས་རྒྱས
ཀྱི་ཆེམས་དང་། བསྐལ་པ་དང་པོའི་དུས་ཀྱི་རང་སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་ཆེམས་སྲིད་དུ་ཚོན་ལྔ་ལྷག་ཞེང་སུ་ཚོན་བཞི་ལྷག་ཡོད་དོ། །གསེར་གྱི་ཁ་ལོན་བསྒྱུར་གྱི་སོ་སྲིད་དུ་ཚོན་གསུམ་ཞེང་དུ

༄༅། །ཆོས་གཉིས་ཡོད་པ་དང་། དགྲ་བཅོམ་པ་ཀླུའི་གོས་ཅན་གྱི་ཕྱུང་བ་བྲེང་ཕྱུགས་ལ་ལས་གྲུབ་པ། འབྲས་ཡོང་བ་ཆེན་པོ་བརྒྱད་དགུ་ཙམ་ཞོང་བ་དགེ་བཞུགས་ཞིང་།
གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་སྒོ་གསེར་གྱི་སྒོ་ཕྱུགས་ཀྱིས་བསྐྱབས་པ། ཡང་དགྲ་བཅོམ་པ་དེ་ཉིད་ཀྱི་རྫུ་འཕྲུལ་ནམ་མཁའ་ནས་ལྷུང་བ་གཞན་ཞིང་ལས་དང་སྤྲུལ་ནུབ་པ་རྣམ་སྣང་རྒྱལ་བ་དག་ཡོད་དོ།། །དེའི་ཤར་
འདབས་སུ་གངས་རི་ལ་ཞུགས་ཏེ་ཡུལ་རྒྱ་གྲ་བཞལ་བ་ཤ་ཀྱི་སྤྲི་ཕྲེ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་དེའི་མཐའ་སྒྲུད་ལེ་བར་བཞི་ཕྱོད་ལྟ་བས། རྒྱ་གར་ཡུལ་རི་ལ་བརྟེན་པ། དེ་ཡང་གངས་རིའི་རྒྱུད་ཀྱི་རི་གདུམ་ལས་རི་
ནག་པོ་ལ་བརྟེན་པའི་གྲོང་ཁྱེར་ཁོར་ཡུག་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བཅུ་ལྔག་ཡོད་པ། ས་བཞི་ལ་ཆེ་བ་ལོ་ཏོག་གྲོ་དང་བྲས་ཞིང་མོད་པ། རྟ་བཟང་པོ་མང་བ་གུར་གུམ་སོགས་ཡུལ་གཞན་གྱི་རྫས་དགོན་པོ་ཡང་
འདུག །མིའི་རང་རྒྱུད་སྒྲོ་སྣུང་ལ་རག་སྟེ་ར ཤེར་དཀའ་ཁྲིལ་ཡོད་རྒྱུ་ར་བ། ཡི་གེ་སྐད་དང་ཀྲང་མས་ཆེར་འདྲ་བ་ལ་ཡུལ་གཞན་དག་དང་མི་འདྲ། གཙུག་ལག་ཁང་ཞིབ་དང་མཆོད་རྟེན་འཁྱུགས་རྣམས་དང་།
ལོངས་སྤྱོད་རིག་གསེར་དངུལ་རགན་གྱི་དོང་ཙེ་རྣམས་ཡིན་ལ་ཡུལ་གཞན་དག་གི་དངོས་ཉིད་དེ་རྒྱབ་དང་མི་འདྲའོ། །རྒྱལ་པོ་རྒྱལ་རིགས་སྟེ་ང་ཁུར་ཞལ་བཞུགས་པ་མདོ་སྡེ་ཡ་མཐའ་ཡས་རྒྱལ་པོ་ཆེན་
ཤིང་བསྒྱུར་ལ་མཁས་པ་དཀོན་མཆོག་ལ་ལྷག་པར་དད་ཅིང་བཀུར་སྟི་ཆེ་བ། དེ་སྐོར་གྱི་ཡུལ་བཅུ་ཕྲག་གཅིག་ལྷག་པ་དག་ལ་དབང་བསྒྱུར་བ། འབངས་ལ་སྙིང་བརྩེ་བ། ལོ་རེ་ཞིང་དུས་མཆོད་ཆེན

པོའི་སྐབས་སུ་དགེ་བའི་ཚ་བར་དམིགས་ནས་དངུལ་གྱི་སྟོན་པའི་སྐུ་བརྒྱན་དཔེར་ན་སྐུ་འདོམས་དོ་ཙམ་ཞེང་བརྒྱད་པ་རེ་བཞེངས་ལ་པར་བྱེད་ཅིང་རིན་སྤྱོད་ལ་སྨོན་པ་ཡང་གཏོང་ལ། གཙུག་ལག་ཁང་བརྒྱ་
ཕྲག་གཅིག་ལྷག་པ་དང་དགེ་འདུན་སྟོང་ལྷག་ཙམ་འདུས་པ་ལ་བསྙེན་བཀུར་སྒོམ་བས་ཀྱང་། མཆོད་རྟེན་གྱི་དཀར་རྩེ་དང་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཤིག་གསོས་དང་། རྟེན་རྣམས་ཀྱི་རྒྱན་སྤྲིན་ཕག་སོ་བ
དང་། ལྷག་པར་དགེ་འདུན་ལ་ཐེག་ཆེན་གྱི་ཆོས་སྤྱོད་ལ་བསྐུལ་མ་འདེབས་པ་བཞིན་པའོ། །ཕྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་ཡང་བཅུ་ཕྲག་དུམ་ཡོད་པར་གཅེར་བུ་སྤྱོད་པ་དང་ལུས་ལ་ཐལ་བའི་ཕྱག་པ་དང་
ཐེར་…… ཡམ་གྱིས་བྱེད་དང་མི་དུས་ཀྱི་ཆ་རས་ཤར་ཐོགས་པ་དག་ཀྱང་སྟོང་ཕྲག་ཙམ་གནས་སོ།། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤར་འདབས་སུ་རྒྱང་གྲགས་གསུམ་བཞི་ཙམ་ན་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད།
དེར་དགེ་འདུན་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཚོགས་པ་དག་ནན་ཐོས་པ་ཆ་ཤས་ཀྱི་ལྟ་གོ། འདི་ཉིད་ཡིག་ཚང་ལས་ལོན་པ་བྱིན་ཅན་རྒྱ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཀ་ནིཥྐ་ལོ་བས་རྒྱལ་པར་གྱུར་བའི་དུས་ཡུལ་གཞན་དག་ལ་དབང་
བསྒྱུར་བའི་ཕྱིར་དཔུང་ཡན་ལག་བཞི་པའི་དཔུང་ཚོགས་བརྩམས་ཏེ། ཕྱོགས་རྣམས་སུ་རྒྱུ་བ་བསྐོར་ལུའི་ཤར་གྱི་ཆུ་ཀླུང་གི་འཁྲམ་དུ་འཁོར་བའི་ཚེ། ཡུལ་དེ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྐྲགས་ནས་རང་གི་བུ་
གཏའ་མར་ཕུལ། ཀ་ནི་ཥྐ་རྒྱལ་པོ་དེས་ཤིན་ཏུ་ཐུགས་ལ་ཕབ་ནས་གཏའ་མར་བཟུང་ཡང་། དཔུང་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་གར་འདོད་དང་། དབྱར་ག་སྒྲུ་ཡི་ཡུལ་དུ་དང་། སྟོན་དཔྱིད་གཉིས་སུ་གན་དྷ་ར

༄༅། །ཡུལ་དུ་སྡོད་དུ་བཅུག་པས། རྒྱལ་བུ་དེས་སྡོད་པ་གསུམ་དུ་གཙུག་ལག་ཁང་རེ་རེ་བཞེངས་པ་ཡི་གཙུག་ལག་ཁང་དེ་གསུམ་གྱི་མ་གྲལ་དབྱར་དུས་ཀྱི་གནས་དེ་ཡིན་པར་གྲགས
སོ། །དེའི་རྣམ་ཆེན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་རྩིག་ངོས་སུ་རྒྱལ་བུ་དེའི་འདྲ་རིས་གོས་རྒྱན་དང་བཅས་པ་བྲིས་པ་ཡོད་དོ། །ཕྱིས་སུ་རྒྱལ་བུ་རང་ཡུལ་དུ་ལོག་ཏུ་བས་རྒྱལ་བ་ཐོབ་ཀྱང་དམ་བཅའ་འཕྲ
ལོ་རེ་བཞིན་དགེ་བའི་བྱ་བ་རྣམས་མ་ཆག་པར་སྒྲུབ་སོ། །གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་ར་བའི་ལྷོ་སྒོ་ལྷའི་སྐུ་བརྙན་ཆེན་པོ་ཞབས་གཡས་ཀྱི་ཞབས་ཀྱི་ཞོར་བ་རྟགས་པའི་འོག་ཏུ་གཏེར་ཆེན་པོ་སྦས་ཏེ། ཕྱི་རོལ་
ལུ་ག་ཏེར་འདི་ག་སྣུག་ལག་ཁང་གི་དོ་ནང་ཕྱུས་པ་ཡིན་པས། གང་གི་ཚེ་གཙུག་ལག་ཁང་འདི་གསོ་བའི་དུས་སུ་འབབ་པ་ན་གཏེར་འདི་ཕྱུང་ལ་ཞིག་གསོས་ཀྱིས་ཞིག་ཅེས་ཡི་གེར་བྲིས་ཡོད་པ།
ལན་ཅིག་ཡུལ་མཐའ་འཁོབ་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་གིས་རྒྱལ་དེ་ཐོས་ནས་དགེ་འདུན་གནས་མ་གཏན་པ་… དགེ་བསྐྲད་ཏེ་གཏེར་ལེན་དུ་ཕྱིན་པའི་ཚེ། སྐད་ཆེན་པོ་གྲགས་ཤིང་གཏེར་བདག་ཀྱང་ཆོད་པས། གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྟེང་
མའི་རྡུ་རྒྱན་ལས་ནོར་བུ་ཞིག་ཐེར་… གཉིས་པ་ཕྱེས་ནས་… རྣམས་ཀྱང་ཕན་ཚུན་དུ་འཁྲུལ་བས། རྒྱལ་པོ་དཔུང་བཅས་སྐྲག་ནས་བཏགས་པ་ལ་ཕྱུལ་ཏེ་དང་
གནས་སུ་བྲོས་སོ། །གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་རྒྱབ་ཕྱོགས་སུ་བྲག་ལ་བརྐོས་པའི་ཕུག་པ་དམ་པ་གཉིས་རྒྱལ་བུ་དེ་བསམ་གཏན་གྱི་ཁང་བུ་ཡིན་པར་གྲགས་སོ། །དེར་ཡང་གཏེར་མང་པོ

ཡོད་ཀྱང་དེ་ཏུ་གཏོང་སྲུང་མ་གཟུགས་ལ་ཞུགས་ནས་ཡོད་པ་དག་གིས་མཐུས། གནས་དེར་ཚེ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལ་གཟུགས་དངོས་སུ་སྟོན་པ་ལམ། གཅན་ཟན་དང་སྦྲུལ་གདུག་པ་སོགས་འཇིགས་སུ་རུང་བའི
གཟུགས་ཀྱིས་བསྲུང་པར་བྱེད་དེ། བྲག་ཕུག་དེ་དག་ལས་ནུབ་ལོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་གསུམ་བཞི་ཙམ་ན་རི་བོ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་པའི་རྩེར་སྤྱན་རས་གཟིགས་སེམས་ཉིད་ངལ་གསོ་སྐུ་བརྙན
བཞུགས། … ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་… ལས་རང་ཉིད་དངོས་སུ་བྱོན་ནས་ཞལ་མཐོང་བ་ཡོད་ཟེར་རོ།། །གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོའི་ཤར་ལྷོར་རྒྱང་གྲགས་སུམ་ཅུ
ཙམ་ཕྱིན་པར་ར་ཏ་ར་… གཙུག་ལག་ཁང་ཟེར་བ་ཡོད་དེ་དེའི་སྒོ་བར་ཡོན་ཆེན་པོ་… ཀུ་རུས་བཞེངས་པ་ཡང་མེད་ཁྱད་ཏུ་གྲགས་སོ། །ལོགས་ཤིག་ན་འདོམས་ཀྱི་ཆུ་ལྷག་ཙམ་མཐོ་བའི་མཆོད
རྟེན་གསེར་… སྐོར་བ་དང་མར་མེ་སྤུར་བར་བྱེད་དོ། །མཆོད་རྟེན་དེའི་བུམ་པ་ལྷུང་བ་ཟེར་ཁ་བུབས་པ་ལྷ་བུའི་ཕྱུག་ཞིག་ལས་ཉི་མ་ར་འབབས་པ་དང་སོལ་ལྷུན་གྱི་སྒྲ་ཡིད་དུ་འོང་བ
དག་ཀྱང་འབྱིན་ནོ། །གཏམ་རྒྱུད་སྔར་… ཀུ་རུས་གཙུག་ལག་ཁང་དང་མཆོད་རྟེན་བཞེངས་ཟིན་པའི་ཉུང་མོ་ཞིག་ལ་མ་ནམ་མི་ཞིག་གིས། འདི་སྐད་དུ་མཆོད་རྟེན་ལ་གས་ཀྱང་ཙམ་དུ་རིང་སྲོལ་མེད
པས་མ་ལེགས་ཟེར། དེར་བརྒྱལ་རྟེན་ཐབས་ཐོས་པས་ཡིད་ཀྱིས་རྒྱལ་པོར་ཞུས་ནས་སྐྱེད་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སྨྲས་སོ། །ལང་ཉིན་སྨིལ་མ་ལྷར་རྒྱལ་པོར་ཞུས་པས་ར་ལ་དེ་འདྲ་མེད་ཟེར་ར། །སྨ

༄༅། །ནས་ཐོན་ཙམ་མི་ཞིག་གིས་རྒྱལ་པོ་ལ་རིང་བསྲེལ་འབུལ་བར་འོངས་བ་བློན་པོས་རྒྱལ་པོར་ཞུས་ན་འགོད་པར་དགོས་ཀྱང་ཅི་དགར་བཞེས་ཏེ་མཆོད་རྟེན་གྱི་སྟུང་དུ་སོར་ནས་བཞུ
པའི་ནང་དུ་བཞུགས་སུ་གསོལ་ལོ། །ཕྱིས་སྨིལ་མ་གྱི་གནས་རྟུལ་རྒྱལ་པོས་གསན་པ་དང་དེར་ཕྱིན་ནས་གཟིགས་པས་རིང་བསྲེལ་བ་ཙུག་པའི་ཀུལ་དེ་དང་འཇོར་དུ་སོང་། ཏིལ་མར་གྱི་ཁུར་བུ་འར
རྒྱང་དུ་སོང་བ་ལས་དུས་བཟང་ལ་ལྟར་ལྷར་ཏིལ་མར་དེ་ཚུམ་པ་འབབས་སོ།། །གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བཞི་བཅུ་ … ཁྲ་ལ་སྟོན་དཀར་ཞེས་པའི་ལྷ་ཁང་ནི་ཁོར་གྲོང་དང
བཅས་པ་ཞིག་ཡོད་དོ། །ས་ག་ཡོ་བ་སོགས་ཡུལ་འཇིག་པའི་རྒྱུ་མང་དུ་བྱུང་ཡང་སྲོགས་དེར་གཏོགས་སོ་ཙུག་འགུལ་བ་ཙམ་ཡང་མ་བྱུང་བར་གྲགས་སོ།། །སི་ཏ་སྨུ་ཁུའི་གྲོང་ཁྱེར་དེ་ནས་ལྷོ
ཕྱོགས་སུ་ལི་བར་ལུམ་སྤུ་ལྷག་ཙམ་གྱི་སར་ཨ་ན་རྡོ་ཟེར་བའི་བྲག་གི་ཏུམ་བཞི་ཅིང་རྒྱུབ་པ་ཡོད་དོ། །དེ་ལོ་རི་བཞིན་འདོམས་ཉི་ཤུ་ཙམ་རྗེ་མཐོར་སྒྲུང་ཏེ་སྐར་ཉིལ་འགྲོ་བ་ཞིག་ཡོད་དོ། །དེ་ནི་ཙོ
ཀུ་ཏའི་ཡུལ་གྱི་ནུ་རྫེ་ཞེས་བྱ་བའི་རི་དང་ནམ་པ་མཐུན་ནོ། །གཏམ་རྒྱུད་ལས་སྔོན་རི་དེའི་ལྷན་ ཡུལ་ཐུག་རི་པོ་ཙམ་རིམ་གྱིས་ལའང་ཏེ་ས་དེར་བསླེབས་པ་དང་། ཨར་རྟོག་རིའི་ལྷས་མ་བཟང་
ཐོས་པར་བརྩམ་པ་ཙོ་ཀུ་ཏའི་ལྷས་བཀག་སྟེ་སྨྲས་པ། བདག་ཙོ་ཀུ་ཏའི་ཡུལ་གྱི་རི་ནུ་རྫེ་ཏྲ་གནས་པ་སྔ་ཕྱོད་དང་ཏེད་གཅིག་ལ་མཛའ་བོར་བྱུལ་ཏེ། ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་དུས་ཀྱི་མཆོད་སྤྱིན་བྱེད

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

༄༅། །བམ་པོ་དང་པོ་རྫོགས་སོ། །དེའི་འོག་ཏུ་ཡུལ་ཏུ་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱ་བ་ཀ་ཁར་རི་པ་ཆེན་པ། ཕྱོགས་གཞན་གསུམ་ན་རི་ནག་པོ་ཡུལ་ཁ་དོག་ལ་ཀྱི་རྫུ་ཡང་བན་ཆགས་
ལྷ་བའི་མཁར་གྱི་མ་ཐག་ཀྱང་རྒྱང་གྲགས་བརྟུལ་ཞུགས་ཙམ་མོ་ཡི་བརྒྱུ་ཙམ་མཆོད་རྒྱལ་པོའི་དཔལ་ཆང་དེ་མ་བྲུ་རྒྱལ་ལུ་ཚེལ་གྱིས་ཆབ་བརྟེན་གྱིས་ཐིལ་བུར་མོར་ལྷ་བྱུན་མོར་ལ་དབང་བའི་རྒྱལ་པོ་རྩེ་མོར་
ཀ་ལ་ཆེ་རིགས་རྒྱལ་པོ་ཀུ་མི་གྱི་ལ་ཞུ་བར་བྱེད་དོ། །མཆོད་ཕྲང་རྡོ་སྒོམ་ལ་པ་ཁྲལ་མེར་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་ཕྱུར་བྱེད་མོད། ཆག་ས་ཚལ་མང་ཡང་བཟའ་ཤིང་དགོན་མོ། །གྲང་ས་ལ་དང་ལ་དང་
ལས་ཁ་བ་མི་འབབ། མི་འི་རང་བཞིན་གྲུབ་ཀར་ལ་དགའ་ཞིང་གཡོ་རྒྱུ་དང་ཐམས་ཅད་མེ། ཕྱོང་ཏུ་ཆེ་ཞིང་པལ་ཆེར་གླུ་མི་བཟང་། ཕྱིར་བབས་པ་དག་གིས་ལུགས་གྲོལ་བཟང་པོ་ཡ་ལ་ནས་ཀང་དྲུ་ལྷ་
དྲ་ཤྲི། གོས་ལ་སྤྱིར་མ་དང་དང་རས་དཀར་གྱོན་ནོ། །གཙུག་ལག་ཁང་བརྒྱ་ལྷག་ལ་དགེ་འདུན་སུམ་དུ་ཐེག་པ་ཆེ་ལ་སྤྱོད་པ་ཉམས་སུ་ལོ། ཕྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་ཡང་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་མ་ཡོད་པར་ཕྱི་རོལ་
པ་ཤིན་ཏུ་མང་ངོ། ། དེ་ནས་ནང་ལྟོད་མཚམས་སུ་རྒྱང་གྲགས་རྒྱ་ཙམ་ཕྱིན་པ་ན་རྒྱལ་ཁར་ཆེན་པོ་ཅིག་དང་ལ་ཀ་ཡང་ཆེན་པོ་ཅིག་འདས་པ་ན་རྒྱལ་གྱི་ཡུལ་ལོ། །དེའི་ཤར་ནུབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་དྲུ
བརྒྱ་ལྷག་ལྷོ་བྱང་དུ་རྒྱང་གྲགས་ཉིས་བརྒྱ་དང་བཅུ་ཕྲག་ལྔ་ཅུ་ཙམ་བསྐོར་བ་ཡ་གཞུང་མཁར་ཁ་ལྔ་རྒྱང་གྲགས་ཉི་ཤུ་ལྷག ལྷོ་ར་བོན་ཆེན་པོ་མི་ཕལ་ཀ་ར་ན་གྷྲི་གོ་གྷ་ཏ་ཀ་ཞེས་སོ། །ས་བྲང་རྫོ་སྒོམ་ལ

ཤིང་གི་ཉིན་པ་མི་འི་རང་བཞིན་ནི་ལྟོད་ལ་གྲུང་པ་བརྟུལ་པོ་རྩེ་བསྟན་བ་གཉེར་ལ་ནུག་རྟག་ཆེ་ཞིང་ང་རང་བའི་བཤད་པ་ལ་དགའ་སྒྲོ་ལ་ཡང་པ་ལ་ཀྱི་མཚན་མང་མི་འཇོན་ནོ། །གཙུག་ལག་ཁང་
ཤིན་ཏུ་མང་ཡང་དགེ་འདུན་དེ་ཙམ་མི་མང་ངོ། །ཕྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་གོ་མ་པོ་ལྔ་ཙམ་ལ་ལོ་རང་གི་ལྷ་བ་མཐའ་འཛིན་པ་བརྒྱ་ཕྲག་ཙམ་གནས་སོ།། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནང་དུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་ཙམ་ན
ཆོས་རྒྱལ་ཨ་ཤོ་ཀས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་དཔའ་ལ་སུ་འདོམ་བརྒྱ་ཙམ་ཡོད་དེ། །དེར་རྫོགས་སྟོན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱད་པ་སྤྱོད་པའི་དུས་བཅོམ་ལྡན་འདས་མར་མེ་མཛད་ཀྱི
དྲུང་དུ་ལུང་བསྟན་ཐོབ་པའི་རྣམ་འགྱུར་དང་ལ་ལ་སྤྱར་བ་ན་བའི་པགས་པ་གོས་སུ་གྱོན་པ་ཟིལ་འདུག་དེ་རིམ་ནས་གྱུར་ལ་ལུས་འདི་ཉིད་ཡིན་ནོ་ཟེར་རོ། །བསྐལ་པ་འཇིག་ཀྱང་རི་བོ་འདི་དག་མི་འཇིག
ཟེར་ཞིང་། གཞན་སྤྱོད་ཀྱི་དུས་རྣམས་ལ་སུ་མེ་ཏོག་གི་ཆར་འབབ་པ་སོགས་ལ་སྣང་བས་སྐྱེ་བོ་ཕྲུག་མཆོད་ཅིང་བསྟེན་གྱིས་བྱེད་པའི་ཡུལ་མཆིས།། ། དེའི་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་དགེ་འདུན་ནང་ཞིག
བཞུགས་པའི་དགོན་པ་ཅིག་དང་། དེའི་ལྷོ་རོལ་སུ་ཡང་ལྷ་ཀྱི་ཀས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཆུང་བ་ཞིག་འདུག་གོ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནང་དུ་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་དེའི་ནུམ་ནང་དུ་སྟོན་པའི་
ཆེམས་བཞུགས་ཟེར་ཡང་ད་ལྟ་མི་འདུག་གོ། །དེ་དང་མི་རིང་བ་ན་མཆོད་རྟེན་ཕྱེད་དུ་ཞུགས་པ་སུམ་ཅུ་ལྷག་ཙམ་འདུག་པ་དེ་དེ་ལ་རྒྱལ་སེལ་མ་ཁན་མི་འདུག་པ་བཟོ་ཁྱད་དུ་འཕགས་པ་མི་ཡི་བཟོ

༄༅། །ཡོན་བསྒྲུབ་པར་མི་ནུས་པ་པལ་མོ་ཆེ་ལ་དོམ་མཆོད་དུ་ཀ་རྟེན་པ་ཞིག་གསུང་ངོ།། ། ཡོ་བྲང་གི་ལྟོ་ནུབ་མཚམས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བཅུ་ཙམ་སོང་བ་ན་མཆོད་རྟེན་ཅིག
ཡོད་པ་དེ། སྔོན་སྟོན་པ་ཞལ་བཞུགས་དུས་གྲོང་ཁྱེར་རྒྱུ་ཞིང་གཤེགས་པའི་ཚེ་འདིར་སྟོན་ཏེ་གདན་ཐབས་ལ་པ་ལ་རང་ཅིག་བཞུགས་པའི་ལུལ་དུ་ཡུལ་མི་བྲན་མོང་ནས་མོས་གུས་ཀྱིས་བཞེངས
པ་ཡིན་ནོ་ཟེར་རོ། །དེའི་ཤར་ཕྱོགས་སུ་མི་རིང་བ་ར་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་པ་དེ། སྔོན་སངས་རྒྱས་མར་མེ་མཛད་ཀྱི་དུས་སུ་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པས་སྔོན་སྤྱད་པ་སྤྱོད་པའི་ཚེ་གནས་འདིར་མེ་ཏོག
འཚོར་སྐང་ངོ། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་ཉི་ཤུ་ཙམ་གྱི་ས་ར་སྣ་བོར་ཞིག་གི་ལྟེར་དུ་གཙུག་ལག་ཁང་རྡོ་འབབ་ཞིག་ལས་བཞེངས་པ་ཁང་བརྩེགས་དུམ་དང་ལྡན་པ་ར། །དགེ
འདུན་ལྟ་ཞིག་བྲག་པ་དང་མཁན་ཙམ་ཡང་མི་སྣང་རོ་ཆེ་ཞུ་ལྟག་པའི་མཆོད་རྟེན་ལྷ་སྒྲོ་བུས་བཞེངས་པ་ཅིག་ཡོད་དོ།། ། གཙུག་ལག་ཁང་དེའི་ལྟོ་ཕྱོགས་མཚམས་སུ་འབབ་ཞིན་ཏུ་བཟབ་པ
ཡོད་པ་གཉིས་ཀྱི་བྲག་ཕྱར་མཐོ་བ་གཡས་མའི་སྐྱེར་ནས་རྒྱ་བྲག་གི་སྐྱེར་ནས་བྱུང་ཏེ་འབབ་པ། གཡོན་མར་བྲག་ལག་མཐིལ་ལྟར་མཉམ་པའི་དབུས་ན་བྲག་ཕུག་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཀུ་ན་རུ
ཀ་ནས་སོ། །སྔོན་ཤིན་ཏུ་དགོས་པ་ནར་མ་ནས་ཀ་འབྲེལ་བ་ལ་རྒྱ་རྡུལ་ཏུ་འཁྱིགས་པ་རེ་བ་ཞིག་གནས་པའི་ཀླུའི་གྲིབ་མ་བཞུགས་པ་ཡིན་ཞེས་པ་ཐོས་སྐུ་རིང་འདྲ་བ་མཚན་དཔེའི་ངང་གསལ་ལ་བ་

འཆར་བ་སྣང་ཟེར་ཀྱང་ད་ལྟ་ག་ལ་བ་མི་འདུག་ཀྱང་། སྐལ་བ་དང་ལྡན་པ་འགའ་ཞིག་གསལ་བ་བརྟེ་གཅིག་ཏུ་ཁ་བ་བའི་རིམ་གྱིས་གསལ་བ་ཁ་ཅད་ཡང་ཡོད་རིང་མི་གནས་ཟེར་རོ། །སྔོན་མོར་གི་སྐུར་དེར
དབྱིབས་རགས་པ་ཙམ་ལས་མི་མཐོང་། །ལྷོ་རྒྱལ་ནི་སྟོན་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཞལ་བཞུགས་པའི་དུས་ན་ཀླུ་རྒྱལ་འདིས་ཡང་རྟེ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་པ་རྒྱལ་པོ་ལ་ཞོར་ང་ལོ་མ་འབྱུལ་བའི་དུས་ཆོག་གཞོར
བའི་རྐྱེན་གྱིས། རྒྱལ་པོ་དྲག་ཏུ་ཁྲོས་ཤིང་སྨོན་པས་སེམས་བསྐྱེད་ཏེ་གཞན་གྱི་དོར་ཆོས་མེ་ཏོག་ཉེས་ཏེ་རིང་བསྲེལ་ཅན་གྱི་མཆོད་རྟེན་ལ་མཆོད་པར་ཕུལ་ཏེ་སྨོན་ལམ་ལོག་པ་བཏབ
ནས་ཟླ་ཁ་རི་ལ་མགོ་བརྒྱགས་ཀྱི་བཏབ་པས་ལྡང་ཉམས་རེ་བ་ཀུམ་པས། ཟླ་ལྷག་དེ་རིམ་དུ་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་གདུག་པ་ཅན་དུ་སྐྱེས་པ་ལ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་མཁྱེན་ནས་ཡུལ་དེའི་མི
རྣམས་སྐྱོབ་པའི་ཕྱིར་ཡུལ་དབུས་ནས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་འདིར་གཤེགས། ཀླུ་རྒྱལ་ལ་ཞལ་བསྟན་ཅིང་། ཀླུའི་སེམས་རྒྱུད་ཞི་ཤིང་གྱིས་བརླབས་ཏེ་གདུག་སེམས་ཞི་བར་མཛད་དེ་སྲོག་གཅོད་
སྤོང་བའི་བསླབ་པ་གཅིག་བསྲུང་བའི་དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་གནང་། ཀླུ་རྒྱལ་གྱིས་དམ་པའི་ཆོས་སྤྱོད་པར་ཁས་བླངས་སོ། །སྟོན་པ་འཁོར་བཅས་ལ་ཀུན་ཏུ་སྐྱེ་བྱེད་པར་དམ་བཅས་སོ། །བཅོམ
ལྡན་འདས་སྐུ་ཚ་ལས་འདས་ཁར་ལྷ་དེ་ལ་ཐ་ཀ་ཆེམས་སུ་འཇོག་ཀྱི་སེམས་འཕྲུལ་གཅིག་ཅིང་ཞི་ལྟར་འབར་བའི་ཚེ་ང་ཡི་གྲིབ་མ་འདི་ལ་བལྟོས་ཤིག་དང་གདུག་སེམས་ཞི་བར་འགྱུར་རོ། །བསྐལ་པ

༄༅། །བཟང་པོ་འདིའི་མ་འོངས་པའི་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཁྱོད་ལ་བརྩེ་བས་གཟིགས་པར་འགྱུར་ཞིང་སོ་སོར་ཀྱང་རིམ་པ་ལྟར་སྐུའི་གྲིབ་མ་འཇོག་པར་
འགྱུར་ཞེས་དབུགས་དབྱུང་མཛད་དོ། །ཁང་བའི་ཕྱི་ལོགས་ཀྱི་སྒོ་གཉིས་སུ་རྡོ་ལེབ་ཆ་བཞི་པ་རེ་རེ་ཡོད་པར་གཅིག་ལ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་གྲིབ་མ་དང་ཅིག་ཤོས་ལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི
ཞབས་རྗེས་འཁོར་བའི་རྩིབ་མཚན་ལ་སོགས་ལ་ཙམ་སྣང་བ་དང་། སྔོན་དང་བཅོམ་ལྡན་འདས་འཁོར་དང་བཅས་པའི་ཕྱག་མཐའ་ཀ་ཏན་གྱི་ཁང་བ་ཡིན་ཟེར་བའི་བྲག་ཕུག་དེ་མ་མཆིས་སོ། །བྲག་ཕུག་དེའི་
ནུབ་ཕྱོགས་སུ་སྟོན་པ་ཆོས་གོས་བཀྲུས་པའི་ལྷ་ཁང་ཅན་ཆར་མཆོད་རྟེན་ཅིག་དང་སྟོན་པའི་དབུ་སྐྲ་དང་སེན་མོ་བཞུགས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་དོ། །དེ་དང་མི་རིང་བར་སྟོན་པས་སྐུ་ཕོ་དང་ལས་
དང་ཞེས་ཆེད་གསུངས་པའི་གནས་སུ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་དོ། །གྲིབ་ཡོད་པའི་རྡོ་ཕུག་ཡས་ལ་སུ་ཕ་བོང་ལེབ་མོ་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་ཆོས་སྐུ་རྣམས་བཀྲུས་ཏེ
མར་བཀྱལ་བའི་རི་མོ་ལམ་ཙམ་མཐོང་བ་ཡོད། ། གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་ཙམ་ལྷག་པའི་ལར་གྲོང་ཁྱེར་ཕྱི་ནི་ཞེས་པ་འཁོར་ཡུག་རྒྱང་གྲགས་བཞི་ལྔ་ཙམ་ཤིན་ཏུ་བརྟན་པ
མི་ཏོག་དང་བཟའ་ཤིང་གིས་བརྒྱན་པ། མཚོ་དང་རྫིང་བུ་མང་པོས་བརྒྱན་པ་ཡོད་དོ། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་མི་ཕལ་ཆེར་མཛངས་ལ་སྙིང་པ་ཡང་དག་པའི་དད་པ་ཅན། ཁང་ཆུང་བརྩེགས་པ་དང་ཡང་

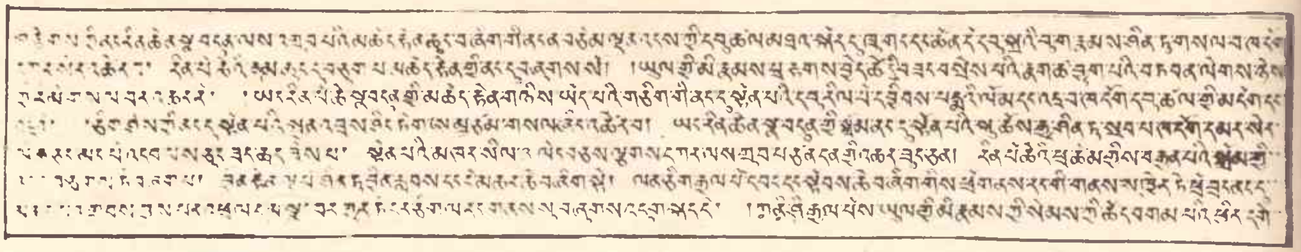

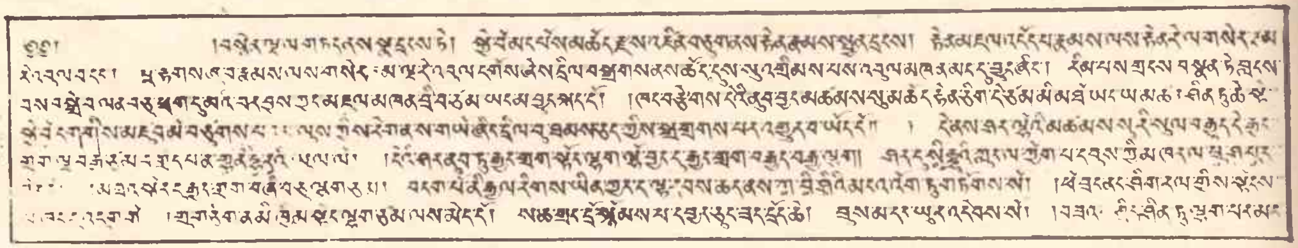

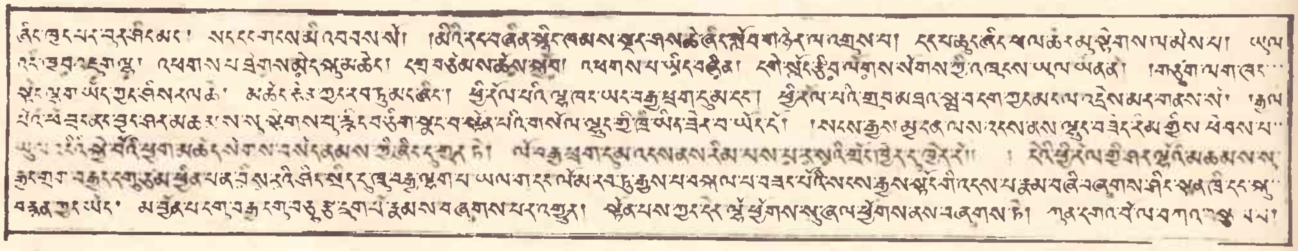

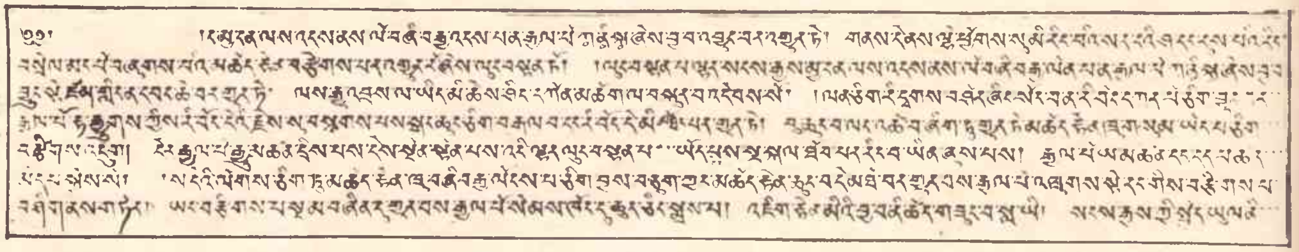

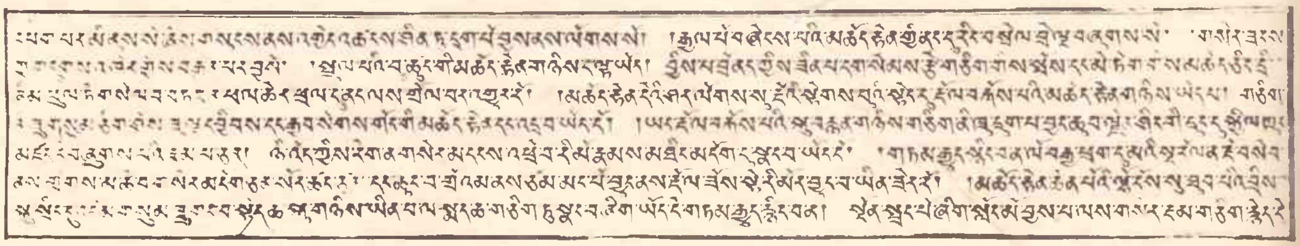

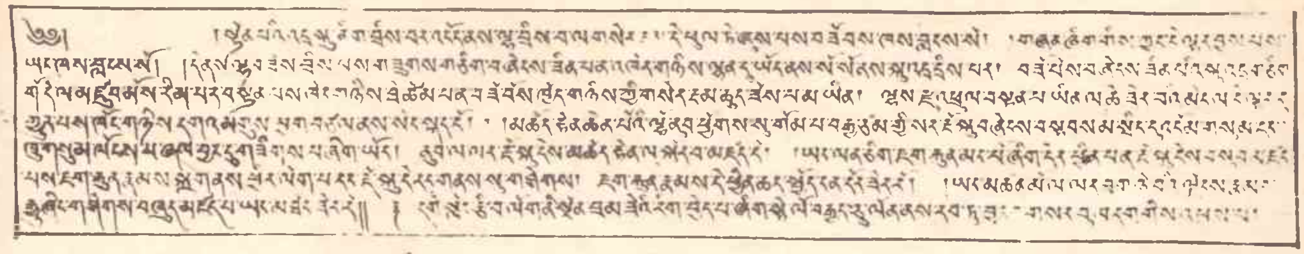

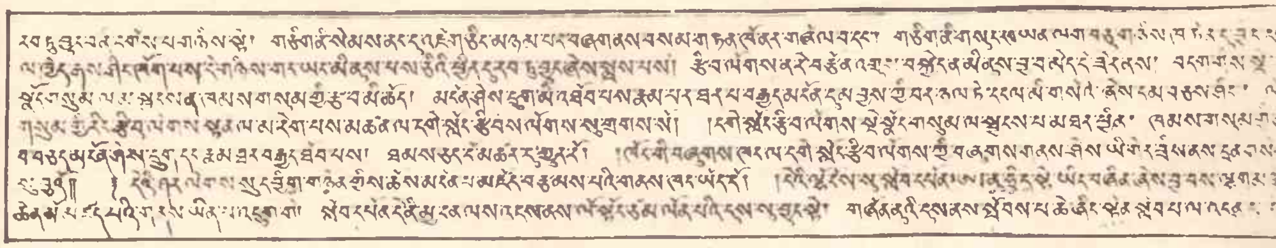

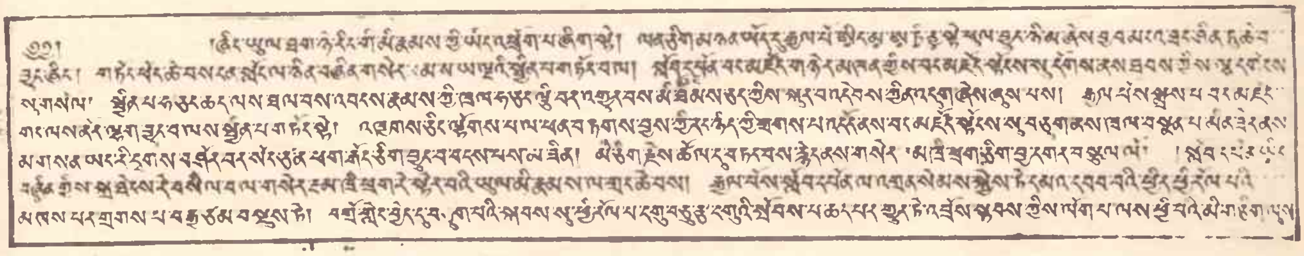

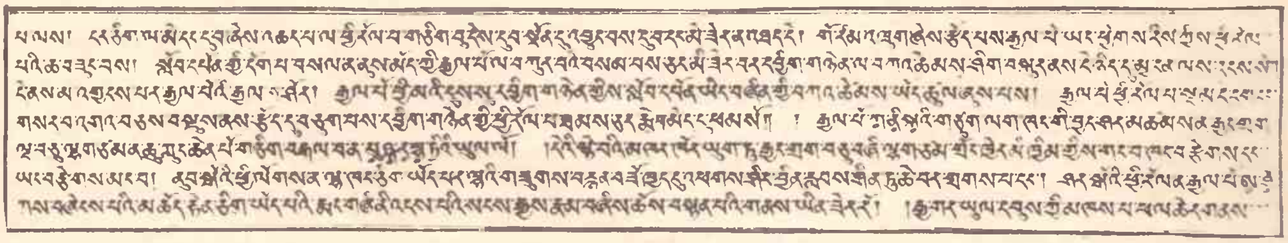

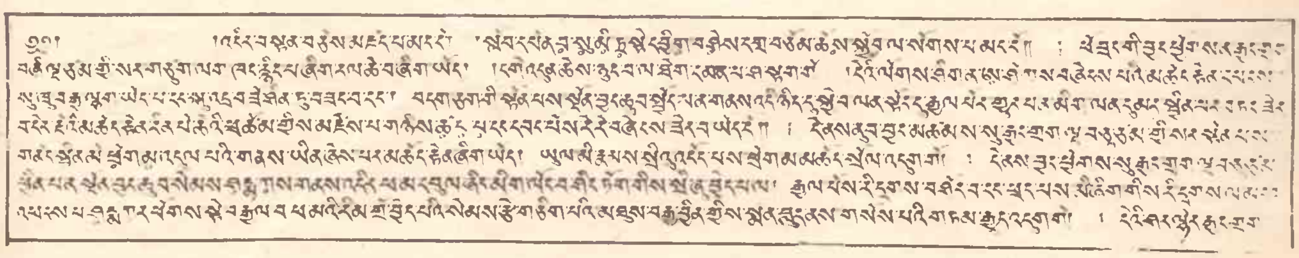

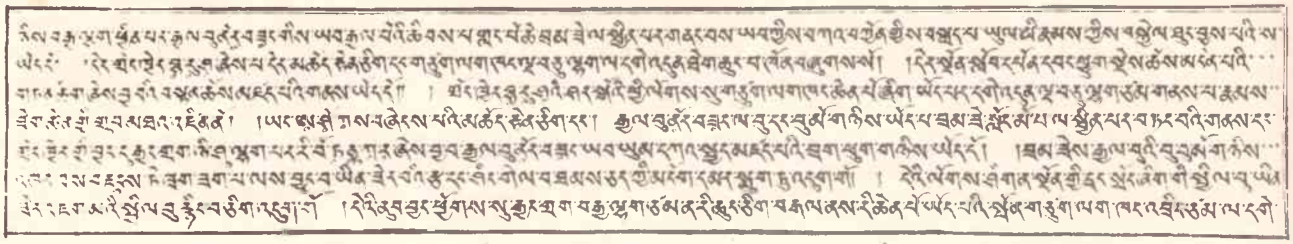

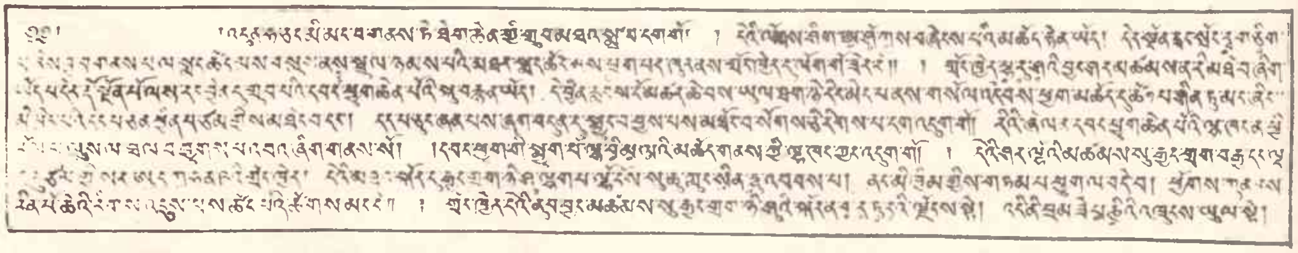

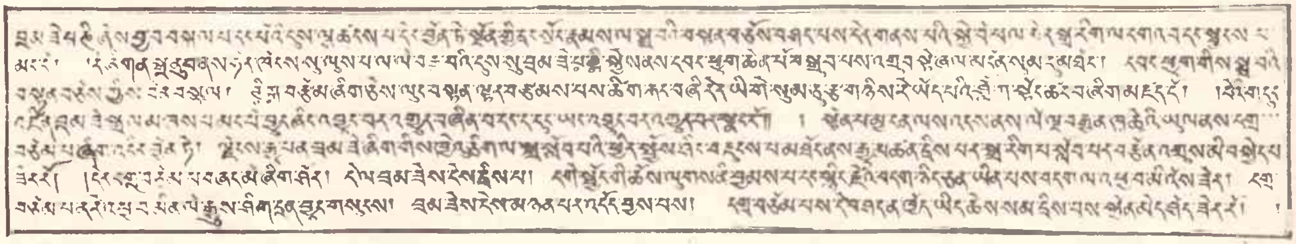

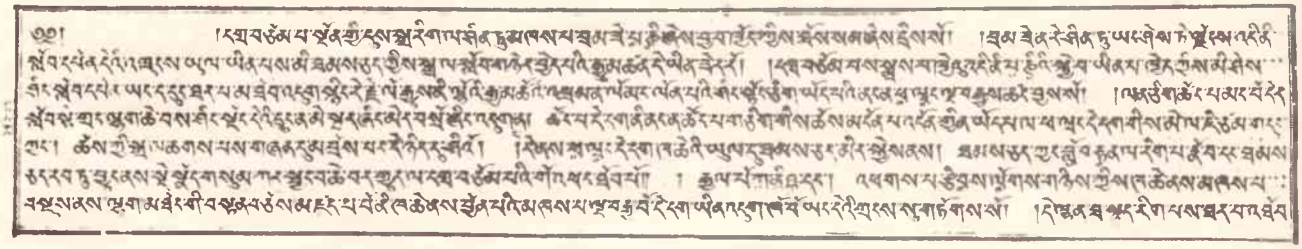

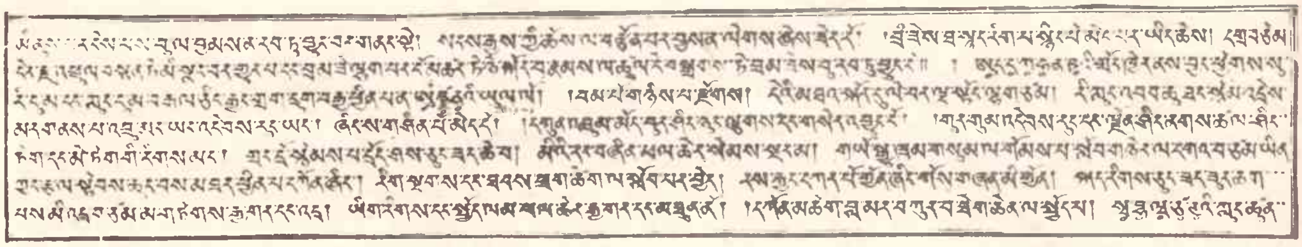

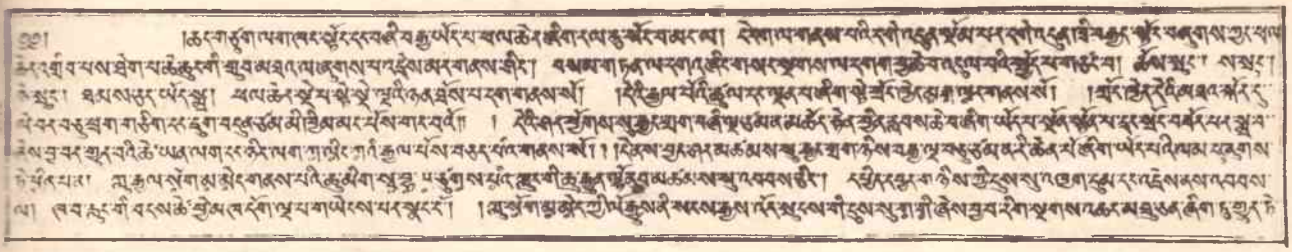

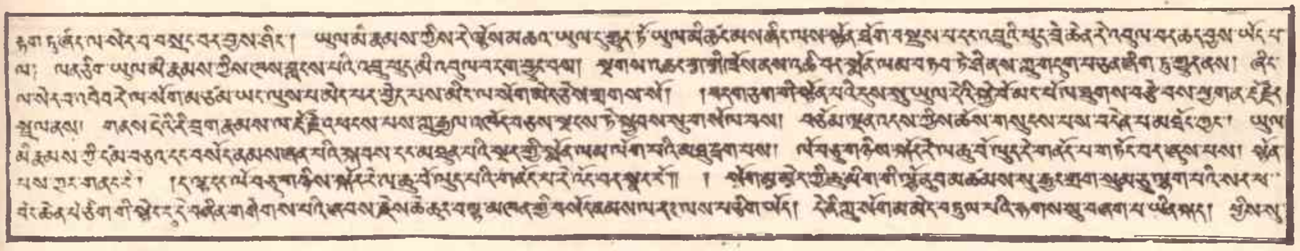

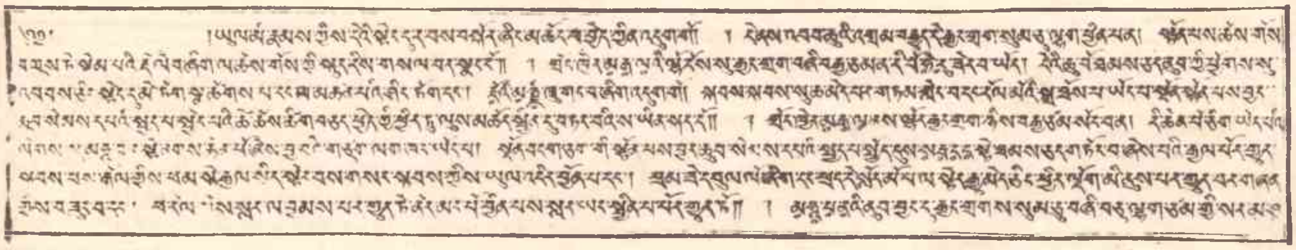

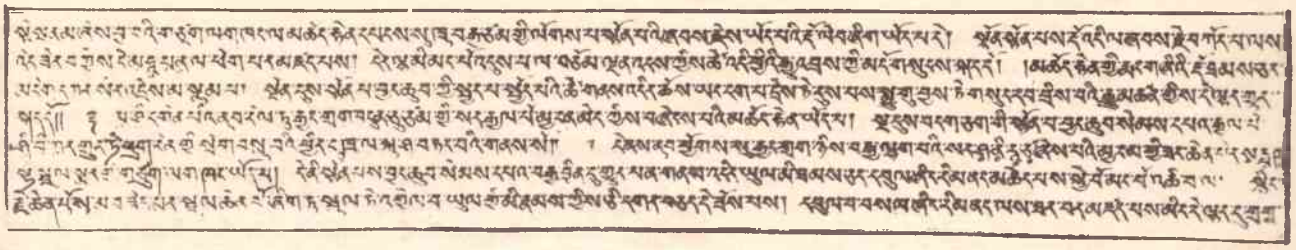

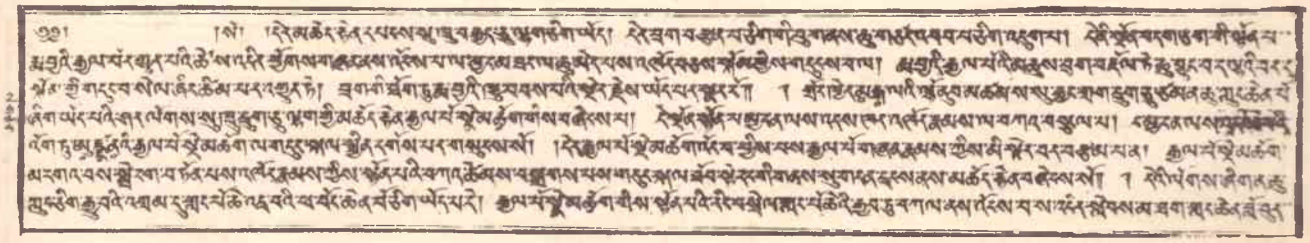

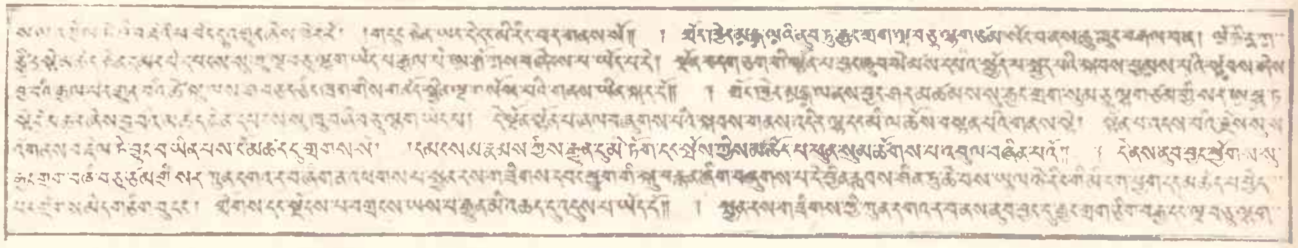

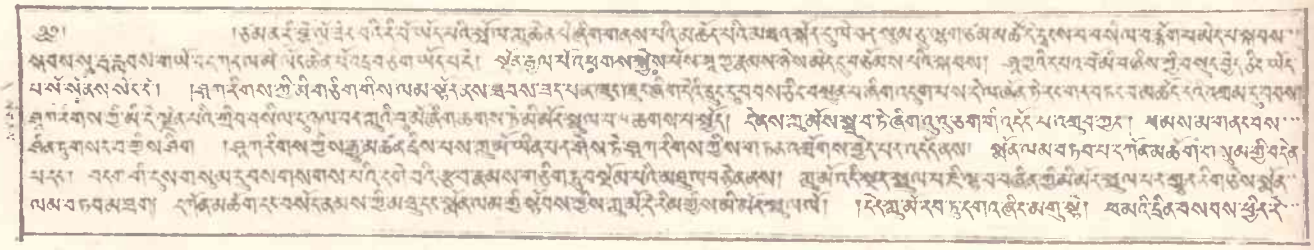

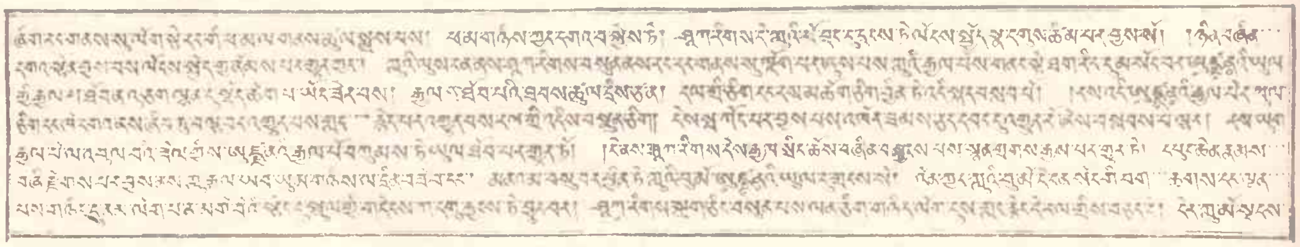

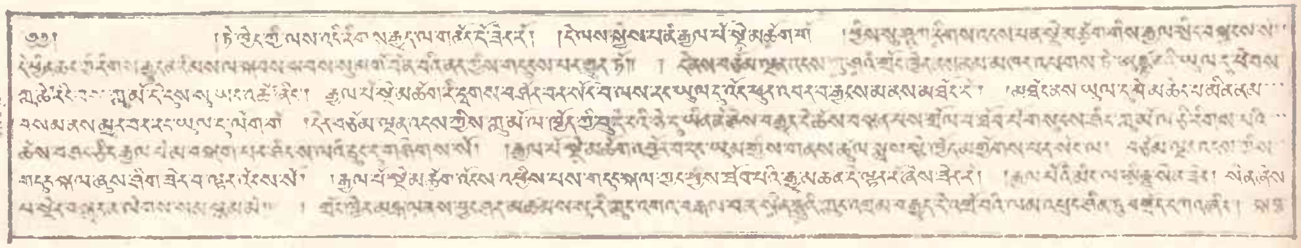

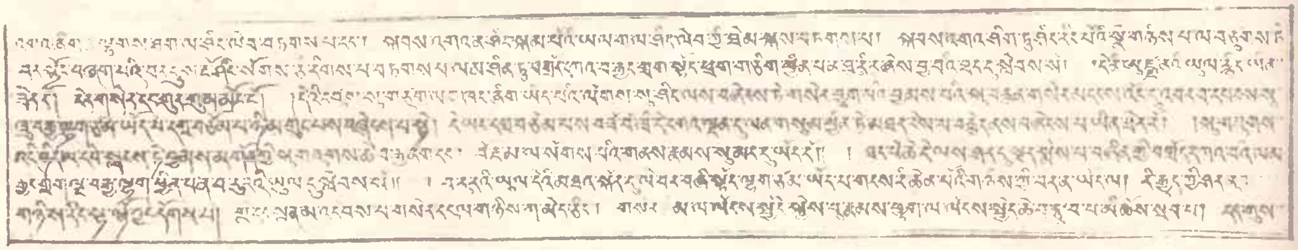

༄༅། །ཆུང་བ་སྐད་དང་ལྡན་པ་ཡི་ཀེ་ལ་ཤ་ལ་ཆེན་རྒྱ་གར་དང་མཉམ་འཛོམས་པ་ཕྱུག་པ་གཞན་རྣམས་ས་ར་ཆེས་མི་མཐུན་ནོ།། ། ཡུལ་དཔལ་ལྡན་ཤྲཱི་ནཱ་ཐ་ཙོན་ཁ་ཚོར་ཕྱུག་རྒྱལ་པོ་ཕ་རང་གི་ས་སྐྱོང་དང་། དབུས་གཙང་གི་སྟོང་
ཁེར་ཆེ་བ་ཡོད་པ་ཐབ་སྐོར་དང་ལེ་བར་བཅུ་ཕྲུག་ཡོད་དོ། །ལྷ་ས་རྒྱ་མཚམས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱ་ཕྲུག་བགྲོད་པ་ཡིན་ནོ། ཤར་གྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྟ་བུའི་མཐའ་འཁོར་དགོན་པ་བརྒྱ་ཕྲུག་ཙམ་ཡོད་ཅིང་
ཅུ་རྒྱུད་ལ་སོ་སོའི་ཚན་པ་སྐྱེ་སྟེ་ཐབ་ལམ་ཁ་ཁྱབ་པ་ཁ་དོག་སྤུ་ཅན་ལག་པ་ཡོད་དོ། །ལྷ་ལ་དེ་བཞིན་བཀའ་བརྒྱ་ལ་གཏོང་བ་རྒྱས་ཁྱབ་སྐྱེ་བོ་ལ་ཕྱུག་ཆེ་ལ་བསྒྲུབ་བོ། ཐབས་ཤུགས་ཆེ་རིམ་བར་དགོས་ཕྱག་ཚལ་མཆོད་གི
ར་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་ལ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་ཞེས་པའི་ཁྱབ་བདག་རྒྱལ་བའི་བྱམས་པ་ཆེན་པོ་བཞུགས་སོ།། ། དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་བཞི་ཙམ་སོང་བ་ན་རྡོ་ཡི་ཕུ་རིར་དུ་ཕྱིན་པ་ན། རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་
ཀ་ས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་དང་པོ་ཉ་ལ་བ་རྒྱ་ཕྲག་ལ་བཞུགས་ཡོད་དོ། །འདི་ཕྱོགས་བཞི་པའི་བཀའ་ལ་བསམ་གཏན་པའི་དགོན་ཆེན་ཞིག་ཡོད་པའི་གནས་ཁང་གནང་བ་ནི་སེར་རྗེས་ཀྱི་མི་ཐོག་པའི་དཔྱད་པ་བཅུ་གཞི་དུ་རྒྱུན་ཆེར་པོ་ནི་ཞིག
བར་ལྷུང་བ་ཐན་པའི་ནང་གི་གཙུག་ཡིན་ནོ། །དེ་ཡི་ལག་པ་ཡོན་ཏན་ཆེན་ཤར་ཕྱོགས་འདིའི་ལོར་ཕྱུག་ཕྱོགས་པ་བརྒྱ་ཙམ་ཞིག་ཆུང་དུ་གནས་པའི་འཕྲུལ་གྱི་ལུང་ཞེས་གསུངས་སོ། །མི་ལྷ་པོ་གང་ཞིག་གིས་གཏེར
ཆེན་པོ་ཡོད་པར་གྲགས་པ་ཐོས་པས། གཏེར་དེ་འཚོལ་བ་དང་ཐེར་ལ་བསྲུང་བ་བཅས་བྱེད་པའི། འགྲོ་བ་དང་འདུག་པ་མི་ཚུགས་པ་ཅིང་ལ་ཁ་བྲེ་བ་དང་འཕྱོལ་བ་ཁ་སྤྱད་སྐད་དོ། །དེའི་ལོ་གསར་ལ་སྤུ་གཅིག་ལག་ཁང་

ཅིག་ཡོད་པ་ཞ་ཙང་ཞིག་དཔལ་ཆེ་བས་དགོན་འདུག་མི་ཆགས་སོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་དེའི་རྒྱབ་ཏུ་རྒྱང་གྲགས་བཅུ་སྐྱེས་གཅིག་ས་ཕྱུགས། རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཡོད་པ། ཐབས་ལ་སྐབས་ཀྱི་བཀའ་སྒྲོག
གཞི་ཅན་པར་འོང་བདུད་འཕྱེད་པ་དང་། མི་རྟག་གི་ཚད་འབབ་པ་དང་། ལྷ་གི་རོལ་མོའི་སྒྲ་དང་འཕྱེན་པ་ལ་ཐོས་པ་ཡོད་དོ། །གཏམ་རྒྱུད་ལ་འབྱུང་བར་སྔོན་ཆད་ལྗོངས་འདི་སྐྱེ་བོ་བཟང་མོར་འཕྱུར་བ་ཞིག་བཞུགས་པ་ལ་ཕྱིལ
ཀྱིས་མཆོད་རྟེན་གྱི་རྟ་བྱིན་ཏེ་ཕྱག་སྐར་ལྡན་དུ་འགྲོ་བ་ཞེས་ལ་བ་ཆགས་སྒྲུབ་པས། ལུས་ཕྱུང་བ་དེ་ཉིད་དུ་དོར་ནས་གཟུགས་འབབ་ཞིང་བ་ཞར་བ་ཏེ་ཤིས་མར་ཤར་ཞིང་། མ་སྤྱོད་ས་དེ་ས་མི་རྟོག་པ་ཕྱུ་ཆགས་འགྲོལ་བ་དང་
ཕྱག་པར་རྡོ་ཞེས་ཤྲོལ་པའི་རྒྱུ་ལས་ལ་སྦྱོགས་རིག་གི་ཡོད་པར་གྱུར་ཏོ་ཞེ་རོ། །གཞས་འདི་ལྷུན་བཞག་ཅག་གི་ཐོན་པ་སྐྱུར་ཆུ་ཞིག་ཡང་ཞེ་བའི་ཆེ་རྒྱལ་པོ་ཤུ་ཏྲ་བྷ་དྲ་གྲག་ཡོད་ཞེས་བྱ་བ་ཤར་པ་ན།
ཁྱང་ཏུ་དང་པ་ཡ་འགོལ་བའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་མ་གོ་བ་སྤྱིར་པར་གསང་བའི་གཞན་པ་ཡོད་དོ། །དེའི་ལོ་གསར་ཅན་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པར་དགེ་འདུན་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ། །ཕྱོགས་དེ་ཕྱི་པའི་ལྷ་ཁང་གི་ཀུ་ཤ་ཏང་རྟེན་གནོན་ཅན
ཕྱིན་གྱི་ལས་མཐའ་བའི་རྒྱུ་ཆེར་འགྲེལ་ཞིག་ས་འདུ་བའི་གནས་སོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཕྱི་རོལ་ནང་ལྷོ་ཕྱོགས་མཚམས་ལ་ཉེ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་དེའི་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཕྲུག་ཡོད་པའི་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་པ།
དེར་རྒྱལ་པོ་ཤུ་ཏྲ་བྷ་དྲ་ཡི་གྲོང་ཁྱེར་ལྟ་བུའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀུ་ཤ་ལ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐེག་པ་ཡང་ཐོབ་ལྷུང་བ་ལ་ཡིན། ཕྱིར་རྒྱལ་པོ་ཤུ་ཏྲ་བྷ་དྲ་ཡིས་མཆོད་རྟེན་དེ་བཞེངས་ལས་སོ། །མིག་ཡོད་པའི་སྐྱེ་བོ་ལ་ཆེར་གྱིས་ཕྱག་མཆོད

༄༅། །འབྲི་བཅུག་ཅན་སྒྲུབ་ཡང་ཐེག་མིག་བསྟེན་པར་གྱུར་པ་ཡོད་དེ། དེའི་གཏམ་རྒྱུད་ལ་ཕྱོགས་མཁྱེན་གྱིས་སྐུ་མོ་ཆེ་པ་ལས་ཕྱག་ཀུན་ལ་བྱེད་ཞེ་བ་ཞིག། ཕྱག་དེ་གསུགས་མཐོང་བྱིན་གཙང་ལ་སྐྱོང་
རྩེའི་སེམས་དང་ལྡན་རྒྱུད་གྲགས་ཀྱིས་བྱེད་ཡས་འདས་ཏེ། ཕྱིར་ནས་དེར་ཞེས་བཀའ་རྒྱུད་མི་ཞིག་ལ་རྒྱ་བཞེས་སོ། བཙུན་མོ་དེ་རྣ་ཆ་ལེ་འདོད་ཆགས་ཆེ་བ་ཞིག་སྟེ། ལན་ཅིག་འདོད་པས་སྐྱོན་ནས་རྒྱལ་ཆེན་ཀུ་ན་ལ་དང་
སྤྱད་པར་འདོད་ནས་ཀུན་ཏུ་བསྐུལ་ཀྱང་དེ་ལ་གནང་མ་བྱུང་ངོ་། དེ་ལྟར་འདོད་པ་མ་གྲུབ་པས་མ་ཡང་གྱིས་ཁོང་དུ་རེང་ཅིང་བས་ཐབས་ཤེས་ཕྲ་མོ་ཞིག་སྦྱར་ཏེ་རྒྱལ་པོ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་ནས་གྱི་ལུང་དང་ཀུ་ན་ལ་སྟག་ཤི་ལ་ཞེས་པའི་ཡུལ་གནས་ཆེན
དེ་སྲུང་བ་ལ་གནང་དེ་སྟེ། དེ་ནས་བཙུན་མོ་ཡིས་རྒྱལ་པོ་ལ་སེམས་ཀྱི་བ་ལྟར་ལེགས་བཤད་ཞིག་ལ་གཞན་ནས་དབང་ཆ་ཡོད་པ་ཐབས་ཅན་དགའ་བས། དེ་ནས་རྒྱལ་ཆུང་འདི་ཉིད་ལ་སེམས་པ་ལ་བཞིན་ཕྱོགས་སུ་ཕྱུགས་པའི་ཤུགས་ཀྱིས་ལ་
མེར་མེར་པར་མཐུད་དགའ་སྤྲེལ་ནང་དགའ་བར་སྤྱད་བས། ཕྱག་ལ་དེའི་མཆོད་རྟེན་སྤྱད་པ་དང་མཐོང་དུ་ཕྱུག་ལ་ཡང་དེ་རྣམ་བཞིན་དུ་ནག་པ་ཆེ་བར་མི་འགྱུར་བ་ཆེས་ཆུང་བས། རྒྱལ་པོས་ས་བསྒྱུར་པར་བཟོད་མོས་
ཅན་ལ་ཕྱུར། ཐོས་ལ་ཁྱེད་ལྟུགས་དེའི་ཚོ་བ་སྤྱད་ལས་བ་སོ་ཡིས་རྫོང་གི་བ་ཁ་ཞིག་སྐད་བར་འཇུར་བ་ས་དེར་ཀྱི་ཡོངས་རྟགས་འདེབས་བས་རྟགས་ལ་རྟག་ཞིག །ལོ་ཉི་ནས་རྒྱལ་རྟག་རྒྱུད་ཡོད་པས་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་ཐོ
ཁོ་ཁྲི་གསུངས་སོ། །རྒྱལ་བུ་ཀུ་ན་ལ་བཀའ་མཚོན་ལ་ལ་འདོད་དོ། །ལན་ཅིག་བཙུན་མོ་དེས་ཡིག་གེ་ཧྲལ་མ་སྒྲིམས་པར་ཡབ་ཀྱིས་བཀའ་བཀོད་བཅས་སྟེ། ཀུ་ན་ལའི་མིག་གཉིས་ཕྱུང་ལ་ཆ་རྒྱུས་མེད་

སྒྲུབ་པ་གཏོང་བའི་ཡི་གེ་ཟླ་བ་ནས་རྒྱལ་པོའི་རྟགས་སོ་གཅིག་འཇོག་པ་ནས་རྟགས་ཀྱིས་བཀྲུལ་ཏེ་ཕྱུགས་ཚང་བཀའ་དྲིན་བསྒྲུབ་བོ། དེ་ནས་བློན་རྣམས་ཀྱིས་མདུན་དུ་རྒྱལ་པོ་ལ་སྐད་ཀྱང་བསྒོས་པ་ལ། རྒྱལ་ཀུ་ན་ལ་ཡང་
གིས་བཀའ་བཀོལ་ལ་རྩིག་བཅས་ཕྱིན་པར་ཁྱིམ་ལ་བ་ལ་མི་མ་ཆེ་བ་སྐྱེར་གྱུར་ལ་ཡབ་ཀྱི་སྲིད་འབྱུང་ངོ་། ། ཡིད་སྐར་བྱུང་རྣམས་ཀྱིས་མ་ཉན་པར་ཞབས་བ་བཟུང་ཏེ་མིག་གཉིས་ཕྱུང་ཏེ་ཟླ་ལྷག་གཅིག་སྤྱོད་པ་ཐུ་
མིར་སྤྱིན་པ་མེད་པར་བྱས་སོ། །དེ་ནས་ལང་ཅིག་ལ་ཡི་སྟེ་ཡབ་དུ་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་སྨྲ་ན་ཞེ་ཡི་ལྷུང་བཞུད་ཅིང་སྐྱ་ལྕེན་ཅིང་སྐྱེར་བ་ཞུ་བ་བས། རྒྱལ་པོས་ཁང་པའི་ཡར་ཐོག་ནས་གཟིགས་ཏེ། སྐོར་མི་
བྱེད་པའི་ཆེ་བ་ལྟར་དང་ལྷ་མ་ཚེས་ལྷང་དགའ་བར་ཞིང་བཙོན་ལ་ཞིག་ཞིང་ཉིན་པར། ཁང་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཁོ་ཉིད་ཁོང་པའི་སྐོར་མོ་ཞིག་ལ་བ་ཟེར་བས། སྔོན་ཤིག་གསུངས་ཀྱང་རྒྱལ་པོའི
སྐད་དུ་བྱིན་ཡང་བདང་། རྒྱལ་པོས་རྩེ་ཞེས་ནས་སྐྱེས་ཕོ་ཞིང་རྒྱལ་ལ་སེ་ཞིག་གིས་གཏོང་པ་འདི་ཡ་ལྷ་ཞུས་ཞེས་བྱེད་བར། རྒྱལ་ཁྲུས་ཡང་བཀྲིས་ཀ་འམ་བ་རྒྱུག་པས་ཡིན་ནོ། །བཀའ་ཤོག་གི་རྟགས་
ཅིག་ཐུགས་སྐྱོར་པར་ཆེ་བས་རྟགས་འགྲོལ་མེད་ཏེ་དྲུག་ཞེས་ཟས་པས། རྒྱལ་པོས་བཙུན་མོ་དེ་ལ་ཚེ་བསྐྱུར་བར་རྟགས་ཏེ་བསྒྲུབས་མི་དེ་དེ་ཉིད་དུ་བཅད་དོ།། ། དེ་ནས་གྲུང་ཚུལ་བཀོད་ཅིང་གི
བཀོད་པར་ངེས་བཅོམ་པ་ཀུ་ཤ་ཞེས་བྱ་བ་ལྷ་ལྷུལ་དང་མཐོང་ཞེས་ཐོག་ལ་བཅོད་པ་ཞིག་བཞུགས་པ་དེ་སྤྱན་ལྡན་ས་ཏེ་གཏམ་ཚུལ་རྣམས་ལ་གསོལ་བས། དགྲ་བཅོམ་པས་ཆོས་ཟབ་མོ་ཞིག་འཆད་ཀྱིས

༄༅། །འཕགས་མི་རྣམས་ཀྱི་ས་རྟོན་པོ་ཆེའི་སྣང་བ་ཐོབ་ལ་ཏེ་མ་ཆད་ཞིག་ཅིག་ཙམ་ཐུབ་པར་སྒྲུབ་པ་ལ་ཕྱུར་མི་གྲམས་ལ་རྫུ་འཕྲུལ་ཆེན་པོ་ཆེའི་སྐྱོད་དེ་ཐོབ་པ་ཏེ་ཞག་མ་གཅུམ་དུ་དུ་པར
ཁྲབ་རྟོམ་པས་རྟེན་འབྲེལ་བརྟག་ཉིས་ལས་བཅོམས་ཏེ་ཆོས་བཤད་པས་སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་ཆོས་ཀྱི་རྣ་བ་ཀྱི་མི་གཞན་མཆིལ་མ་ཐག་པ་བ་རྒྱལ་ཞབས་གསེར་གཞོང་གཅིག་དུ་ཁྲུས་ཏེ། རྒྱལ་བུ་ཀུ་ན་ལ་ཅིམ
ལྟར་བཀུམས་ལ་ཅང་གིས་མི་ག་ཉབ་དང་ལྟ་ཅི་རྩེར་བདེན་སྐྱེ་བོ་བ་བརྗོད་པས་ཡོད་བཟུམས་ལ་ལྷ་ཀྱི་མིག་གཉིས་ལ་བདར་ལྟུང་བར་གྱུར་ཏེ། དེ་ནས་རྒྱལ་པོས་ཕྱུར་བ་ཁ་འབོད་ཀྱི་ཞིབ་ལ་ཐམ་ཆ་ལྷ་ལ་ཞེ་བ་ཆེ་བས། མིག་སོ
འབྱར་ཞིག་བསྐྱུར། དགའ་ཞིག་བཀུམས། དགའ་ཞིག་དམ་འཕབས་ཁྲིམས་ཀྱིས་ཆད་བཅད་དོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་ལ་རྒྱང་རེ་རྒྱང་གྲགས་བརྒྱ་ཕྲག་རྒྱ་ལྡག་གཅིག་ཕྱིན་པ་ན། སིཾ་ཧ་པུ་ར་
ཡུལ་ཁོར་ཡུག་ཏུ་ལི་བར་ལྔ་ཡི་སྐོར་ལྔ་བརྒྱད་ཡིག་བརྒྱུད་ཕྱུག་ཡོད་པ། དབུས་ཀྱི་མཁར་ཆེན་པོར་ཡུག་ཏུ་ལི་བར་བཅུ་ལྔ་ཡུག་ཅམ་པ་འཁོར་བ་ཆེན་པ་བཟུག་རྡོར་དང་ཤུ་ཀ་མཁར་ཤིང་ཞིང་ཏུ་བ་གྲོང་དགའ་བས་ཅན་པ་འཕྲུང་བ་ལ
དཀའ་བ། མི་ཡི་རང་ཞི་ཆེ་ཞིང་དཔའ་བ་དགའ་དྲག་པ་ལ་རྣམ་བྱིན་ཆེ་བ་ཆེད་གཞན་གྱི་དཔོན་མེད་ཅིང་རྒྱལ་ཕྲན་གྱི་ཆེ་དེ་འདྲ་ལ་ལུ་ཏོག་ལས་སོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་མི་རིང་བར་ཡུལ་གྱི་ཁུལ་ན་ཞིང་ལ་པའི་མཆོད་རྟེན
བཞེངས་པ་ཆུང་མ་བྱུང་དུས་ཡ་ཀུ་ལ་པ་དེ་ཐོང་ཆུང་ལ་ལས་གཉིས་ལ་གཞོང་ཞིག་ཡོད་པ་ཞིག་ཡས་ཏེ་ད་འཕྲེ་གི་བརྟག་ལ་བརྒྱུད་པ་ལ་མེད་དོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་མཚམས་ལ་རྒྱང་གྲགས་ཕྱུག་བཅུ་ཙམ་ན་ཡུལ་གྱི་ཁ་ལབ་ཞིང་

པའི་རྗེའི་ས་སྟེང་རྟེན་འབྲེལ་ལས་ཆོས་བརྒྱུད་ལུགས་ཡོད་པའི་འཁོར་ལུགས་ཏུ་མཆི་རྫིང་མང་པོ་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་དུ་རླངས་ཤིང་རྫིའི་ཁ་ཕྱེར་ཅན་ཅ་སྤྲུལ་ལེགས་ཀླུའི་རིགས་ཀྱི་སེམས་ཅན་མང་པོས་གང་བ་ནང་མི་རིག་པ་སྨྲ་སྨྲ་བཞིན་ཅན།
ཀྱིལ་ཞིང་ལ། ཕྱི་རོལ་དུ་ཤིང་ཏོག་ལྷ་ཚོགས་ཀྱི་ལྗོན་པ་ས་གཏམ་པ་དཀའ་འབྱུང་པ་མང་པོ་འདུ་བར་གྱུར་པའི་གནས་ཏེ། དེར་གཙུག་ལག་ཁང་རྐྱང་པ་དག་ཡོད་ཀྱང་གནའ་དུས་ནས་དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་མཆེད་ལས་ཤིང་། དེའི་ཤེ་ཕོང་
དགོན་རྣམ་སྤྱོད་ཀུན་དཀར་ཅན་ཞེས་ཟེར་བ་ཤིག་གི་གྲོལ་བ་སྟོན་བྱེད་པའི་སྨོན་ཆུང་དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་པའི་རབ་ཞིག་དུ་ཡོད་དོ། ཕྱག་སྡོད་དེའི་རིག་ཐུགས་ལ་བརྟན་ཀྱི་མཆོད་ཁང་ཀྱང་ཕུང་པ་ལ་ཆེར་ནང་པོའི་ཚེ་ལ་ཕར་བཙུལ་བ་ལ།
ཤར་པ་དགེ་སློང་ངང་ག་ཞེན་པ་དགེ་རྒྱལ་དགའ་བོ་པ། སྨྲ་ཐིག་ཀྱང་ཐོར་ཙིག་ཙམ་བཞག་པ་ཡུལ་གཞིར་པ་དང་གསོལ་དཀར་གཞོན་པ་རིགས་ཀི་སྟོན་པ་སྡང་སྤྱོད་གི་སྐྱགས་བསྐྱན་སྒྲུ་མཚན་དཔལ་བརྒྱན་འཕྲུལ་གྱི་བྲག་ལོགས། བདག
ཅག་གི་ཞིང་པའི་ས་བཟུང་ལ་དགེ་བྱས་པར་གྱུར་ཏོ།། ། དེ་ཚེ་རྒྱལ་ཁྲིད་ཀྱིས་ཁྲུབ་ཆ་ཕྱེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་མཚམས་ལས་སུ་རྒྱང་ཐག་ཉིས་བརྒྱ་ཙམ་བགྲལ་བ་ན། རྡོ་སྒོ་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱ་བར་གྲོང་ཁྱེར་ལ་ཕྱིན། དེའི་གྲོང་ཁྱེར་དེའི་དབང་ཅན་གྱི
ཡོན་པ་རྒྱལ་བུ་བཅུ་བཞུ་ནང་ཆ་ལས་ཕྱུག་ཆེན་པོ་ལ་སྦྱིན་པར་བཏང་བའི་གནས་ཏེ། དེའི་རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ཀྱི་ལེ་བསྐུར་བ་བདུན་ཕྲེག་གི་མདོག་ཏུ་སྤུར་རོ། །འདིར་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད
རྟེན་དཔེ་རང་ལ་སྒྲ་ཞེས་བརྗོད་ཀྱང་རྡུལ་ཕྱིར་ལ་ཡོད་དོ། །གཞན་ཡང་རྗེའི་ཁང་ཆུང་དང་པོ་ཡོད་པའི་མཐར་དུ་འབོར་ཐིག་ནས་དང་། རིམ་ཅན་ཀྱིས་ཐར་པ་བགྲོད་ཀྱིས་བགོར་བ་གྲུབ་ན་ཡུལ་ཆེན་ཞེང་ལས

༄༅། །གྲོལ་བར་གྱུར་པ་མང་དག་གྱུར་ཏོ། །མཆོད་རྟེན་ཆེན་ཀྱི་གཙང་ཁང་ཁ་གསུམ་གཙུག་ལག་ཁང་ཡོད་པ་དགེ་འདུན་རྒྱ་ཕྲག་གནས་པ་ཐམས་ཅད་ཐེག་ཆེན་ཁས་ལེན་པའོ།། ། དེ་ནས་ཤར
ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲག་ལྔ་བཅུ་ཕྱག་ཕྱིན་པ་ན། རི་ཆེན་ལྷ་ཚོགས་ཀྱི་གསེ་བ་ཅན་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་དགེ་འདུན་རྒྱལ་བའི་སྤྱན་ཆུང་བཞུགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀུན་ཐེག་ཆེན་སློབ་བཞིན་པ། །བཅད་ཤིང་གི་ནུབ་དང་ཆུ་མིག་དང
མཚོ་དང་སྐྱེད་ཚལ་སོགས་ཀྱང་བ་དོན་མཐུན་པ་རོལ་བའི་གནས་སོ། །དེ་ས་ཚང་རིན་པ་ལས་ལྷ་ཁྲུས་ལུམ་བཅུ་ལྷག་པ་ཞིག་ཡོད་དོ། །དེ་སྟོན་པ་ཡིན་པ་གཞན་བཞིན་སྔར་པ་ཞིག་བཏུལ་ནས་ཤི་བ་ནས་བཅུད་ཕུལ
བའི་གནས་ཡིན་ནོ།། ། དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་མཚམས་ལ་ཉི་ཤུ་ཙམ་ལས་ནས་རྒྱང་གྲག་བཅུ་བཞི་ཙམ་སོང་བ་ན་ཡུལ་རྟེ་ན་ལོ་ཡུལ་ཏུ་ཕེབ་པར་ནམ་སྐོར་ལུགས་པ་རི་བྲག་དང་སྤྱང་ཀྱང་གིས་གཏམས་པ།
ལམ་ཕྲ་དང་དོལ་ཆེར་ལ་བཟང་བ། དང་མ་གི་བྲེན་པའི་དོན་ཞིག་གི་དང་ཡང་ཆེའི་མང་གོང་ཁ་གཏོགས་སོ། །འཛམ་གླིང་འབྲས་ས་ཞིང་ཏོག་དང་ལྷ་ཏོག་ཆེས་དགོན་པ། ཡུལ་གྲུ་རྒྱ་སྔུ་སྤང་ཟེང་བཞིལ་བསྐོར་ཞིང
སྒྲུབ་བ་མི་ཆེས་མི་ཤེས་ཤིང་། དཔའ་རྩལ་ཆེ་བ་རྒྱལ་པོ་པ་སྒྲུ་བྲིང་འབྱེལ་ཐག་ཡོད་པ། དགོན་མཆོག་ལ་མི་དང་ངོ།། དབུས་ཀྱི་མཁར་གྱི་སྙོམས་བ་གྱི་མཚམས་ལ་སྐྱབས་རྒྱང་གྲག་བཞི་ཕྲ་ཙམ་ན་ཨ་ཤོ་ཀ་བཞེངས་པའི
མཆོད་རྟེན་འཁྲུ་ཞེས་བརྒྱ་ཕྲག་ཡོད་པའི་ལོ་ཁ་དང་བཅས་ཏེ་ཞིག་ཡོད་པ་དགེ་འདུན་བཅུ་ཕྲག་ལས་བཅུ་གསུམ་ཐེག་ཆེན་སློབ་བོ།། དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་མཚམས་ལ་རྐང་རིང་བཅས་ཏེ་ཕ་དང་ཁྲུང་ཆིག་ལ་ཕྱུགས་ལ་ཐག་ལ་ཁྲལ་པ་སེགས

ཀྱིས་རྒྱང་གྲག་ལྔ་བརྒྱ་ཕྱིན་པ་ན། ཀཱ་མ་རཱུ་པ། ཕྱག་པར་བསྐྱུར་ཐེལ་བར་ཆ་དར་ཕྱོ་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དེའི་མཐའ་སྐོར་དུ་ལེ་བར་བདུན་ཕྲག་གོ། །ཞིང་ས་བཅོད་ཁ་བར་འབྲུ་བ་ལོ་ཏོག་ཕྱོགས་ལས་བསྐོར་བ་འདུག་སྨོན་ལམ་ཡོད་ཀྱང་ཕྲ
ཤིང་རིགས་ལས་བསྒྲེང་དཀར་བ་ལྗོན་ནས་དབང་པ་རོལ་གྱི་དབྱ་འདུག་མི་སྐྱོར་བྱེད་དོ། །དབྱིལ་མཁར་གྱི་ནུབ་ཕྱོགས་ལ་ས་ཆུ་བླ་ཆེན་པོར་གཞུལ་བ། ལོ་ཐོག་རྒྱ་ཐག་ལུས་ལྷུག་ཆར་འབབ་ཆུ་རྒྱ་ཁྲག་བཞི་ཕྲ་ཚམས་པ།
ལ་ཤིན་ཏུ་ཞེན་པས་རྟོག་དང་ཤིང་ཏོག་གི་རིགས་ཤིན་ཏུ་མང་། ཀླུའི་རིགས་ལས་འབྱུང་བའི་ཏ་ལུ་ཡོད་དོ། །ཤུན་གུས་དང་རང་བྱུང་མེ་ཏོག་དང་སྔོན་གྱི་རིགས་སྣ་ཚོགས་ཕྱུ་ཡང་གྲང་དང་དུ་ཟང་ཆེ་བ། །ཁ་ཆེ་ཤིང་ཆུ་
རྒྱ། མི་ལ་དུང་ས་དང་ཐིང་མ་གྲོན་པ། མི་ཡི་དང་བ་ཞིང་བློ་ཕྲ་མ་གཡོ་སྒྱུ་ཅན་མང་བ་བྱང་གཟུགས་བཟང་བ་མི་ཡིད་དང་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་སྐད་མ་ཀླུ་བྱུང་པས་ལ་ཟེར་རོ། སློབ་གཉེར་ལ་དགའ་ཡང་སྤྱི་པ་ནང་པ
གཞིས་མ་ཐམ་པར་སྤྱོད་པ། གཙུག་ལག་ཁང་བརྒྱ་ཕྲག་ཡོད་པར་དགེ་འདུན་སྟོང་ཕྲག་ཕྱུག་གནས་པ། དེ་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་བཞི་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་བཞེངས་པའོ། །མཆོད་རྟེན་ལ་སོར་དང་བཞིན
གཤེགས་པའི་རིང་བསྲེལ་བྲེ་ཕྱག་སྟོང་པོར་བཞུགས་སོ། །གཏམ་རྒྱུད་སྙིང་པ་ན་ཡུལ་འདིར་སྔར་ཀླུ་ཆེན་པོ་གནས་པའི་མཚོ་ཆེན་པོ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པ་སངས་ཡུལ་ཨུ་དྷྱ་ན་དར་བ་ཉན་ལས་ཕྱིར་ག་ཤེགས་པས་ནས
ནམ་མཁའ་ལས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་འདིར་བྱོན་ནས་ཏེ་ཀུན་དགའ་བོ་ལ་བཀའ་སྩལ་བ། དགྲ་བཅོམ་ལ་འདས་པའི་འོག་ཏུ་ཤྲཱི་མཱ་དྷྱ་ན་ཞེས་པའི་དགྲ་བཅོམ་པས་འདི་ནས་རྒྱལ་ཁབ་པ་ཆེན་གྲོལ་བར་འགྱུར་རོ། །དེ་ནི་ཕྱིར

༄༅། །ཀྱི་སློབ་མ་ཉི་མ་ཞེས་ཡུང་བ་ལྡན་ནོ། །དེ་ནས་གཞན་གཤེགས་པ་སྐུ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་ལ་སྤྲུལ་ནི་ལྔ་བཅུའི་ཚོག །ཀུན་དགའ་བོའི་སློབ་མ་དགྲ་བཅོམ་པ་ཉི་མ་གུང་པ་ཞེས་པས་ཐོས་ཤིང་སྤྱ
རང་རྣམ་ཐར་བརྒྱད་ཐོབ་པའི་ཡུལ་འདིར་ཕྱོགས་སོ། །དེ་བོ་ཆེན་པོའི་ཕྱོ་ལམ་ནམ་པར་བཞག་ཏེ་བཞུགས་པས་ཀླུ་ཆེན་པོས་མཐོང་དེ་དང་ཐོད། དགྲ་བཅོམ་པ་ལ་ཅི་འདོད་དྲིས་པས་མཆོག་འདི་མཐུ་གཞན་པར་བཞེས་པས་ཀླུ་ས་མཆི
སྨོས་པར་ཟུས་ནས་མཚོ་རིམ་ཟླ་ལ་ལ། མཆོད་རྒྱ་ཐམས་ཅད་དུ་ཚུར་མཆོད་ལ་ལུང་བར་ཟུས་སོ། །མཆོད་འདི་རྒྱ་ཆེན་ལ་བར་བཅུར་རང་མཚོ་ཁྱོན་ཐུར་མང་པོ་ཡོད་དོ། །ཉི་མ་གུང་པ་གྲུབ་འདོད་པ་འདྲིལ་པས། འཕགས
པ་འཛིན་མཆོད་གནས་ལ་ཆུ་རུས་པར། དཔའ་ཆེར་ཉིད་ཀྱང་ཤེས་པར་བྱའི་ལ་ལ་འདས་པས་གནང་མ་གྲུབ་ཞེར། གྲུབ་ཡང་གསོལ་བ་འཐབ་ཀྱི་ཚོད་བའི་ལོ་རྒྱ་ལྔ་ཐམས་ཅད་དགྲ་བཅོམ་ཐོབ་པ་ཞིག་ཐག་ལྷག་པས་ལས
ཤིས་པར་མཆོད་དང་ཞིང་བཙལ་བ་གཞི་མཐའ་ཡུལ་འདི་སྐྱར་ཡང་མཆོད་རྒྱུད། ཏེ་རེད་གྲུ་རྣམས་གནས་པའི་ཡུལ་བྱེད་པར་གསོལ་ཞེས་ཞུ་པ་བཞིན་གནང་ངོ། །དེ་ནས་དགྲ་བཅོམ་པ་ཉི་མ་གུང་པས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་མཐུས
གཙུག་ལག་ཁང་ལྔ་བརྒྱ་ཡུལ་གཞན་ནས་འབྱུར་མི་ཀྱིས་ཉོས་པའི་རིགས་དམན་མང་པོ་གནས་པ་མང་པོ་ལ་སྦྱིན་པ་བཏང་བས་གནས་འདིར་འདུས་པ་ལས་མིའི་ཡུལ་ཆགས་པའི་དབང་ལས་ཏྲི་ཀྲ་ཞེས་འབོད་བོད་ཅང
དུ་ཆེས་སྦྱིན་ཐེར་ཕྱིས་སུ་མི་མང་པོ་ཐེལ་ནས་རྒྱལ་པོ་ཡང་བྱུང་མོད་ཀྱིས། རྒྱ་གར་དང་ཡུལ་གཞན་དག་གིས་རིགས་དམའ་བར་འཛིན་པས་ཆེ་འབྲེལ་མི་བྱེད་ཟེར་རོ།། ། ཡུལ་མཐའ་གཙང་སྲོན་པ་སྤྱུ་ངན་ལས་འདས

ནས་ལོ་བརྒྱ་ལོན་འཁྲུངས་པ་ཡང་ཀྱིས་དབང་བ་སྐྱུར་བའི་ཚབས། སོ་སྐྱེའི་དགེ་སློང་ལྷ་ཆེན་པོ་ཞེས་པས་བསྟན་པ་དང་འགལ་བའི་བསྟན་བཅོས་བྲུས་པས་ཕལ་ཆེར་དེའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་པས་རྒྱལ་པས་ལང་དག་ཕར་སྐྱུར
དབྱེ་དཀའ་བ་བྱུང་བས། དགེ་འདུན་རྣམས་ལས་ཆེ་བ་གཞན་ལ་འབྲས་དང་བསྐྱོད་ནས་ཁང་སྦྲང་གིས་བཅལ་དང་བཏུགས་པས་ལ་ཁག་ཞིག་ཁྲུང་ཁྲུང་ཁ་འཁྲུ་ཏེ་གི། དགྲ་བཅོམ་ཐོབ་པ་གང་དག་བར་སྣང་ལ་འཕགས་ཏེ་ཡུལ་དེར
འོངས་སོ། ཕྱིས་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་འགྱོད་པ་སྐྱེ་སྐྱེ་བཟློག་ལ་བཟུམ་སྤྲུལ་ཏེ་བྱུང་དུས་སུ་ཡང་མ་གཞང་བས། ཡུལ་དེ་ཉིད་དུ་གཙུག་ལག་ཁང་ཕྱུ་བརྒྱ་བཞེངས་ནས་མི་ཡུམ་བྱུང་ཡུལ་དེ། །ཡུལ་རྒྱ་ཧྲུང་ཏུ་རྒྱལ་པོ་ཀ
ཉི་ཤུ། ལོ་ཙ་བ་སྤྲུང་རང་ལས་འདས་ནས་ལོ་བཞི་བརྒྱའི་ཚོ་ན་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་ཞིང་སྒྲོགས་བར་ཉིན་རེ་བཞིན་ཆོས་ཉན་པ་པོ་རི་རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་རང་དུ་བཀུར་སྟེ་སྐུ་ཞིང་ཆོས་འཆད་དུ་བཅུག་པས། ཏེ་རྣམས་ཀྱིས
བཤད་པ་མ་མཐུན་པར་སྨྲ་བས་རྒྱལ་པོ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་ཏེ། དགེ་སློང་རྡེ་བས་ལྷོགས་ལ་དྲིས་པས། དགེ་སློང་རྡེ་བས་ལྷོགས་ཀྱིས་རི་བོ་ནི་ལྟོན་པའི་བསྟན་པ་གཅིག་དུ་ཡིན་ཅིར་གྲོ་ཁྲུང་པོ་སོ་སོའི་བློ་ལ་ཚོགས་པ་མཐོ
དམན་ཡོད་པས་བློ་བ་མ་རྣམས་ལ་འདང་གི་རྒྱལ་རྣམ་པ་མང་བས་ལས་གསུངས་སོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོས་དགེ་སློང་རྣམས་ལ་ཁྲོང་དུ་བསྡུ་བ་པར་གསོལ་བས། དགེ་སློང་གིས་ཚོགས་ཀྱིས་བཞེངས་ལྟེ་བ་ཀད་བསྡུ་བར
བརྩམས་པ་དང་། རྒྱལ་པོས་དྲིལ་བསྒྲགས་ཏེ་ཕྱོགས་བཞིན་ནས་དགེ་འདུན་རྣམས་བསྡུ་མཆོད་པ། ཚར་སྡེ་སྡུད་གསུམ་དང་ཕྱི་རིགས་པའི་གནས་ལྔ་ལ་མཁས་པ་བསྒྲུབས་པས། དགེ་འདུན་ལྔ་བརྒྱ་ལ་གཅིག་གི་མཆོག་པ

༄༅། [illegible]

[illegible]

༄༅། [illegible]

[illegible]

༄༅། [illegible]

ངང་ལ་སྒྲ་ཕྱུག་པར་སྨྲ་ཞིང་། ཧ་རང་རྡེའུ་ཤིན་ཏུ་དགའ་ནའོ། །ཞིམ་དྲོ་བཟི་ལ་རྫོང་ཁྱིམ་ལ་ཞིང་མི་རྣམས་དཔའ་ཐུབ་ཆེ་ལ་རྫང་འཚེར་དགའ་ནམ་ཆོག་ལ་དང་འདུན་ཅན། ཚོང་པ་རྣམས་དང་ཁྲོམ་ལེགས་སོ། །གཞན་
ལག་ཁང་ཞིག་དལ་རྩིས་པས་གོ་ག རྡིང་ལྷ་ཡོད་པར་དགེ་འདུན་པ་ཤིན་ཏུ་དགའ་ནའོ། །ལྷོ་རོང་ཤི་ལ་བུ་རྒྱུད་དཔལ་ལ་རང་ཚོགས་ཐུབ་པའི་རྒྱལ་པོ་མེད་དོ། ཐུབ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྙིང་ལ་རྒྱུ་ཞིང་ཞལ་དབྱེ་དབྱེར་ཐབ་གཅོད
ཐེར་རྫུ་ཡ་ཞིང་ཆ། །རྡོའི་མ་ཚང་ཚན་ཟིན་རྒྱབ་ཆེ་བས་ཟོམ་ཚར་བའི་རྒྱགས་མཆིན་འགྲུལ་མེད་དུ་ངོ་སོ་ལྷ་ལྷོན་པ་ཞིག་ཡོད་དོ།། །དེ་ནས་ཤར་ལྷོའི་མཚམས་ལ་ལུ་རྒྱུད་བྲག་ཀ་པ་ཞེ་བརྒྱ་ཙམ་ན་ཀ་རྟེ་ཤུ་ན
ར་རྩེ་ལ་ཟླ་བ་ཁོར་ཡུལ་ཏུ་ལི་འབར་བཞི་ལྔར་ལྷག་ཡོད་པ་ལ། ལྟེ་བའི་མཁར་གྱི་མཐའ་སྐོར་དུ་ལི་བར་བཅུ་ཙམ། རི་ལུང་གི་རྒྱུད་རེ་ར་འདྲིལ་ཞིང་གོམ་པ་མ་གཏོགས་པས་བགྲོད་དཀའ་བ། ས་ཁང་མི་གྲོམས་ཤིང་
རྟབས་པ། མི་རྣམས་ཀྱི་རང་བཞིན་དང་ནམ་དུས་བ་སིལ་རྡོང་སོགས་ཆ་ལམ་ལྷ་ནུ་སྐྱེའི་ཡུལ་དང་ཆ་མཚུངས་སོ། །མི་རྣམས་ཀྱི་དཔའ་རྩལ་ཆེ་ཞིང་རྣལ་པོ་དཔལ་ཁ་བ་རྩི་བ། སྐེར་དཔོན་ཆེན་པོ་མེད་པས་ཁ་རྗེའི་འཇིན
དུ་ཀ་ཏེ་གནས་སོ། །ཀ་ཤུག་ལག་ཁང་བཅུ་ཡོད་པར་དགེ་འདུན་ཉུང་ཤས་ལས་མེད་དོ། །ཕྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་ཆེན་པོ་ཅིག་ཡོད་པར་གྲིབ་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་གནས་སོ།། །ཡུལ་རྣམ་མཐའ་བརྟུང་ཡུལ་འདི་ཀའི་པར
ཀྱི་མིའི་བྱུང་རྗེས་ཟུ་སྤྱོད་རྒྱུ་བཅོང་འཛིག་རྟེན་གྱི་ཚེས་ལུགས་ཐམས་ཅད་འཚོལ་བ་གང་ཡང་ཡུལ་དབུས་དང་མི་འདྲའོ།། །དེ་ནས་ཤར་ལྷོའི་མཚམས་ལ་ལུ་རི་རྒྱུད་བ་ཆུ་བོ་ཆ་ལ་ཞིང་རྒྱང་བྲག་ལ་རྒྱུ་བ་རྒྱ་ཕྱག་སྤྱིན་པར

༄༅། །ཀྲི་ཀྲའི་ཡུལ་ལ། །དེའི་མཐའ་སྐོར་དུ་ལི་བར་ཁྲི་ཚོ་གཅིག་ལྷག་ཡོད་དོ། །ཤར་གྱི་རྒྱ་སྐྱའི་ཆུ་བོ་ལ་ཐུག་ཅིང་འབབ་ཆུ་ཀུང་གི་རྒྱལ་རིགས་པ། ལྟེ་བའི་མཁར་འཁོར་ཡུག་ཏུ་ལི་བར་ཉི་ཤུ་ལྷག །
ས་ཆ་ཞིང་ཐང་ཞིང་ཆུ་བས་འབྲས་སོགས་ཆུ་ཞིང་ལྷུ་ཏོག་ལས་དང་། ནས་གྲོ་སོགས་སྨན་ཞིང་ཤུང་འདེབས་སོ། །གསེར་དངུལ་ཐང་ལུགས་ལུག་ལ་འབྱུང་ངོ་། །མིའི་རང་བཞིན་སྒྲོ་གྲུང་ལ་རྣབ་རྫོབ་ཆེ། གྲོན་བལ་གྱི་གོས
གྱོན་པ་འོ་ཅིང་ལ་ཀྲུས་ལེགས་སྤྲོ་ཞིང་། དམ་པར་ཁྲོམ་རྣམས་དམངས་དང་ཐུན་མོང་ལམ་གིས་སྤྱོད་དོ། །ཡང་པ་ཆེས་དཀོན་ཞིང་ཕྱི་རོལ་པ་ཆེས་མང་ངོ་། །ལྷ་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་བཅུ་ཙམ་དང་ཕྱི་པའི་ལྷ་ཁང་བརྒྱ
ཕྲག་དུ་ལྷ་ངོ་། །འཇིར་ལྷ་རྣམས་ལ་ཀྱིས་མཐའ་མེད་པ་དགའ་ལ་ཐལ་དང་གོས་དང་ལྷན་གྱི་སྤྱིན་པ་གཏོང་བའི་ཁང་པ་སོ་སོར་བཙུགས་མང་ཞིང་ཆད་མེད་དུ་སྦྱིན་པའི་སྲོལ་ཚུགས་ཡོད་དོ།། །གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོའི
ཕྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བྲག་བདུད་བཞི་སྤྲ་ཙམ་གྱི་ས་ན་ཀ་དེ་གོང་ཁྱེར་རྗེ་བའི་ཐང་ག་ཞི་ལོར་ཡུག་ཏུ་ལི་བར་ཉི་ཤུ་ལྷག་པ་ལ་གྲོང་ཁྱེར་གཡས་པ་ཀོར་ཡུག་ལི་བར་ལྷག་པ་ལྔ་ཙམ། མི་ཁྲིམ་མང་ལ་འབྱོར་བ། ལོ་ཏོག་ཕྱུག
མར་པོའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀས་བཞེངས། གྲོང་ཁྱེར་དེར་གནས་ཤིང་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་བསྒྱུར་བ་ཅིག་བྱུང་ངོ་། །རྒྱལ་པོ་དེས་རང་ལྟར་ཚེས་པ་དང་འཇིག་རྟེན་གཉིས་ཀ་མཁས་ལྷུམ་ཞམ། ལན་གཅིག་སྤྱོད་པ
ཐམས་ཅད་ལ་རྫོང་ཞིང་ལྟར་ས་རང་ལ་བརྟེན་པ་ས་མཁས་པའི་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་པ་ཞིག་རྒྱལ་པོའི་བླ་མཆོད་བྱའོ། །ཚོལ་བ་སྒྲགས་སོ། །དེ་ལྟར་གྲོས་བྱུང་ལྟན་ཡོད་པ་དག་རང་ཚེ་དང་ལ་ལྗོག་ཏུ་མ་ཤུར་བས་ཁས་ལེན་པ་མ་བྱུང་ངོ་། །

རྒྱལ་པོའི་ཞབས་ཏོག་སྟེར་བར་བརྩོན་ཏུ་བཞུགས་ཏེ། ཡིད་པ་དད་ནས་སྟེང་པ་ཀུན་འདོད་པས་བདག་རྒྱ་གར་གྱི་མ་ཚེ་ཐུབ་ལས་པ་རྒྱལ་པོས་བཟོ་ནས་རྒྱལ་པོས་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བརྩོན་པ་ཟིན་དམ་ཅི། གཡོག་རན་འདི་རང་ལུ་ཞིག
མོལ་མ་ཆེར་བགྱིས། ང་གོ་རིག་དེ་ཚེས་ཅི་ཡིན་ཟེར་ཞིང་བརྩོན་པ་ཡིན་ཚད་ལུས་པ་མེད་པར་བགྱིས། དགོན་མཆོག་གི་ཆོས་རྣམས་ཀྱང་བ་ཤིག་ནས་བཤད་པ་ལེན་ཅིག་ལྟ་བར་སྨྲས་སོ།། །དེ་ནས་རིང་མོ་གཅིག་ན་རྒྱལ་པོ་ལྷ
མའི་ཉེ་མ་ཞེས་གྲུབ་ཐབས་དང་རྒྱུ་ཐུབ་པ་བྱུང་ང་ལ་བསྟུན་པས། མཆི་ཐུབ་པའི་རྟགས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་བས་རྒྱལ་པོ་ལ་ཐུབ་པར་བཅུམ་ལས་པས། ལྷ་མའི་ཉི་ཤུ་བ་ཐམས་པ་བདག་གཅིག་བུའི་ཕྱིར་དུ་ཕྱི་ནང་ཀྱི་སྒྲུ
བསྟོད་ལ་སྤྲུལ། །དེ་ནས་དབང་གཉེན་བུ་སྤུང་ཅིང་ཁྲིམས་ལ་བཀོད། ཡུལ་རྒྱ་མིང་དུ་ཁྲིམས་པར་བཅུག་པས་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱལ་པོ་བློས་མ་བཟང་
པས་ཡུལ་མི་ཞེས་པ་རྒྱལ་པོའི་སྐོ་ཀ་ལྷ་འཁྲུང་ངོ་། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་དམག་རྒྱབ་ཏུ་ཡུལ་མི་ཀུན་རྟོགས་ཀྱི་ལ་མི་དགའ་བས་རིགས་ཀྱིས་པས་བརྒྱད་སྟེ། རྒྱལ་པོ་ལྷ་མའི་རྫུན་ནོན་པ་རྣམས
ཀྱིས་རིགས་ཆེས་ལྷ་བུའི་ཟུར་བར། རིགས་རྫི་ཀྱིས་གདོང་གེལ་ཀྱི་ཐབས་བ་ཀ་བཀའ་མི་བཟོ་བས། ལྷ་མའི་ཉི་ལུས་གདོང་བ་མ་འགེབས་ཤིག་སྨྲས་ཏེ་མི་ལྟ་པས་ཁྲིམས་ལ་སྦྱོར་བར་བརྩམས་པའི། རིགས་ཆེ
ཞིས་རེ་ཞིག་བྱེད། ལྷ་མའི་ཉི་མའི་ལུས་ཀྱིས་ཐོས་སོ། །རྒྱལ་པོ་ལྷ་མའི་ཉི་ལུས་རྟོགས་ཆེ་ཡུལ་གྱི་པོ་ཐང་དུ་ཁྱེར་རེ་མཐའ་བསྒྲགས་ཏུ་ང་། གཞན་ལ་འབྲ་བ་ལ་ངོ་གནང་ ཐེར

༄༅། །ནས་གདོང་གཡོག་བསལ་ལམ་འདོད་པས། ཡུམ་གྱིས་སྨྲས་པ། འཇིག་རྟེན་པ་མཐོང་མཐའ་དུ་བྱུང་བ་ལ་ངེས་པ་མེད། གཞོན་འགྲོད་བསྒྲིབས་པས་མི་ཉན་པའི་ཉེས་པ་མེད་དོ། འཕྱོར
རྒྱགས་ཀྱིས་མི་འདངས་པའི་ལྟར་བམོ་དང་། །ཕྱོད་བདག་གི་བུ་དང་འདྲ་བ་དག །ཕྱོད་ཀྱི་མདངས་འདྲ་བས། །ཕྱོད་ཀྱིས་མཐོང་བ་ཐམས་ཅད་བདག་ལ་མ་སྟོན་བཞག་ཀྱང་ཤིག་གདོང་ཡོག་སོལ་ཅིག་ཅེས་གསུངས་པས།
རྟགས་ཆེ་ལ་གདོང་གཡོག་བསལ་ལ་ཏེ་བ་དུང་ཅིང་ཕྱག་བཙལ་བར། ཡུམ་གྱིས་རིའི་ལོམ་ལ་གསོལ་བའི་གཏམ་ལྷན་པོས་དབུགས་ཕྱུང་ངོ་། །དེ་ནས་བུ་རྒྱལ་པོ་ལྷ་མའི་ཉི་མ་ལ་སྨྲས་པ། རྟགས་ཆེ་ཀྱི་ལྷོ་བས་འགྲིབ་ཏུ་ང་
ངུ་བསོད་ནམས་ཀྱི་འབྲུལ་ཞིང་ཕྲག་ལུས་ཀྱི་བར་སྐྱོད་པའི་སྐལ་བ་ཡོད་པས། གནས་ཡུལ་ཕྱིན་ཅིག་ཏུ་བརྟེན་ནས་བཀྲུངས་ཚིག་གསུངས་པ་ལྟར། འབྲས་སྦྱིན་རྒྱུད་དུ་ཞིག་གི་སྣོད་པོན་གྱི་བཀུར་ཞིང་བཞུ་བས་ཏེ་ཡུམ
དང་གི་བུ་མོ་གཞོན་ནུ་མ་ཞིག་ཡར་ཕྱིན་ཏེ་ལོ་རང་གི་མདང་འགོ་གི་མི་ལྷག་ལུས་རྣམས་དང་ལྷན་དུ་རྣམ་ཚོགས་རང་གི་གྲོང་ལ་ཞིག་ཏུ་དབང་པར་ཕྱུས་སྦྱིན་གྱིས་བཀུར་ལས་སོ། །རྟགས་ཆེ་ཀྱི་བུ་བོས་ཕྱུ་བོ་དང་ཐུབ་པ་ཏན་ཞམ
ཏུ་ལམ་ཞིག་ཞིང་རེ་རྟག་དཔོན་ཁྲིད་ཅིང་ཁ་ཞེ་བོས་པས། ཁྱེད་ཀྱི་རྒྱལ་པོས་ལ་གཞི་ང་ཁང་པ་སོགས་གནང་བ་ལྟ། བདག་ཉིད་དཀའ་མོ་སྤྱར་ཏུ་ར། ཕྱི་རོལ་ཡོག་མི་མཐུ་རྩལ་ཆེ་བ་ཞིག་ར་ལོག་ཏེ་ཁ་ཆེའི་རྒྱལ་པོ་བ་ཀུ
ཏེ་དང་རེ་རྒྱལ་པོར་བྱུར་ཏོ། །རིམ་གྱིས་ཐབས་སྦྱོགས་ལུག་ཡུལ་བཀབ་ཏེ་ཡུལ་རྒྱ་རྣམ་བཅོམ་པས་ཡུལ་དེའི་རྒྱལ་རིགས་ལ་མི་ཆེན་ཟེར་ཚོད་བཏང་། མཚོན་ཐེན་དང་གཙུག་ལག་ཁང་བཅས་སྟོང་སྤྱོད་བརྒྱ་ཞིག །

མི་གྲངས་ལ་ཡང་དག་ཙམ་ཕྱུས་པ་དགེ་བསྙེན་པར་བཅུག་ལས་པས། ཕྱིར་འོན་པོ་ཆེན་པོ་རྒྱུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཀག་ཀྱང་ནན་པར་བསད་པ་དང་སྤྱི་བས་གྱི་རོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོར་ལྷུང་བར་བྱེད་ཅིང་མི་ཟད་པ་ཁང་དུ་ཏང
ངོ་། །མི་རིང་ ས་ཕྱིག་རྒྱལ་རྡེ་ཞིག་ན། །ཞི་བའི་ཉི་མ་རང་གནམ་ཐིབས་པ་དང་ས་གཡོ་བ་དང་རྒྱུ་སྐར་ལྷུང་བ་ཞིང་དུག་ཆར་བབས་པ་སོགས་ལྟས་ངན་ལྷ་ཚོགས་བྱུང་ཞིང་། ཕྱིས་ལུ་ཡུས་བཟུམས་ཀྱང་ལས་ཀྱིས་ནམ་སྐྱེད
དུན་ཅིང་ཕྲག་རིགས་ཡོན་འདོན་པ་བྱུང་ཟེར་རོ།། ། ཏོ་ཀ་ར་སྟེང་གྲོང་ཆེན་དང་དུ་ལུག་ལག་ཁང་གཅིག་ལ་དགེ་འདུན་བརྒྱ་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་འཛིན་གནས་སོ།། ། གྲོང་སྐྱོབ་དཔོན་དགེ་གཉེན་གྱི
རྒྱལ་པས་ངོ་ཚར་བ་ཉེན་པ་བཤད་པའི་མདོ་འགྲེལ་མཛད་པའི་གནས་ཡིན་ཟེར་བ་སྨྲང་ངོ་། །ཡེ་རི་པོ་ཀས་ལུ་མཚོ་ཆེན་དཔལ་ལ་སྦྱར་ཉིས་བརྒྱུ་ལྷག་ཡོད་པ་འདས་པའི་སངས་རྒྱས་རྣམ་བཞིས་བཞུགས་པ་དང
འཆག་པའི་སྤྱོད་ལམ་མཛད་པའི་གནས་ཡིན་ཟེར་རོ།། ། རི་དེའི་རྒྱ་སྐྱང་ལ་མཚམས་ལ་ལུ་རྒྱང་གྲགས་ལྔ་བརྒྱ་ཙམ་ན་མཚོན་ཆེན་སྤྱི་ཚང་གོང་ཅན་པ་རྒྱལ་པོ་ཀྲུ་ན་མི་ཀྱིས་བཞེངས་པ་འདས་པའི་སངས་རྒྱས་རྣམ
བཞིས་ཆོས་གསུངས་པའི་གནས་སོ། །ཏོ་ཀ་རའི་གྲོང་ཁྱེར་གནས་པའི་བྱང་ཕྱོགས་ལུ་རྒྱང་གྲགས་བཞུ་ཙམ་ལ་སྟོན་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པས། སྔོན་རྒྱལ་པོར་མཛད་དེ་ཟླ་སྒྲོགས་སུ་ཞིབ་པའི་ས་མཚམས་སྟེང
པ་ཆེད་རྟེན་གྱི་དཔལ་ཚང་གོ་དང་མཆོད་པ་དཀར་ཆག་གི་རི་བ་སྐྱེལ་མཁར་ཆོག་བཞུགས་བྱེར་བ་རྒྱལ་པོ་ཀྲུ་ན་མི་ཀྱིས་བཞེངས་པ་གསོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ཉིན་སོགས་ཐུབ་བ་ཁང་ལ་འདོན་ཞིབ་ཡོད་དོ།། ། དེ་ནས་ཤར

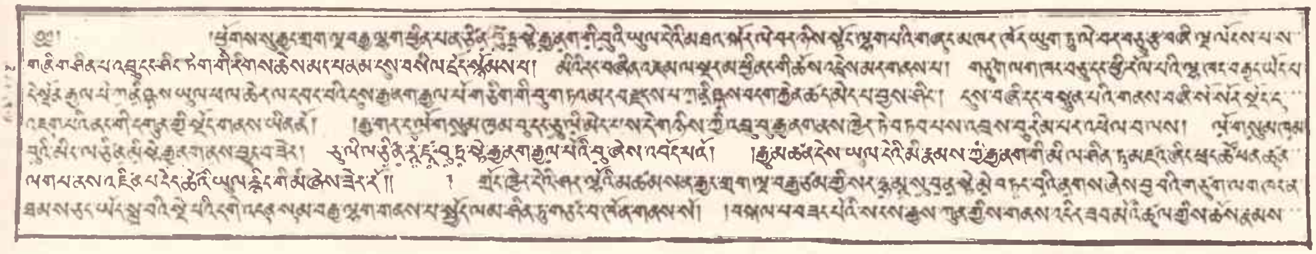

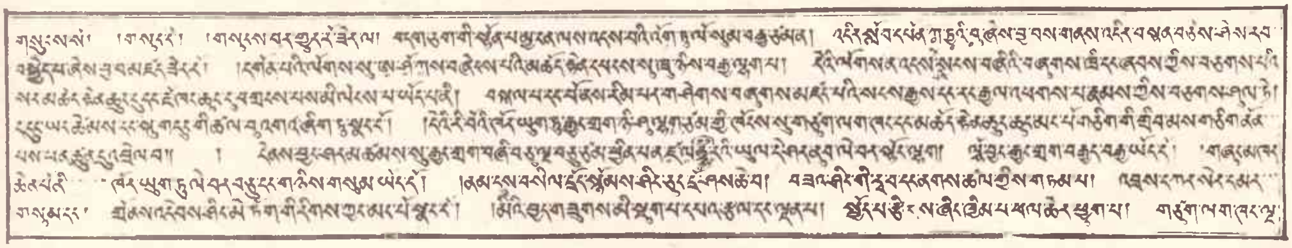

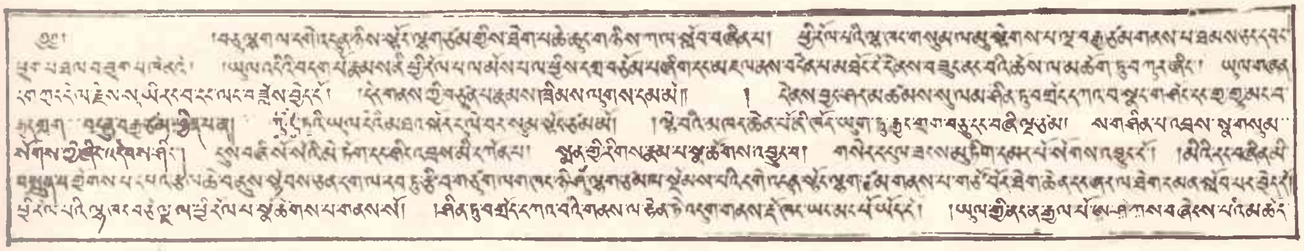

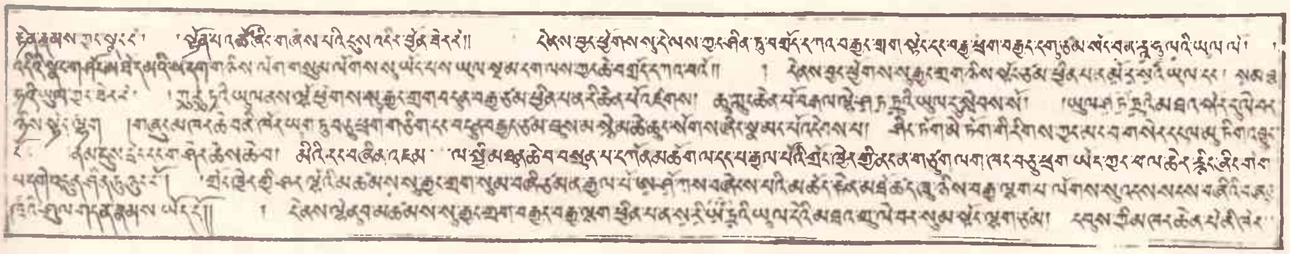

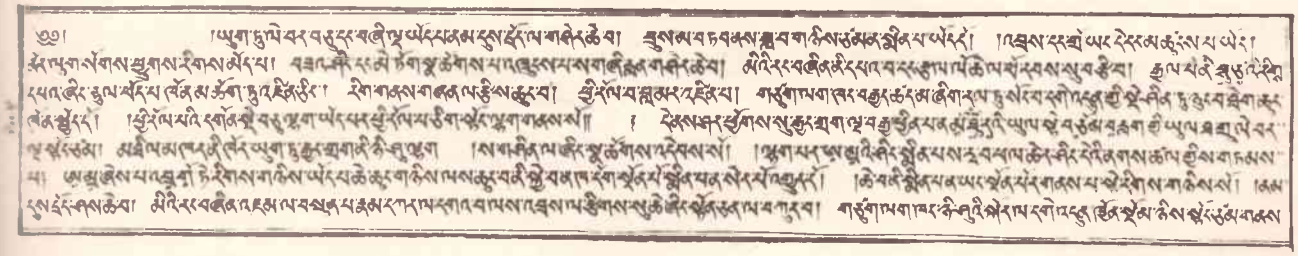

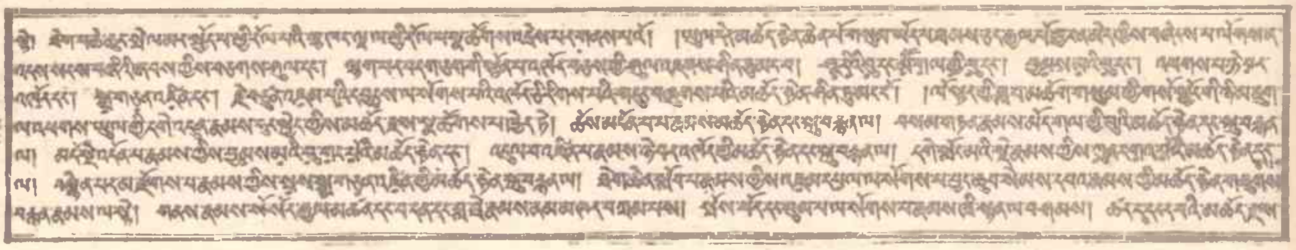

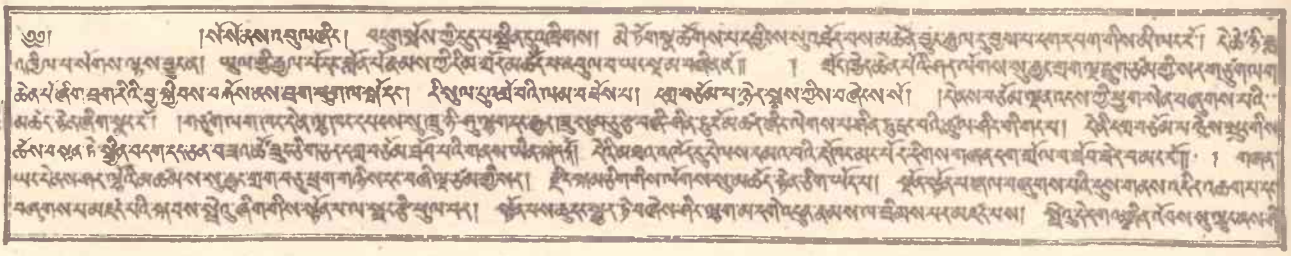

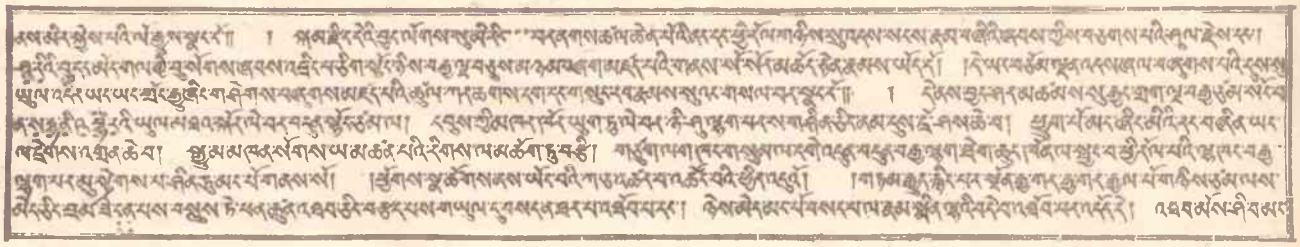

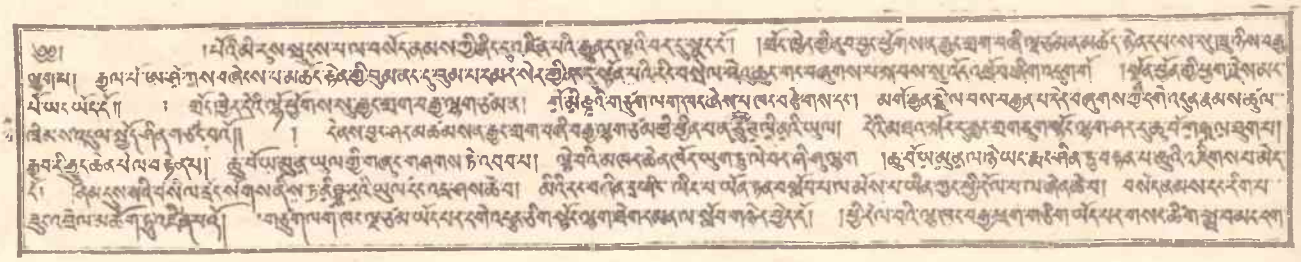

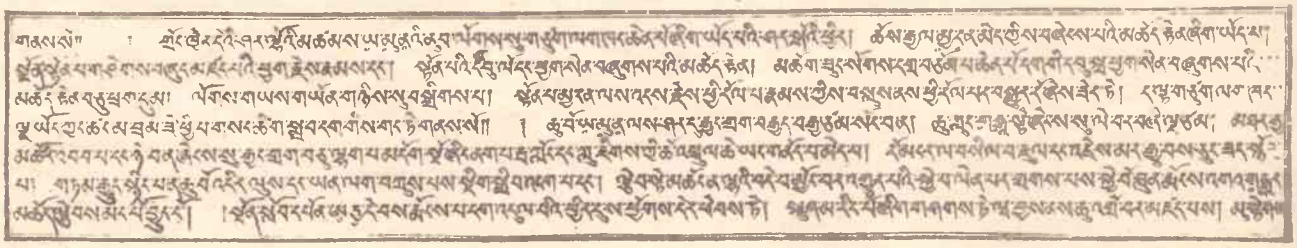

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

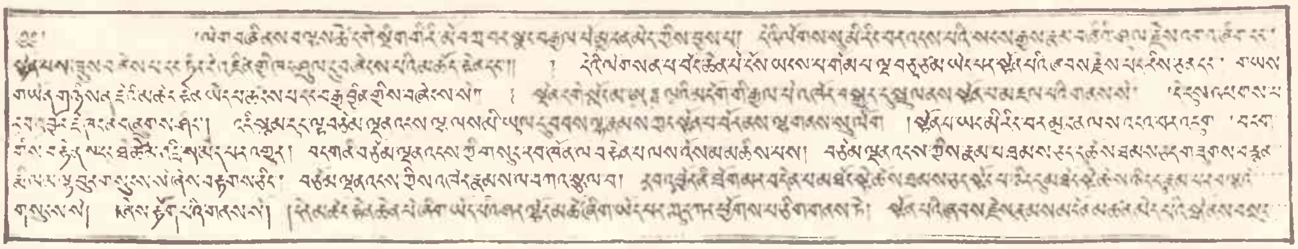

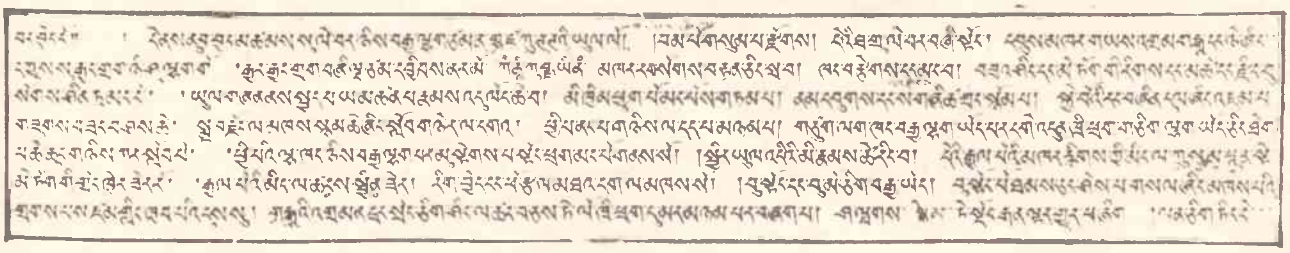

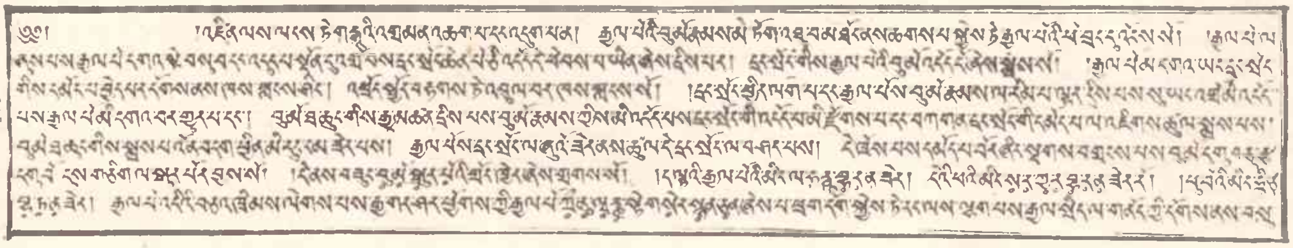

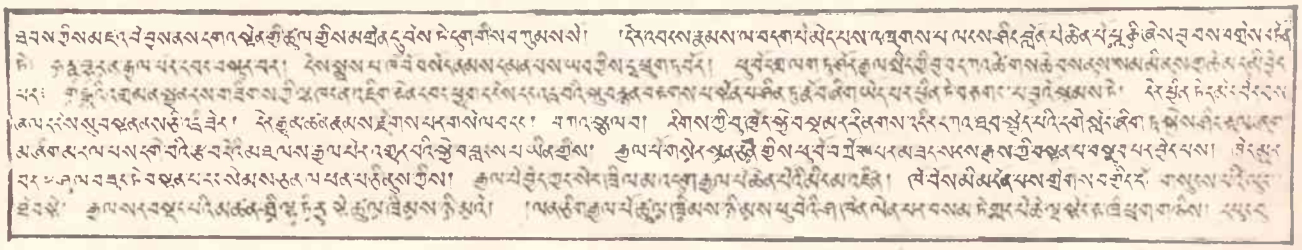

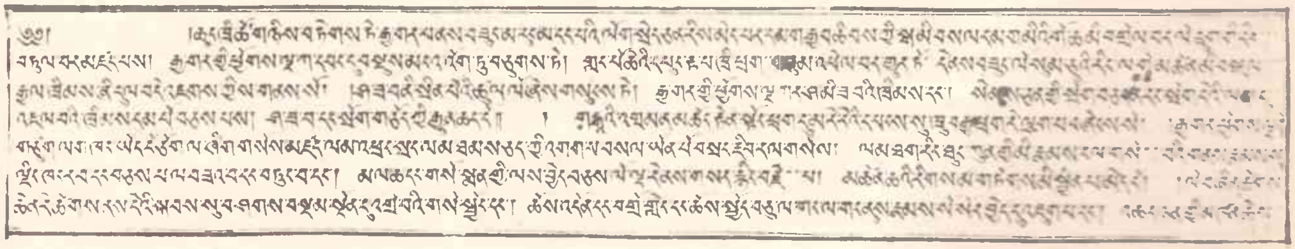

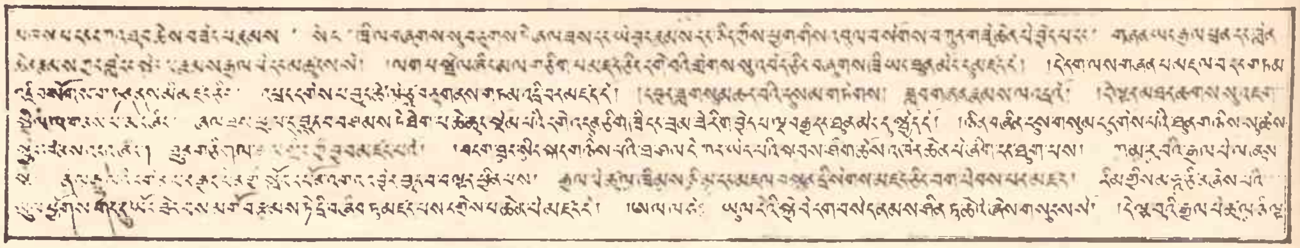

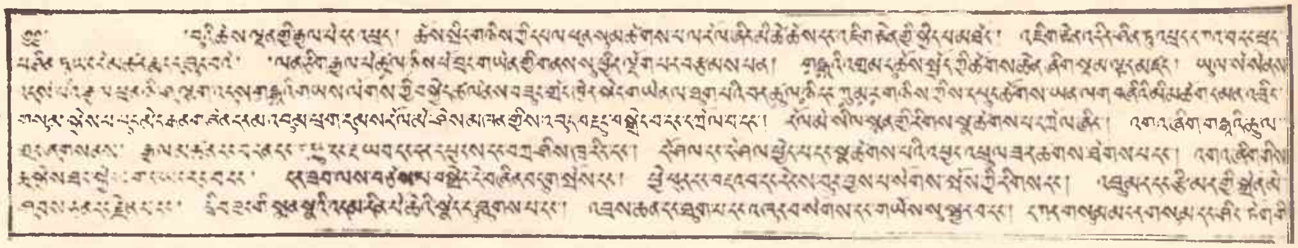

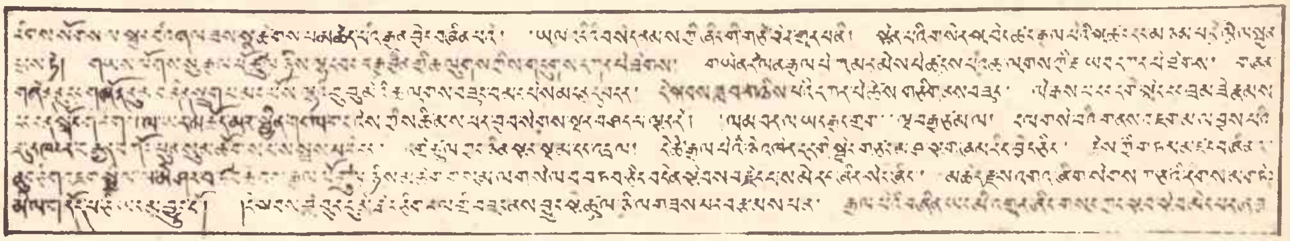

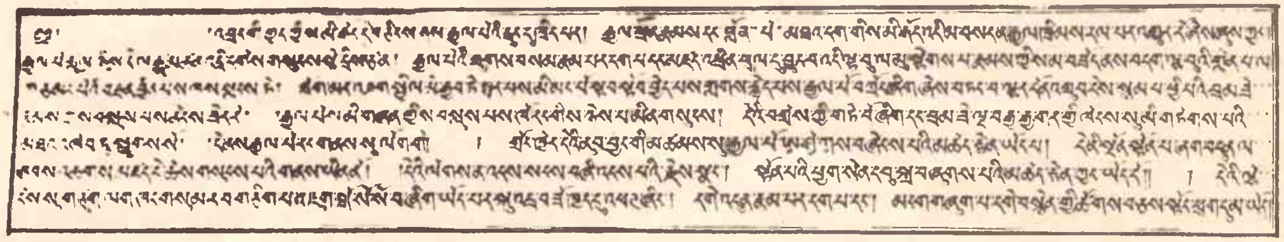

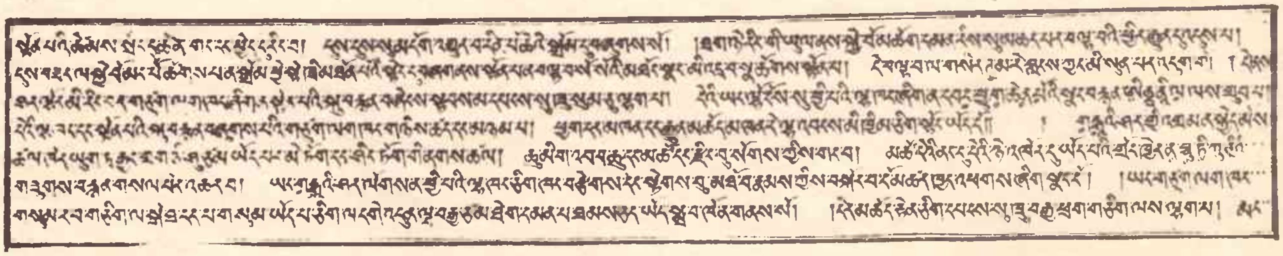

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

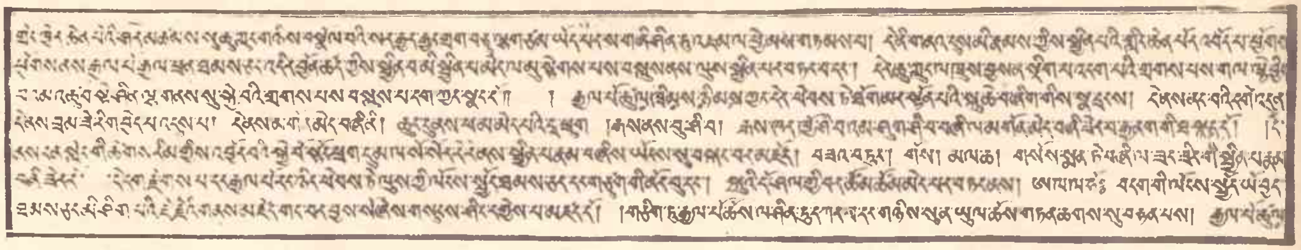

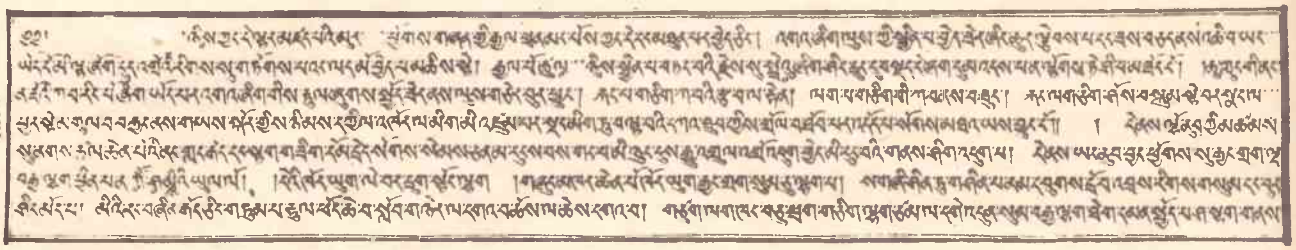

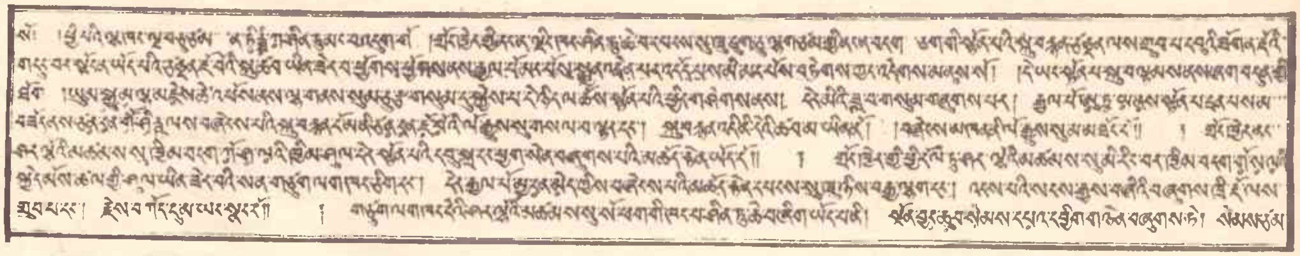

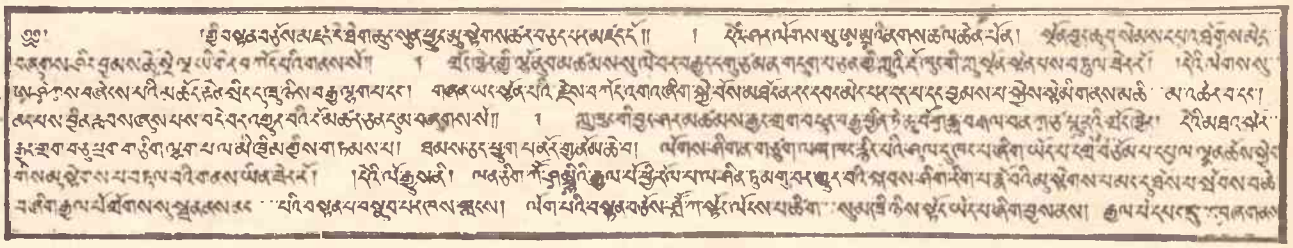

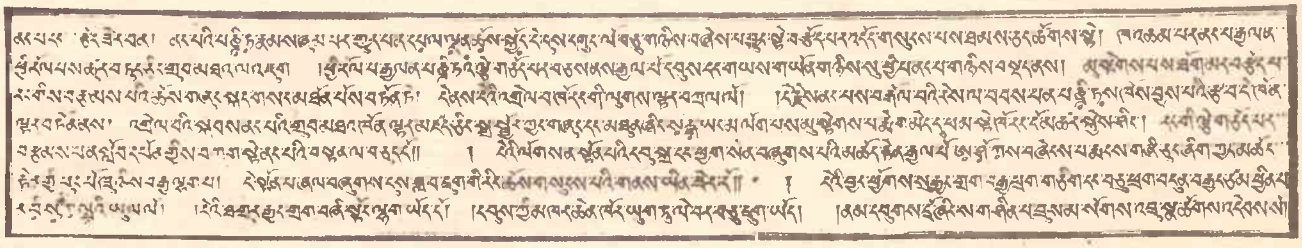

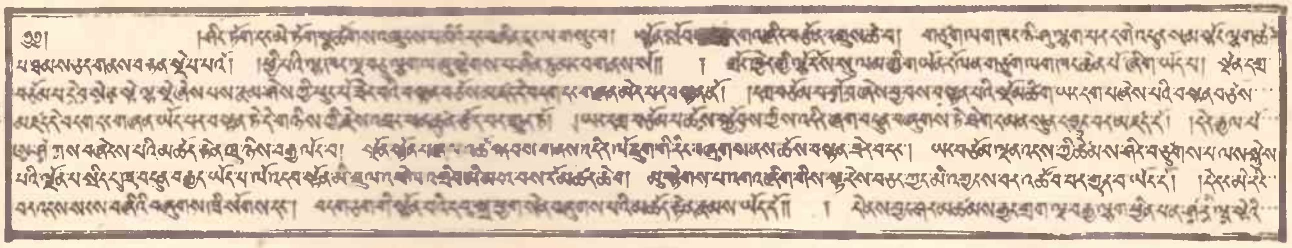

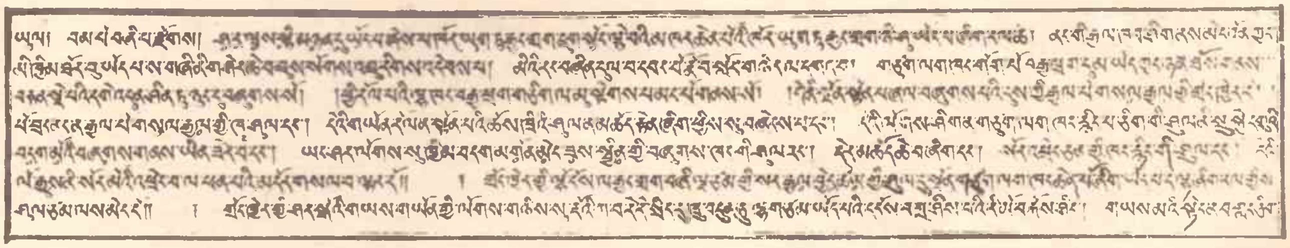

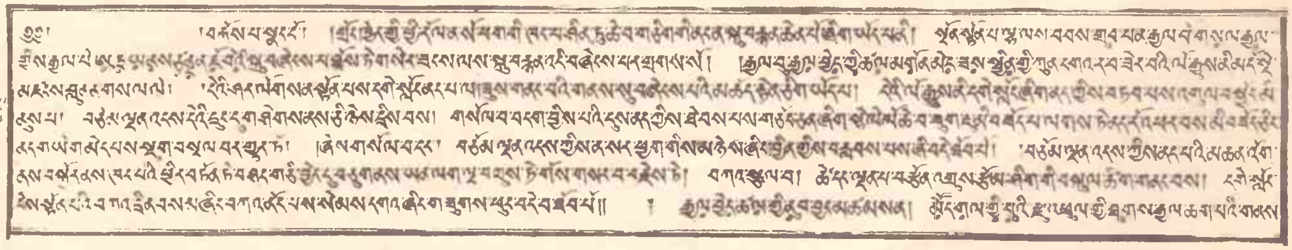

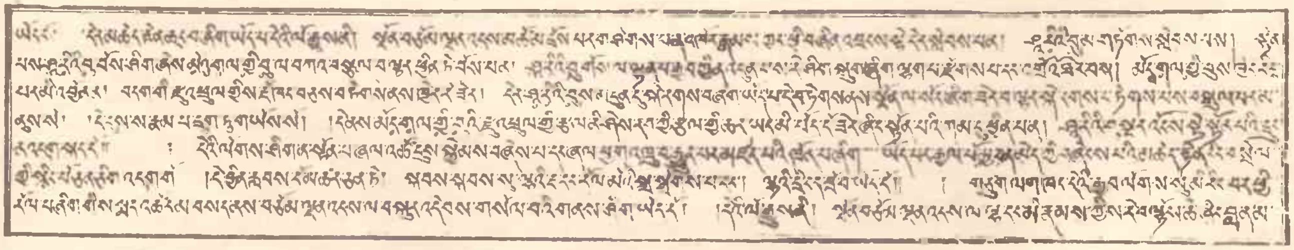

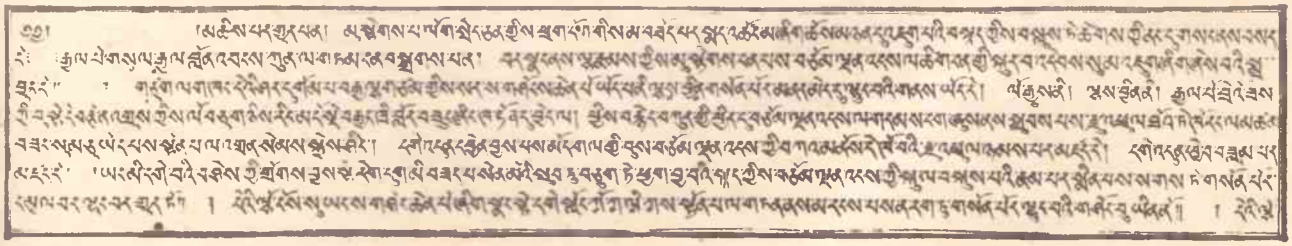

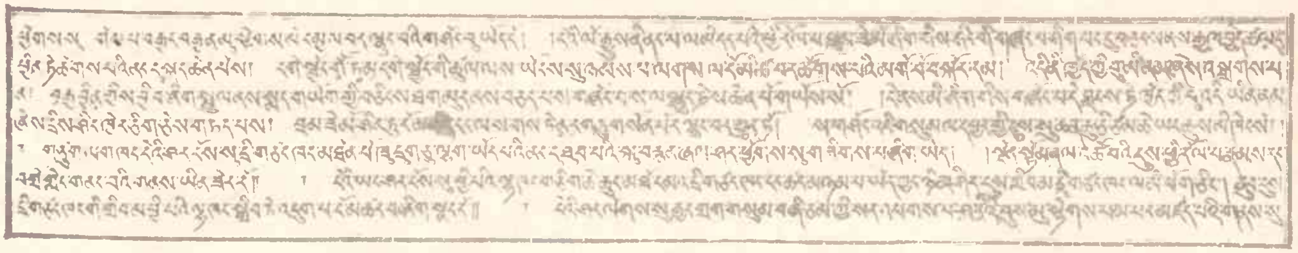

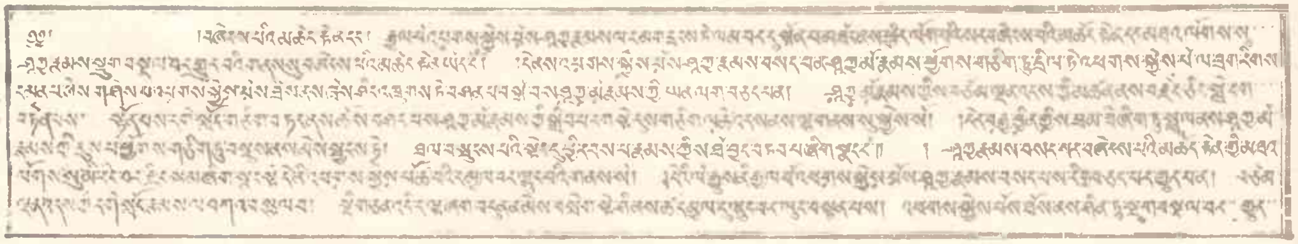

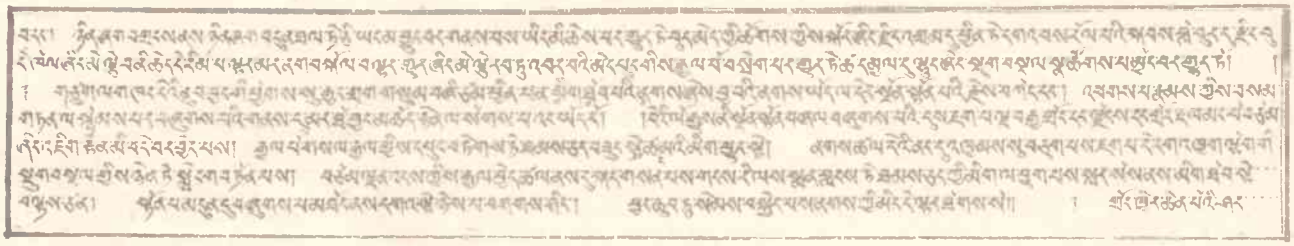

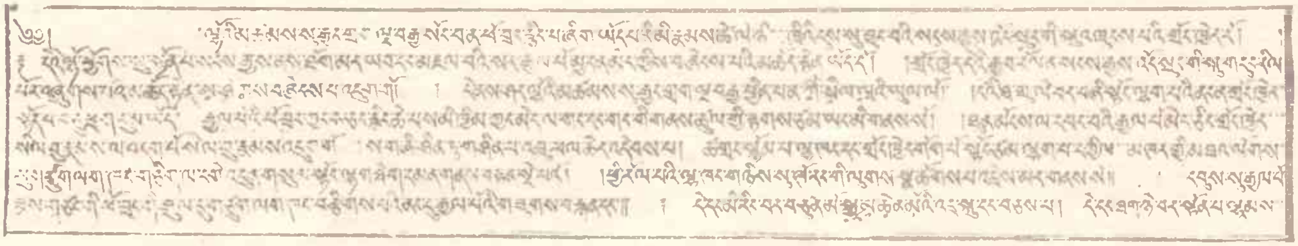

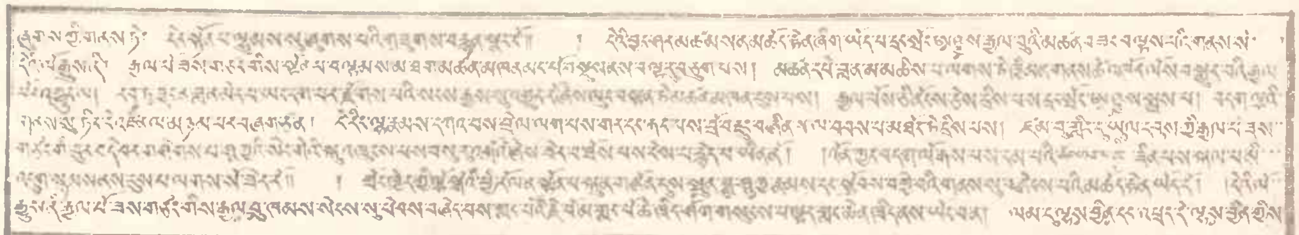

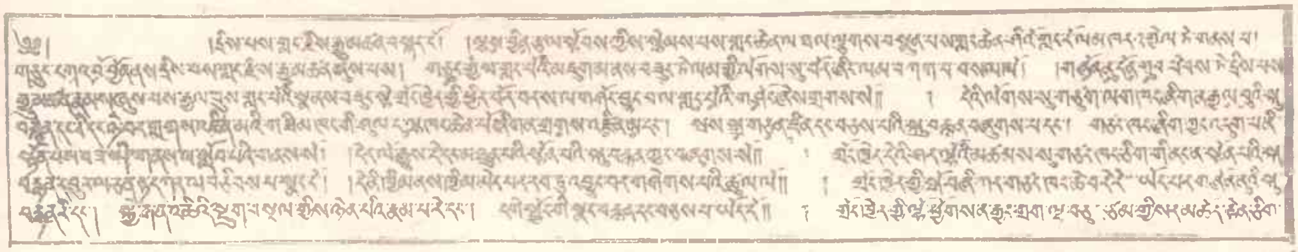

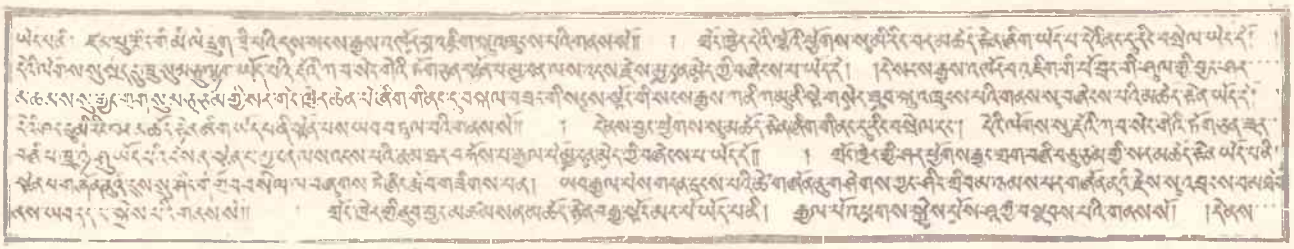

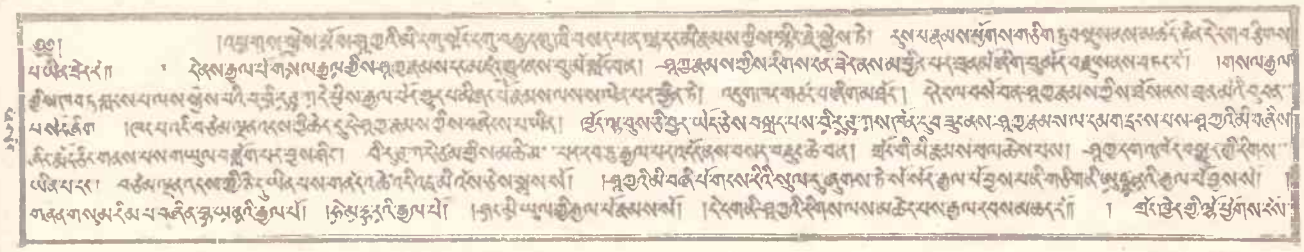

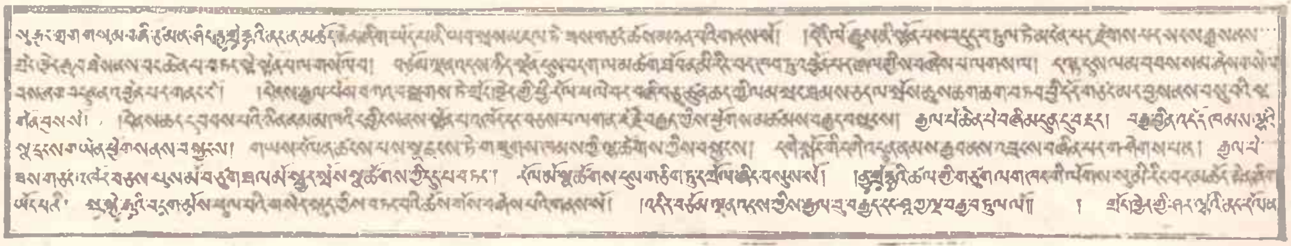

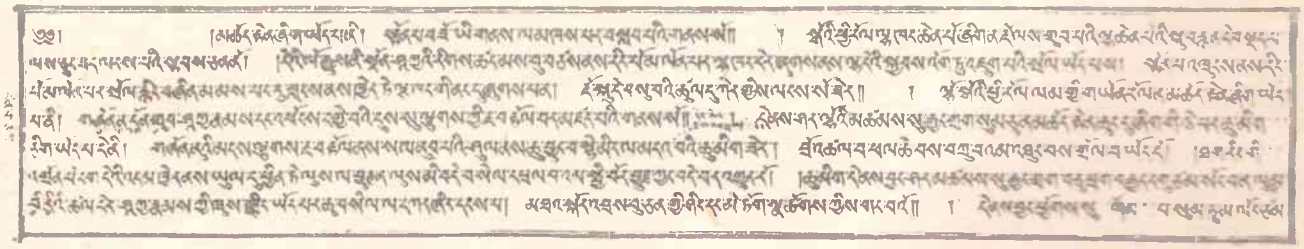

ཧོ་ལང་ཤིང་ཀུ་གྲོལ་སྒོ་ཡོད་པའོ། དཀར་ཆག་འདུག་འདི་སྔོན་པ་ཀུ་འབྲུག་པའི་གནས་སོ།། ། འབྲུག་པའི་དགའ་ཆེ་རྒྱལ་ཀླུ་བའི་ལམ་རྟོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱ་སྐྱེ་རྒྱུ་ནག་གི་ཀླུང་གསུམ་པའི་ཡར་དོན་ཆོས་བརྒྱུད་ཡིན།
འཕགས་པ་གཞན་བཞན་པལ་རྒྱ་བསམ་དོན་ཞིང་རྒྱུན་ནག་གི་ཀླུ་བ་གསུམ་པའི་ལོ་རྒྱུད་དོན་འཛིན། སྔོན་པའི་གུ་འབྲུག་པའི་གནས་ཀྱི་ཤར་དགོན་སུ་སྟུང་བར་གཞོན་པར་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་པ་ཨུ་རྒྱན་ཀ་ལ་བཞུགས་
ཡོད་དོ། །དེ་ལྟ་རྒྱལ་སྤྱང་སྐྱོང་སྤྱང་གཉིས་ཀྱིས་བཞུགས་གསོལ་བའི་གནས་སོ། །དེའི་ཤར་ཕྱོགས་ལྷུན་སྟུག་ལྷ་ལ་རྒྱས་ཀྱིས་སྟུ་རྒྱུ་མིག་གཉིས་རྣམ་པ་གཅིག་ཞིག་བཞིན་བ་ཅིག་ཤོས་རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱི་རྒྱ་བཞེས་
ཟབ་ལྷུན་རྫུ་སོ། །དེའི་མདུན་རོལ་སུ་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་པའོ། ལྷ་རྗེས་ཀྱིས་སྔོན་པ་འབྲུག་ལུགས་ཀ་ཤི་ཞིང་ལ་ཡ་མེད་ཏེ་བཞིན་པའི་གནས་སོ།། ། དེ་དང་མི་རིང་བར་མཆོད་རྟེན་བཞི་ཡོད་པའོ།
རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞིས་བཞག་པར་རྒྱལ་པའི་གནས་སོ།། ། སྔོན་པ་ཡུལ་གྱི་མཚན་དང་འབྲུག་པ་ཡུལ་ཀྱིས་ཞིས་པ་བརྗོད་ཅིང་ཅོ་ཏོག་གི་ཚང་བ་བགས་སོ། །ལྷ་ཆས་ལ་ཀྱིས་ཡུལ་ཁ་གསོལ་བ།
ཡེ་ཤེས་ཚེ་རིང་ལྷ་ཚེས་དགའ་བ་བས་ཅིག་ནམ་མི་ཆགས་ལ་སྤྲུལ་ཚེ་ཅེར་བོ་ལ་ཟེར་ཏོ།། ། རྒྱལ་ཆེན་པ་རྩིས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་གྱི་ལོགས་ལ་ས་ཡུ་མི་རིང་བར་ཁྲི་ལ་བཅེན་པའི་སྟེང་ན་རིགས་ལྷ་བཀོད་ཡོད་པ
ཞིག་ཏུ་ཀ་ལ་བཞེངས་པ་འདུག་ཤང་། ཀྱི་འབྲས་པའི་སྐྱོང་ཀྱི་ཟ་ཞིག་གིས་སྟེ་པ་བས་སྐྱེས་ལ་བསྐྱེལ་བ་དེའི་ནང་གཏོར་དང་ལ་རྒྱ་ཤིག་ཞིག་ཡོད་པ་མར་ཀྱི་རྒྱ་ཤིག་ཏུ་གནས་པའོ། སྔོན་པ་འབྲུག་པའི་ཞབས་

༄༅། །ལྷ་ནམས་ཀྱིས་སྔོན་པ་རྒྱལ་ཁྲུས་གསོལ་ཞིང་ཆུ་འཁྱུད་བསྒྲུབ་བའི་ཕྱིར་ཆུ་མིག་ཀྱི་ཁྲུས་གསོལ་བར་བྱས་པ་ཡིན་ཀྱང་ཀྱིས་རྒྱུན་ཆུད་པ་སྟེ་དེང་སང་ཡང་ཆུ་མིག་མི་དངས་ཡོད་པར་གྲགས་སོ།།
། རེ་ཞིག་མར་ཕྱོགས་ལ་ལྟ་དགོན་དགོན་ཆུང་གྲགས་ཅིག་བརྒྱ་ཕྱག་བཙལ་ཏེ་ཕྱིན་པ་ལ་སྤྲུལ་སྐུ་ཡུལ། མི་ཕྱིའི་ཤིང་ཏུ་རུ་བ་སྒོར་ཡོད་གོ་ས་རྒྱལ། དེའི་ཤར་ཕྱོགས་མཚམས་ལ་ནི་པག་གི་མཆོད་རྟེན་དང་བཅས་སྒྲུབ་
བརྒྱ་ཕྱག་ཡོད་པ་དེ། སྔོན་པ་ཕྱ་ཞལ་ལས་འདས་རྗེས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོས་གདུང་སྐལ་ཐོབ་ནས་རང་ཡུལ་དུ་བཞུགས་ཏེ། མཆོད་རྟེན་བཞེངས་པ་སྟེ་ཁ་བས་ཁ་བས་སུ་བཙུགས་ལ་སྔོན་མི་འཁྲིན་བཞེས་སོ།
། དེའི་ལོགས་ན་མཆོ་ཞིག་ཡོད་པར་གྲགས་ཀར་སྒྲོགས་པ་ཞིག་གནས་སོ། །ཁ་བ་ཁ་བས་སུ་རྒྱལ་པ་དུ་སྤྲུལ་ཁམས་མཚོ་ཡས་མཛད་དེ། མཆོད་རྟེན་ལ་བཀོད་བ་གཡས་སུ་སྐོར་བ་ཇི་ལྟར་ཞིག་དང་། ཡང་
སྣང་བ་དང་ས་མི་ཏོག་སྣ་ཚོགས་པ་སྤེལ་བ་ཅིང་ཏོ་ཏོག་གསལ་མཆོད་རྟེན་ཀྱི་ཕྱོགས་མཚམས་ལ་ནམ་ལ་ས་བགམ་སྦྱི་མཆོད་པ་བྱེད་དོ།། ། མཆོད་རྟེན་དེའི་ལོགས་ལ་སུ་མི་རིང་བར་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག
ཡོད་པར་དགེ་འདུན་ཉུང་ངུ་ལས་མེད་ཀྱང་། སྤྱོད་ལམ་ཞིང་ཏུ་གཙང་ཞིང་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཡུལ་གཞན་གྱི་དགེ་འདུན་ལས་ཁྱད་དུ་འཕགས་པ་ཆེ་བ་ཞིག་གོ །ཡུལ་འདི་བོར་ནས་ཤར་ལ་བསྒྲོད་པ་ན་རི་ནང་
ཚལ་གསུམ་ལས་གསོ་དང་རི་ལ་འགྲོ་ཆས་བཞིན་བཀུར་བསྟི་བྱེད་བཞིན་པའོ།། ། དེའི་ཤར་ཕྱོགས་ཁ་ཅན་ལ་འདུག་གི་ཞིག་བརྒྱད་རྟེ་ཆུང་གྲགས་བརྒྱད་ཉམས་ལེན་སར་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པའི་རྒྱལ་པོ

ཡུལ་ཀུ་ཤ་ཀ་ལ་བཞེངས་པ་སྟེ། སྔོན་པས་རང་པོར་ཕྱིམ་ནས་ཕྱིམ་མེད་པར་འབྱུང་བ་ན་མཚན་སྦྱིན་ཆུ་དང་ཕུན་བཅིངས་ནས་གྲོང་ཁྱེར་ལས་ཐལ་ཏེ་ཅིང་ལས་ལས་པ་བས་པའི་གནས་སོ། །དེར་རྒྱལ་སྲས་དང་རྒྱན་བཅས་
གཙུག་གི་ནོར་བུ་སྙུངས་ནས་འདུན་པ་ལ་གཏད་དེ་ལྡོག་ས་ཤུང་བས་པ། ཚེ་ཡོ་གི་ལ་ཡབ་རྒྱལ་པོར་ཕུལ་ཞིག་བཏགས་ཏེ་ཕྱིམ་ནས་ཁྱིམ་མེད་པར་བྱུང་ངོ་། །སྐྲ་བའི་མཐའ་ཐང་གཞུང་བའི་བཅོམ་རྒྱས་ཐག་ཐོ་ཞེས་གསོལ་
ཅིག་པར་བསྐལ་ཏེ་འདུ་བ་སྒྱུར་བ་ཏང་ངོ་།། ། དེའི་ཤར་དུ་རྫམ་བུའི་ཤིང་ལོ་འདབ་བྱུལ་ཤིང་སྐྱ་པ་ཞིག་ཅིག་དང་དུ་ཡོད་དོ། ། དེའི་ལོགས་ལ་ཤིག་ན་མཆོད་རྟེན་བྱུང་ཞིག་ཡོད་པའོ། གཞོན་ནུ་སིད་
པ་ཆེ་འི་རྒྱན་ལྷ་གས་ཐམས་ཀྱིས་བརྩོན་པའི་ལག་ནས་ཞིག་པའི་པགས་པའི་གོས་དང་བརྗེས་པའི་གནས་སོ། །དེའི་ལོ་རྒྱལ་འི་གཙོན་འདུ་ཞིག་ཕྱུག་གི་སྟོང་བུ་ཡང་ཡ་ཀྱིས་ཏེ། དང་དུ་གོས་རྒྱན་ཕྱུག་ལ་ཐམས་
ཅད་འཁོར་བོད་དང་ཡང་དང་བ་ཏུ་ཕྱུར་བ་ལ་མི་ལོས་ཕུལ་ནས་དགོས་ཅེ། གནས་གཙང་མའི་རིས་ཀྱི་ལྷས་བརྟེན་པ་ཞིག་ཏུ་སྤྲུལ་ནས་སྤྱིའི་ཟུར་དུ་བྱིན་པ་ན། གཞོན་ནུ་ཆུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕྲུག་རྩ་ཞིག་ལ་ཞུས་ཏེ་
ཅིག་གཉིས་བརྗེ་བར་འདོད་དམ་ཞེས་བས། བརྗེ་བས་དགའ་བའི་མདངས་ཕྱུར་སྟེ་འདོད་ཞེས་ཞུས་པས། གཞོན་ནུ་ལ་གནང་སྟེ་བརྗེས་པས་ཕྱུལ་བླངས་ནས་ལྟ་གནས་སུ་སོང་ངོ་།། ། དེ་དང་མི་རིང་
བར་ཡུལ་སྡོ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཡོད་པའོ། སྔོན་པས་རང་ལྷ་བགོ་བ་པའི་གནས་ཏེ་མཆོད་རྟེན་བཞེངས་སོ། །མཆོད་རྟས་"" དག་གི་ཞལ་སྐྱེ་ཡིན་མིན་བརྟག་གོ།། ། སྔོན་པ་རབ་ཏུ་བྱུང་

༄༅། །བའི་སྐྱབས་མིང་ཤི་འགའ་ཞིག་ཏུ་དགུ་དཀོན་པ་ར་ད་འདུའི་ཐོག་ཡིན་ཟེར་ལ་ཁ་ལ་ཆེ་དང་མདུ་འི་ཐོག་ཡིན་ཟེར་དོ། །ལྟ་དང་ལུར་མཆེར་པ་དག་གིས་རྒྱལ་ཀླུ་བའི་ཡར་དོན་ལ་ངེས་གྲི་
པ་གསར། རྣམ་གྱི་ཀླུ་བ་གསུམ་པའི་ཡར་དོན་ཆོས་བརྒྱུད་ཡིན་པ་བཤད། ཅེར་དབྱར་བཞེད་པར་རྒྱལ་ཀླུ་བའི་ཡར་དོན་བཅོ་ལྔ་ལ་དགོ་མཛད་ཏེ་རྣམ་གྱི་ཀླུ་བ་གསུམ་པའི་ཟླ། ། དེ་ལས་ཤར་གྱི
མཚམས་ལ་ལྷ་འབྲོག་དགོན་ལ་ཞང་བཅུ་གྲག་བརྒྱད་དགུ་ཡིན་ཏུ་ཕྱི་ཐོག་ཆ་གནས་མཆོད་རྟེན་བཞི་དུ་ཁུ་སུམ་ཅུ་ཕྱག་ཡོད་དོ། །སྔོན་པ་རྒྱུ་ཚལ་ལས་འདས་ནས་སྐུ་གདུང་བསྲེགས་པའི་ཐལ་བ་ཕྱུམ་ཞིག་ཞིག་གི་ཡས་བསྐུས
ནས་མཆོད་རྟེན་བཞེངས་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལ་སེམས་སྤེ་གཙོ་ཞེས་པའི་ལ་བ་བ་ཆབ་པ་དང་མཆོད་པ་ཕུལ་ནས་ཐོབ་ཆོས་བཅོས་བཞིན་ཏེ་ཚིགས་པས་ཆེན་པོ་མཐའ་དགའ་མཐོང་ཆོས་ཕྱེ་འཕྱུར་ཀྱིས་པར་ཐོགས་པ
ཕྱུང་ངོ་" ། དེ་དང་མི་རིང་བར་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་"" ཡོད་པའི་ནང་དུ་རུ་ལ་ས་དང་ལ་བཞི་ཀ་ཤིམ་རྗེད་རྒྱལ་ཡོད་དོ། །གཙུག་ལག་ཁང་དེ་དང་ཆེ་ཐག་མཆོད་རྟེན་ཆེ་ཆུང་བ་རྒྱ་ཕྲག་དགུ་ཡོད་པའི་དབྱིབས་
མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་ཅིག་ཡོད་པའི་རྒྱལ་པོ་ཡུལ་ཀུ་ཤ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའོ།། ། དེའི་སྒྲུབ་སྲུང་མའི་ལས་ཀྱི་ཆགས་ལ་འཆོལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་ཕྱུག་པར་ལམ་བགོད་དགའ་བ་གྲུར་ཆོད་འཁོར་ལྷུག་གཞི་ཡི་ཡིས་མཆོད
གཙན་གཟན་དང་དྲག་ཀུ་བཅོག་ཅ་མི་འི་གནོད་པ་ཆེ་བས་རྒྱུ་ལམ་ཆར་ལ་ཁང་པའི་ནགས་འཁས་པ་ཀྱི་མི་འི་ཡུལ་རྒྱ་མཆོག་གྲོང་ཡིན་ནོ། །འདིའི་ཤར་ཕྱོགས་རིམ་པ་གོ་རིག་པ་གཞིག་ཐུ་མཐའ་སོ་ངར་རྒྱུ

གྲུབ་བཅུ་ཙམ་ཕྱིན་ང་ཕུར་ཤར་མཚམས་ལ་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་དང་། རབ་ཏུ་བྱུང་བ་སྟུ་རྒྱུ་ཡིན་སྐྱེད་བོ་ཤུལ་ཡོད་དོ། །སེ་ལྟོན་པ་ཞིག་བོད་བཞིན་པ་ལམ་ཁལ་ཟས་གསོལ་བ་ཞིག་བུ་ལུས
པ་ལ་ཕྱུང་ཞིང་ཏ་ལོ་ཀླུ་མང་པོ་ཞལ་ཡང་རྒྱུན་རབས་ཤིང་བགོ་ལ་ལས་དད་དོ།། ། ཐོག་མའི་ཀྱི་རྒྱུ་ཕྱང་ལ་བ་རབ་བཞི་གཞི་ཙམ་ན་ཀྱི་ཀུ་ན་ཀྲོང་ཁྱེར་ལས་གཞན་ཡས་ཤིང་ལ་ཡ་ལི་ཀ་བའི་སྔོན་པ་སྐུ་ཚལ་ལས་འདས
པའི་གནས་སོ། །ཤིང་ཤལ་ཡི་ཕལ་ཆེ་པར་མཐོ་ལ་ཡལ་ག་མི་ཆེར་ཕྲུང་རྒྱུ་མཐུན་བ་ཙམ་ཅན་རྒྱ་བ་པ་ཡ་བ་འདོད་ཀྱི་གཤིས་ལས་པ་ལམ་ལ་ལ་བུམ་ཆགས་ལས་པ་རྒྱུན། དེ་ནས་དབྱུག་པ་ཁ་ཤུལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ཁང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པར
སྔོན་པ་སྐུ་ཚལ་ལས་འདས་པའི་སྐུ་བརྙན་གཟིམས་པ་སྐུ་ཕྱག་ཁྲི་གཉིས་དང་བཅས་ཤེས་རྟག་ཐ་རོ་རྒྱ་ཞབས་ཕྱག་ལས་བབས་ཕྱིན་ཁུག་བ་བཞེངས་པ་ཡས་ཡས་མ་ལ་ཞིབ་བཞེངས་སོ། དེའི་ལོགས་ན་ཞིག་ན་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཤོ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད
མངས་སྟེང་རྡོ་རིང་ཞིང་ངལ་བ། ཕྱི་རིས་བརྒྱུད་ཕྱག་ཡོད་པར་རྡོ་རིང་གར་སྔོན་པ་སྐུ་ཚལ་ལས་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་གསུམ་བརྩམས་པ་དང་ཀུན་དུ་བྱེད་པས་ཞིག་པ་ཀྱི་ལ་མི་ཤེས་ལ་པར་འགྱུར་རོ། །ཞེས་པར་གཞིགས
པས་སྔོན་པ་ལ་མི་ཡུལ་ཕྱུ་ལོས་ཕྱུར་བརྒྱུད་ལ་འཚོ་ཞིང་བཞེས་ནས་ལྷུར་བཙལ་བས་བཏུབ་ཀྱིད་བུ་ཞིབ། རྒྱལ་ཀླུ་བ་བཞིའི་ཡར་དོན་ཉ་ཁུག་སྤྱུ་ཚལ་ལས་འདས་ཞེས་བ་ཕྱུང་ཞིག། རྣམ་གྱི་ཀླུ་བ་གསུམ་པའི་ཉ་ལ་དགོས་པ་ཆེན་དགོ
ས། །ནམ་ལ་ཅད་ཡོད་ཀླུ་བའི་ཡུག་གས་ཕྱུར་ལ་ཕྱིན་ཞག་ཀླུ་བའི་ཡར་དོན་ཉ་ལ་སྔོན་པ་སྐུ་ཚལ་ལས་འདས་པའི་ཉུལ་བ་ཆུང་ཟེར་དོ། །དེ་ལྟར་ན་རྒྱལ་ཀ་ཏུ་ཀླུ་བ་བཞི་པའི་ཡར་ངོའི་ཚེས་བརྒྱད་ལ་བྱུང་གསོལ་པར

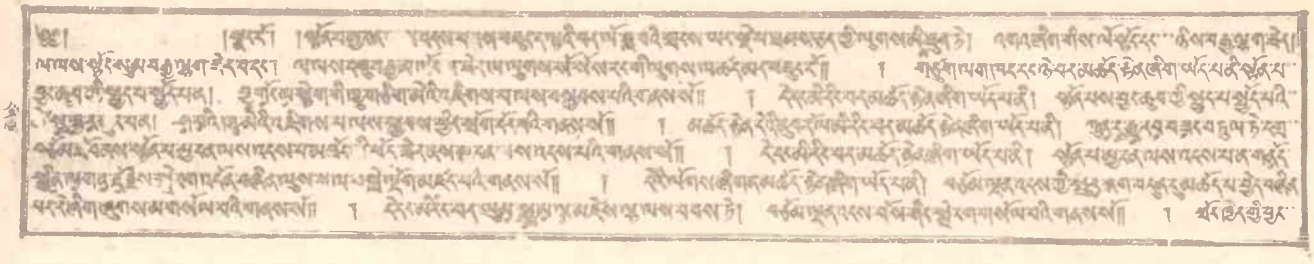

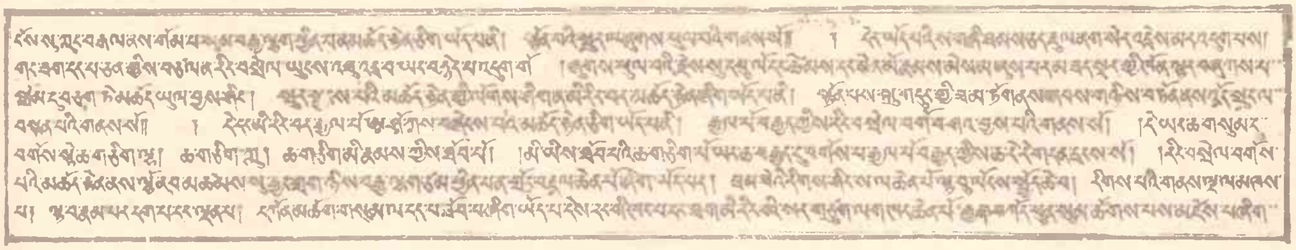

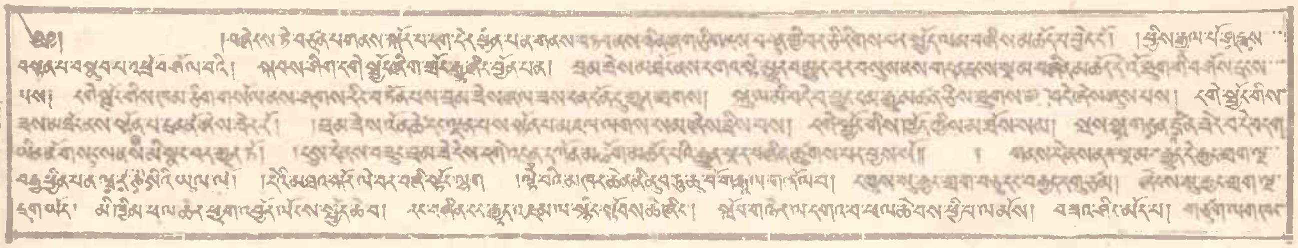

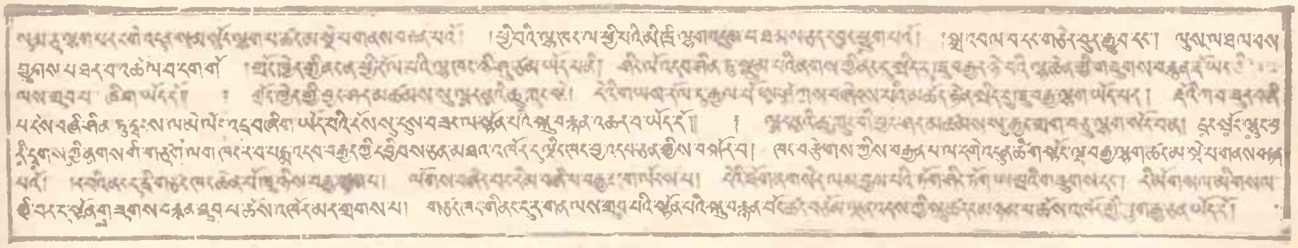

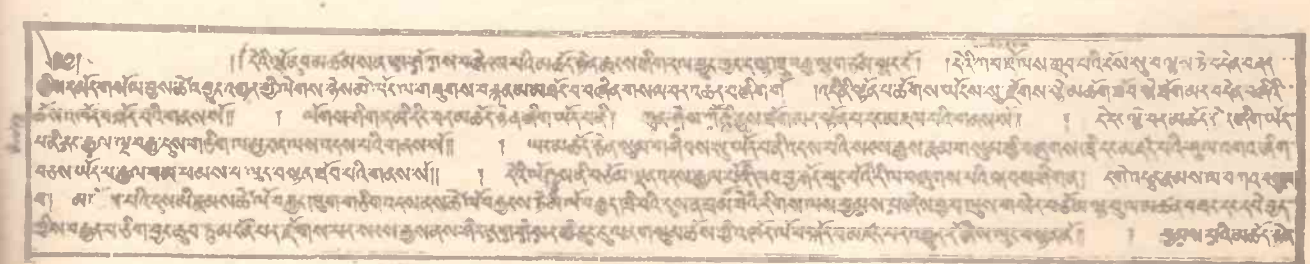

ཤི་ནུབ་རོལ་ན་ཡང་མཚོ་ཆེན་ཅིག་ཡོད་པ་ཆེ། །ཆེ་ལོ་ཏི་ཤ་ཡི་པའི་སྐྱ་སྐྱང་ཆུ་ལ་འཚོ་སྐྱུ་གིས་བདག་ཉག་གི་ཚོས་པ་ལ་ཐུབ་ཏེ། མཐོང་བ་པའི་ཆོ་ལོ་བཞུ་བའི་རླུང་རེ་བཞིན་གཞེས་པར་གྲུབ་པ་ཞེས་པ།
བདམ་འཚོ་པར་རྟོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་འགྱུར་རོ་ཞེས་ལུང་བསྟན་པའི་གནས་སོ།། །དེའི་ལྷོ་རོལ་ས་ཕྱོགས་དེ་བ་དང་བ་བའི་སངས་རྒྱས་བཞིའི་མཛད་རྒྱལ་རྗེ་ཕྱོགས་ལ་བརྟེན་པ་སྐྱེས་སུ་གསོ་བ་སྟ་
བཅུ་ཅམ་ཕྱིར་དགྲ་བཅོམ་ཡོད་པའི་སྐྱེད་དང་། དེ་སྐྱེ་སོའི་གཞུ་བཞུ་ཅན་དུ་དོན་པ་གསལ་བར་བཞུགས་སོ། །ལྷུམ་བཞེངས་པ་ཞེས་ཐེར་རི་ཡོད་ཕྱིར་བོ་བ་ཀུན་པར་དགའ་བ་ཞིག་ཡོད་དོ།། །གཙུག
ལག་ཁང་དེའི་ནུབ་ཏུ་མཚོ་ཆེན་ཏུ་རྡུལ་མེ་ཐུབ་ཀཙོ་གསལ་པ་ཉིས་བརྒྱ་ཡོད་པའི་ཚོད་པ་ལ་ཁྱབ་བགྲ་པར་ལམ་དེ་ཁེར་རོ།། །དེའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཚོན་པས་ཁྱུར་བཞེད་བགྲུ་བའི་མཚོ་མཐའ་ཡོད་གསལ་པ
བཅུ་དང་བརྒྱ་དང་ཡོད་པ་དང་། རྒྱབ་ལོགས་སུ་ཡང་ཚོན་པས་གསལ་བ་གྲུ་བའི་རྡིང་བུ་ཡོད་པ་དེ་རིག་གནའ་ཞིག་གིས་མ་གྲུབ་པ་སྐད་ཁ་གནང་བོར་བ་བགྲུ་བ་སོགས་ཀྱིས་རྟོགས་པར་བྱས་ནས་དེས་པར་རྒྱ་བ
ཀླུ་ནི་རུལ་གཞང་ཟེར་རོ། །ལོགས་ན་རྗེ་ཡིབ་གྲུ་བཞི་ཆེན་པོ་ཅིག་ཡོད་པའི་སྟེང་དུ་བཞིན་པ་བཞན་ཀུ་བགྲུལ་བྱེ་བ་སྐྱེད་ལས་ལ་གསུང་པའི་རི་མོ་གསལ་མཚམ་རྡུང་ཡོད་དོ། །དེ་རིང་ཆེ་བར་ཡོད་པའི་རྟེན་བུ་
མངེ་བཞིང་ཁར་སྤྱོགས་པ་ཞིག་ལ་ཆད་འབེབས་ཁ་ཞིན་དུ་ཆེ་བ། སྤྲུལ་བཞམ་དང་པ་མེད་པ་ཞིག་དེ་དང་ཆེ་བ་དགོན་པ་ཅན་ནུ་སྐུ་ཁམས་དང་ལ་རྡུག་སོ་བ་བཞུགས་པར་གྲུབ་རོ།། །དེ་དང་ཆེ་བའི་ས་ན་ཕྱུར་

ༀ། །མཚོ་ཆེན་ཞིག་བུ་བཅིག་ཡོད་པའི། ཡོན་སྐྱོང་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱུང་པ་སྐྱོང་བ་ཆེ་ཆེར་ཐོག་ཏུ་ཆུབ་རྒྱུ་སྤྲུལ་པ་ཞེས་པའི་ཆོ་ཐོན་པ་ཞིག་མཆེ་བ་འདོད་ཅན་དགེ་སློང་ཞིག་ཏུ་བ་ཐུག་ཏེ།
ཀླུ་ནང་ན་ཡུལ་ཏེ་གྲུང་ཆེན་གྱི་ཆེ་བར་སྒྲིབས་པ་དང་རྫོན་པས་མཚལ་གསོལ་ཕྱུད་དེ་གྲོང་པ་ཆེའི་སྟེང་དུ་དོན་ལ་ཨེ་ཁ་གནས་སྐྱུར་བས། གྲོང་པ་ཆེ་ལ་གུ་ལ་བ་བཞེད་དེ་དང་ཆེད་ཚོས་མཆི་བ་རྫོན་པ་ལ་གནང་སོ་མ་ཆེ་བ་སྐྲང་ལ
པའི་མཚོ་ཆེན་དང་མི་རིང་བར་གྱི་ :མཚོ་ཆེན་བཞེངས་པ་ཞིག་ཡོད་དོ།། །དེའི་ཕྱོན་ལྷོ་ཕྱོན་བ་ཕྱོན་སློབ་པ་ཁ་མ་གྱི་སྐབས་སུ་ཕྱིར་ ཀླུ་བ་བཞེས་པ་ཕྱི་གཅིག་དང་གྲོང་པ་ཆེ་ཅིག་དང་གསུམ་འགྲོགས་པ་ཞིག
མཛད་བར་གྱུར་པ་ན། ལུས་ནུ་གྲོ་རྐྱའི་ཤིང་ལྷོན་ལ་མཐོང་བ་དེ་ལ་ཆེ་ཤོས་པ་བྱེད་དེ་སུ་པ་བཅུ་ལ་ཕྱིར་ནས་ས་བད་ཚུད་ཁ་ན་ཡོད་པའི་གནས་ཡོད་དོ།། །དེ་དང་མི་རིང་བ་ན་གསལ་ཆ་ལ་ཞིག་གི་ནང་དུ
ཀྱ་བྱའི་མཚོད་ཆེན་ཟེར་བ་ཞིག་ཡོད་དོ། །ཡོན་དངས་པའི་དུས་སུ་ལྷན་པ་དང་ལྷས་བྱིན་གཉིས་སྡུལ་མ་ཅམ་དུ་བབ་པའི་ཁུལ་སྐྱང་ཞིང་སོ་ས་དང་བའི་བདག་པོ་ཐུར་ཏེ། །དེའི་ཆེ་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ
དམག་གི་དཔུང་ཚོགས་བཅས་དེ་ཐོག་ལ་མོད་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྒྱ་སྲས་རྒྱལ་པོ་ཁ་གལ་ཞིག་བ། དེ་ནས་བརྒྱམ་རུས་གཅིག་ལ་བབས་ནས་ཕྱག་ཁུལ་ནམས་དུ་པ་ཅས་གསོལ་མི་དུ་བར་འགྱུར་བ་ལ་དེ
ཡོས་ལ་དེམ་གྱིས་བསལ་ནས་དེ་ཞིག་གི་བར་དུ་ཞབ་རྣམས་མི་འཆི་ཚེ་རྒྱལ་པོའི་གསོལ་ཞ་ཡང་ཏི་ཤ་དེ་དེ་བཞིན་ནག་ནས་བ་བ་གསོལ་བར་འཁྱུར་བ་ཐལ་ནས་མ་དུ་པར་མི་ཁྱུར་ཞེས་ཤུལ་པ་བཞིན་རྒྱལ

པོས་ཁྱུར་གསང་དོ། །ཤྲི་ཤིན་གཉིག་ནབ་ཡུལ་སྐྱུལ་ཞིག་ལ་གསོད་པའི་རྩལ་བབས་པ། ཡུམ་དེས་དང་གི་བདག་པོ་ལུས་ཀྱི་ཐེ་སྐྱེ་ན་གལ་བ་ལ་ལྷུམ་པ། དེ་ཡོན་བདག་ཁ་བབས་པས་བཤད་ཐུང་མཐོང་པ་བཞེད
མེད། འཁོ་ཁྱུང་འཁོར་ན་ཡོད་པའི་སྨྲ་སུ་ཀེ་མེད་དུ་ཆེ་བ་སྐྱེད་རྗེ་ལུས་པས་ཁྲུས་ཕྱིན་གྱི་སྤྲུལ་པ་བཞིན་བཤད་རེ། ཁྱེལ་ནས་གྲོག་ཁ་མི་གཅེས་པ་སྦུ་ཡོད་ཁྱོད་ཀྱི་ཚེ་བ་ཏུ་ལུ་ལ་བཀྲ་ཤིས་ཞེར་སྨོན་སོ། །དེ་ནས་ཀྱི་
ཡུལ་དེས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྐྱེ་རྗེ་ཆེན་པོ་བྱིན་ནས་ལྷུམ་པ། ཐབ་རྟོགས་ཤིག་ཁ་རྟོགས་ཤིག ཁྱོད་ཀྱི་ཚེ་བ་དུ་བདག་འགྲོ་ལྟིས་ཁ་ཆེ་བའི་རྗེ་སོ་དང་དུ་ཁྱུང་ལྷ་སོ། །དེ་ནས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དུ
ན་རྒྱལ་པོའི་རྩ་བར་བྱིན་ནས་དེ་དགེ་གི་རིམ་པ་བཞིན་སྡེ་རོང་བ་ཀྲུལ་པོ་ལ་རིལ་ནས་ལྗང་བའི་རྒྱལ་པོ་འདི་ལ་འདུས་པ་ལུས། ཡུལ་ནས་ཐུག་གྲུ་ལ་ཁ་ཕངས་ཚེས་པས་ཡུལ་འཁོར་ཅན་དུ་བདག་འཁོར་བ་ཡིན་ནོ་...
གསུང་ལས་པས། རྒྱལ་པོ་ཁྱུག་ལ་དེ་བ་བཀོད་དེ་ལྷུས་པ་ཐེ་ཞིང་བ་དེ་ཁྱུ་ཆ་ཆོ་གི་མི་ཏུ་འབྱུག །བདག་སོག་ལ་ཞེ་མི་དེ་ལ་ཕྱུག་ལ་གི་ལྷུག་ལ་ཡིན་པར་འདུག་ཟེར་ནས། ཞ་བ་ལྷག་མ་ག་ཁུལ་པ་མ་བཤད་པར
མི་འཇིགས་པའི་སྦྱིན་པ་བསྒྲུབ་བས། དགེ་བ་ཆེ་བ་དེ་ལ་བཀྲི་ཕྱོགས་སུ་ཚེ་ཁ་ལྷུམ་ཕྱིན་ཙམ་དོ། །ཐུབ་ཆེན་རེ་པ་བ་ཉེན་ནས་དེ་ཕྱུག་ལ་ཀྱི་ཁུག་ལ་ཐེར་སྐྱེས་གནས་དང་མཆོད་རྟེན་ཅིག་བཞེངས་སོ།། །གཙུག
ལག་ཁང་དེའི་ལྷོ་ཕྱོགས་མཆོམ་གྱི་མཆོད་རྟེན་དང་བས་ལུ་ཕྱུ་གསུམ་བཅུ་ལྷག་ཅིག་ཡོད་པ་ཆུང་བ་ཞིག་ཏུ་ཡལ་བ་དེར་བའི་ཤུ་ཆོག་ཀྱིས་བརྒྱན་པ། ཐུམ་པ་ལྷུང་བ་ཐེར་ཞ་བྱུབ་པ་ལྷ་ཁུ་ལ་བདུག་ས་དང་

ༀ། །ཆར་ཁེབས་དང་ཐིམ་ཕུག་ཡོད་ཁ་ལོག་ལ་མེད་དེ་དེའི་ལོགས་ཤིག་ན་མཆོད་རྟེན་ཆུང་བ་ཞིག་ཡོད་པའི། ཀུན་གྱི་ལ་ཀི་ཏྲི་ཧུ་ལོག་ལ་ཕྱུ་སྒྲི་བཞང་པོ་བཙུལ་པའི་གནས་སོ།། །
སྔོ་འཇིགས་སྐྱེན་པའི་ཆ་ལ་གི་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུ་ཁྱག་གསུམ་བཞི་ཅམ་ཕྱིན་པ་ན། མཆོད་རྟེན་རང་མཆོ་ཆེན་གྲམ་ས་པའི་རྒྱལ་མཁན་ཀར་དུ་ བོམ་པ་བཀྲུང་ཏུ་གཙུག་ཅམ་ཡོད་པའི་མིང་ལ་གཅིག་ཏུ་ཕྱོགས་ཕྱོགས་དང
ཡང་མི་དགའ་གཅིག་ཏུ་རྒྱ་ཕྱུ་ཐེར་བ་ཡོད་པའི། ལོ་བརྒྱ་ཐག་དུམ་འདི་ལྷ་དོལ་ཕྱུས་སྦྱི་རྒྱལ་ཁ་སྐྱོང་པ་ཞིག་འདིར་བཅུ་གལ་ནམ་ལྷུང་བྱུང་ཕྱུ་ཆེ་ཁག་ས་དང་། འཆི་མེད་ཆེ་དེ་རིག་འཛིན་ཐེ་བ་ཐེར་སྦོ། །དེའི་སོ་རྒྱལ་ཆེ
མཆོ་ཡམ་དེ་གཞལ་ལྷུ་མཆོ་རྒྱ་ཆེ་ལ་ག་ཏིང་ཐབ་པ་ཞིག་ལྷ་ཆབ་འཁྱོར་པ་རེ་དེའི་བཞུམ་དུ་ཆེ་ག་ཡི་སྒྲོལ་མ་སུ་ གཅིག་བཅོམ་ནས། རིག་པ་ལྷུབ་པ་དང་ཕྱིག་པ་ཕྱུ་ཚོགས་ལ་ལྷུང་ལས་ནས། མཐོང་བ་ལས་དང་ཁྱུ་འཕྱུལ་
དཔག་ཏུ་མེད་པ་སྟོན་ཏུར། དཔྲུ་ཆེ་དེ་རིག་འཛིན་མ་འཁྲུབ་པ་ལས་དང་གི་ལྷ་ཁ་གསོལ་བ་བཅས་པ། ཡུལ་དགྱེལ་ཁ་སྒྲོན་དུ་དོན་གང་གཞུ་བཞི་པ་ཞིག་བཀྲུན་ནས། དེ་དུ་ཕྱོང་ཁ་རིག་པ་འདི་ཀྲུན་མཆད་པར་གྲོལ
ཞིག །སྦྱིན་པ་ཡུམ་ཆེན་ལྷུན་དཔལ་རྩལ་ཡོད་པ་ཐིག་བཅའ་ཏེ་གསོལ་ས་བྱིན་དང་བ་བཞུག་དེའི་ལག་པར་སྐྱུ་ཞིག་གཅོད་པ། གཅིག་གས་ལྷུ་བ་བཅས་ཞལ་ལ་བཞུ་བ་བཅས་ཤུལ་ཞིག་ནང་རྐྱང་ལ་ཤུ་ལྷུ་གྱི་དེ་རིང་པོ་ཆེའི་
རལ་གྲིར་བསྒྱུར་བས། དེ་རང་ལ་གྱི་དེ་ཁ་བ་པར་ཐོགས་ནས་ཁ་དོན་པ་ཕྱིན་ཆེག་པ་དང་གཞན་ལས་ཆད་ཆེ་གལ་མེད་པར་འགྱུར་བར་འགྱུར་ཞིག་ལྷུང་བ་ཞུད། །ལྷུ་འཁྲུལ་ཕྱུལ་གཞན་རྣམས་བསྒྲུབ་ན ཡང་

སྒྲུབ་གྲོགས་དེ་འདྲ་ཞིག་ཏུ་སྐྱེད་དཀའ་བས་ཡི་མུ་གནས་འབྱུང་པར་མི་ཤེས་ཀྱང་དེ་ར་མཁས་སྒྲི་ཕྱག་འཚོ་བཞིན་འཚོལ་བ་ མཐོང་དོ། །མ་ཐོབ་པ་མཚན་པ་ཐུགས་པས་ཀུན་པ་ལྷན་པ་དང་པ་ཕྱུད་པ་ཕས་དགའ་བསྟེ་དུ་བའི་སྐུ
མ་ཚར་རྟེན་པ། སྐུལ་པ་བདག་མེད་བྱུལ་ཞིང་ཡོངས་པས་ཐབས་ཤར་དེ་རྒྱལ་མཐུས་འཚོ་བ་འཚོལ་བ། མི་སྤུག་པོ་ཞིག་གིས་ལྟོ་བོ་མཚན་ཁྱང་དུ་བ་རྒྱུད་ནམ་ཁོ་གསུམ་བཞི་ཙམ་ག་ཡོག་བཀྲིས་སྦྱིན་དུ་དགའ་
ཆེན་པོ་ཅིམ་ཟང་པར་དུ་ཁྱེལ་སྤྱོད་དུ་ཁྲལ་བ་སྐྱེད་ཞིག་ཐེར་ཕྱང་ཁོ་བོ་ས་དགའ་བ་ཆེན་པོ་བསྐྱེད་དེ་གཡོག་བྱུ་ལམ་ལ་ཁྱུ་ཅམ་ཡོད་ཁར་ཁྱིམ་ཅིག་ཁ་ལ་སྐྱང་བ་པ་ཅལ་ནས་ཀྱང་ལར་མི་བཞེད་བར་ལ་ཐང་གཏུབ་འཚོག་ཡོགས
གྱིས་ཚོ་སྐྱོང་དུ་བུ་ཕྱུག་པས་མ་བཟོད་པར་གྲོལ་བ་ཡིན་ཟེར་བས། ཆལ་ཁ་སྐྱོང་རྩལ་སྐྱོང་དེ་རྗེ་སྐམ་ལ་སོ། །རྒྱལ་ཁུང་དེ་ལོ་བོ་ཁ་ཐེ་ ཞིག་པས་ཆལ་ཁ་སྐྱོང་པ་ལས་ཁ་ཁ་ཉམ་ལ་རི་ཁ་པ་གྲུབ་གཤེགས་ལ་བཅོལ་ཏེ་དེན་ཞིག
བ་ལྷུང་ལས་སོ། །ཞིན་ལྷུམ་ཁ་ལས་ཁེན་རྗེས་མན་ལྷུག་པར་དེན་གྱིས་བལྷུང་ལ་པས་ཆལ་ཁུང་ཞེན་ཏུ་དགའ་བ་ཐེབ་སོ། །དེ་དེའི་རྩལ་ལ་བཅལ་ཅན་ཆལ་ཁུང་གིས་ཞལ་འཁྱུང་རྒྱ་ལ། ཁོ་བདག་ལ་ཕྱིན་པ་རེ་ལྷ
བལ་ཤིན་བསྐྱུང་ལས་པས་རྗེ་བཞེད་ཞེས་རྟོགས་པན། ཆལ་ཁ་སྐྱོང་རྩལ་སྐྱུལ་པ། གཞན་ཅུ་ཡང་མི་ཁ་དེ་དེ་ལུང་ལ་གཉིས་ཀྱུ་བ་ཅལ་ཁ་ཆེན་པའི་རྟུལ་ལ་པ་བཅས་ཀྱིས། ཕིན་ཆག་ཕྱོག་ཐུག་གཅིག་ལ་ཕྱུ་བ་བཅང་དེ
ལོང་ཐུབ་པ་ཅིག་འདོད་ཞེས་པ་ལ། རྒྱལ་སྐྱུན་གྱི་རྗེ་བོས་ཞེན་དེ་ཚ་མཆེས་བ་ཁ་གལ་པས་ཕྱོག་འདོད་ཕྱོལ་ཞང་དགའ་བས་དང་དུ་ལེན་དགོལ་ནམ་མི་ལྷ་པའི་རྒྱུལ་ཁུག་ལ་ཙོ་སྐྱུ་ཉི་སྐྱོལ་ལ་ཞིག་ཞེར་བས། ཆལ་ཁ་སྐྱོང་བ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

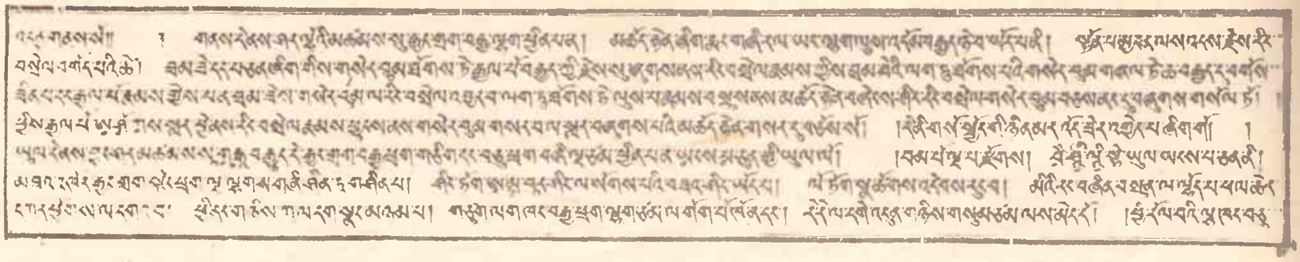

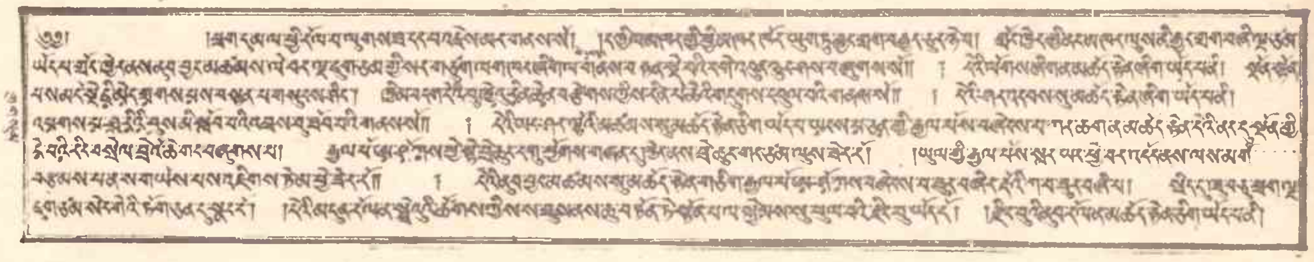

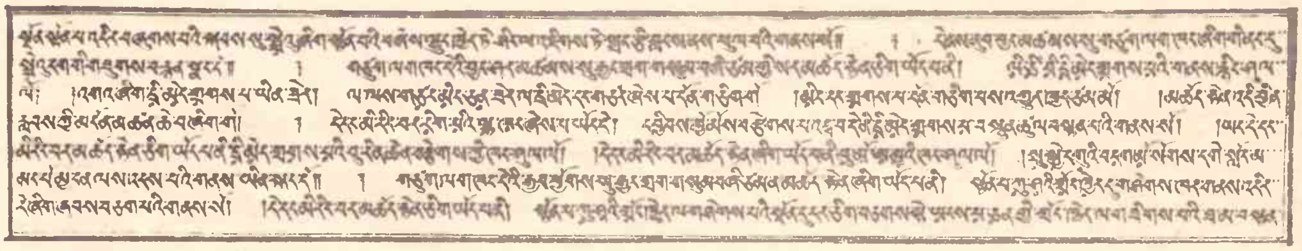

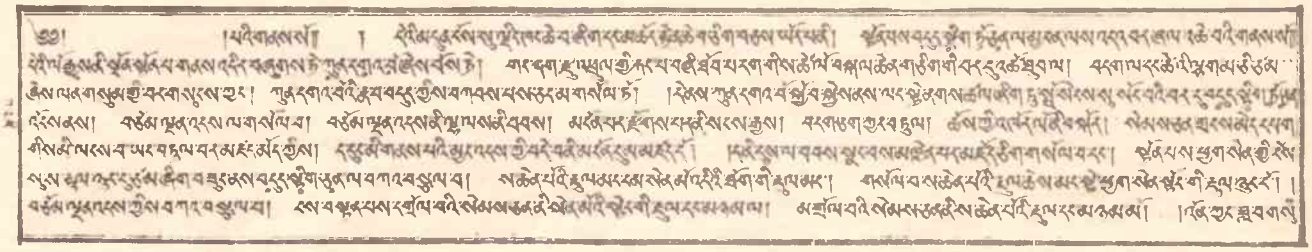

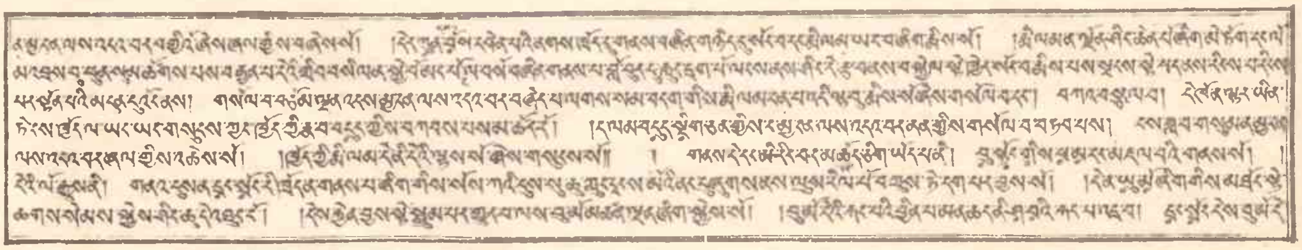

༄༅། །ལྷ་ལམ་ལ་ཡིད་ལ་པར་བསྒྱུར་ཏེ་ཆེན་སྐྱེལ་བའི། དེའི་ཚེ་ན་བཞུགས་པའི་རྣམ་ཐར་ཐམས་ཅད་ལ་མི་རྟོག་པ་རྒྱ་སྐྱེས་པར་གྱུར་ཏོ། །དུར་ཁྲོད་དེ་ལ་རྒྱལ་པོ་དེ་མཐོང་ནས་དེ་ལ་ཚོར
ཤིང་ཀུན་པར་ཡིད་ལ་པར་བསྒྱུར་ནས་སོ། །དེའི་ཚེ་ལ་རྒྱལ་པོ་ཚུལ་མ་དང་བཅས་ཞིང་ལྷ་བ་རྣམས་བཞུགས་པར་གྱུར་པ་ན་རྟེན་གྱི་བརྒྱུད་ཚུལ་ལྟ་བུ་རྟེན་འཆིང་བ་ཞིག་འདི་སྟེ། དུར་ཁྲོད་ཀྱི་འདབ་ཀྱི་ཡུལ་
ལ་སུམ་རིན་ཆེན་རིམ་ཚན་མ་ཞལ་ལ་བལྟ་བ་པས། ལྷ་རྒྱལ་ཀུན་ལྡན་ཆེ་བ་སྒྲུབ་པར་ཕྱུར་བཞུགས་སོ། །མཚན་དང་གཟུགས་བཟང་བས་དགའ་སྟེ་བ་ལྟ་བཞིན་པས་ཀྱང་བཅུ་རྟོགས་པ་ན་མི་རྟོག་ཅན་སྟེ་ཞིང
སྐྱེལ་ལོ། །དེ་ནས་མི་རྟོག་ཁ་གསལ་བར་འདས་མ་ཐོང་ཚེ་བ་འདས་མ་རེ་རེ་ནས་བུ་རེ་རེ་བརྒྱུད་དོ། །དེར་ཟླ་བ་མི་ཤེས་པར་རྫོགས་ཏེ་རྒྱལ་པོ་རྒྱལ་བསྐྱར་རོ། །དེའི་རྒྱལ་པོ་ཀུ་རུ་ཡུལ་ཞིག་ལ་སྟེང་རྒྱལ་བ་ཁ་ར་ཕྱིར
གཟུགས་ལ་ལོངས་བའི། ཕྱིན་ལོར་པོ་གདུང་གི་འཛམ་བུ་ཅན་ཟ་མོད་ཞེ་བ་སོ། །དེར་སྐྱེས་པ་དང་བསྐྱལ་ནས་ཞུ་བོ་ཕྱོགས་སུ་ཕྱེ་རོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོ་དེས་བུ་དེ་དག་ལ་ཨམ་པ་སོང་གར་དེ་ལྟ་བ་བསྐྱལ་ནས་གསོལ
ལོ། །ཚེ་སྐྱེས་པ་དེ་རེ་བཞིན་ཚུལ་ཕྱིན་པ་ཆེ་བ་འདུག་པས་སྐྱོག་ས་བ་སེམས་ཀྱི་སྤྱི་བཅིང་མ་ལ་མི་འཇིགས་པ་མེད་དོ། །རྒྱལ་པོའི་ཚུལ་པ་འཆེ་འཇིགས་ཤིང་གི་བདེ་བ་ལ་ལན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་ཆུང་བ་
འཆི་བའི་གཞི་ཤེས་པ་ན་བུ་ལྷོང་མེད་པར་དབྱང་དང་བཅས་ཏེ་སྦྱང་བས། རྒྱལ་པོ་ཞིག་ཏུ་འགྲེས་ཀྱིས་ཐབས་ཐུགས་ཕ་ཡས་པ་བསྒྲུབ་ཏོ་གནང་པས་བསྐྱལ་པ། ལྷ་ལ་འཇིགས་ཀྱི་གདེང་གིས་འབྲས་བུ་གི་དུ་ལྡན་

ཞེས་ཞུས་པས་རྒྱལ་པོ་ཡིད་མཆེས་པར། བཙུན་མོ་ལ་བཙོན་གྱི་ཁང་བ་རྟེན་པ་གི་བློང་དུ་ཕྱིན་ནས་དེ་དག་ལ་སྒྲུབ་པ། ལོག་སྤྱོད་ལ་སྐྱེད་ཅིག་དང་དེ་ཐེད་རྣམས་ཀྱིས་ཡིན་ནོ་ཟེར་བ་ལ། བུ་རྣམས་ཀྱིས་གཙུལ་ཞེས་ཟེར་ནས
དངས་པའི་རྒྱལ་བསྒྱུར་བས། བཙུན་མོ་ལ་རྒྱལ་མ་གཅིག་བ་ཙོན་ལ་བཅིང་བ་ལ་རྒྱལ་མ་གཉིས་ནས་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱན་སྤྱོད་སྐྱུང་བ་བུ་མོ་དེའི་ཁང་མ་དང་འཕགས་ལ་པ་བཞིན་བ་བས་པས་ཆེམས་པར་གྱུར་ཏེ། དཔལ་ལ་གཅིག་པ་ཆེ་ཀྱི
མི་འབྲལ་རྗེ་མཇལ་བར་གྱུར་ཏོ། །དེ་ལ་སྤྱོད་པ་ལ་གཞན་རྣམས་ལ་ལས་ཀུན་བསྒྱུལ་གྱི་རྒྱུ་བྱེད་པ་དེ་དག་གི་བཀའ་ལ་བཞིན་གྱི་སྐབས་ལ་ཕྱོགས་དུ་ཕྱུང་བ་ཕྱིན་ཏོ།། ། སྔོན་ཕྱིན་ཆེན་པོའི་ཚུན་ཚུགས་ལ་སྦྱར་ཕྲག་བརྒྱ
ཕྱག་ལྷ་སྤྱན་རས་ཀྱི་བང་མཛོད་ཆེན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པའི། ཕྱི་རྟ་ཕྱིར་རིགས་ལ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་བཙོན་ལྡན་འདས་བསྐུལ་ནས་སྐྱེ་དགའ་ཆེན་པོ་སྦྱར་ཏེ་ག་ཏན་ཐབས་བྱུས་པ་བཞིན་ནས་སོ། །དེ་ནས་བཙོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས
ཐུགས་ལ་བརྩེ་བ་ཆེན་པོས་ཀུ་སུ་རུ་བ་ལ་ལྡེང་པ་ཞིག་སྤྱལ་ནས། ཚ་བའི་ལྡོང་རྒྱལ་ལོ་ལ་སྤྲུལ་ཞིག་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོས་སུ་བསྒྱུར་བ་ཀྱི་ཏུ་དེ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ཟླ་ཆེན་དུ་འཛིན་པ་ར་ཁམ་མཛད་དོ།། ། ཡང་སངས་རྒྱས་ཀྱི
ཞབ་གྱུ་ལམ་ཚོགས་ཚུལ་རྒྱུ་གྲག་གི་སྐུ་རྒྱ་ཚམ་འདྲ་འཁོར་རྟེང་དགེ་ལྡག་པ་ཞིག་ཡོད་པ་དགེ་སློང་ཞིག་ཏུ་བྱུང་ནོ་དང་ཆོས་མཆོད་ཆེན་ཞིག་དང་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་པའི། སྔོན་པས་སྤྱོད་ཀྱི་སྐྱེ་བ་གཅིག་ཏུ་དེ་འཁོར་རྣམས་ལ་གསུངས
པ་ཞིག་ནས་སོ། །དེའི་ལོ་རྒྱུས་ནི་སྔོན་འབྱོར་པ་ཀུ་ཚེ་ཤིང་གཞི་ས་པའི་དཔལ་གཅིག་ཏ་འདེད་གཞང་བ་ཐམས་པ་ལ་བསྐུལ་ནས་ལས་ཀྱི་ཤིང་འགོད་ཚོགས་ཀུ་མཆོག་ལ་བཀའ་བསྒྲལ་བ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་རྒྱུད་ཆུབ་སེམས་དཔའ་

༄༅། །ཕྱུང་པ་སྤྱོད་ཡུལ་ཆ་བར་གྱི་གཞི་ཆེ་དར་བ་ཤིང་བཞིན་དཔལ་བའི་ཕུན་ཚོགས་བཀྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་གྲུབ་ཡོད་དོ་སླ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་བར་གྱུར་བ། མི་ཟབ་པ་བཞུགས་ནས་འབོར་བའི་ཚོམ་ལ་ལོང
མཐོང་པར་ཕྱུང་བ་དེ་ཡི་མཆས་གྱི་མ་འོང་པར་དབང་ཏུ་གྱུར་ནས་སྐྱུ་གཤེགས་རྒྱུན་སྦྱོར་ཀྱི་ལྟ་བ་སྐྱུང་བ་ཞིག་ལ་གསུངས་སོ།། ། སྔོན་ཕྱིན་གྱི་ཆར་ལྔ་མ་ཆེས་པ་ལ་རྒྱུ་གཅིག་བཅུ་གཅིག་བཞི་ལྟ་ཙམ་ཀྱི་སང་མང་ཆེ་
ཆེན་པོ་ཅིག་ཡོད་པའི། སྤྱན་པ་ལྷ་ཡང་ལས་འདང་བ་ཀོ་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་བསྐུལ་བ་ལྷ་ཞག་རྒྱལ་པ་ལ་སོགས་པ་བརྟན་པ་དང་བལ་རྒྱལ་པ་ཅིག་ཕྱུག་དཔལ་ཀྱི་ཀ་བ་བརྒྱ་ང་མང་བའི་གནས་སོ། །དེའི་ལོ་རྒྱུས་ནི།
སྔོན་པ་ལྷ་རང་ལས་འདས་ནས་ཡུལ་དེ་དང་ཞེན་པ། བཙུན་པ་རྣམས་འདུལ་བ་དང་འགལ་བར་སྤྱོད་པ་དགའ་ཞིག་ཕྱུང་བས་དེ་རབ་འཕྱུར་རྒྱུ་ཟ་པའི་སྤྱིར། དགྲ་བཅོམ་པ་བཀྲ་ཤིས་པ་ཀུ་སུ་ཡང་གཞལ་བ་ཚེན་སུ་སྐྱོང
པས་ལུས་ལྷ་ཀྱི་བ་ཟུམ་འབྲུ་ཤར་ཤྭ་ཀྱི་ཙམ་ཁྱུར་ཏུ་ཡུལ་སྐྱ་བྱིན། དགྲ་བཅོམ་པ་ཞར་ལ་ལྷ་བཟང་། དགྲ་བཅོམ་པ་ཀླུ་ཏུ་བུད་ཀྱི་ཡུལ་ཀྱུང་གི་ལ་གནས་པ་ལོགས་ལ་རབ་བཅོམ་པ་གཅིག་གིས་ལ་ཡང་བ་བཏུད
བརྒྱ་ལམ་ལས་ཙང་ཚུལ་དགའ་ཐོ་སྤྱོད་ཅེ་ལ་ཕྱུག་པ་དང་ལམ་ཞི་བྲག་གྱི་རྒྱུ་བརྡོལ་ཆེ་བ་ཤུར་གྱུར་དོ།། ། དེའི་ཚེ་སྤྱོད་པ་ས་ལ་རྒྱ་དགོས་བས་ལྡན་བྲག་དགུ་བརྒྱུད་ལ་འདས་པའི་ལམ། ཀྱི་ཏི་རྟ་ལྡ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཞེས་ལྡ
བ་ལེགས་ཀྱུ་ཁར་བཞེངས་ལ་རིག་པ་དགའ་ལ་བསྟན་པ་ཞིག་ཡོད་པར་དགེ་འདུན་ཐོག་ཆེན་པ་སྤྱོད་ལས་ཞིང་ཏུ་གཙང་ཁ་ཐམས་པ་དག་གནས་སོ།། ། དེའི་ལོ་གསལ་ཞིག་ན་འདས་བས་བདེ་ཀའི་རྟེན་བཞུགས་པ་ཡི་...

མཛད་ཤུལ་ཐམས་ཡོད་དོ།། ། དེའི་ཤེས་རྟེན་ར་རྒྱལ་པོ་ཕྱུག་ཀུན་བརྩེགས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཡོད་པའི། སྤྱོད་སྤྱོད་པ་ཡུལ་དབུས་ཀྱི་སྐྱ་ཏ་ར་གཉེན་པ་བ། ལམ་བར་ཡུལ་སུ་རྒྱལ་གྱི་ཕྱུག་གཉེན་
ཞབས་ཆགས་པ་མཛད་བའི་གནས་སོ།། ། ཀྱི་ཏི་རྟ་ལྡ་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཤར་ཕྱོགས་མཆོད་ལས་ཀྱི་རྒྱུ་གཞུང་ཆེ་ཡོད་བཞིན། ཀུ་རུའི་ཡུལ་གྱི་ཤར་འབྲུམ་དང་ལྷ་བྲུམ་གཉིས་ཀར་ཆེ་བར་མཆོད་རྟེན་རེ་རེ
ཡོད་པའི། ཀུན་དགའ་བོས་ཀུན་ཏུ་ལ་གཉིས་ལ་སྐྱབས་པའི་གནས་སོ། །དེའི་ལོ་རྒྱུས་ནི། སྔོན་པ་སྒྲུབ་པ་ལས་འདས་ཁར་ཡུར་ཆེན་པོས་གཞན་བ་རྣམས་མཛད་ཐབས་ཀུན་དགའ་བོ་ལ་གཏད་ཅིང་། ཕྱི་ཕྱུར
ཆེན་པོ་འདས་རྗེས་འཕགས་པ་ཀུན་དགའ་བོས་བསྟན་པ་བསྐྱངས་ཏེ། མི་ལྷ་དར་གཞན་པ་ལ་ཞགས་གསེ་འཛིན་ཏུ་བརྒྱུགས་འཆགས་མཛད་པར། བསྟན་པ་གསུང་བྱ་བ་ཞིག་གིས་མང་པོའི་ཚིག་ཡོད་པར་འདོད་པ་ཞིག
ཟས། འཕགས་པ་དེ་དང་ཚེ་བར་བྱིན་ཏེ་སེ་ཡོད་ཀ་ཏོག་ཏེ་ཆེ་གཡོག་པ་ཡང་དག་པར་བཅོས་པས། གཤེར་བྱ་ཞ་ར་དང་འཐས་འཕགས་པ་ཞིབ་པས་འབྱུང་བ་ལགས་ལམ་ཞེར་བས། རྒྱལ་ཡུལ་ཞལ་ཡང་ས
ཕྱང་དུ་ཆས་བས་སྲི་ཀྲ་ཏུའི་རྒྱལ་པོས་སྦྱིན་བདག་བྱས་ཏེ་གཏལ་ནས་སྦྱིར་བཅུག་མཛད་པར་བཞུགས་སོ། །ཡངས་པ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོས་ཀྱང་དཔུང་བ་ཏིག་ལ་ནས་བསུ་བར་ཕྱིན་ནོ། །འཕགས་པ་གྲུབ་ཞུགས་ཏེ་ཡེ་ངས
པས། ཀུ་རུའི་འགྲམ་ལོགས་གཉིས་ན་རྒྱལ་པོ་གཉིས་ཀྱི་དམག་ཡོད་ན་ཡོད་དུ་ཚལ་རྒྱལ་མཚན་དང་བཟང་ནས་མཆོད་བསྐྱེད་པ་ལས་པར་ཕྱུང་དགོས་པ་ཙམ་དང་། དེའི་མི་སྐྱེས་ས་གཉིས་བཙམ་སྟོབས་པ་ཐབས།

༄༅། །འཕགས་པས་འཕྲུལ་བརྗོད་བསྐྱེད་དགོས། གཞན་ནམ་ཁམ་ལ་ཁར་འཕགས་ཏེ་རྒྱ་ཕྲུལ་བརྗོད་བརྒྱ་དང་ལྡན་ཏེ་བསམ་གཏན་གྱི་མེ་ལ་སྦྱར་མེད་དུ་བསྲེག་པས། རྡོར་བསྲེལ་རྣམ་གཉིས་སུ་གྱུར
ནས་ཀུ་རུའི་འགྲམ་གཉིས་སུ་ལྟར་བགོས་ཏེ་རྒྱལ་པོ་དང་རང་གི་ཡུལ་ཕྱོགས་ལ་མཆོད་ཆེན་བཞེངས་ཞེ་ཟེར་རོ།། ། ཞིང་བྱ་སྨར་མཆེས་ལ་རྒྱུ་བཞག་སྟ་བརྒྱ་སྐུ་གཙང་ཤིན་པར་ཞུ་ཤིག་དེ་ཡུལ་ལ། དེའི
ཤར་རྒྱ་གར་བཞི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆར་བཞུ་ཡང་ལ་ཕྱི་རྣམ་དགོན་པ། ལ་གཞི་བཞེལ་རྡོར་ཀུན་ལྷ་ཡུ་ཞེང་ཙམ་བཞིན་ཞུ་ཆེ་བ། གཞི་ས་པ་མི་རྟོག་དང་ཤིང་རྟོག་གི་རིགས་ཡོད་པ། ལྷ་ཡུ་ཙམ་དུས་ལ་ཕུར་རྫུང་བ། མའི
སང་ཆེན་ཞུ་ལ་ཆེ་ལ་ཁ་ལམ་ག་ཕྱམ་པ། སལ་ཆེར་སྐྱེ་བར་བཀག ཐང་བའི་ཕྱོགས་སུ་སོ་པ་ཆུང་གཙུག་ལག་ཁང་བཙུ་ཕྱག་ཙམ་ལ་དགེ་འདུན་ཕྱོད་གྲག་གཅིག་ཙམ་གནས། ཞེས་པ་ཆེ་སྤྱང་དཔེ་ཁ་ར་ཕྱོར་བ། སྤྱི་རའི་ལྷ
ཁང་བཅུ་ཕྲག་ལྔ་མ་ཀྱི་དོལ་པ་ཆེས་མང་པོ་གཞན་སོ། །དབུས་ཀྱི་མཁར་ཆེན་གྱི་མེད་ལ་སྟོན་ཕྱུ་ཀྲུ་བྲུ་ཐེར་རྡོབ་རལ་ཆེ་ཤིང་ཡི་ཕྱིམ་ནམ་ཕྱོད་ཕྱག་ཡོད་པ་གྲོང་མ་ཀྲུང་ལ་ཞིག་ཡོ། ། ཆུ་སྐུ་ཚེན་པོ་འབྱུང་ཚར
མཆམས་ལ་སུ་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་ལ་དགེ་འདུན་སུང་ཚམ་བཞུགས་ཀྱང་སྟོང་ལམ་གཙང་ཆེ་འདུལ་ཁྲིམས་ཡོངས་རྫོགས་མ་ཡོད་དོ།། ། དེ་ནས་ནུབ་ཏུ་སྤྱང་ཀྲམ་མཐར་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་ཞིག་སུ་ཡོད་པའི། ཆོས་ལ
གྲགས་རྗེ་ཆེན་པོ་དང་ཀུན་པས་ཆ་དང་ཆ་བའི་ཚོགས་ལ་བཏུལ་བའི་གནས་སོ། །དེའི་ལོ་རྒྱུས་ནི། སྔོན་སྤྱོད་པ་བཀྲུག་ལ་པའི་སྐབས་ཅིག་ན་ཆ་བའི་ཚོགས་ཀྱིས་ལྷ་བརྒྱ་རས་ཏེ་ཆུ་ཆེན་པོ་ཤིང་བ་རྒྱུ་བར་གྱུར་ཏོ། ཆ་དེ་ཡང་སེ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

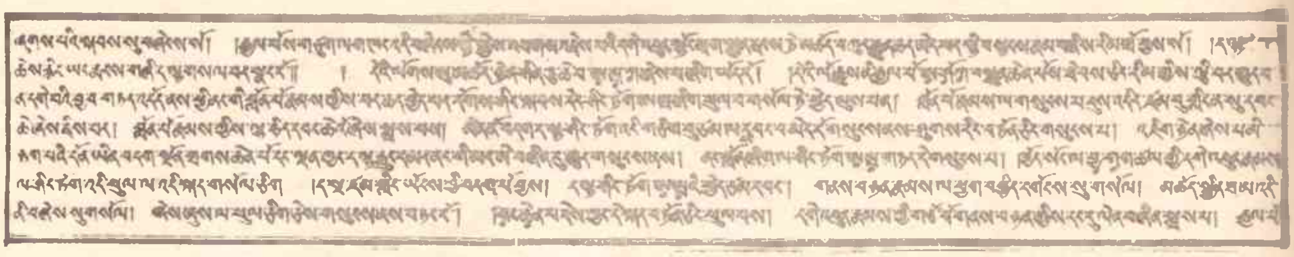

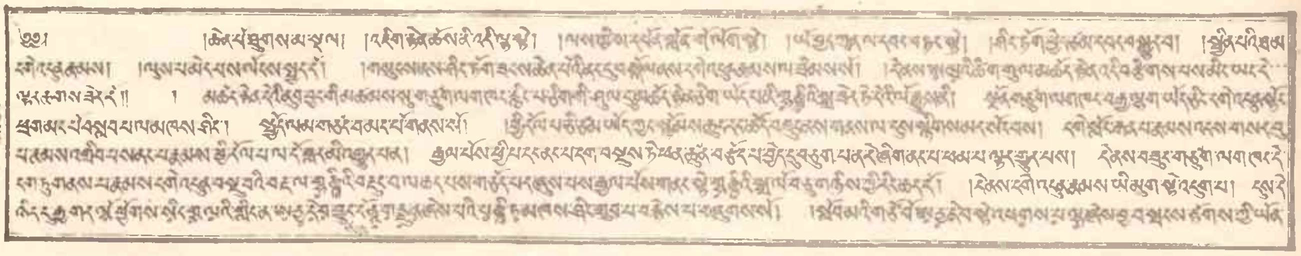

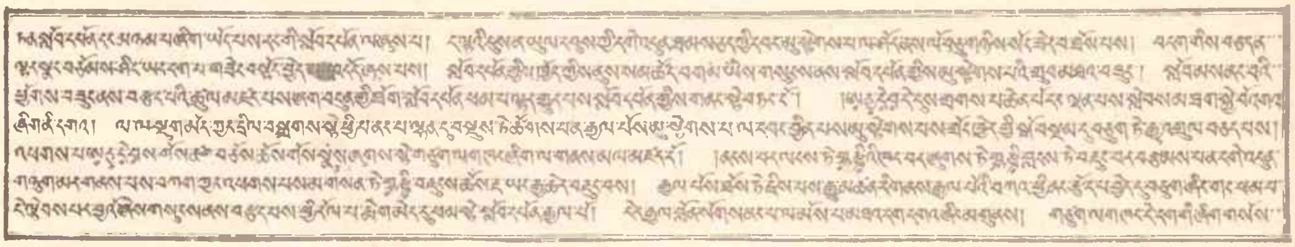

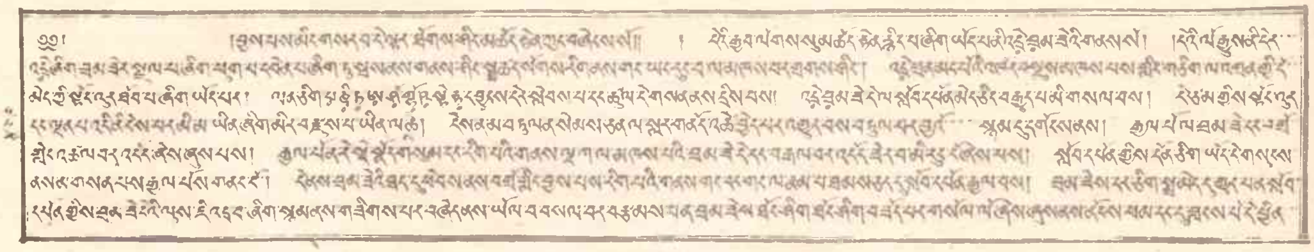

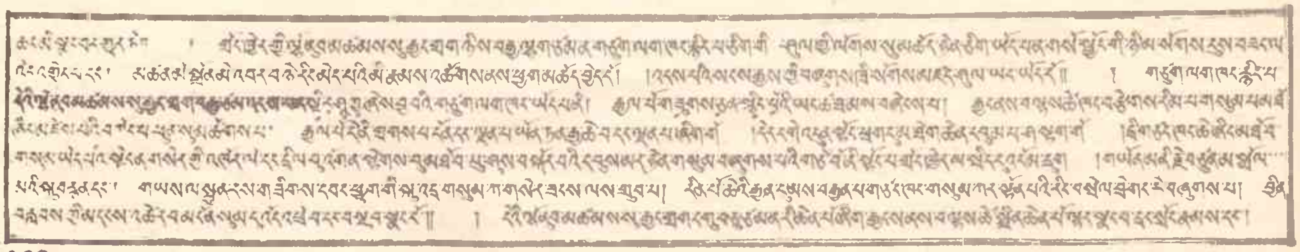

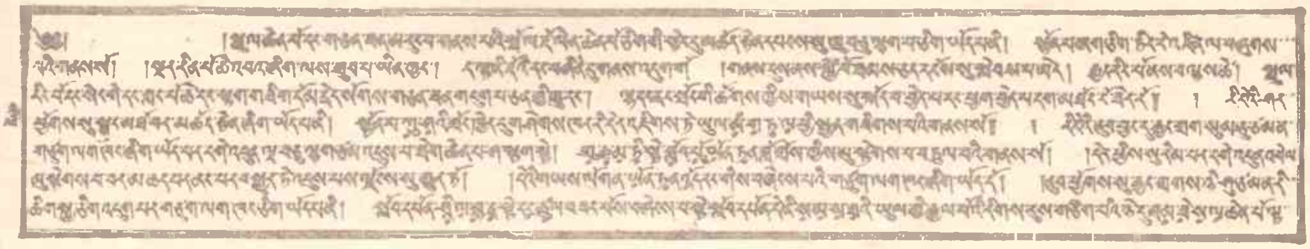

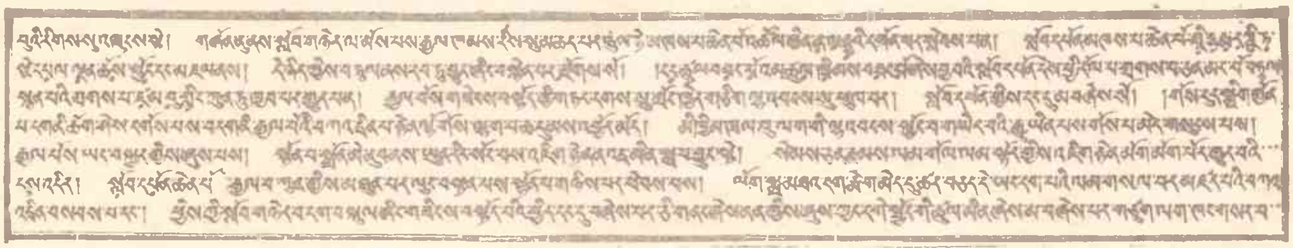

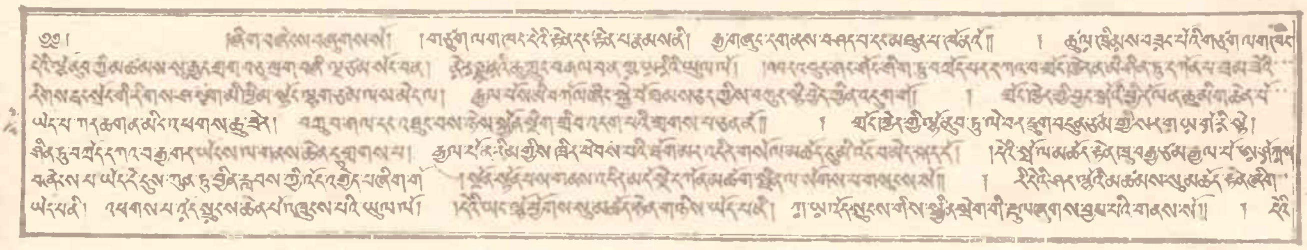

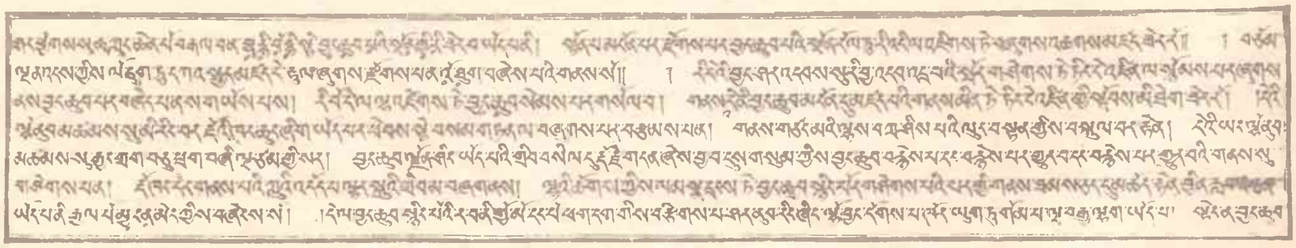

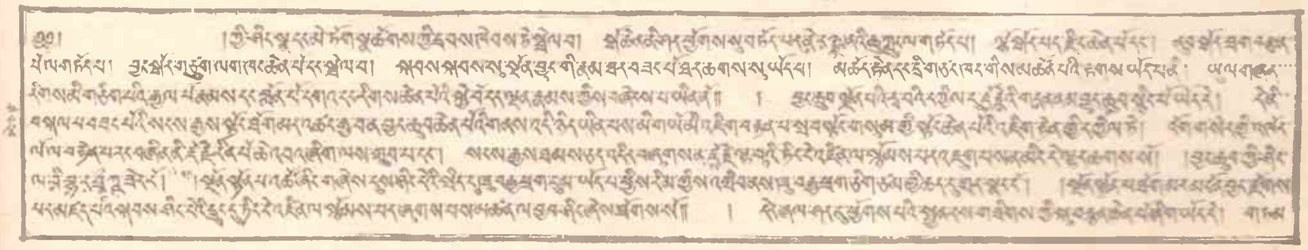

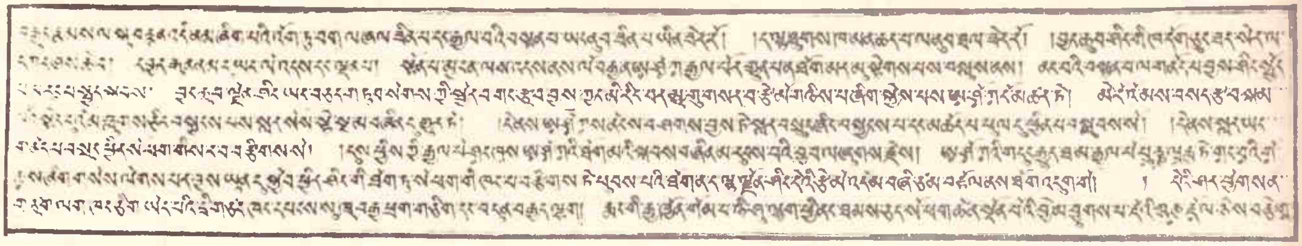

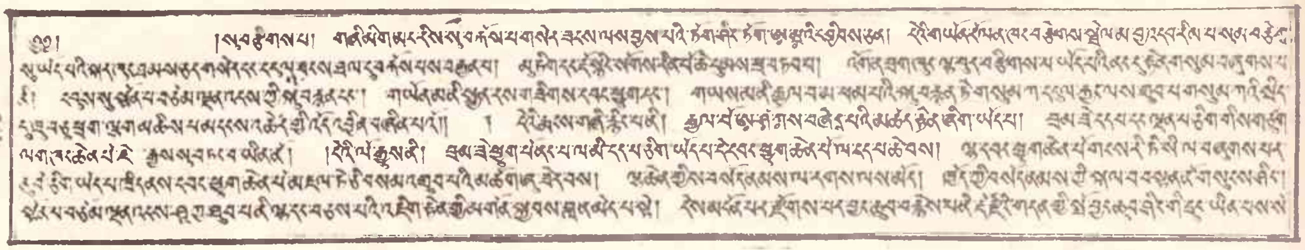

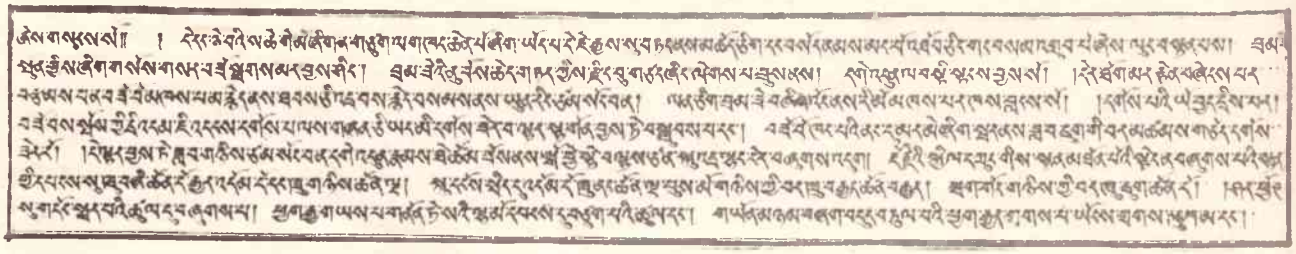

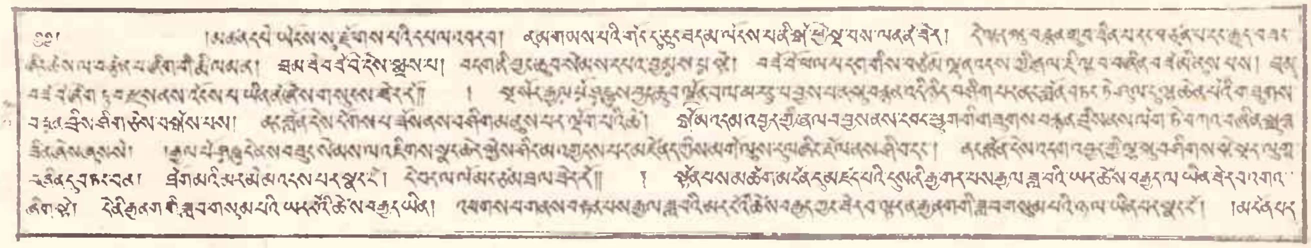

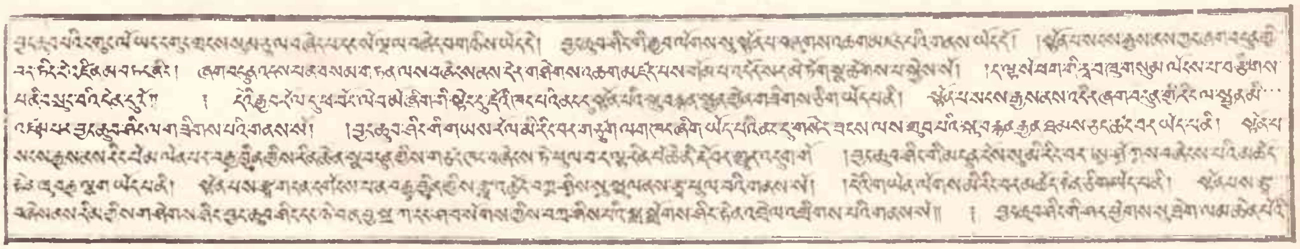

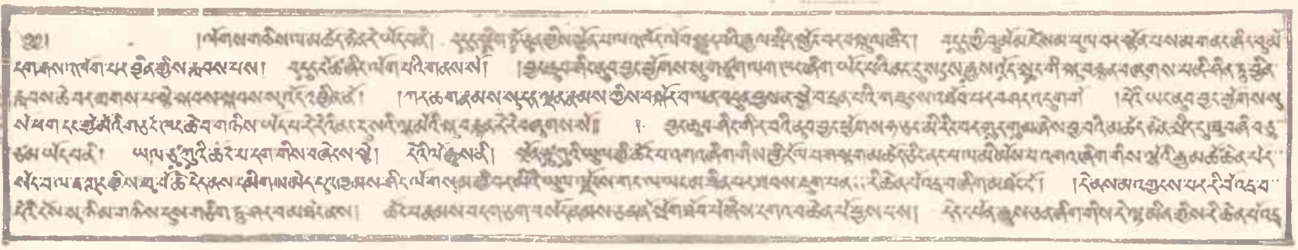

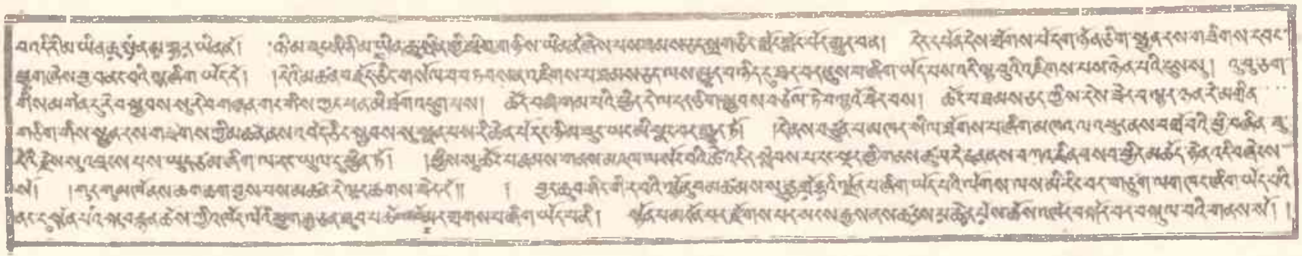

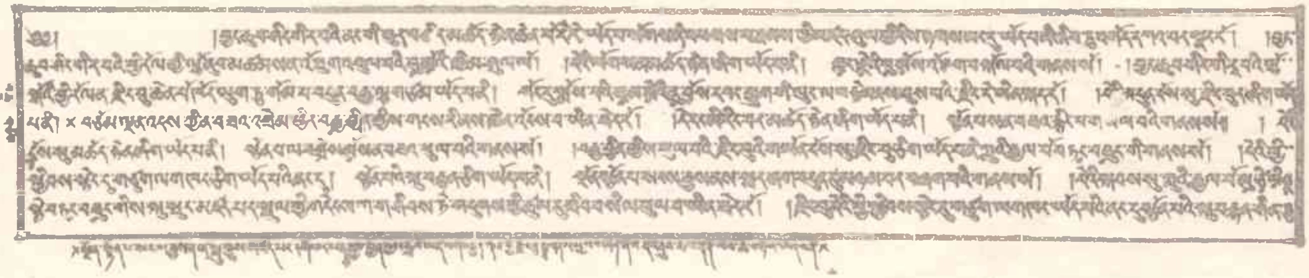

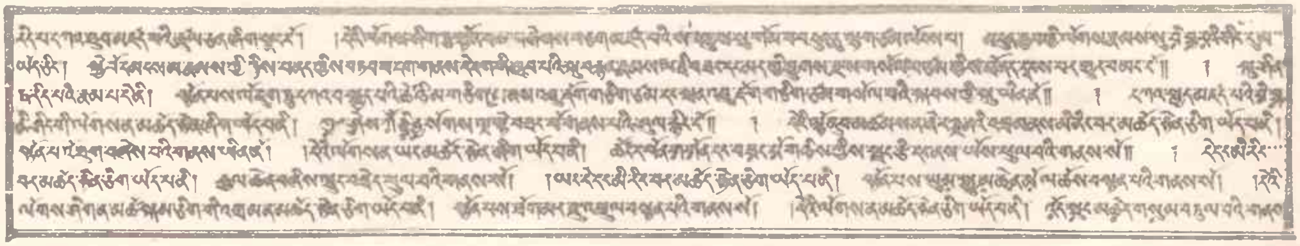

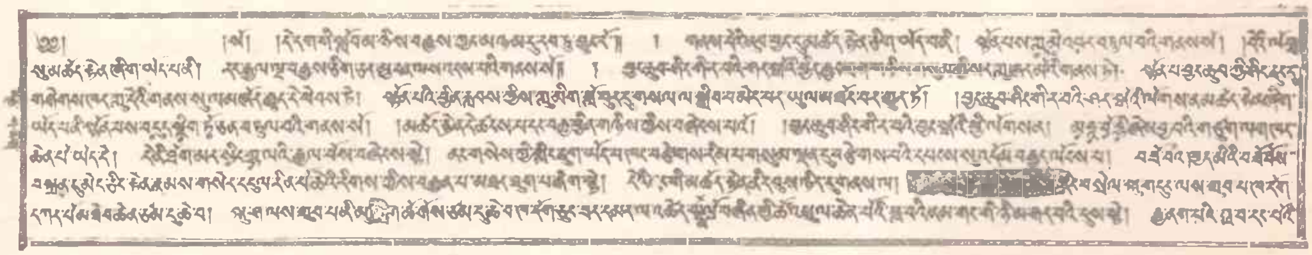

༄༅། །རྒྱལ་པོས་བཙུན་དུག་གསོལ་བས།

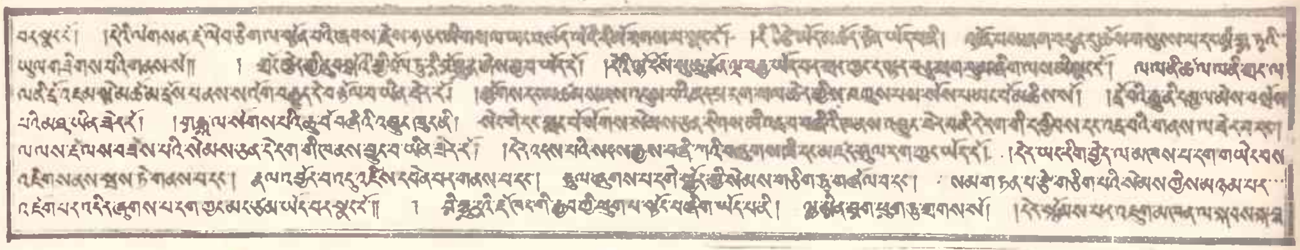

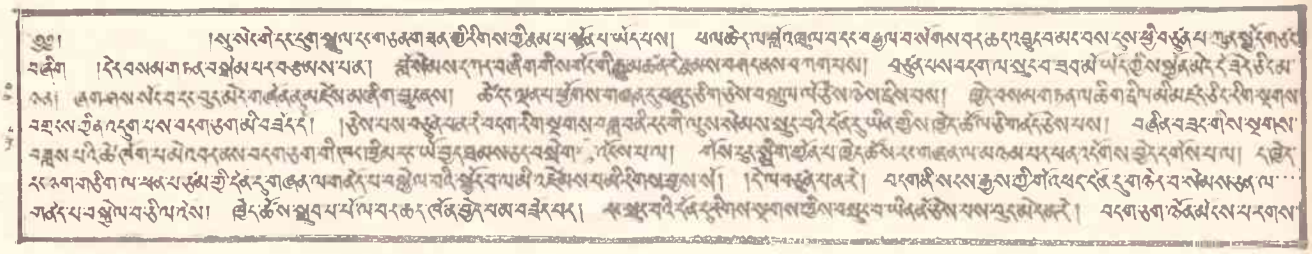

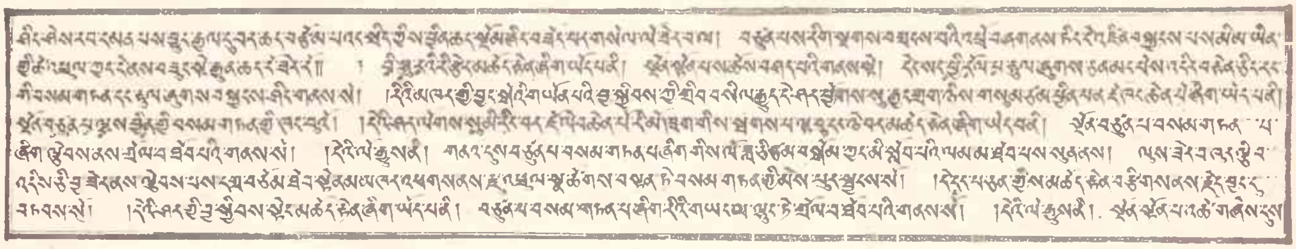

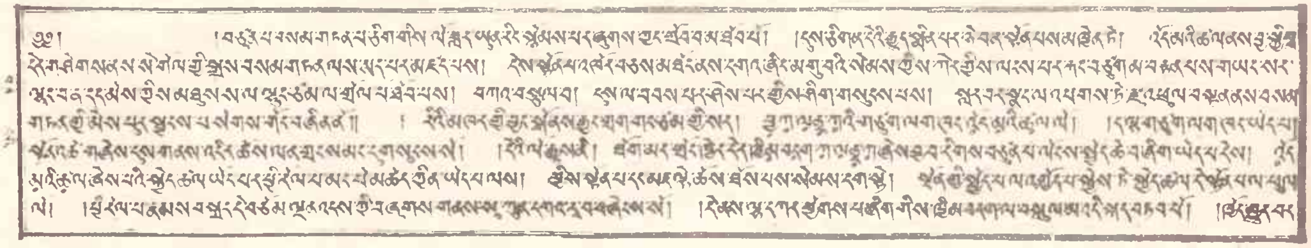

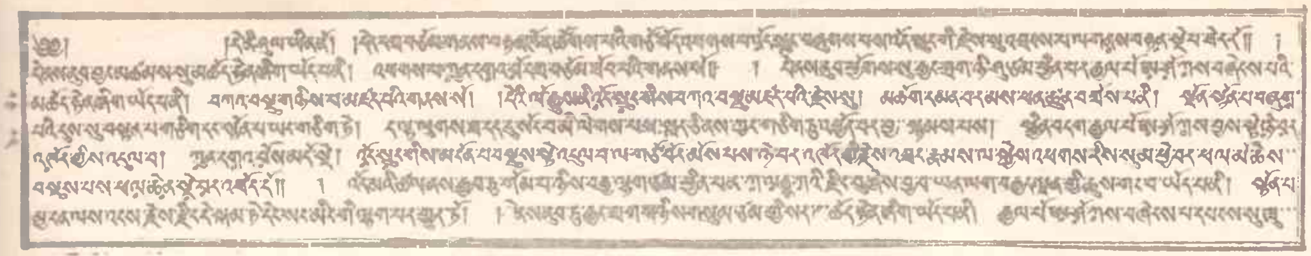

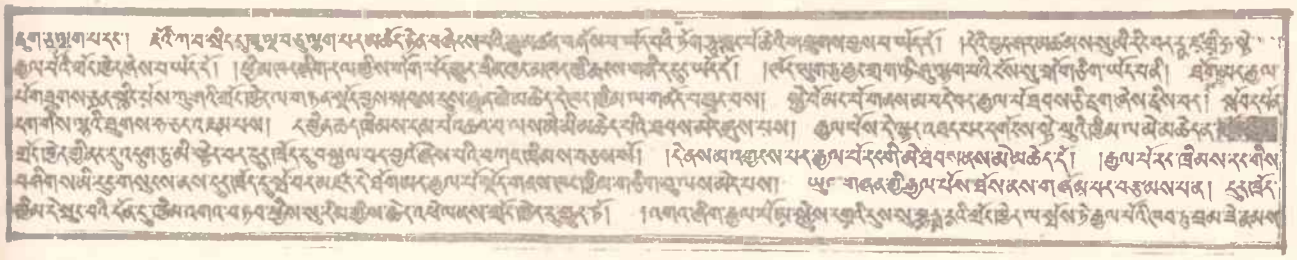

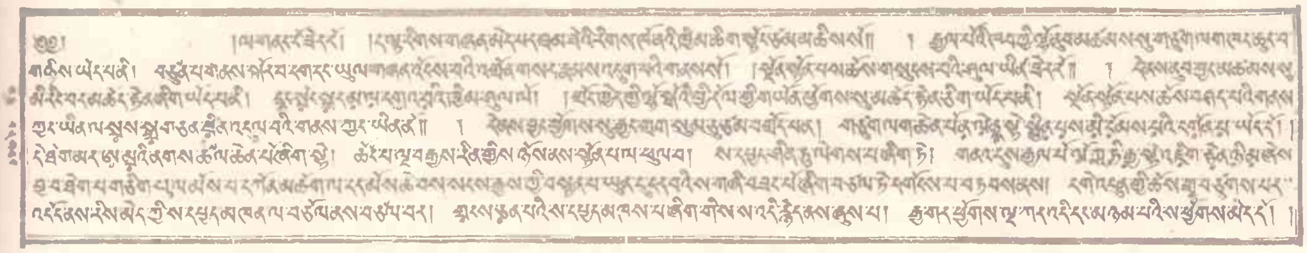

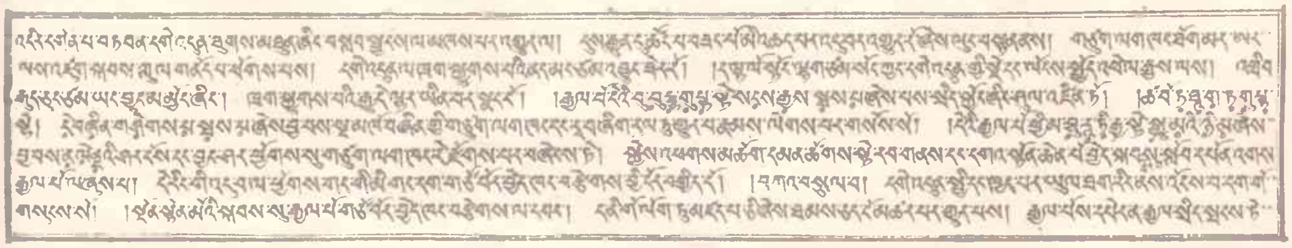

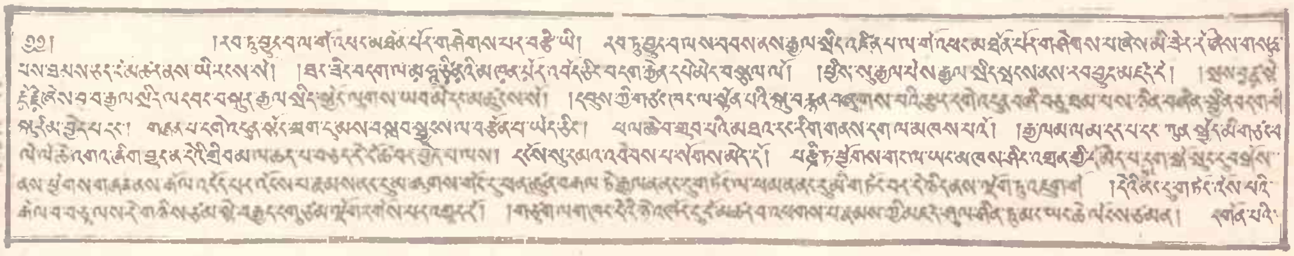

དབུ་སྟེང་ལ་ས་ཕུག་ཆུ་ཕུག་ལག་ཁང་ཞིག་ཡོད་པ་དེ། ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་ན་སྤྲུལ་སྐུ་གསུམ་གྱི་རི་སྣ་དང་ས་ཡི་ཐིག་ལེ་འཁོར་རབ་ཏུ་མང་པོ་དང་ཚོགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་གནས་སོ། །དེའི་མདུན་དུ་ལོ་གོམ་པ་བརྒྱ་ཙམ་ན་མཆོད་རྟེན་ཞིག
ཡོད་པ་ཞིག་ཡོད་པའོ། ཡུལ་ཕྲག་རི་འཛིན་འདྲེན་པའི་བཟླུ་བ་ཞིག་ལྷོ་བ་འཁོར་བཅས་མཐོང་བའི་གནས་སོ། །དེའི་ཕོ་རྒྱལ་མཁར། ཕྲག་རི་ཞིག་འདྲེན་པའི་བརྡུང་བ་ཞིག་གནས་བསྐོར་ཕྱིར་ཀྱིན་རིམ
ཀྱིས་འདིར་སྤྱིན་པ་དང་ལྷོ་ན་འཁོར་བཅས་གཞིགས་པ་མཐོང་ཞལ་དགའ་ཞིང་དད་དེ་ཡན་ལག་ལྔ་ཕྱག་གཏུགས་ཏེ་ཕྱག་འཚལ་ཞིང་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་རྒྱལ་པོ་འདི་དེ་དུས་སྤྱོད་ལམ་བཀའ་ ... སོ། །
རིལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་འཁོར་རྣམས་ལ་ལ་གཟིགས་ཏེ་བཀའ་བསྩལ་པ། བཤད་པ་འདི་ཕྱིར་དེ་རྡོ་རྗེ་ཕྱིན་ན། སྔར་པ་འདི་ཉིད་ཆེ་བ་མ་ཡིན་དགེ་བའི་རྒྱ་བ་འཕེལ་བའི་ལས་ཅན་ཞིག་སྟེ།
དང་མཐའ་ཡས་ཕྲན་པ་འདི་ན་མི་འགྱུར་བ་བར་གོལ་བ་ཐོབ་པར་འགྱུར་པ་ཡ་འཁོར་ལོ་བསྒྱུར་རྒྱལ་པོ་འདི་བཞི་སྤྱིར་རེ་རྗེ་ཞིང་རྒྱུ་རབ་ཏུ་སྤྱིར་རེ་རྗེ། འདི་ལྟར་ཡན་ལག་ལྔ་ལ་གཏུགས་ཤིང་ཕྱག་འཚལ
བ་དང་ ... ལས་མཆེན་པོའི་ཉམས་ཀྱི་གྲངས་དང་མཉམ་པའི་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ་ཚེ་རབས་སྤྱོད་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་ལུང་བསྟན་ཏོ། ། དེའི་ཕྱོགས་སུ་ཕྱུག་དང་ལ་གཞིགས་དང་ཤུགས་ཀྱི་བཞེངས་
པ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ། དགའ་ཞིང་གི་མཐོང་སྨྲུང་ལ་སྐུ་དེས་གྲོལ་པོར་གཞིགས་བསྒྲུབས་ནས་གསུང་ལག་ཁང་ལ་གཞལ་ལ་ལུ་བསྐོར་བས་རྣམ་ཏོག་ཞིག་ལས་མཐོང་དོ། །དེའི་མདུན་ལ་སུ་མཆོད་རྟེན་ཅི

ༀ༔ །ཡོད་དེ་འདར་དུ་ལྟོན་པའི་རྒྱ་བ་གསུམ་གྱི་རྩུ་ལྷ་རང་སྲུག་ཡིན་བསྒྲུབ་ལ་ཞིང་འདར་བ་འགའ་ཞིག་གཡས་སྐོར་གྲུབ་པས་རང་ལེལ་བ་དག་མང་དོ། །དེའི་རྩ་བའི་ཕྱིར་རྡོར་བུ་ཞིག་ཡོད་
པའི་ལོ་གས་སུ་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའོ། ལྷོ་སྤྱི་རོལ་པ་ཞིག་གིས་ལག་ཏུ་ཐེབ་ལྟེག་བཟུང་ནས་འདིའི་བཞིག་ཀཱ་མ་གཞོན་པོ་ཕྱེས་ལྷོད་པ་ལ་ཕྱིན་པའི་གནས་སོ། །དེའི་ནང་ལྟའི་མཚམས་ཀྱི་ལྟ་བའི་
ལང་དུ་ཐོམ་པ་ལྔ་བཅུ་ཙམ་གྱི་ས་ཞིང་ལ་ཕ་རུ་བཅུག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་དུ་ཟླ་བ་དྲུག་བཀྲུང་བ་ཏུ་ཙམ་གྱི་ལྟོད་དུ་སྐུར་ཡ་ལག་གཉིས་ཀྱི་ལ་སོ། །དེ་ལྟོན་ལྡན་པའི་ཚེས་ལ་ཞིང་པས་ ...... འབྱུང་སེར་ཏེ།
ལོ་རྒྱ་རིང་མོ་ཡང་ཞིང་དེ་ལ་འབེལ་བ་གྱི་བ་མེད་དེ་རྟེང་ངོ། །དེའི་ཡང་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྡིཾ་གཙུག་ཁང་ཆེན་པོ་དབང་ལ་སུ་འདུམ་བཞི་བ་བརྟུ་ཙམ་ཡོད་པའོ། ལྷོ་ལྟོན་པ་ལ་རྒྱ་བ་བཞི་བའི་རིང་བཀྲུག་ལམ་ལ
ཡ་རང་མོ་ལ་རམ་པའི་ཞལ་བ་ལྟན་པའི་གནས་སོ། །དེ་ནས་བྱང་ངོས་སུ་གོམ་པ་བརྒྱ་ཙམ་སྦྱིན་པའི་ས་ར་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་དུ་སྦྱིན་རས་གཞིགས་ཀྱི་སྐུ་བརྟན་ཡོད་དོ། །དང་ཀུན་རྒྱལ་ལ་ཀྱི་
ལྷ་རང་རྣམ་པ་སྤུ་ཅན་ལ་ལྟོན་པ་ཞིག་གོ། །དེའི་རྒྱབ་ངོས་ལ་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་དབང་ལས་སུ་ལྷ་ལུམ་བརྒྱ་ཡོད་པའོ། རྒྱ་རྒྱ་ཧྲི་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རྒྱུ་ལས་ཕྱིའི་རྒྱལ་བ་སྦྱིན་ལ་མཆོད་དང་རྒྱན་བཀོད་དང་ནང་གི་ཆེན
པོ་ལས་གྲུབ་ཅིང་ཞིང་གི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་དང་ཞིང་དུས་སྒྲུབ་པའི། །དེའི་བྱང་ངོས་ཀྱི་མཚམས་ལ་སུ་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའི། ལྷོན་ལྟོན་པས་ཞག་བདུན་བཀུག་ལས་ཆོས་བཤད་པའི་གནས་སོ། །

དེའི་བྱང་ཕྱོགས་ལ་སྦྱིན་པའི་ཞི་མ་ལ་རྒྱལ་བཞི་ཞིག་མཆོད་ཡོད་དོ། །ཕོ་མདུན་ལ་སུ་གནས་བཟུང་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཡོད་པའི། རྒྱལ་པོ་སྨྲལ་སྤྱོད་ལ་ཆོས་པ་བསྟན་ནས་རྟགས་ཀྱིས་བཀའ་ཕྱག་ཞིག་རྒྱུང་ངོ། །
ཡང་ལ་ཕྱོགས་ལ་ཆོས་པ་ཅིག་བརྒྱ་ཙམ་ཡོད་པའི་དགེ་སློང་རྣམས་ཆུ་འདོན་སྒྲགས་ཕྱུག་ཡོད་པ་ཞིག །ལྷོན་པའི་བཞེངས་ལ་ལ་གསེར་ཐལ་ལས་གྲུབ་པ་སྦྱིན་ཏུ་ལྷུང་བཞུགས་སོ། ཞིང་ཀྱི་བར་ཆ་ནི་ཁང་པ་དྲུག
བརྟེགས་ཀྱི་སྟོང་དུ་བཅས་པ་ རྒྱལ་པོ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཕུང་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་བཞེངས་པ་དེ། །དེའི་རྒྱབ་ལ་གཞས་སུ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་གསུམ་ཙམ་ཀྱི་ས་མཐའ་ཡོད་དང་ཀྱི་མེད་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་ཏུ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་དང་། །དེའི་
བརྟེང་ལྔ་པ་སྟེར་བཞུགས་ཀྱི་རིང་ཚོང་ཞིང་ཏུ་ཆེ་བ་སྤྱིན་རྒྱལ་གྱི་ཆེན་ཁ་ཞིང་ཏུ་དཔག་ཡང་དག་བཞི་ཞིག་ཡོད་དོ། །ཡ་ལ་ཤི་རི་ལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་དང་ལྟོན་པོ་ལ་དང་། སྤྱི་བོ་རི་རྩོག་ས་ནང་སྟོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་ཞིམ་པོའི་
སྦྱིན་དང་མར་ཁྲི་དང་རྡོ་ཆ་བ་དང་ཞལ་རྣམ་པ་ལ་ཞི་ཟིལ་སྤྱན་སྔ་ཚོགས་པ་དང་། ལག་ཅི་བྱུ་ཚོགས་པའི་མཆོད་རྟེན་གྱི་རིགས་ལ་ཡང་པོ་གྲུབ་ལ་ཞལ་མཆོད་དུ་རིང་། ཞིམ་བདག་གྱི་རིང་འཚོ་ཞལ་ཕྱག་མཁར་ཐེད་པའི་ལ་སྒང་ཀྱི
ལྷག་ལས་སོ། །དེའི་དུ་བ་ལྟེ་གྲེ་འབར་དུ་བྱེར་བཅིག་ཡོད་པའི། རྡོ་རྡོ་པོའི་ཆེན་པོ་ཞིག་སྟོལ་པ་དང་ཚ་ག་དུ་གིས་གཉེར་ནས་ལྷོན་པའི་སྟུང་དུ་རྒྱ་གཅིག་བཟུ་བས་བཅུལ་བ་ལ་ལྷོན་པ་ལས་ཕྱུག་གི་ཕར་བྲ་གཞམ་ཏུ་གཏད་པ
ཙམ་ཀྱིས་ཤུ་རྒྱུར་གྱི་མ་བྲང་པ་ལ་འབྱུང་ཞིང་ཁྱལ་ནས་རླ་བཙལ་ལས་རྒྱལ་ཞིང་ཏེལ་ཆེ་ལ་བསྒུལ་བ་ལས་བདེན་པ་མཐོང་སྟེ་རྒྱུད་གྲོལ་ལོ། ། གཙུག་ལག་ཁང་དེ་ལ་ལྷོན་དབུ་མཚམས་ལ་སུ་རྒྱལ་ཁབ་དགུ་ཙམ་སྒྲིན་པར་ཀུན་

ༀ༔ །ཀ་ཏི་ལྦྱུ་རང་ལ་སོ། །དེ་ནང་དུ་རྒྱལ་པོ་ཤཀ་ཀ་ཀྱ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའི། འཕགས་པ་སྔོད་སྐྱལ་ཀྱི་བུ་བཟུམ་ལ་པའི་གནས་སོ། །དེའི་ལོ་གས་སུ་མཆོད་རྟེན་ཅིག་ཡོད་པ
འི། འཕགས་པ་མེ་དང་ལ་ཀྱི་བྱུ་མི་གཞལ་པའི་ཨ་ར་ཧ་ལ་མ་དེན་དུ་ཕྱུང་པའི་གནས་སོ། །དེའི་ནང་དུ་ཕྱུག་རྒྱ་ཉང་ཡོད་དོ། །འཕགས་པ་འདི་ཞལ་ཟེ་ཆེན་པོའི་རིགས་སྐྱེ་འཕགས་པ་ཤཱ་རིའི་བུ་དང་ཞིན་པའི་རྒྱལ་ནས་
མཧཱ་སྲི་ཀུ་ལ་ཡིན། ཚེ་ལ་སྤྱན་ལས་རབ་ཏུ་བྱུང་བཞིན་ཅུང་ཙུ་ལྟར་བཞིན་ཏོ། །ཤྲཱ་ཝཱ་རི་བུ་ལ་རྒྱ་བཅོམ་པ་ཐུབ་ལ་ལས་ཚོགས་མཐའ་ཡས་ཀྲོལ། འཕགས་པ་འདི་ལ་བཤད་དེ་མ་ཐོང་པས་རྗེས་སུ་གཟུང་
ནས། དེ་ནས་ནང་གི་རྒྱ་གྲོགས་ཀྱིས་བརྒྱུད་ལ་རྒྱུ་ལ་འདིར་ཕྱིན་པའི་ལྟར་སྐྱེན་བཞ། ལྷོན་བཞུགས་ལས་རིང་པོ་ཞིང་གཟིགས་ཞས་ཞེས་སྒོ་ཞིང་རི་ཙན་ཞུས་གྱིས་ཀྱང་ ཞ་སྐྱུ་བཞུང་ཅན་གྱིས་ཤེས་ཏུ་ཕྱུང་བ་ཞེན། །
དེན་ལ་སུ་རྡུང་དུ་ཕྱིན་བཞིན་བསྟུན་པ་ཡེ་གས་པར་རེངས་སོ། །ཚེས་པ་ཞལ་རྒྱུང་ལ་པར་སྨྱོ་ཞིག་ལྷག་བཞག་ཅི་མཐར་འབྱིན་ཏེ། །གཞུང་ལས་ཟླ་ར་ལྷུ་རང་ཏེ། སྐེ་ཚེ་ན་གཞི་དང་སླིག་དང་ལྡན་བར་རུང་ནས་ཞག་
བདུན་ཟབ་པ་བྱང་དེ་དབྱ་བཅོམ་ཐོབ་བོ། །མེད་གཞལ་གྱི་བུའི་ཉིམ་ཞལ་ཡོད་པའི་ལྷུང་ལ་རེའི་ནང་ཕེགས་ལ་སུ་རྒྱལ་ཕྲག་གསུམ་བཅུ་ཙམ་སྤྱིན་པར་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའི། རྒྱལ་པོ་གསུགས་ཅན་སྙིང་པོ་ལ་ལྷོན་པ
བཀའ་ལ་ཏེ་མཐོང་བའི་གནས་སོ། །དེར་ལྷོན་པ་ལས་ལུ་ཀྱ་ཏཱ་རི་སྦྱི་ཏོ་མཚོག་དམན་དག་གི་འདུན་པ་ལྷུང་ཚོལ་གོ་ལ་གསོལ་ཕྱུང་བཞེད་བསྒུམས་ཏེ་ཡོད་དུ་འདུག་པར་ཅལ་བའི་ཚེ། དགེ་སློང་ལྷོན་གྱིས་བཀོད་ནམ་ཤེ་རབ

པའི་ཐད་ཙམ་ཅན་དང་ཀེ་མ་ནུ་སྒྲུབ་ཀྱིན་པ་མང་པོས་གཡས་ཀ་ཡ་ཅམ་ཕུ་རུང་ནས་གསེར་ཀ་བ་བཀྲུང་ལ་བ་བཞེངས་བཞུགས། ལྷ་འི་རང་པོས་མེ་ཕུལ་ཕྱུང་ད་རྒྱལ་གོ་ལས་རྒྱ་བཞམས་ཅང་ཀྱིས་བཀྲུང་། ལག་པ་གཡས་པན་
རིན་པོ་ཆེའི་ཕ་ཁང་བ་ཟང་། གཡོན་པ་ན་གསེར་གྱི་བུམ་པ་ཐོགས་ཏེ་གྱི་རང་གཟུས། རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་བཞི་ལ་མང་ནུ་བཟང་ཏེ་ཐོང་དུ་འཕྱུག་པར་ཅང་ལ་ཞིང་། རྒྱལ་པོ་གསུག་ལ་ཅན་སྤྱི་པོ་འཁོར་བརྒྱ་ཕྲག་གཞི་ཁྲི་ཕྲག་མང་པོ་དང་
བཅས་ལ་བཀའ་མཆོད་རྫས་སྣ་ཚོགས་པ་བསྣམས་ནས་ཞ་ཕུལ་ཤིང་། འདིར་སྐྱོབས་པ་དང་། ཧེ་ཕུད་དུ་ཞིང་རྩུ་བཅས་བཅུ་ཅན་པ་ཡིན་ན་ཧུ་ཅུ་ཚོ་ཞིག་པ་ཏེ་བཞུགས་བཞུགས་སོ། ། དེའི་ཤར་གཙུག་ལག་སུ་རྒྱལ་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་བགྲོད
པ་ན་ཀ་ལ་བྱིན་ཀ་དི་ལྷུང་ལ་སོ། །དེར་མཆོད་རྟེན་ཆེན་ཞིག་ཡོད་པའི། འཕགས་པ་ལྷུགས་ཀྱི་བུ་བཟུམ་པའི་གནས་ཏེ་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་བཟུམ་ལྡན་ཡོད་དོ། །དེའི་ལོ་གས་སུ་ལྷུ་ཀྱི་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའི།
དཔག་ལ་པ་དེ་ཉིད་ཀྱི་ལ་ཀ་དང་བཞུགས་ལ་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་དོ། །འཕགས་པ་དེའི་ཞིང་ལ་བ་ཆེན་པོ་ཕ་བུའི་རིགས་སུ་འབྱུང་ལ་སོ། ཡུལ་གྱི་མིང་ཞ་ཏི་ཀ་ཞིང་ཞག་ཅིག་ཡུལ་གྱི་མིང་ལ་ཡིན། སྐྱེལ་བ་གསེར་གྱི
ཀོ་ཤ་ཕྱིན་པ་སྔུགས་ཤིང་དོ་རྗེ་དབྱིག་གས་པ་ཅིག་གིས་ཞ་རྗེ་ཀ་ལོར་ཆེད་རིན་གཟུག་ཐམས་ཅད་བྲལ་བར་བཞག །ཁ་ཟླ་གསུམ་པོ་ཞིག་ལྷ་གཅིག་ཁ་ལ་པའི་ཚ་བར་འགྱེད་ལྡེ་འབྱུག་པ་ཞིག་ལ་སོ། །ཁང་ནས་ཕྱིར་ལ་བཞག་དང་པས་
ཕྱིར་ཀྱི་རྩི་ལྷུ་ལ་བཟང་པོ། ཀོ་ལ་བཞམས་ཅད་ཞིག་མེད་དུ་བཅོམ་ལ་པའི་སྤྱིན་པ་འབྲན་གྱི་རིང་མེད་པ་གཅིག་ལ་བཞིན་པར་ཁྱུང་བཞུགས་ལོ། །མི་རི་བར་གྲོག་ཆགས་དང་ལྡན་པར་གཞུགས་ལ་ཟླ་བ་ཞ་རྩེ་ལ་པའ

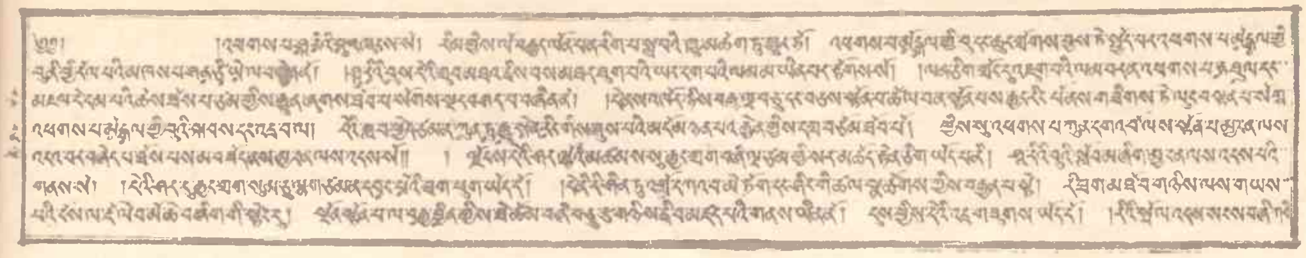

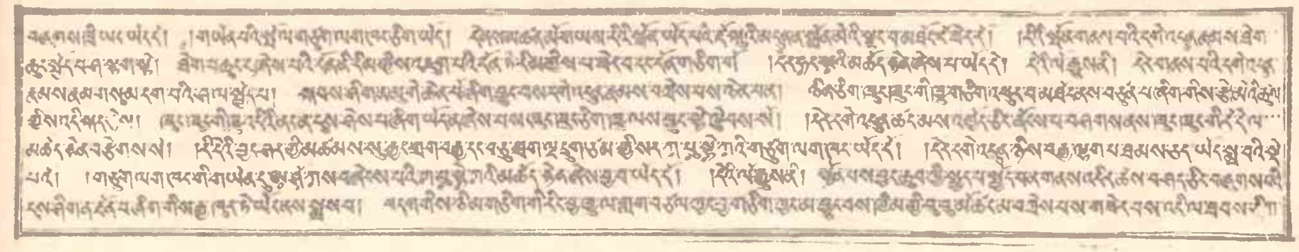

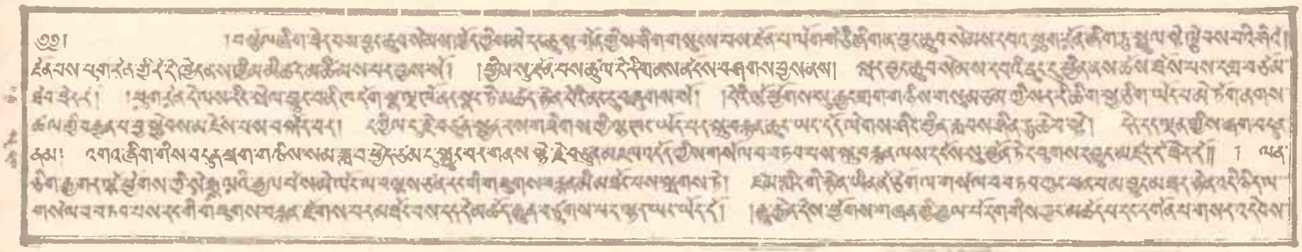

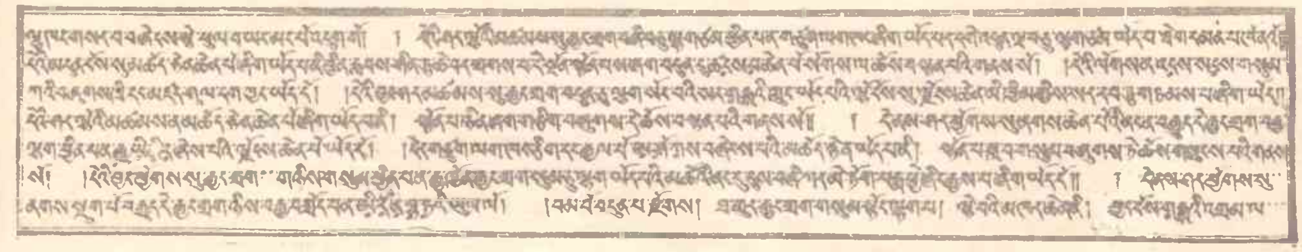

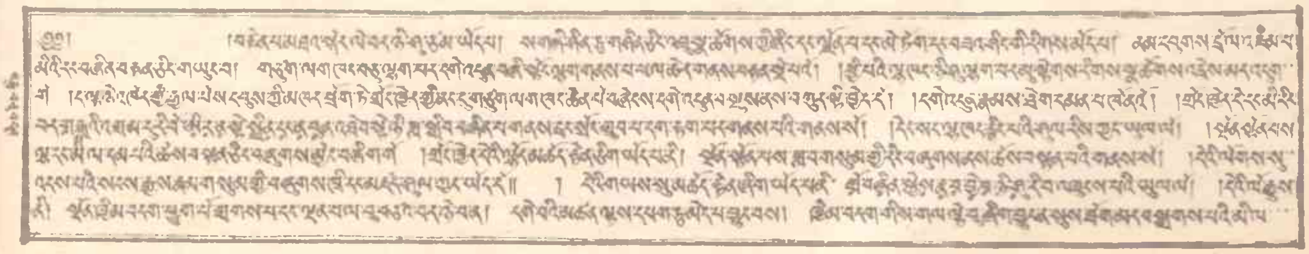

༄༅། །ཨུ་རྒྱན་རྒྱ་བཀལ་ཏི་འབྲུམ་བརྒྱུད་དེ་རྒྱང་གྲགས་ཏུ་ཀ་བརྒྱ་ལྔ་གཅིག་གྱི་ཕོ་བྲང་ཉི་ཟླའི་བཀོད་པ་ཡུལ་ལོ། །དེའི་ཤར་རྒྱང་གྲག་ལྔ་བརྒྱ་ཐག་བཅུ་ཙམ། ལྷོ་བའི་ལམ་ཁར་ཆེན་པོའི་བྲག་རྒྱང་
གྲག་ལྔ་ཉུང་ཙམ། མི་ཕྱིམ་དབ་ཏུ་མང་པོ་ཡོ་ག་ཏ་ག་ཞིང་མགྲོན་ཁང་དང་མི་ཏོག་གི་ཞིང་དང་བཟའ་ཞིང་གི་ནུ་བ་དག་གིས་ཡ་མཚན་པ། ལྷ་ཁང་ཞིང་པའི་ཞིང་ཏོག་ཤིན་ཏུ་མང་ཅིང་ངོ་མཚར་ཆེ་བ། དེའི་
དགུན་ཁ་ཉི་ཀྲ་ཀྲིན་དང་དབྱིབས་མཚུངས་ཤིང་ལྗོན་པ་ནང་ལ་ཤོག་དམར་ལེར་ལ་ཟླ་བ་ཏི་སྤྲ་བ་ཤར་ངང་ཤིང་ཏོག་ཆུང་བ་ཆུང་ཆུང་གི་ཕྱིར། དང་ཉམ་པ་བཅུ་ཐུབ་དམར་ཤར་ཞིག་ཡང་མི་འགྲོ་དམར་པོར། དགའ་འཇིགས་
ཤིང་གི་ཡལ་ ཀ་ལས་སྐྱེས་ལ་ལ་ཞིང་གི་ཕྱུ་བར་འབྱུང་བ་ཀུ་ལྷའི་ལུགས་དང་མཚུངས་པ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པར་མི་འདུ་བ་ཡོད་དུ་འོང་བ་ཞིག་གོ། །ཤིང་དེ་ནི་ཡལ་གའི་ཤིང་བལ་
བ་དང་འདྲའོ། །མི་འི་རང་བཞིན་འཛམ་ལ་ལྷར་མ་སྐྱིན་བ་ཆེར་ལ་བ་ཚེམ་པ་ཆེ་བ། གཙུག་ལག་ཁང་ གྲངས་ཅི་ལ་ལ་དགེ་འདུན་ལྔ་སྟོང་གྲགས་གསུམ་ལྷག་ལ་ཞིག་པ་ཅི་ཙམ་
སྤྲང་ས་མང་སྤྱོད་པ་དང་། ཕྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་ལ་གཅེར་བུ་པ་དང་གྲགས་ཅན་པ་འདྲེས་མར་གནས་སོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནུབ་ཕྱོགས་ལ་རྒྱང་གྲག་ཉི་ཤུ་ལྷག་ན། ཇ་ཀྲི་ཇའི་གཙུག་ལག
ཁང་ཡོད་དེ། དེར་ཕྱོགས་ན་རྒྱལ་བ་ལ་ལོ་ཞུགས་ཚུལ་བཞི་བཅུ་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཐུབ་པ་བཞུགས་པ་ཡིན་ཞེས་ཟེར་རོ།། ། རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་

ས་ཕྱོགས་གནས་པ་མཁས་པར་གྲགས་པ་དང་རྟོགས་པ་མཐོ་བར་གྲགས་པའི་བཙུན་པ་ཞབས་ཅེར་འདི་ར་གཞུགས་ཅགས་པ་མང་ངོ་། །དེ་དེ་ལོ་གཞས་སུ་མི་དེ་ཞིང་བད་ལྷ་ཀླུ་ཤིས་མཆོད་རྟེན་བཞེངས་པའོ། སྟོན་དང་ལྷ
བ་བ་ལ་ཞུ་བ་བཀུགས་ནི་ལྷ་མི་རྣམས་ལ་ཆོས་བཤད་པའི་གནས་སོ། །གནས་སྤྱིར་གི་ཆེན་པ་བཞུགས་པར་སྒྲོན་མེ་འབྱེད་བཞུགས་སོ། །དེ་དང་ཅེ་བར་འདས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཤ་གདུང་གཞུགས་སམ་ཕྱིར་དང་མཐུན་རྟེན་ཡོད་དོ།
དེ་ལ་ཡང་ལེགས་སུ་ཅེ་བའི་ལས་གཟུགས་ཡག་ཁང་ཅིག་ཡོད་པའི་ནང་དུ་བསམ་ལ་བསྒྲུབ་དང་ལས་གཟིགས་པ་རབ་འབྱུང་གི་ཕྱུབ་རྒྱལ་ཞིག་ཡོད་པའོ། ཞིང་རྩ་བ་ལ་ཞིན་ཏུ་ཆེ་བ་ལ་ཐག་ཅེ་དེ་དང་གནས་སུ་ཐམས
ཅད་ཀྱིས་ཟུར་མེད་པ་གྲགས་པས་སྐྱུར་བར་གནས། དེ་དངས་སུ་མཐོང་བར་གནས་ཞིང་བ་བཏགས་པ་ལ་ཕལ་ཆེར་འདོད་པ་བཞིན་འགྱུར་རོ།། ། དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང་གྲག་དགུ་བརྒྱ་བགྲོད་ནས་ཀ་གུར་ཆེན
པོ་ཞིག་བརྒྱལ་བས། ཀ་སུ་སྟེ་ཤི་ཡུལ་དེའི་བྲ་ཤ་རྒྱང་གྲག་ཁྲི་ཚོ་གཅིག་ཡོད་དོ། །གཞུང་མཁར་ལོ་ཏུ་ཡུག་ཏུ་རྒྱང་གྲག་ལྔ་སྟོང་ལྷག་ཡོད་པ། ལས་ག་ཞི་དུ་ལ་གཞེར་བ་འབྲུ་གང་ཡང་འདེབས་ཤིང་། ལྷག
པ་ཞིང་ཏོག་ཕུན་སུམ་ཚོགས་ཀྱི་ཤོར་མོད་པ། ཤིང་ཏོག་དེ་དག་གི་ཞིང་ཞིག་མང་པོར་ལ་པ་ཡོད་ཀྱང་རིན་ཆེའོ། །མི་འི་རང་བཞིན་བཟང་མ་ཡུལ་བ་ཆུང་བ་བཞིན་ཞག་པ། ཆུ་ལུང་རིགས་མི་དང་མཆོ་རྟེན་འབྲེལ
མར་གནས་པ། གྲོང་དང་ཕྱོགས་ཡང་ཆུ་ལ་མང་ཀ་དང་བ། ཕྱི་རོལ་པ་ལ་སུ་ཀྲུ་ཏ་པ་ལས་འདུད་མི་མཐུན་པ། རྒྱལ་པོའི་ལྷ་སྐྱེར་སྐྱེར་གྱི་ཟླ་ལས་མཆེད་པ་བྲམ་ཟེའི་རིགས་ཡུ་ཤ་ཧ་ཀུ་ཏ་ཟེར་དེ་ཡུལ་ཡི་དམངས་ཀུན

༄༅། །དཀོན་མཆོག་ལ་དད་པ་མོས་ཤིང་གཙོ་བོ་གསུམ་གྱིས་གཅིག་འཇིག་རྟེན་པའི་ལྷ་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནོ། །དཀོན་མཆོག་ལ་མོས་པ་དེ་གཙིག་ཙམ་ཡོད་པའི། གཙུག་ལག་ཁང་ཉི་ཤུ་
བརྒྱ་དང་ཡོད་ཀྱིས་ཀ་ཡོལ་བ་བཀཏ་བ་ལུགས་སྤྱོད་པ་ལ་ལས་ཐོབ་མཚན་དག་ཏ་ཏ་ལ་མཛེན་དོ། །ལྷ་ཁང་ཁ་པའི་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་ཡོད་པར་ཕྱི་པ་རྣམ་ཕྲག་ལྔ་གནས་སོ། །རྒྱལ་པོ་ཡང་མི་རབས་སྔོན་དང་དང་
མི་ཀ་བརྒྱ་པར་གནས་སོ། །སྤྱི་བ་དཀར་ལ་འབྲས་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ན་ཕྱིན་གོ་ཕྱོགས་སུམ་གཏོགས་ཀྱང་། རིམ་ཤེར་གྱི་མཁའ་ལས་པ་ལ་བ་ཀུར་སྟི་ཆེར་རྒྱལ་པོས་ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་གཞན་བཅའ་ཆེ་བས།
ཅིམ་ཡུལ་གྱི་ཆེན་ལྷུང་གཡུལ་ལ་ལ་ཏྲུལ་བའི་གྲུ་གར་ཅེས་པ། དུས་རིགས་མ་མིན་ཐོས་སོ། །དར་སྤྲིན་རྒྱུད་རྒྱལ་པོ་རྒྱལ་སར་བཞེངས་པོ་ཆེན་ཁྱུང་གི་དུས་ཀྱིས་མཇད་པ་མ་གཞན་པར་འདོད་གསུངས་པས། སྤན
ཀྲུ་ཀྲིང་ཤིས་ཀྲང་དེའི་སྐུ་ཆེ་དག་བཀྱེལ་བས་ཞིན་ཏུ་དགའ་ཞིང་མཛད་ཅིང་། རྒྱ་གར་གྱི་སྐད་དུ་སྒྲུང་དགོས་ཟེར་བས་དོན་བསྒྲུར་ཟླ་ལས་ཞུས་ཅིང་། དོན་པ་ཏེན་རྒྱལ་པོ་འདི་དང་། རྒྱལ་པོ་ཀྲུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་སྐུལ
བསྟན་ཕྱུག་བར་འབེར་བཅས་ཀྱི་ལས་ཆམ་ཡུལ་ཚོམ་སུ་འཛུལ་ཞིང་ལེགས་སྐྱེལ་འདི་བཞིན་འབུལ་རྒྱུ་ཡས་པ་ཡིན་ནོ། །བར་སྐབས་ནས་ཀྱི་སློར་མི་ཟུར་ཙམ་མོ། །དེའི་རྒྱན་ཤག་པའི་ཡུལ་གྱིས་མཐའ་ཞི་ཆུན་དང་ཟླ་བ
གཅིག་གི་ཡུལ་ཚོམ་གྱི་ལམ་གྱིས་བར་ཆད་ཅིང་། ཡུལ་དེ་ཤར་ལྷོ་མཚམས་སུ་རི་ཕྲུ་སྐོར་མངའ་ཅིང་། དགུ་ཁུལ་དང་དགུ་གི་སྐྱ་དང་དགུ་ཀྱལ་གཞོང་པ་འབྱུང་བ་མང་ངོ་།། ། དེ་ནས་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱང

ཀྲག་སྟོང་ལྷག་ཆོ་ཐག་དང་བརྒྱ་ཐག་གཅིག་གསུམ་གྱིས་པར། ཨ་མཛིན་སུ་ཡུལ་དེའི་ཁོར་ཡུག་ལ་རྒྱང་ཀྲག་སྟོང་ཀྲག་སྐོར་རྒྱ་མཚོ་དང་ཆེ་བ། གཞུང་མཁར་ཡི་བཟུང་རྒྱང་གྲག་གཅིག་ལྔ་ཁུག་དང་། མཚོ་ལ་བཞིན་གཞིར་ཆེ
ཤིང་འབྲུ་ལྷ་ཆོག་བ་དང་ཞིང་ཏོག་དང་མི་ཏོག་གི་རིགས་ཞིན་ཏུ་མང་ངོ་། །མ་འདྲེས་པ་ཀྲུ་མཆེད་དགྲ་བཅོམ་པ་ཡི་ཟེར་དང་བཞིན་པ་ལ་ཆེར་ཕྱུང་བ་ཤིས་སྒྲ་ག་ལ་དགུ་ཏུ་བཅེ་བ། ཁོན་ཐང་ལྷོ་བཟང་མཁར་ལ་འདམ་པ་ཚེ་ལྡམ་འགྲོ་ཞིག་ལ་
ཞིང་། ཕྱི་བ་ར་ཞང་ཆམ་ཆེ་བར་བ་ཀུར་བ་ཁག་ཞུ་ལུགས་སུ་ལྷུག་པར་དགེ་འདུན་ལྷོ་ཤྲུག་གཅིག་ལ་གནས་པ་བཞིན་མ་སུ་ཤུང་གཅིག་བ་རྣམས་བཞུན་པ་འཛུམ་སྤྱེ་པའོ། །སྤྱི་རོལ་པའི་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་ཕྲག་ཏེ་ཅིག་ཅིག་ཕྱི་རོལ་པ་རིགས
མར་པོ་དག་ཞི་ཞེ་གནས་སོ། །ཐལ་ཆེར་གཙོར་བ་བུ་པ་དང་གྲགས་ཅན་པ་ཐ་ཡས་ཆེ་བའོ། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནུབ་ཕྱོགས་ལ་མི་རིང་བར་ལྷ་བཀྲུ་ཀ་ལ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པའོ། སྟོན་པ་ཞིག་བདག་བཞུགས་ནི
ཆེས་བཤད་པ་གནས་སོ། །དེའི་ལོག་ལ་འདས་པ་སངས་རྒྱས་བཞི་ཀ་ཡི་བཞུགས་ཁྲིའི་ཞབས་རྗེས་ཞུར་ཡོད་དོ།། ། དེ་ནས་མི་རིང་བར་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་ཡོད་པའི་ནང་དུ་རྡོ་ཡང་རིགས་སྐུའི་པའི་སྐུ་བཞུགས་
དཔེར་ལ་ལུ་བྲེ་བརྒྱད་ཆ་ཅན་དཔེ་རྫོགས་པ་བཞིན་ནལ་ཞིང་ཏུ་ཆེ་བར་གྲགས་པས་ཡོད་དོ།། ། དེ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་མཚོ་འགྲམ་གྱི་རི་ཡུལ་དུ་སྐྱེ་བུ་ཀུ་རུའི་ཡུལ་ལོ། །དེའི་རང་སྟོབས་སུ་ཡུལ་ཀ་ཤུ་ཏ་ལྦུ་ཀྲ། །
དེ་ཤར་ཞི་གཞས་སུ་ཁུ་ཤུ་ཏ་དང་ཀྱི་རྒྱ་སྣ་ཀ་ཏ་དང་། ཨ་ཀུ་ཏ་ཀྲ་དང་། དེའི་ལྷོ་ནུབ་མཚམས་སུ་ཡུལ་ཀུ་ཤུ་ཡུལ་ཐམས་ཡོད་དོ། །ཡུལ་ཐུག་པོ་འདི་དག་པའི་ཞུམ་ལ་ཞིང་ཕྱུར་གཞོང་པ་བཟུང་བ་གྱིས་ཞིན་ཏུ་བཟོད

༄༅། །དགའ་བ། མི་འི་རང་བཞིན་གདུག་པ་བརྟོགས་དགའ་བ་རྒྱ་གར་དུ་སོ་དང་འབྲེལ་བ་ཕྱུབ་ལ་པ་དགའ་གོ། ། ཨ་རྒྱུ་ཏུ་བྲའི་ཡུལ་ནས་ཤུབ་ཏུ་རྒྱང་གྲག་དགུ་བརྒྱ་ཙམ་སོང་བན། སྤྱི་ཀྲི་
ཀྲིའི་ཡུལ་དེའི་ཁྲ་ཤུར་རྒྱང་གྲག་ཆིག་ལྷོང་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་ལྷ་ཙམ་དང་། གཞུང་མཁར་ཆེན་པོའི་ཁོར་ཡུག་ཏུ་རྒྱང་གྲག་བཅུ་ཙམ། ས་གཞི་དང་ཞམ་དབུགས་ལ་ཆེ་གདུང་ཆེ་ལ་ཞག་བས་རྒྱན་གཞིར་ཆེ་ཞིང་འབྲུ་ལྷ་ཆེ
འདེབས་སོ། །མི་ཏོག་དང་ཞིང་ཏོག་གི་རིགས་ཞིན་ཏུ་མང་ངོ་། །མི་འི་རང་བཞིན་རྒྱལ་ལ་ཞབས་ཆེ་ཞིང་དམུ་ཆོད། གྲོང་དག་ཅིག་ཀ་དག་ཡོལ་ཞིང་གཙུག་ལག་ཁང་ལ་ལྷ་ཞུ་ཐག་པར་དགེ་འདུན་ཅིག་ཤུ་གུ་ཟུམ
གནས་སོ། །ལྷ་སྦྱིན་པའི་ལྷ་ཁང་ལྷ་བཅུ་ཡོད་པར་མི་རིགས་མི་གཅིག་པའི་ཕྱི་པ་འབྲེལ་ནས་གནས་སོ། །ས་གཞི་དེ་ཐང་འབྲེལ་མ་ཆས་ཆེ་བ་དེ་ན་པོ་ཆེའི་རིགས་མང་བས་ཚམས་འབབ་ལས་བཟླ་ཆེ་ཡང་ལོངས་སྤྱོད
ཆེ་དེ། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤི་རོལ་མི་རིང་བར་ཨ་སུ་ཀ་ལས་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་གྱི་ཤོ་གས་སུ་གསུང་བའི་ས་ལས་རྒྱལ་བཞི་ཀ་ཡི་བཞུགས་ཁྲི་དང་མཇད་རྗེས་ཡོད་དོ།། ། དེ་ནས་ནུབ་དུ་རྒྱང་གྲག་སྟོང་ཞིག་ལ་རྒྱུ་ཁ་གྲག་བཅུ
བརྒྱ་ཙམ་ཕྱིན་པས། ཀུ་རྗེ་ཤུ་ར་ཧྲི་ཡུལ་ལོ། །དེའི་ཁྲ་ཤུར་རྒྱང་གྲག་བཞི་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ཙམ། ལྷོ་བའི་མཁར་ཆེན་གྱི་མཐའ་འཁོར་དུ་རྒྱང་གྲག་ཉི་ཤུ་ཙམ་ཡུལ་བ་ཞིར་མི་ཕྱིམ་གཙོས་པ་ལ་ཆེར་ཡི་ཕྱུ
སྤྱོད་ཅེ་དེ། །ས་གཞི་དང་ཞམ་དབུགས་དང་མི་འི་རང་བཞིན་ས་ར་ཤུ་ཡུལ་དང་འདྲ། །མི་འི་རང་བཞིན་རྒྱལ་པོ་ཅི་སྤྱོད་སྟོན་པ་ལ་ཞིན་ཏུ་བཅོམ་སྐྱེད་ཀྱང་ལ་སྡོམ་པ། འཛུ་སྐྱེ་ཆེ་གསལ་འདེབས་མི་དགའ་དང་ཞིང་དགའ

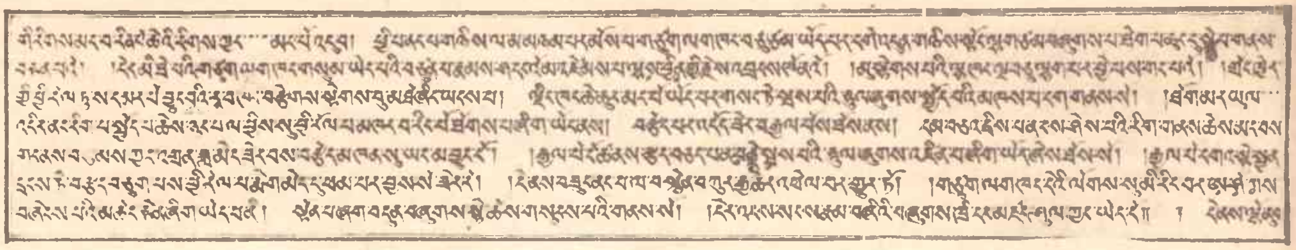

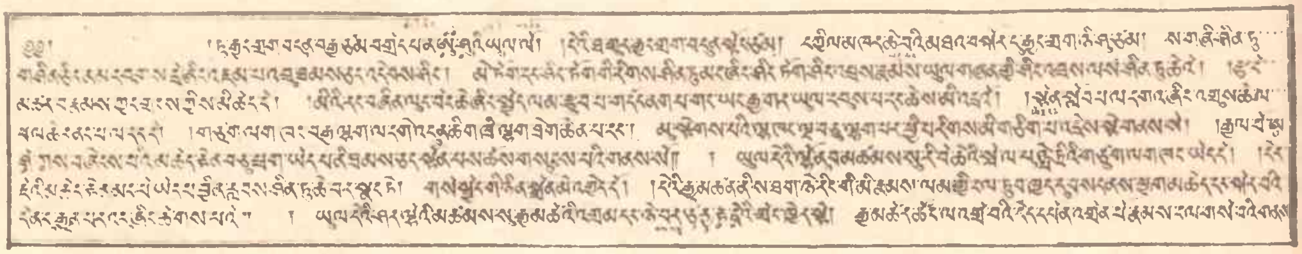

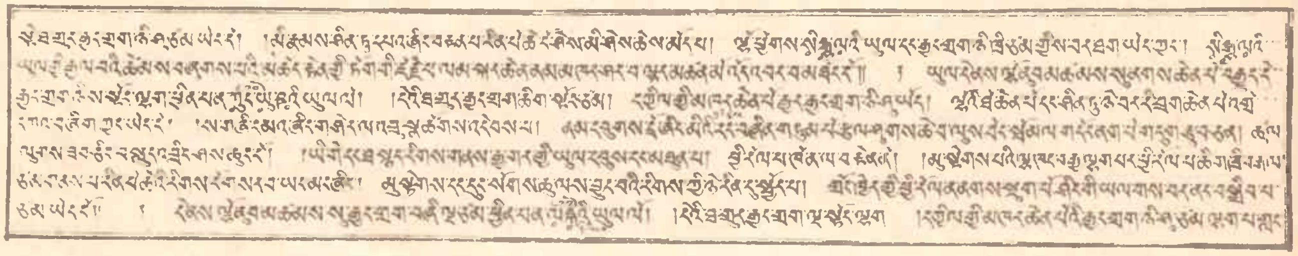

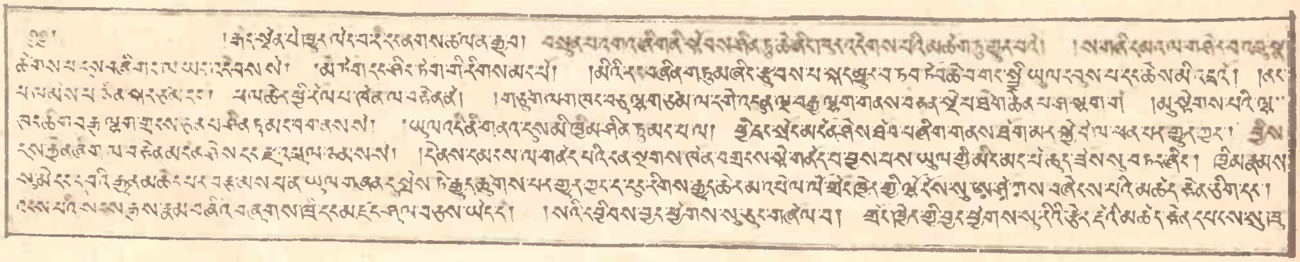

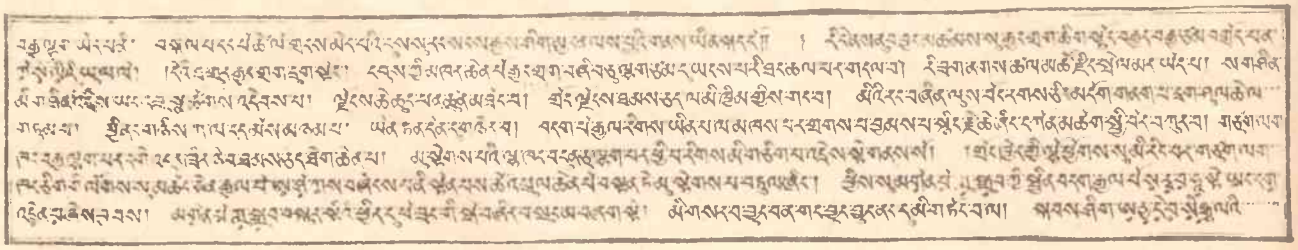

༄༅། །ཡུལ་ཆེན་པོ་ཏེ། གོ་སྐྱ་བ་ལ་གཞོན་ནུ་འོད་ཟེར་ལ་སྐུ་ཚེ་གཅིག་ཅེས་པ་ཕྱུང་ཕྱུང་བས། མགོན་པོ་ལ་རིན་པོ་ཆེ་ཤེས་རབ་འབར་བ་ལ་ཕྱིར་ལྷན་པ་གསལ་བས་མ་ཆེས་སོ། རྒྱ་གར་དུ་ཕྱིན་
བཞེར་རྒྱལ་ཁང་བཞི་ཁྲག་ལ་ཏི་ཀེ་ཤ་མས་ལ་བཤད་དེ་ཨ་ཏི་ཤའི་སྐོར་ཞིག་གསུངས་སོ། །ཅིག་ཆར་ཅོལ་དེ་བཞིན་བྱས་པས་ཡ་ཏྲ་ཐུབ་ཙ་ཡར་མ་ཐེར་བར་ཁ་བཞིག་ཕྱིར་བཞེར་གྱི་མར་དུ་སོང་ངོ་། །དེ་ནས་ཉེ་གནས
ལོ་ཙཱ་བ་རྒྱལ་བ་རིན་འབྱུང་བས། སློབ་དཔོན་གྱིས་ཐ་ཙམ་མཁས་པར་གྲགས་པ་དགའ་བ་གནས་པོ་གསུངས་སོ། །དེའི་རྗེས་སུ་བཀའ་ཕྲིན་བ་སྤྱན་ས་ལས་ཕྱིར་བ་ལས་པ་དང་རྒྱ་ཆུས་དང་བཞིན་གྱིས་མ་ཐུབ་པ་སྐྱོང་ལ
དགའ་ལ་ལ་ས་ཞིང་རྣམ་དག་ཏུ་ཆིབས་པ་བཏོན་ནོ། །ཡུད་ཙམ་ཞིག་རྒྱལ་ཁང་དུ་བཙུན་དགའ་བ་ཞི་རྒྱུད་ཡོད་ཁང་ཆེན་གཞན་པའི་བཤད་ལ་ཡིན་ནོ། །སློང་སྒོ་ལ་འབེབས་ཐིག་ཆུན་པ་རྡོ་ཞེས་དབུས་སྤྱོད་རྩ་སྐྱེས་ཀྱི་མ་ཐར་ཞེ་བ་བཞི་བཀྲད་ཡིན
འཇིག་རྟེན་ལ་ཞིང་སློབ་མའི་མཚན་ཁྱུམ་མཛད་དོ། །སློབ་མ་མང་པོ་ཡོད་ཀྱང་བསྟན་པའི་སྙིང་པོ་ནི། ལོ་ཙཱ་བ་ཀྱི་ཏུ་ལ་ཀ་ཞིག་ལས་ཁྱེར་ཨ་ཏི་ཤ་གཅིག་བྱུང་བ་གཏོང་པ་ཡིན་ནོ་གསུངས་སོ། །དེ་ནས་འབྲོམ་རང་བར
ཐལ་མ་ལ་མ་ཐག་ཐག་དགའ་བ་རང་བཞག་མེད་སྟོང་ཏེ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་ལ་ཕྱག་ཏུ་བཞག་ནི་སྐྱོ་བ་བསྡུས་པ་མ་རིག་གསལ་སྦྱོང་འགྲོ་བ་ཕྱིར་ཐུབ་པ་ཡིད་གཅིག་ཏུ་འདུལ་བར་འགྱུར་ཏོ། །མགོན་པོ་གུ་རུ་བ་མང་དུ་གྲིམ་པ
མང་དག་གི་ཐབས་ཐབ་མོ་མང་པོ་ལ་མཁས་པས་འཆི་མེད་ཚེའི་རིག་འཛིན་བརྙེས་པ་ཡིན་ནོ། རྒྱལ་པོ་ཡང་ཚེ་མགོན་པོ་དང་རྩེ་དང་མཉམ་པར་གྲུབ་པར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པས་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་ལ་འདུག་གོ།

མཆོད་ཡོན་གཉིས་འབྲེལ་ནས་མི་མང་དབང་། རྒྱལ་པོ་ལ་ལུ་ཞུ་བ་ཞིག་ཡོད་པ་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་རིས་ལ་གི་སྒྲ་སྒྲོ་མཁས་ཡུལ་ཁ་སྦྱོར་བ་མཐའ་ཞིག་རྒྱལ་མཁར་འཛིན། ཡུལ་ཀྱིས་ཐུལ་བ། དཔལ་འཛིན་མ་ཀ་རཱ་པ་ལ་ཡབ་པོ
བཞུགས་ནམ་ལ་བཞེངས་ཆེ་བྱ་ཚོ་མང་པོ་དགའ་ཞིང་ཞི་བ་སོ་ཆེ་དུ་སྒྲུབ་པ་མང་པོ་སྤེལ་བས། ཡུལ་བ་ལ་ཐུག་ཏེ་ལོ་སྒྲུབ་པས། ཡུལ་ཀྱི་སྤྱན་ལ། དེ་ཞིག་ཡི་མུག་མ་བྱིན་ཅིག་ལྟོད་ཀྱིས་ཆེ་རིང་བསེ
མགོན་པོ་གུ་རུ་བ་ཀི་མ་ཡུ་ཡིན་ཏེ་སློབ་དཔོན་དགེ་བ་ཆེ་རང་མ་ཐམས་པ་ཀྱི་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་ལ་ཡིན། མགོན་པོ་བཞེངས་ལ་རྒྱལ་པོ་ཁང་ལ་ཕྱིན་པ་ཆེ་ཡོད་པ་ཐ་ཁང་ཡིད་བྱེད་སྐུ་འགོ་བཞིན། །ཡེ་ཤེས་རྒྱ
སེམས་དཔའ་སྒྲུང་ཆེན་པོ་དང་བཞུན་པ་ཡིན་པས་གོང་ནས་སྟོན་ལ་ཞུས་པས། རྒྱལ་བུ་སློབ་དཔོན་གྱི་བྱུང་བ་ཡང་ནས་སྐྱོད་པའི་བཀའ་གྲུབ་པ་དང་འཕྲུལ་ཁང་དུ་ཡུལ་ཞིང་མཐར་དབུ་བསྐྱུར་ངོ་། །དེ་ར
སློབ་དཔོན་གྱིས་སྤྱོད་བཞིན་སྦྱིན་ལ་ལས་ལ་མ་ཐམས་པར་རྩལ་གྲུབ་གཞི་ལ་ཡང་ཐུབ་ཀ་ཀྱི་ཀུ་ཤ་རཱ་ཡ་ལ་ཀྱི་ལ་ཡོད་པར་གཞི་ལ་ཐམས་ཅད་བཟུང་ནས་ལ་ཐུབ་པ་རྩེ་རྡོ་རྗེ་སྤྱོད་པར་དང་པ་ཀྱི་ཚོན་པས་ཐུལ་བ་བཞིན་དུ་
ལྡུར་ཏོ། དེ་རྒྱལ་བུ་སྤྲུལ་པ་ཏེ་བརྟེན་ནོ། །ཡབ་ཀྱང་དེ་མ་ཐག་གྲོངས་སོ། །ཡུམ་རྒྱལ་མོ་ཡང་ཉིད་ཀྱིས་གསུང་ལ་ཡང་ཁ་སྨེང་དངོས་པ་བརྟུར་བར་མ་ཐོག་ལ་རྒྱལ་པོས་ཡང་དག་འདུན་སེམས་ཁ་ལ་སུ
སྐྱུར་ཏེ། སློབ་དཔོན་གྱིས་སྒོ་ཁང་ལ་མཛད་ཚོང་གཞི་བཀྲུན་གྱིས་དོན་མང་པོ་གཞི་རང་དུ་བསྐུལ་ཅིང་ཡི་གེ་ལ་གཞན་ཡུལ་བར་བསྒྱུར་ཅིང་། གཞིར་རྒྱུ་མི་ལ་གཞིར་ཁང་ཆེན་པོ་རིག་པ་འཕྲུལ་རྡོ་གི་བཞེངས་ལ

༄༅། །སོ། །ཐོག་མར་དུ་ལོན་པའི་གསེར་ལ་ཆེ་བ་དང་གསུང་རབ་མང་པོ་གླིགས་ནས་དབྱིབས་ནས་བསྒྲིགས། དེ་རྒྱུན་སེམས་དཔའ་རྣམས་དང་འཕགས་པ་ཅན་ཁྲེལ་རྣམས་ཀྱིས
གསུངས་པའི་ལྷ་ལ་བཅོལ་དག་བསྒྲུབ་ལས་སོ། །དེ་བཞིན་མཆོད་གནས་ཀྱི་གཙོ་བོ་ཡིན་ནོ། །གསེར་ལྷ་གམ་ལས་ཧཱུྃ་ཀུ་ཤྲི་བ་དབུ་ཡོད་པ། མཆོད་པོ་ཁྲུས་རྟེན་མི་རིང་ཙམ་ཁྲིད་ཁ་ལ་བསྒྲུ་སེར་བཞམས་ནང་
ཀྱིས་བཟོ་ཞ་ཞང་ཐུབ་བམ་སྤྲུལ་པས། དགོན་འདུ་རྣམས་ལ་བཞུར་བཙུན་བཙོད་པས་བཞེངས་སོ། །དཔལ་དགེ་འདུན་གཙུག་ལག་ཁང་མེད་པས་གཙུག་ལག་ཁང་ཁྱེད་ཀྱི་ཕོ་ཙམ་དུ་འབྱུག་པ་ར་ཨོཾ་སྲིད་དབང་གཞལ་ནས་གཞན
པབ་བྱེད་ཐེག་འབྱུང་ཀ། དེ་ནས་ལྷ་སྤྱིལ་ས་བཞུགས་ཆེན་པོ་བརྒྱད་དེ་ཡི་བར་དགུ་བརྒྱ་ཕྱིན་པའི་ཧཱུྃ་སྐྱི་ཡུལ་ལོ། དེ་ཡི་སྐུ་རྒྱུ་ཁྲུག་བཞིའི་སྟོང་ཙམ་དབང་ཀྱི་མཁར་ཆེན་ཁྲེར་ཡུག་རྒྱུད་ཁྲག
འི་ཁྲུག་ཡོད། ཐང་ཕྱིར་ཀྱི་མིང་ཚེ་བརྒྱ་ཕོ་རྡོ་རྗེ་ཞེར། ལ་གཞི་ཞེན་དུ་ག་ཞེན་པ། ལོ་བཞིན་གྱི་རྐྱང་བ་གང་ལ་ཡང་འབྱུ་སྐུ་ཚོགས་འདེབས་པ། ལ་གཞི་རྡོ་ཞེར་རྣ་བ་ཞེར་ཚེ། ཡི་གེ་དང་སྐར་རིགས་ལ
གར་ཡབ་ལ་ཆེ་བ་དང་མཐུན། །གཙུག་ལག་ཁང་ནི་ཁྲུག་ལ་དགེ་འདུན་...སྤྱན་སྔོན་སྤྱན་གཞུག་གནས་སོ། །ཨ་སྟེགས་པའི་ལྷ་ཁང་ལུམ་དུ་ལྷག་པར་གྲིས་རིགས་སྐུ་ཚོགས་པ་བཞེངས་མར་གནས་སོ། །
གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤིང་སྐྱེད་སྐྱེར་བཞེར་རོ། །དེའི་ལོག་ལས་སུ་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་ཁང་བརྩེགས་རྣམ་དང་བཅས་ཤིང་ཕོག་གཞི་བ་གཞལ་ཡས་ཁང་དུ་བཞག་ལ་པ་དང་ཕྱུང་བ། དེའི་སྐུ་རིང་ལ་སྔ་རྟེན་མཆོད་རྟེན་ཁྲི་བརྒྱ་ཕྲག་དུ

ཡང་ཐམ། སློབ་དཔོན་རྡུལ་ཕྲུག་སྤྲུལ་པ་བཞེངས་སོ། །དེའི་ལྷ་ཁང་ཆེན་པོ་སུམ་རྩེགས་པར་ཡང་རྡོ་རིམ་ཚད་རྟེན་ཡོད་པའོ། །རྒྱལ་པོ་སུ་ཤཱ་ཀ་ལ་བཞེངས་སོ། །ཐོན་པ་འདི་རུ་ཚོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོ་བསྟན་ཏེ
སེམས་ཅན་གྲངས་མེད་པ་ཞིག་བཏུལ་ལོ། །རྣལ་འབྱོར་སྐྱོང་པའི་མཚོང་ཆེན་གྱི་སྤྱན་མཆམས་ལ་སྒྲུང་ཀྱག་ཀ་བཅུམ་འདོད་བཞིན། རྗེ་ཆུང་ཞིག་སུ་ཙིག་ཡོད་པའི་རྩེར་མཆོད་རྟེན་ཙིག་ཡོད་པའི། རྡོ་རྗེ་རྒྱུ
རྒྱལ་བ་ཀུན་བྱིན་ཞེས་བྱ་བའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་འདི་རི་ཆོས་མ་རིག་པའི་བསྟན་བཅོས་མཛད་དོ། །འདི་ནི་རྒྱལ་བའི་དགོངས་པ་མཐར་ཐུག་པ་བརྟན་ཀྱིས་རྟོགས་བ་སྒྲ། ཐབས་ལ་བཞག་ཡབ་ཀྱིས་ཀྱི་བསྐུལ
བས་མཛད་པའོ། །བཤད་རྩོམ་འདི་ཉམས་ཆེས་ལྷ་ཁྱིམ་དང་མ་འདོགས་སུ་བསྒྲིགས་པ་ཡིན་གསུངས་སོ། ། །དེ་ནས་ལྷ་སྒྲོགས་སུ་རྒྱང་གྲགས་ཕྱུང་ཙམ་སོང་བ། ཀ་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཡང་ཟེར་ཧཱུྃ་ཏི་ཀ་
ཏུ་ཀ་ཞིང་བའི་ཡུལ་གྲུ་རྒྱ་ཞུས་མཐར་རྒྱ་ཐུལ་ཞིག་ཆུན་ཆུང་མ། དབུས་ཀྱི་མཁར་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་བཞི་བརྒྱ་ཅམ། ལ་གཞི་གཞིན་པ་ཞབས་ཞུ་ཆེ་གས་གླ་བ་རེ་ལེ་ཀྱི་བ་ཞུང་རྒྱ་ཞེ་བཞེས་པ། མཁར་དང་བཞིན་གཏམ
ཆེད་དཔག་ཏུ་ཁྱང་ཆེར་རྩ་ཏུ་བཀོད་ཀྱང་པ་ཡོད་ཁར་རྟེན་དུ་གཞི་བ་ལ་བཏགས་བ། གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་རྒྱ་ཕྱག་མཆོད་རྟེན་བཞི་ཡ་ཐགས་ལ་བཞི་ཤོ་བ་ལ་ཞུ་གས་སོ། །ཡུ་སྐེ་ཀྱི་ལ་པའི་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་ཕྲག
ལ་སྐྱིད་ལ་ཞེན་ཏུ་མང་པོ་གཞན་ལ་སོ། ། །གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུ་ཀྱི་ཧཱ་ཐུག་སྟེ། ཤར་དེ་ལ་བཏེན་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་དང་། ཞབས་ཕྱོགས་སུ་ཡ་ཀ་སྐྱིད་ལྡན་བརྟེན་ལ་བཏེན་པའི་གཙུག་ལག

༄༅། །ལག་ཁང་གཅིག་ཡོད་པ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ལྷ་མས་བསྟན་པའི་དོན་དུ་བཞེངས་སོ། །སྟོན་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་སྐུ། ཞེན་པ་ཕྱུགས་ལག་འདུས་ཅན་ལ་ཕྱོགས་དང་ལས་པ་འ
བཞེངས་སོ། སྤྲེ་རི་དགེ་འདུན་ཤོང་རྒྱ་བཞེ་བཀག་ལས་རྒྱ་གཞན་ལ་དགག་རབ་སྨྲ་མཛད་རི་ཤ་རང་ལ་རབ་བཅས་ཁྲིབ་ཏེ་ལྷ་འཕྲུལ་གྱི་སྒྲ་མ་མཁར་འབྱུང་ཞས་ཡོད་ལ་ཕྱིན་ནོ། །གྲོང་ལ་སྤྱི་འཕགས་ལ་འཛིན་མང་གཞན
ཤིང་། དཔལ་དགེ་འདུན་བཤུགས་པ་མེད་དོ།། ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་རི་སྤྱིལ་ཞིག་ཡོད་པའི། ཤིང་སྐྱོང་ཅན་ཐམ་པ་རྩ་རྩི་ཏི་ཀ་ལི་སྤྱི་སྒྲུབ་ལ་སྐྱ་དག་བཞེས་བྲུབ་འདེར་གནས་པ་ལ་ཤ་བས་ཤིག་ན
སུ་རྒྱུ་ཁྲང་སྤྱོན་དཔོན་དཔལ་ལྷན་ཆེ་ལ་སྐྱོང་རྒྱ་སྒྲུབ་ཀྱི་ཕྱུགས་ལ་མ་ཁས་པར་ཐོས་ནས་མཐུ་ཁ་བར་འདོན་ཆས་སྤྱན་ཏེ་ལྷ་རུ་རྒྱུན་ལྟོར་ཕྱིར་ཀྱི་བར་དུ་བཞུགས་པས་སོ་ལ་པ་ཆུང་སྲི་བསྟན་པས། དཔལ་ལྡན་ཆོས
སྐྱོང་བ་ལ་དང་དམ་བཙན་བར་ལྷ་མའི་མཁར་པོ་མི་ཤག་པས་ཆེ་ལ་ཡོད་མེད། བསོད་སྙོམས་ལ་ཟང་དུལ་མེད། ཐ་ཚོམ་ལ་ཙད་དུས་མེད། གཅིག་བ་ཀ་ག་ཤུལ་ཡང་གཙིག་ཕྱིས་པས་སྟེང་པོ་ཁེལ་ཞིག་གསུངས
སོ། །དེ་ནས་སྤྱན་རས་སུ་ཆུ་ཞུར་རི་ལ་ལོག་ས་སྟེང་ཨ་ཀུ་ར་དེ་སྒྲུ་ཏུ་ཞགས་ཏེ་ཆེ་རིང་བར་རྣེར་ཐོས་ཀྱིས་བཞུ་བསུབས་ནས། རྗེ་བཙུན་ཆུམ་ལས་སུ་སྐྱབ་ཏེ་ཐེ་ཚོམ་འདྲི་བ་ལ་ལ་དོས་མ་མཆིས་ཞུས་ཏེ། འཕགས་པ་སྨྲན
དབ་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གི་སྐུ་བརྙན་གྱི་ཞལ་ཕྱུང་དུ་བསྡད་ནས། ཞིན་མཚན་དུ་སྨྲུང་བར་གནས་ཏེ་རྒྱུང་ལ་བཏེན་ཏེ། སྐུ་ནང་ལ་གཟིགས་ཀྱིས་གསུངས་བརྒྱུད་པས་ལོ་གསུམ་ལ་སྨྲན་རས་ག་ཟིགས་ཀྱིས

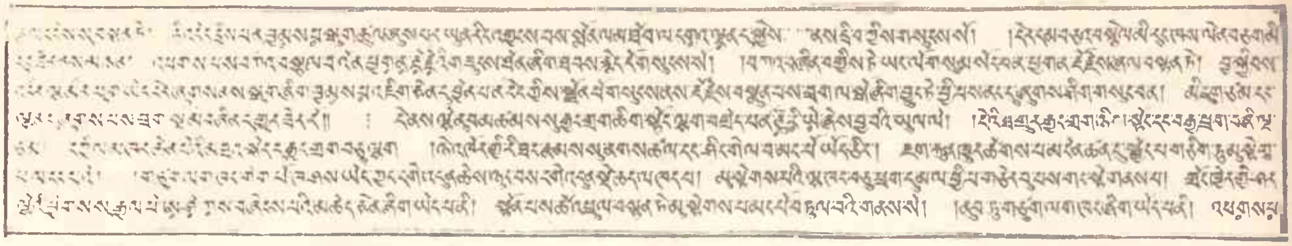

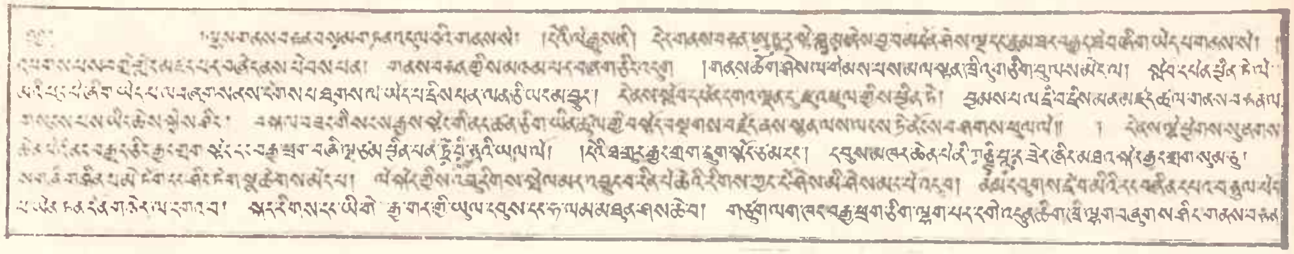

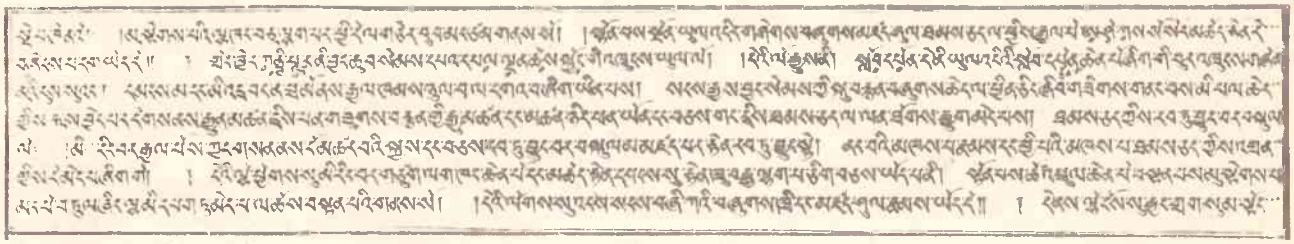

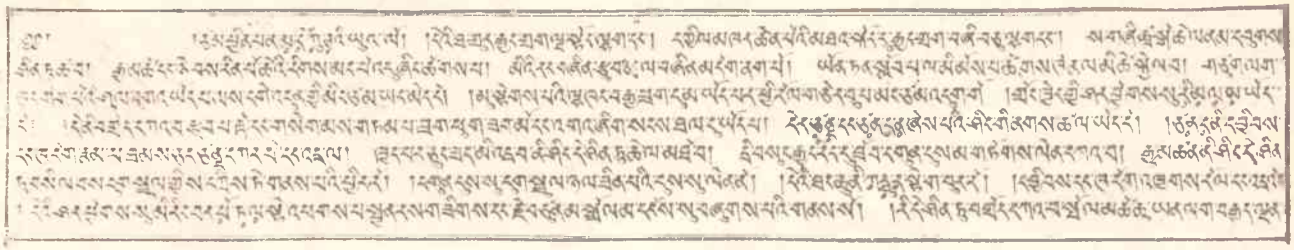

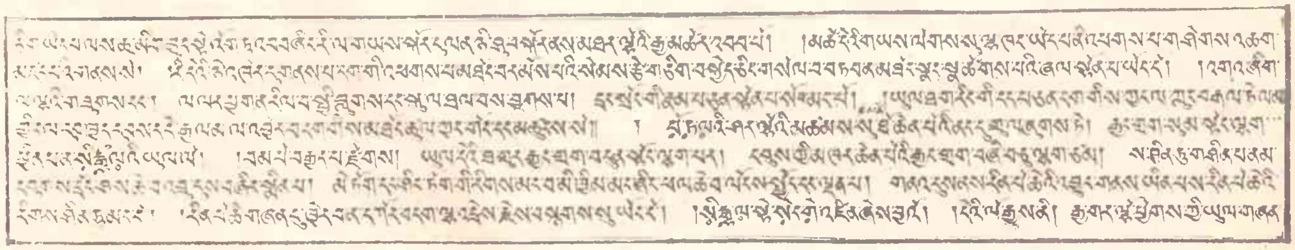

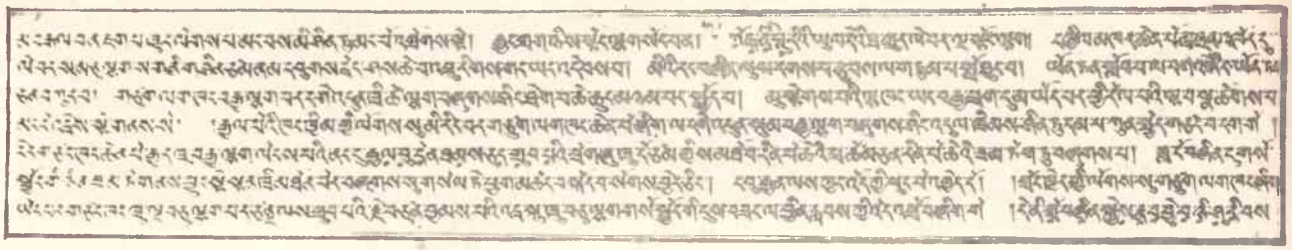

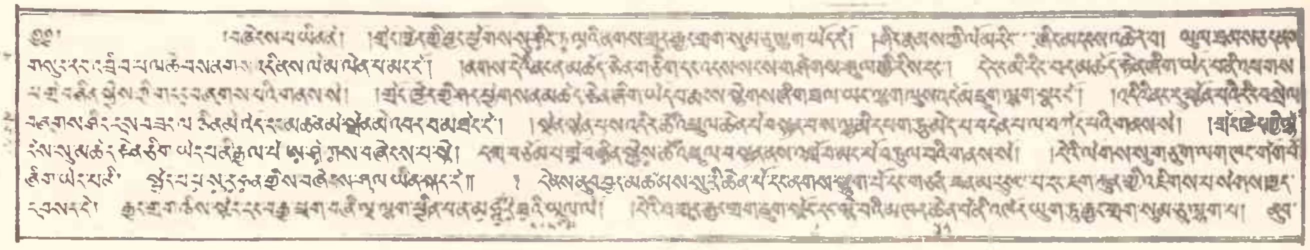

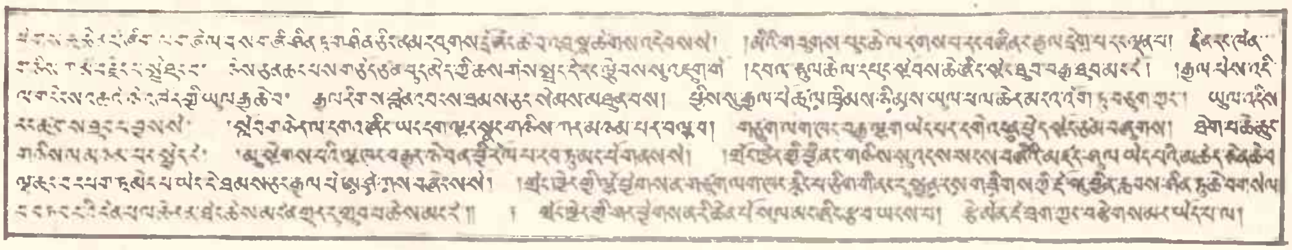

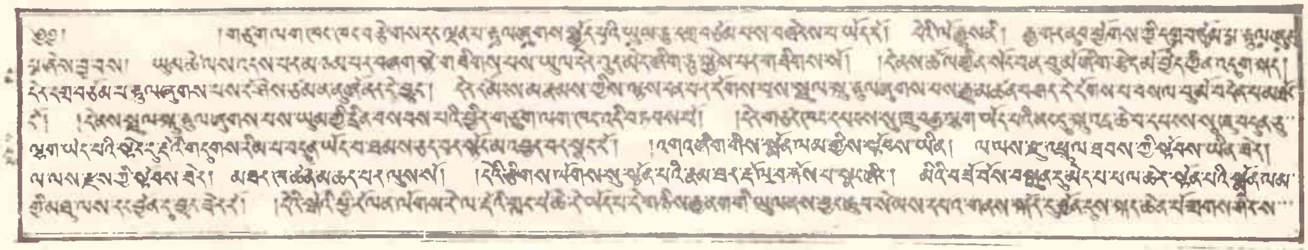

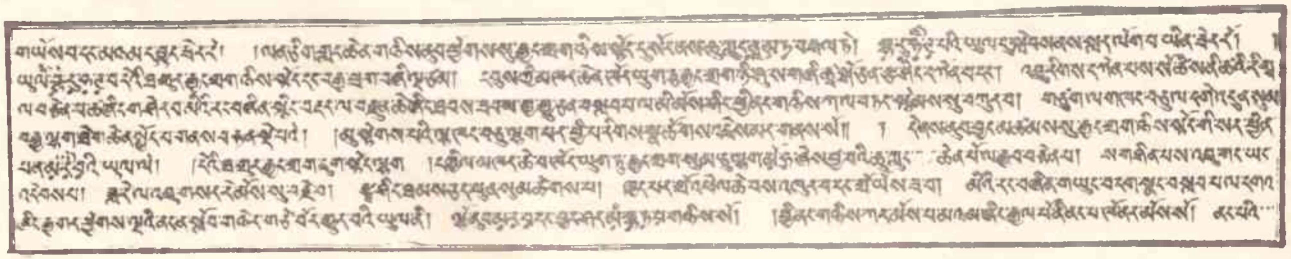

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

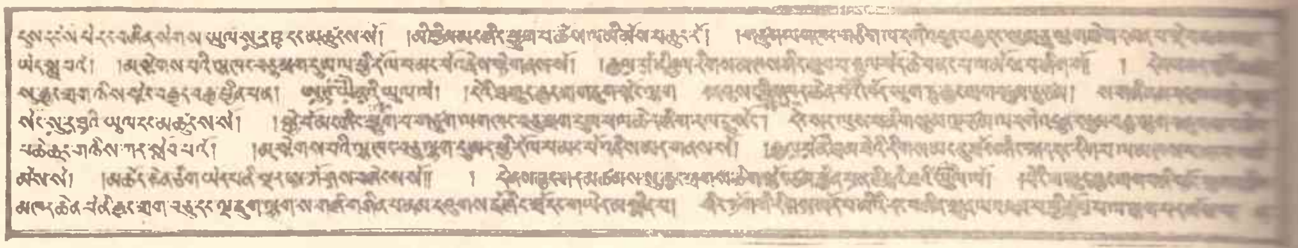

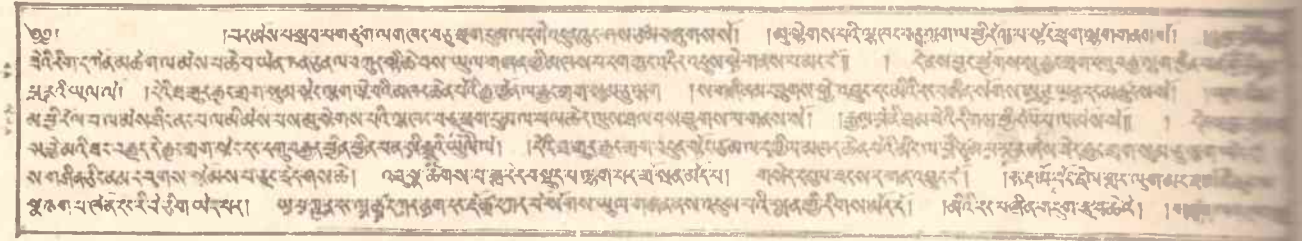

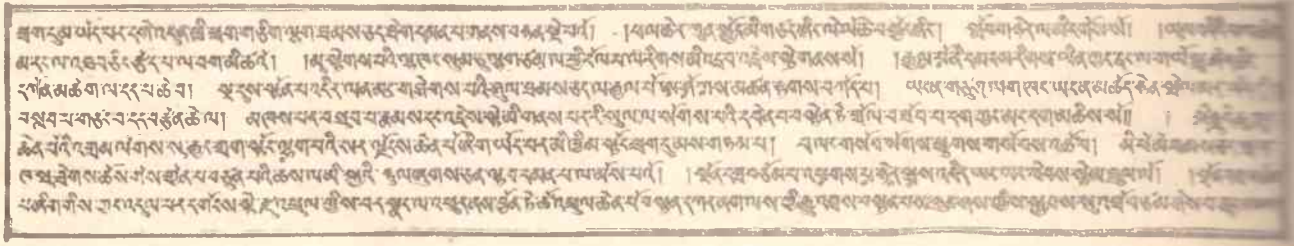

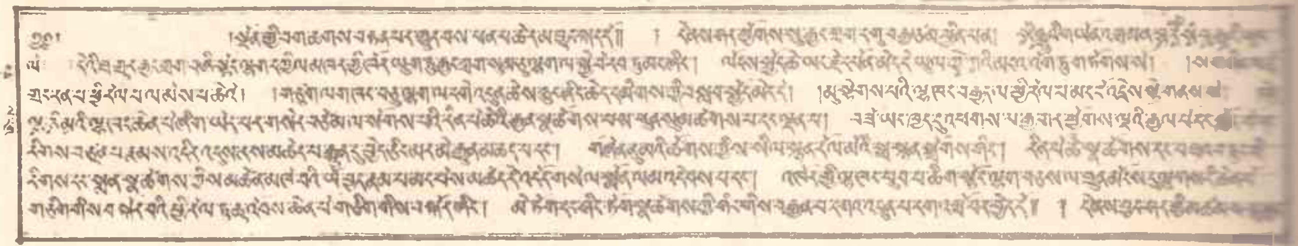

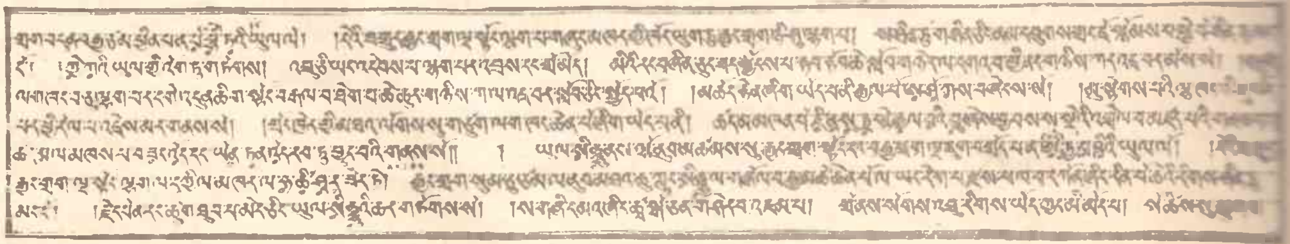

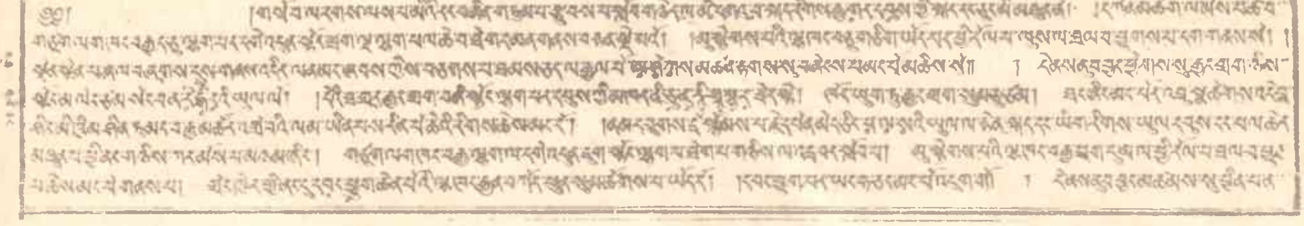

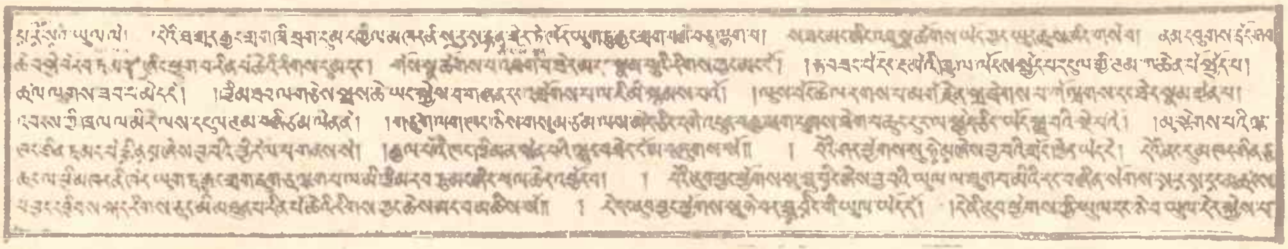

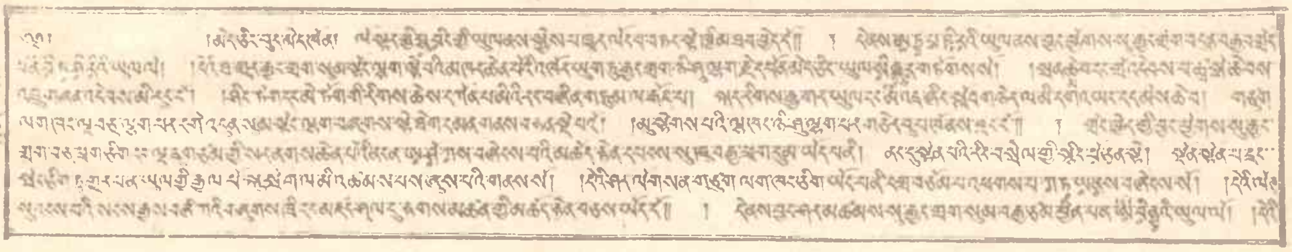

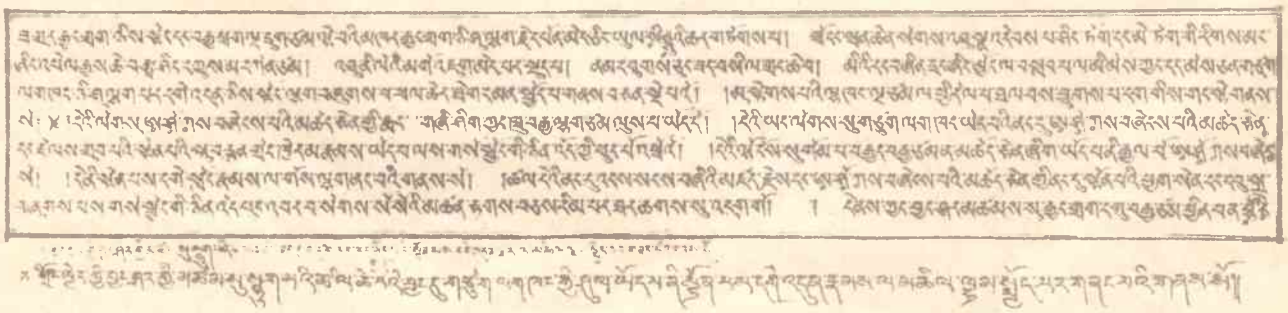

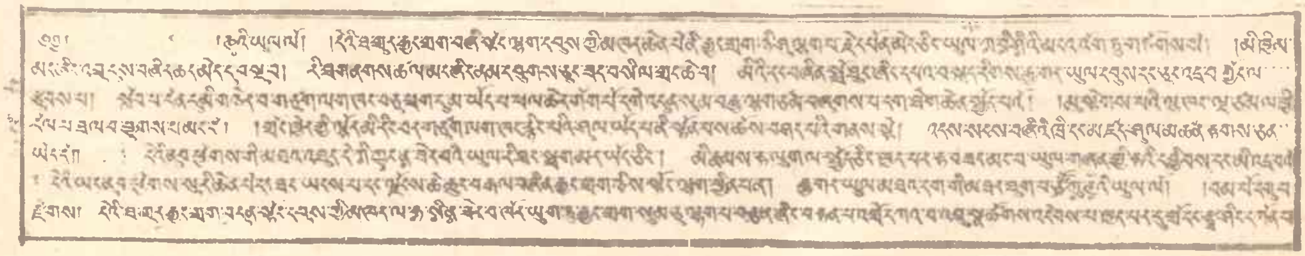

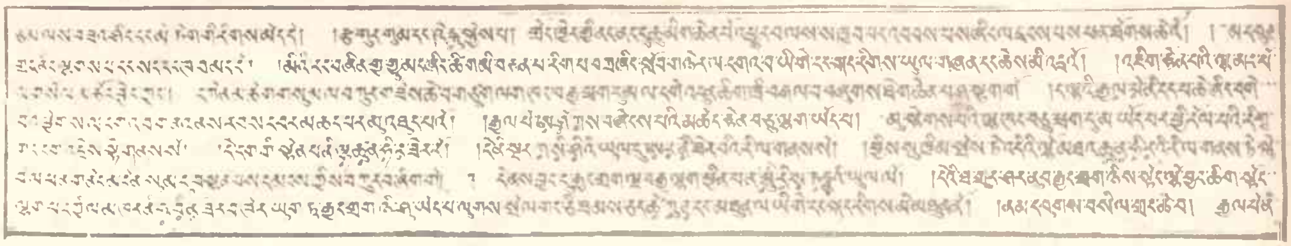

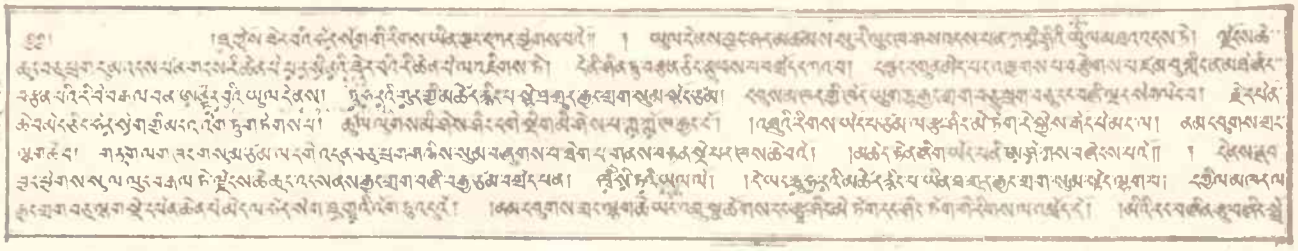

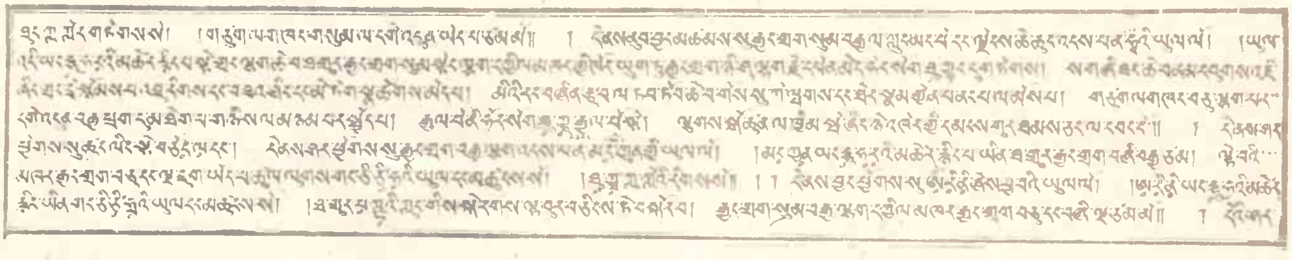

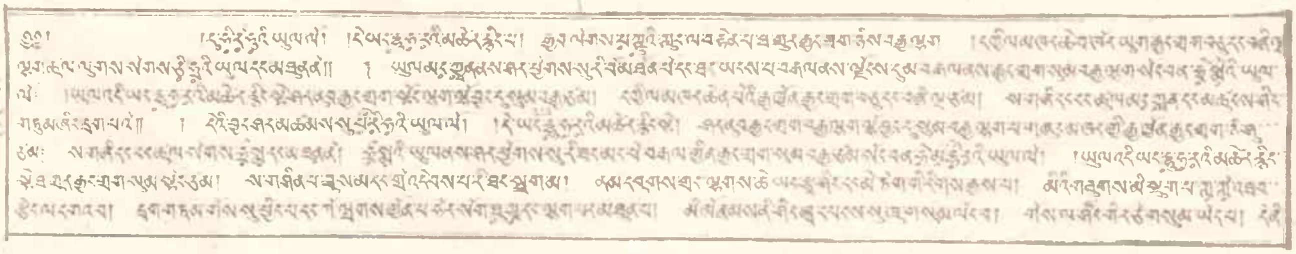

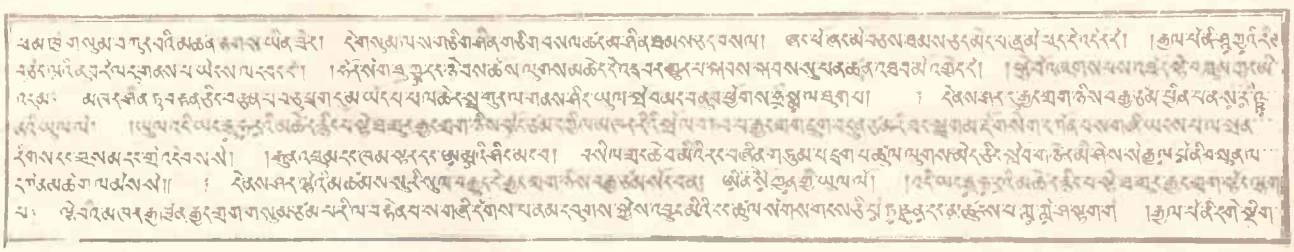

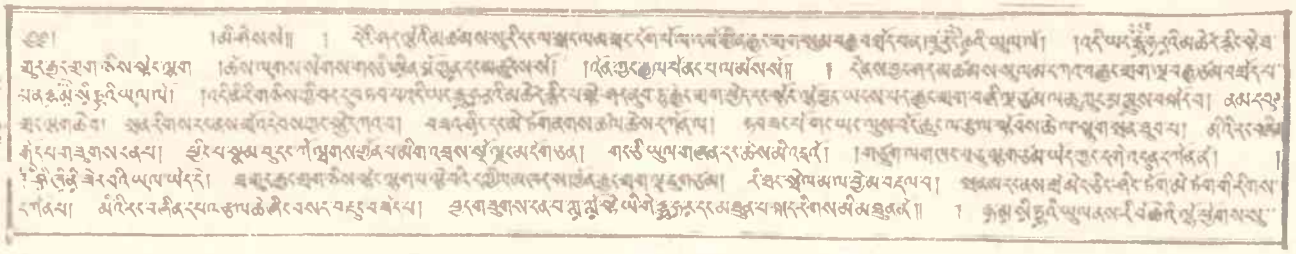

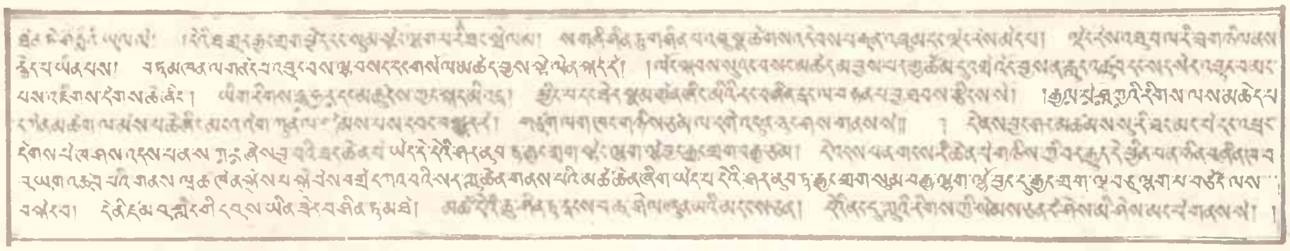

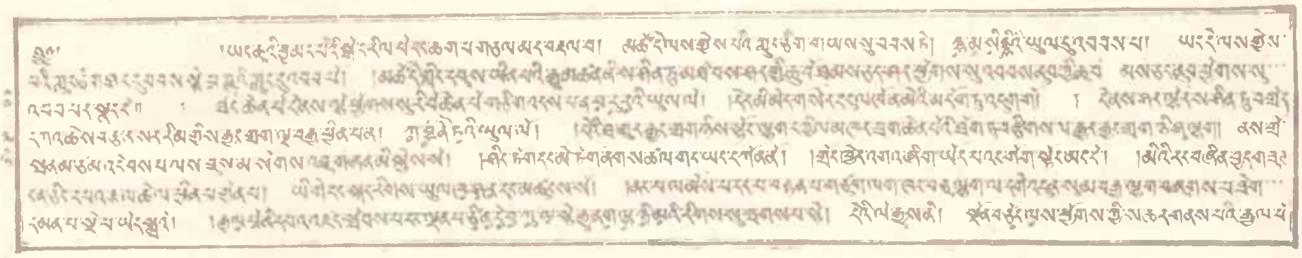

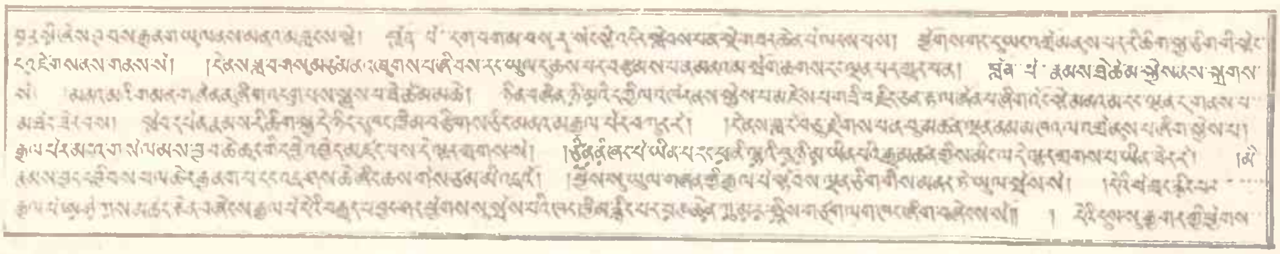

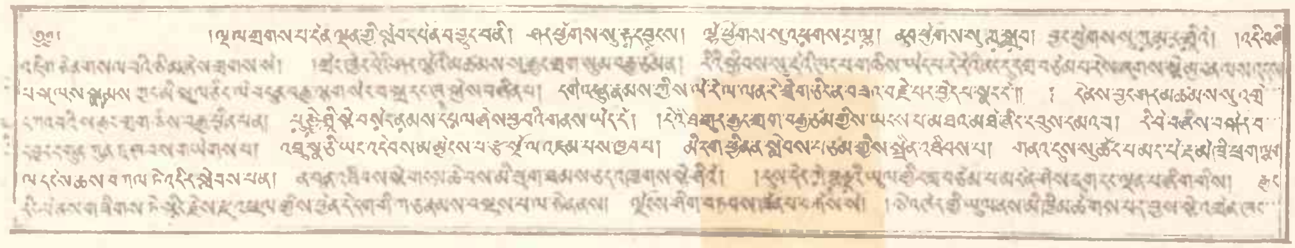

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

༄༅། །ཞེས་པས། རྒྱལ་པོ་དང་ཆེན་པོ་ཐམས་ཅད་གྱི་བཙོམ་པའི་ཕྱོགས་ལས་མཐོང་ཞིང་དང་ཆོས་སྐྱོང་ཐོས་པ་ལ་བཤད་པའི་བཞུགས་པ་ལ་མཐོང་ནས་ཐོག་མར་གསུང་ལག་ཁང་འདི་ཆབ་ནས་ཕྱི་ནང་
གྲུ་ཕྱི་བརྩིགས་སོ། །ཕྱོགས་ཕྱིར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་མཆིམས་ལས་རྒྱུད་ཐག་ནི་ཤུ་ཚུལ་ལ་དང་པའི་ཕྱི་རྒྱུ་ལྗོངས་སུ་བྱུང་བ་ཡིན་ནོ་ཡོད་དོ། །དེའི་དུས་གཅིག་ལ་རྟེན་ཁང་མཐོ་བར་བྱེད་ལ་སྐྱབས་གིའི་ཚེ་ཕྱར་བསྐྱོལ་ཏེ་དང་
པས་རིམ་པ་འཕེལ་བ་ཡིན་ནོ། །རིག་ཆས་ལ་བྱ་ལྡིབ་ལ་ཡོད་པའི་ཡུལ་བར་ན་ག་རྩིག་ལག་ཁང་ཞིག་ཡོད་པའི་ནང་ཆེན་གྱི་གསུག་ལ་བཀྲ་ཤིས་ལས་འདི་སྐད་འཛིན་པ་ཡོད། ལོ་ཆེན་འདི་ཞབས་ལ་གྲིས་བཅགས་སྐྱེ
ལྷ་ངང་མི་ཕ་ཆེས་བཞེངས་པ་ཡིན་ནོ་ནོ། །དེ་དེ་ཐུབ་པ་ཐུབ་ཆེན་བཅོམ་ཁ་གཉིས་སྐུ་འཛམ་བཞེངས་པ་ཆགས་ལ་ཚེ་རྒྱལ་པ་བྱམས་པ་བསྐུ་གཅིག་འདུག་པ་ཡོད་དོ། ། དེའི་ལོ་ཟླ་སྤྱོད་པ་ལ་བྱང་ཐག་བཅུད
གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག་ན་སངས་རྒྱས་བཞི་ལ་སྣ་ཞིག་ཡོད་པའོ། ལྷ་རི་ཕྱོན་ཕྱུང་བའི་ཡུལ་ནས་འདོང་བ་སྟེ། ལོ་ཆེན་སྤྱན་སྔ་ཞིག་ལེ་ཟླའི་ཡུལ་དུ་ཕྱག་ལ་པ་དེས་ལྷ་འདི་ལ་མི་སྐྱེད་པའི་དད་པས་ཕྱག་མཆོད
བྱས་སོ། །ཕྱིས་ལུ་ཞེས་པ་དགའ་ལྡན་སྐོར་དང་ཡུལ་དབྱེ་ཁྲུས་ལྷ་དེ་རྒྱུད་ཏེ་དང་གི་གཞས་ཁང་ལྷ་ག་རྣམས་རིམ་ཕུལ་ཏེ་གཙུག་ལག་ཁང་འདི་བཞེངས་སོ།། ། དེ་ནས་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཆུ་དང་བག་ལུམ
བཅུ་ཕྲག་བརྒྱད་པ་ཕྱེ་ཀུ་ཕྱིའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནང་ན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ལྷ་བ་རྒྱན་བཀོད་པ་ཕྲ་བ་ལ་ཏན་དཔའ་བོ་ལྷ་བཞུགས་པ་ལྷ་མཆན་ཅན་གྱི་སྐུ་ཡོད་པ། དེའི་ངན་ཆེན་ཐོག་ན་ཡུལ་ཁབས་ཁབས་སུ་ཐེན་དབུས་ཀྱི

འཕྲོད་། །དེའི་ཀ་སྨི་དྲི་ཕྱེ་ཁེ་ཆེའི་ཡུལ་ནས་བྱུང་བ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ལོ་རྒྱུས་ནི། ལོ་ཆེན་བཅོམ་ལྡན་ཞིག་ལ་སློབ་དཔོན་གྲོལ་ཅིག་ཡོད་པ་ཚེ་ཕྱར་ཏེ་བདག་གིས་སྐྱིད་བྱ་ག་འཁྱུད་བར་འདོང་བར། སློབ་དཔོན་གྱི་ཕྱི
མིག་གི་བལྟས་པའི་ཚོ་གྱ་སྟུད་ཚུ་ཡུལ་ནས་ནི་ཡོད་པར་མཐོང་ཏེ། རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་ཐུལ་ནས་ཕྱིན་པས་ཐུལ་ལོ། །དགེ་རྒྱལ་གྱིས་གཞལ་ས་རྒྱུད་ཟིན་པར་སྟོན་དཔོན་གྱིས་ཇི་བཞིན་བཤད་པའི། དགེ་རྒྱལ་གྱིས
དེར་སྤྱན་བཅུམ་གྱིས་ཞིབས་ཐུབ་པ་པོའི་ནང་སྐྱེས་སོ། །རྨི་ལམ་ཆེར་ལ་ཡབ་རྒྱལ་པོ་གྲོང་ལ་ཆེ་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱུར་ལོ། །དེའི་པར་རྒྱལ་རྒྱལ་སྲིད་ལོན་དང་འཕྲ་བར་འགྱུར་པས། ཁེ་ལེ་ཁེར་གྱི་ཡུལ་ཐམས་ལ་དབང་བར་འདང་
དེ་ཁྱི་ཆེའི་ཡུལ་འཛམས་པར་བརྩམས་པའོ། ཆུ་ཆེའི་རྒྱལ་པོ་སྲས་ཐུབ་ཆེན་བྱུང་བས་ཀྱི་ས་དམག་དཔང་གྲིབ་གཞོམ་ཐུབ་པར། ཟླ་བ་ཙམ་དེས་འཛུངས་པས་ལྷུང་དེ་ཀྱིས་བཀྲོག་གདུལ་གསུངས་ཤིང་། རྒྱལ་པོ་ལ་ཆོས
གྱི་གདད་བཤད་ཏེ་ལྷ་བས་དགེ་རྒྱལ་གྱི་གོས་སྐྱིད་རྣམས་བརྒྱུད་ནས་གཡུལ་ངོར་པོ་བས་སོ། ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་ལ་བཤད་ནས་ལོ་རྒྱལ་བཤད་པས་རྒྱལ་སྲོལ་སྐྱེ་བཙན་ཏེ་ཕྱི་གས་གཞིས་ལེགས་པར་བསྐྲུན་ལ་ནོ། །
ལྷ་བ་རྣམ་འདི་རྩེ་ཁྱི་ཆེའི་ཡུལ་ནས་གདན་དྲངས་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས་པ་རེ་དགེ་འདུན་མང་པོ་བཞུགས་པས་བཀོད་ཕྱག་བཙུག་ལ་སོ།། ། རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་གི་ནུབ་ཕྱོགས་ལ་ཆུ་རྒྱག་བརྒྱད་དང་བཅུ་ལྔ་བརྒྱད་ཙམ
ན་ཐོམ་རི་ལྷུང་རིང་པོ་ཞིག་ཡོད་པར། ལབ་གཅིག་གྲིབ་ཆེར་པོ་ཕྱང་ཀ་ཆེར་ས་དང་འཛུབ་ལྷུ་གདེ་རྡུལ་ཀྱི་ས་བགོ་ལུན་སྒྲུང་ལེ་ཆགས་བཞུད་གྱིན་བརྒྱ་ཕྱོང་མང་པོ་གྱི་བཞེངས་འཁྲུལ་ལ་སོ། །ལམ་ཅིག་ཕྱག་གྲིག་གིས་རྒྱལ་པོ…

༄༅། ། བག་པ་ཐེ་ཕྲག་ད་མཐོང་དེ་འཕྲོག་ཤེས་ལ་བྱེད་པར་འགྱུར་རོ། བྱེ་བ་འདི་ཚང་གི་ལོགས་ལ་སྐར་བ་ཏབ་པོ། །ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་ལ་ཕྱུང་བས་བག་དབྱུང་མི་ཐེ་ཕྲག་མང་པོ་སྤ་གོན་བྱས
ཁྲུང་སེ་བྱུ་བ་དགས་ལ་སྐྱེ། བྱེ་བ་དེམ་ཆུང་བ་དེ་སྔར་མཐོང་ལོང་བ་དེ་ཕ་བདག་སྒོམ་གྱིས་མཆོད་དེ་གསོལ་བ་བཏབ་པོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོའི་མཆི་ལམ་ན་བྱེ་བ་དེ་ཞིག་ཞུ་གིས་ཆས་འདེབས་བྱེད་གྱིས་ཡང་ཉིན་འབྲེལ་བ་དང་རྒྱལ
པར་འགྱུར་ཞེས་བྱེ་བ་ཐོས་སོ། །ཡང་ཉིན་འབྲེལ་པར་ཚུལ་པ་ན་ཕྱུག་བྱེ་གི་དམག་ཕྲང་དང་གཞན་ཆུ་དང་ལ་རྟ་བ་ཁ་ཡུག་ལ་ཀྱི་རིགས་མཐའ་དག་ཡོད་ཅེས་ཁ་རྗེས་དང་ཟ་ལས་ལྕག་ཐིག་བྲེལ་ལོ། །དེ་ནས
རྒྱལ་པོས་བཟོ་འདི་སྡེ་ལབ་སྔོར་དུ་ཁྲིད་ཅེས་བརྟགས་དང་ལོ་ཆེན་གྱི་རྒྱན་ཡང་བསྒྲུགས་སོ། །མཆོད་པ་རྒྱུན་མའི་རིགས་དང་ཕྱག་པར་གོ་མཚོན་གྱི་རིགས་གཏོང་ཆེ་རོ། །མཆོད་པ་ཅན་གཏོང་བ་མ་ཐོན་ལུམ
དཔའ་ཆེང་བར་འཁྲུར་ཤར་ངོ། ། ཟངས་ཁྱེར་གྱི་ཤར་ཕྱི་རྒྱུ་ཕྱག་ལྷ་དགུ་ཅུམ་ལ་ལྔ་ལྕེས་ཟབ་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཡོད་དེ། །དེ་མཆོད་ཆེན་དཔང་ལ་ལུ་བྲུབ་རྒྱ་ལྷག་ཅམ་ཡོད་པ་དེ་ཐིན་ཐུབ་ལ་གྱི་དང་སྤང
འཕྲེད་ ཡུམ་ཕུལ་ཀ་ཞན་ཞལ་དགྲ་གཅོམ་པ་ཞིག་འདིར་འོངས་ཏེ་དེ་དང་ཆེ་བའི་ནགས་འདས་ལ་ལུམ་ཚམ་པར་བཞག་པས། སྐུ་ལས་མེའི་ཕུང་པོ་འབར་བ་ཐོག་ལ་མི་མཆེད་པས་ལ་བར་སུང་པ་རྒྱལ་པོས་སྐྲང
རིང་པོས་མཐོང་སྟེ་ཀ་ཅུ་པ་ཉིན་པར་ཕྱུར་དགུ་བཅོམ་པ་མཐོང་བཞིག་གིས་རྒྱ་མཚན་བཤད་པས། རྒྱལ་པོ་དང་ཉིད་ཀྱིས་བསྐྱ་བར་བྱིན་ཏེ་མཐོང་ནས་དང་དེ། ལོ་གྲང་དུ་བཞག་ལ་པར་ཞུས་པས་དང་ལ་སྒྲུངས་སོ།།

དེར་རྒྱལ་པོས་གཙུག་ལག་ཁང་དང་མཆོད་རྟེན་བཞེངས་སོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོས་དེར་ཕྲེལ་ཧོག་ཁང་ཆེས་རྩེ་ཏེ་དག་བཅོམ་པ་ལ་སྐྱུས་པ་དེ་བསྲེལ་འདི་ཞིག་ལྷར་རྟེན་ནས་མཆོད་རྟེན་འདི་ཉིད་དུ་འཇུག་པར་བྱེད་པ་རྟེ་པ
འཕྲིས་པ་ཞིག་པ་ལ། དགྲ་བཅོམ་པས་བྲབས་ཡོད་དང་གཡུལ་ནས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་མཆོད་རྟེན་སྤུག་པ་ལས་པས་བརྟགས་ཏེ་ཉིན་གཞིའི་ས་བཀོལ་ཏེ། དེར་ཕྱིལ་བམ་ཏེ་གདང་ནས་ལ་ཆུང་གཉིས་ནང་གྲུ་བཅོམ་པས
མཆོད་རྟེན་གཞི་དེ་ཉིད་དུ་བཞག་པས་རྒྱལ་པོ་ཆེན་དུ་མཆོད་ཆེར་བར་འགྱུར་ཏོ། །དེམས་སྤྱི་གལ་དེར་རྒྱལ་བསྐར་རྒྱུ་ཆེར་འཕེལ་བར་འགྱུར་ཏོ།། ། ཕོ་བྲང་གྱི་ཤར་ལྷོའི་མཚམས་ལ་ཆུ་རྒྱང་ཕྲག་ལྔ་ཕྲག་ཙམ་ན་ཅུ
ཤིང་ལ་ཅེས་བྱ་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཡོད་དེ་རྒྱལ་པོ་ཕྱུ་མའི་བརྩིགས་ལ་བཞེངས་པའོ། ། ཡུལ་དེས་ནར་དུ་བྱིན་པ་ནས་བྲེ་མའི་གྲུང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་དོ། །དེ་མཆུ་ཡིན་མིན་བརྟག་གོ །ཐམ་པོ་བཙུན་
རྫོགས་ ། འདིའི་མ་རྫག་ཏུ་བྱང་བར་གྱི་ལོ་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་པ་བཅེན་ཐེག་ཆེན་ལྟ་དེ་ཆམ་ཞར་ཐོགས་གཅིག་ཏུ་བ་གང་བའི། བདག་གི་རྒྱུ་གཙོས་སྤུར་དུ་ལེ་ཆེན་དེའི་ཆམ་ཐར་མཐར་བཞུས་བསྐྱུར་ཡོད་པར་དོན་གྱིས
བཏེ་བས་ཡང་འབྱུང་མ་དགོས་སོ།། ། ལོའི་ཡུལ་གྱིས་ཤེས་བྱ་བ་འདི་རྒྱུན་གྱི་བཞུན་འགྱུར་དུ་ཡོད་པ་ཀུང་མ་གཞན་པོ་ཀ་བས་གྱིས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་བོད་སྐད་ཀྱི་ལམ་ལ་མ་ཐེན་པ་དང་། ཡུལ
གྱི་རྒྱལ་པོའི་མིང་དང་ཆུ་ཀྲང་ག་མིང་དང་རི་བོ་སོགས་ཀྱི་མིང་པ་ལ་ཆེ་བ་ལ་ཕྱི་ཁ་དང་པ་ལ་སྐད་དང་ཡུལ་ལོ་སོའི་སྐད་དང་ཟླ་སྒོའི་སྐད་ལ་ཀ་ལ་རྒྱ་ཡིག་གི་ཡི་གེར་བྲུ་ཆག་ཏུ་ཡོད་པ་བོད་ཡིག་ཏུ་ང་ལ་དེ་སྒྱུར་བྱིས་

༄༅། །འདུག་པ་དེ་བཞིན་ཡི་གེ་ལས་པས་འཚོལ་མཁྱེན་ཀྱི་ཞིང་། ཐམས་ཅད་རྟེན་པ་དང་ཆོས་སྐྱོང་བ་དང་བོད་ཐམས་ཅད་མཆོད་པ་ལ་སོགས་རྒྱ་ཡིག་གི་ལོའི་ཡུལ་ཀྱིས་དང་གཏུག་ལ་ཏེ་བསྒྱུར
བཅོས་བྱེད་པ་པོ་མཚན་སྟོན་དཀར་པོའི་དགོན་གྱི་ཞང་ལས་ཕྱུ་མཆ་ཀུན་དགའ་བསྟན་འཛིན་བསམ་བཟང་དགེ་ལེགས་རྒྱལ་མཚན་ནོ།། །།རྒྱལ་བསྟན་དེ་ཡང་ཆེ་ཡུན་རིང་དུ་གནས་ཤིང་ཐུབ་ཡང་ཐམས་པ་ལོད་པར་གྱུར
ཅིག ། །འདི་དང་ཅོ་ཡུལ་ནི་རྒྱལ་ཁམས་ལ་ཡིན། ཕོ་བྲང་ནི་ཆུ་ཁང་ཡིན། ཁ་སད་ནི་ཟ་ཐང་ཡིན། རྒྱ་ཐོག་ནི་རྒྱ་ནག་སྐད་ཀྱི་ལོ་བར་ཡིན། བཀའ་པོ་ནི་རྒྱལ་ཁམས་ཁང་བ་ཁ་ལ་བཟའ་པོ་ཞེས་བ་གསལ
པ་ཡིན་ནོ།།
མཆན་པོའོ།

ГАРЧИГ

Оршлыг орлуулах нь 5

Халхын уйсэн дээр бичсэн цааз-эрхэмжийн сийрүүлгэ 9

Зургаан хошууны цааз /ХУ1 зууны П хагас/ 10

Эрийэхэй хаан, Эрдэнэ хун тайж хоёрын тархаасан цааз. /ХУ1-зууны эцэс/ 24

Усан туулай жилийн өчүүхэн цааз / 1603 он/ 26

Модон луу жилийн цааз /1604 он/ 29

Төмөр гахай жилийн өчүүхэн цааз /1611 он/ 31

Усан ухэр жилийн өчүүхэн цааз / 1613 он/ 33

Эр модон барс жилийн дөрвөн хошууны өчүүхэн цааз / 1614 он/ 35

Эр модон барс жилийн Сайханы сумийн цааз / 1614 он/ 39

Модон барс жилийн намрын цааз / 1614 он/ 41

Модон барс жилийн өчүүхэн цааз / 1614 он/ 43

Гал луу жилийн өчүүхэн цааз /1616 он/ 45

Луу жилийн намрын өчүүхэн цааз / 1616 он/ 48

/Луу жилийн/ нэгэн эхэт цааз / 1616 он/ 49

Могой жилийн сумчиний цааз -1617 он/ 55

Номын цааз/ХУП зууны эхний хориод он/ 57

Мэчин жилийн их цааз /1620 он/ 59

Өчүүхэн цааз 75

Шорой туулай жилийн их цааз /1639 он/ 76

Арван найман цаазын латин галиг 79

Халхын шинэ олдсон цааз-эрхэмжийн дурсгалт бичгийн доторхи улс төр, нийгэм-эдийн засгийн зарим мэдээ баримтыг тоймлож узэх нь 107

Халхын шинэ олдсон цааз-эрхэмжийн доторхи туухэн хун,газар нутаг ,он цагийг судлан узсэн нь 117

НЭГ. Уйсэн дээр бичсэн цаазнуудыг уусгэн тогтоогсдын тухай 118

ХОЁР. Уйсэн дээр бичсэн цаазнуудын дотор нэр гарагсдын тухай 129

ГУРАВ. Уйсэн дээр бичсэн цаазнуудыг уусгэн тогтоосон он цагийг магадлан шийдэх тухай 131

ДӨРӨВ. Уйсэн ээр бичсэн цаазнуудыг уусгэн тогтоосон газар нутгийг магадлах тухай 134
Хэрэглэсэн бичиг зохиолын жагсаалт 137
СЮАНЬ ЦЗАНЫ "СИ ЮЙ ЦЗИ" бичиг 141
Предисловие 143
Тибетский текст 149

Редактор Ш. Нацагдорж.

Техник редактор хийж, хуулан бичсэн Ц. Сэмжидхорлоо.

Бичилтэнд 1974 оны 1-р сард. Хэвлэлтэнд 1974 оны 4-р сард. Цаасны хэмжээ 70х108. 1/8 Хэвлэсэн тоо . Хэвлэлийн хуудас 27,0
Хнх. 35,8 Х.Г. № 505/73.
В- 51405. За № 224.

Шинжлэх Ухааны Академийн Хэвлэх үйлдвэр.
Улаанбаатар. Нэгдсэн үндэстний гудамж 19.

117mөг

Үнэ 11 тө 70 мө

ШУА-ийн номын сан
Түүхийн хүрээлэн
2016-3531
Данс: 6282 (bkmon)/ 2016-3531